

R 23901. II B. d

Aus dem Nachlasse
Motelko's

V
znamenje visocega spoštovanja

Vaš

slavj. brat

Ant Janžič

SLOVENSKA SLOVNICA

S KRATKIM

PREGLEDOM SLOVENSKEGA SLOVSTVA

TER Z MALIM

CIRILSKIM IN GLAGOLIŠKIM BERILOM

ZA

SLOVENCE.

SPISAL

ANTON JANEŽIČ.

V CELOVCU.

ZALOŽIL EDUARD EISEGEL, KNJIGAR.

—
1854.

Predgovor.

Pričujoča slovnica, po naj boljih dosedanjih slovniskih delih sestavljena, je seособno našim slovenskim učencom na gimnaziah in realnih šolah namenjena. Spisali smo jo v slovenskem jeziku, ker je nas večletna skušnja prepričala, da vsak nauk, torej tudi jezikoslovni, tam naj lepše in naj veseliše napreduje, kjer se učencem v domačem, ne pa v ptujem jeziku razlaga in razjasnuje. Ravno to željo je tudi naznanilo visoko ministerstvo uka, ki je g. Muršecovo kratko slovensko slovnico začasno za naše gimnazie predpisalo, ako ravno imamo več obširniših in prav izverstnih v nemškem jeziku sestavljenih slovenskih slovnih. Skoz in skoz smo se deržali oblik, ki so za slovenske šolske bukve predpisane, in ki jih že blizo vsi imenitniši slovenski pisatelji v svojih spisih upotrebujejo.

Pridan je „kratek pregled slovenskega slovstva“ od naj starših do naj novejih časov. Sostavili smo ga posebno po Majarjevem in J. Valjavcovem spisu in družih razsodbah posameznih slovenskih knjig, iz katerih smo nekoliko reči, celo nespremenjenih, v pričujoči spis povzeli. Da to ni popolna slovstvena zgodovina, že naslov kaže, ampak samo pregled imenitniših prikazni na našem slovstvenem polji. Vendar mislimo, da bo za prvo potrebo zadostil. Podlaga je zastavljena, na ktorej se dá potem dalej zidati in pomanjkljivo dopolnovati.

Današnje dni ne more več zadostiti znanost samo enega slovanskega jezika; po vsej pravici se tirja od vsacega izobraženega Slavjana, da se nekoliko tudi z družimi bližnjimi slovanskimi narečji soznani. — Naša slovenščina je naravna hči staroslovenščine; zatorej je nam pred vsim drugim potreba, se na staro ali cerkveno slovstvo naših prededov ozirati. V ti namen smo tu staro cirilsko in glagoliško azbuko z malim staroslovenskim berilom dodali, da se morejo naši Slovenci saj s starim pravopisom soznaniti. Sploh pa zavračamo prijatelje staroslovenščine na izverstna dela našega preučenega jezikoslovca g. prof. Miklosića.

Na koncu naj nam bo še dovoljeno, blagorodnima g. Fr. Miklosiću in Metelkotu našo iskreno zahvalo izreči, da sta našo slovnico v rokopisu pregledati in semtertje popraviti blagovolila.

V Celovcu 1. avgusta 1853.

A. Janežič.

K a z a l o.

Stran

Predgovor	III
§. 1. Slovenska abeceda	1
§. 2. Samoglasniki	2
§. 3. Soglasniki	3
§. 4. Prememba pismen	4
§. 5. Naglas in naglaski	6
§. 6. Razdelitev zlogov	7
§. 7. Pravopisna pravila	7
§. 8. Ločniki ali prepone	8
§. 9. O kraticah	10
§. 10. O delih govora sploh	11
§. 11. O samostavnem imenu sploh	11
§. 12. Zlaganje samostavnih imen	12
§. 13. Najnavadnije končnice	13
§. 14. Pomanjševavne končnice	15
§. 15. Povekšavne končnice	16
§. 16. Zlaga sestavljenih imen	16
§. 17. Zlaga ljudstvih imen	16
§. 18. Zlaga ptujih imen	17
§. 19. Sklanjanje imen	17
§. 20. O spolu	17
§. 21. O številu	18
§. 22. O sklonih	19
§. 23. O sklanjah	19
§. 24. Perva sklanja	19
§. 25. Druga sklanja	22
§. 26. Tretja sklanja	24
§. 27. O prilogu	26
§. 28. Zlaganje prilogov	26
§. 29. Koreninski prilogi	26
§. 30. Izpeljani prilogi	27
§. 31. Najnavadnije končnice	27
§. 32. Pomanjšavne končnice	29
§. 33. Povekšavne končnice	29
§. 34. Sostavljeni prilogi	29
§. 35. Sklanjanje prilogov	29
§. 36. Stopnovanje prilogov	32
§. 37. Zlaga druge stopnje	32
§. 38. Zlaga tretje stopnje	33
§. 39. Sklanja stopnovanih prilogov	33
§. 40. O številnicah	34
§. 41. Določne številnice	34
§. 42. Temeljne številnice	34
§. 43. Redovne številnice	36

	Stran
§. 44. Plemenivne številnice	37
§. 45. Množivne številnice	37
§. 46. Vdelivne številnice	38
§. 47. Splošne številnice	38
§. 48. Številna imena	39
§. 49. <u>O</u> zaimenu	40
§. 50. Zlaganje zaimen	40
§. 51. Osebna zaimena	41
§. 52. Splošno osebno zaima	43
§. 53. Nedoločna zaimena	43
§. 54. <u>Prisvojivna</u> zaimena	43
§. 55. Kazavna zaimena	44
§. 56. Vprašavna zaimena	45
§. 57. Oziravna zaimena	46
§. 58. O glagolu	47
§. 59. Oblike glagolov	49
§. 60. Doversévanje djanja	56
§. 61. Znamnja nedoverséivnih in doverséivnih glagolov	57
§. 62. Povraéivni glagoli	59
§. 63. <u>Doba</u> , število in oseba glagolov	60
§. 64. Časi glagolov	60
§. 65. Nakloni glagolov	61
§. 66. Izobraževanje časov in naklonov	62
§. 67. Pregibanje glagolov	72
§. 68. O predlogu	79
§. 69. Neloéljivi predlogi	79
§. 70. Loéljivi predlogi	84
§. 71. <u>O</u> prireéji	87
§. 72. O vezih	93
§. 73. O medmetu	94
§. 74. O skladoslovji	95
§. 75. Raba samostavnih imen	95
§. 76. Raba prilogov	100
§. 77. Raba številnic	100
§. 78. Raba zaimen	101
§. 79. Raba glagolov	103
§. 80. Raba doverséivnih in nedoverséivnih glagolov	106
§. 81. Raba nesklanjljivih delov govora	110
§. 82. O besedoredu	111
§. 83. Nekaj o slovenskem slogu	112

Pregled slovenskega slovstva.

Uvod	117
Staroslovensko slovstvo	120
Glagoliško slovstvo	121
Cirilsko slovstvo	123
Novoslovensko slovstvo	129
Kratko cirilsko in glagoliško berilo	157

Tiskarni pogreški.

Stran	versta	beri	mesto
7	11 od spodej	kakor	kakoz
16	10 " "	prirečji	prizečji
21	3 " zgorej	ki	k
28	2 " spodej	š	s
33	5 in 17 od zgorej	nestopnovanemu	nestopnovavnemu
36	16 od spodej	§. 43.	§.
37	2 " zgorej	eden	enden
37	5 " spodej	jagnjet	jagjnet
39	1 " zgorej	se	s
40	7 " "	čvetero	čvetere
41	8 " spodej	sklanjanja	sklanjnaja
41	6 " "	ostalih	estalih
42	8 " "	Krajnskem	Krajinskem
43	4 " "	Prisvoživna	Prisoživna
43	3 " "	§. 53.	§.
48	12 od zgorej	gabi ali	gabiali
48	9 " spodej	rumeneti	rumneti
54	5 " zgorej	varujem	varujem;
63	5 od zgorej vsredi	Dvojno	Množno.

Druge manjše tiskarne pogreške, posebno v 3. poli, ktere izdatelj ni sam popraviti mogel, naj blagovolno vsak sam popravi.

U v o d.

Slovenska abeceda.

§. 1. Vsak jezik ali govor je zložen iz besedi, besede iz zlogov, in zlogi iz pismen.

Beseda je tisti glas, s katerim človek vsako svojo misel ali čuvstvo razodeti zamore. Vselej ima eden ali več zlogov, p. *brat*, *sestra*, *nedolžnost*.

Besede so ali *korenine*, ali *rastlike*. *Korenine* so tiste besede, iz katerih druge kakor iz korena izraščajo, in *rastlike* so tiste, ktere se iz korenin izpeljujejo, p. *gospod* — *gospá*, *gospodovati*, *gospodična*, *gospodar*, *gospodinja*, *gosposka* itd.

Zlogi so deli besedi. Zamoremo jih izreči, kadar usta na enkrat odpremo, p. *ba*, *ra*, *ko-sa*, *go-lo-bi-ca*.

Zlogi se zlagajo iz *pismen* t. j. pisanih znaminj za posamezne človeške glasove. Vsa versta tih pismen se pa imenuje *abeceda*.

Slovinci imamo sledeča pismena: **a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž**.

Sploh razpadajo pismena na *samoglasnike* in *soglasnike*. Samoglasniki so: **a, e, i, o, u**, in se zategadel tako imenujejo, ker se sami za se lahko izrekovati dajo *).

Vsa druga pismena so *soglasniki*, ker se le samo s pomočjo kakega samoglasnika jasno izgovarjati dajo.

*) Po izgledu staroslovensčine prištevajo nekteri pisatelji tudi pisme **r** samoglasnikom, kadar v začetku besede, ali pred kakim soglasnikom stoji, za česar delj pred taistim polglasnik **e** vselej izpuščajo, p. *rš*, *bre*, *držati*, *prst*, itd.

Staroslovenskega samoglasnika **l**, ki se v Brizinskih spomenikih v dveh ali treh besedah še nahaja, v novoslovensčini popolnoma manjka. Mesto taistega stavimo **ol**, ali včasih **lo**, p. *stolp*, *volk*, *tolst*, *poln*, *klobasa*, mesto *stlp*, *vlk*, *tlst*, *pln*, *klobasa*.

I. S a m o g l a s n i k i.

§. 2. Pri izrekovanji nekterih samoglasnikov moramo usta širje odpirati, kakor pri družih. Zatorej jih v *široke* in *ozke* samoglasnike razdelujemo. *Široki* so: **a, o, u**, in *ozki*: **e** in **i**. Scer razpadajo samoglasniki v *polglasnike*, *kratkoglasnike*, *dolgoglasnike* in *širokoglasnike*, ker se pri izgovarjanji taistih dalj ali manj časa mudimo.

Polglasno ali zamolklo se posebno samoglasnik **e** pred soglasnikom **r** izgovarja, kadar taistemu še kak drug tverd soglasnik sledi, p. *vert*, *gerd*, *zapertija*. Ravno tako zamolklo, se **e** tudi v končnicah: *ec*, *eg*, *el*, *em*, *en*, *er* itd. izgovarja; pri sklanjanji se vendar večidel izpahuje, p. *dober*, *dobra*, *dobro*; *učenec*, *učenca* *x*, *drozeg*, *drozga* *x*.

Tudi **i** in **u** se semtertje rada kakor zamolkel **e** izgovarjata, p. *kožuh*, *nit*, *kruh* itd.

Kratkoglasni ali predtegnjeni so samoglasniki z odsebnim naglaskom (V) (**â, ê, î, ô, û**) in se vselej oostro izrekujejo, p. *brât*, *nâš*, *jê*, *rogât*.

Dolgoglasni ali zategnjeni so samoglasniki s ksebnim naglaskom (') (**â, é, î, ó, û**) in se vselej zategnjeno izrekujejo, p. *drág*, *kúp*, *senó*, *zgubím*.

Širokoglasni so pa **ê** in **ô**, p. *rôka*, *plêtem* *).

*) Naj več različnosti ima **e** v izreki po glasu in naglasu, in **te** so: po glasu je **e** trojen: 1. *globoki* zategnjen p. *nêsem*, *têcem*, itd. predtegnjen p. *žgêm*, *zaprêm*, *knêm*, *zêt* itd.

2. *visoki*, ki se v izreki nekako **i** bliža in z visokim cevnikom (organom) izrekuje p. *dêlo*, *dête*, *pêsem* itd.

Ti **e** je pri nekterih Slovanih se v **i** skerčil p. *dîlo*, *dîte* itd. pri nekterih, pa v **aj** razširil p. *dajte*, *dajlo* itd. Spet drugi visoki **e** je po izreki mnogih Slovincov s predglasnim **i** p. *peljem*, *pekel*, *svet* (heilig) itd. Ti **e** se spreminja v globoki **e** p. *peljâti*, *rékla*, *svetinja* itd. Prejšnji visoki **e** v *delo*, *dete* itd. ima v sebi zaglasni **i** in se le v polglasni pa nikoli v globoki **e** ne spreminja, tako ima p. *svet* (Welt) v rodivniku *svetâ*, *svet* (Rath) pa *svêta*. V staroslovensčini je naš visoki **e** z zaglasnim **i** — **ê** in s predglasnim **i** — **a**.

3. *polglasni e*: *tenek*, *bezeg*, *kesen*, itd. V obeh zlogih je tukaj polglasni **e**, ki ga nekteri v prvem zlogu zategnjeno, nekteri pa v drugem zlogu, predtegnjeno izrekujejo. Velikrat je v enozložnih besedah predtegnjen p. *ees*, *pes*, *svet* (Rath) itd. ki se pa v tem pomankljivem čerkopisu ne da prav zaznamnjati. Nekteri ga pišejo tako: *pês*, *vês*, itd., kar je pa napak, ker **ê** le za predtegnjeni globoki **e** velja, kakor v besedah *knêm*, *zêt* itd. V *pes*, *ves* itd. se pa **e** drugač izrekuje. Še bolj napêno je pisati p. *čovêk*, *orêh* itd., zakaj tukaj je polglasni **e** brez naglase. Kadar se tedaj **ê** razločno prav po izreki ne more zaznamnjati, ga je bolje pustiti, kakor je sam na sebi, brez nerodnega nadznakma.

II. S o g l a s n i k i.

§. 3. Soglasniki so sploh ali mehki ali tverdi, ker jih je ali rahleje ali čversteje izgovarjati treba; sicer pa razpadajo:

1. v zobne: **d, t.**
2. v ustnične: **v, b, p, m** in ptuji **f.**
3. v jezične: tverde **n, l, r** in topljene **nj, lj.**
4. v goltne: **j, g, h, k.**
5. v siskajoče ali sikavce: **z, s, e** in

6. v šumeče: **ž, š, č**, ker se sosebno ali s pomočjo zób, ustnic, jezika, golta, siskajoče ali pa šumeče izrekujejo.

Pri izrekovanji soglasnikov je posebno paziti, da se mehki vselej rahlo in tverdi čversto izgovarjajo, in se tako mehki od tverdi in tverdi od mehkih vselej dobro ločijo. Sicer pa naj se:

Širokoglasni o se semtertje v izreki bliža **a** ali je srednji glas med **a** in **o**: *bódem* (ich steche), *gospóda* (der Adel) itd., *visokoglasen* pa je **p. bódem, gospóda, hódim, nósim** itd. Potem se loči sedanji čas od velivnika: *hódi, hódi, nósi, nósi, vózi, vózi* itd.

V stavku naglasa so v slovenskih knjigah silo velike zmešnjave in napčenosti, kterim se po naši misli le s tem more v okom priti, da se tega pravoslednega pravila terdno primemo; širokoglasni **o** in širokoglasni **e**, kadar sta zategnjena, pišimo s strešico t. j. **ô** in **é** p. *bódem, plétem* itd. Ozkoglasni **o** in ozkoglasni **e**, ako sta zategnjena, pišimo z vejico t. j. **ó** in **é** p. *hódim, nósim, delam, séme* itd. Sta pa **o** in **e** v izreki predtegujena, jima dajmo predtezo t. j. **ô** in **é** p. *bób, otrók, zaprém, zažgém* itd. Tako se najde tudi že doslej veči dél v slovenskih knjigah, in kjer je drugač, je nepravosledno. Tudi staroslovenščina, ktera nam veliko zjasnuje in pomaga k pravi razumevi, nas ne sme zapeljati, da bi novega narečja od starega ne ločili in drugač pisali, kakor sploh govorimo. V marsikterih besedah imamo zdaj en **ô** ki se je nekđaj v dva posebna **o** ločil: *golób, gotóv, trósim, nósim, pót, ród, móž, vóz* itd.

Ravno taka je z ozkoglasnim ali visokim **é**: *bléd, brég, méh, slép, stréla* itd. sedanji **é** s predglasnim **i** je bil v staroslovenščini veči del **ä** in sicer kakor tudi **ä** skozinosen glasnik.

Nad naglašene samoglasnike je le takrat treba naglaske ali zateze in predteze delati, kadar k pravemu branju in k razumevi pomagajo; sicer jih je bolje opuščati, ker so kljake nad pismeni lepoti pisanja v kvar.

Kakor nam stari Brizinski spomeniki pričajo, se je skozinosno izgovarjanje staroslovenskih pismen **ä** in **ä** že zgodaj zgubilo. Samo nektre besede nas teh skozinosnih glasov še opominjajo p. *sunt, poronso, mogoucka väensich*.

Tudi v novoslovenščini se najdejo sledi tih skozinosnih glasov, p. *mésene, ževnk, breuk*.

Na Koroškem je slišati: *srenča, srenčati (sreča, srečati), vprenči (vpreči) venč (več), ronka (rôka), pont (pôt)*.

e vselej izgovarja, kakor v starem pravopisu *z* ali nemški *z*, in **ě** vselej kakor stari *zh* ali nemški *tsch*, p. *serce*, *sreča*, *meč*, *čudo*.

s vselej ojštro kakor prejšnji *f* in **š** kakor prejšnji *fh*, ali nemški *sch* p. *sin*, *svet*, *šega*, *perišče*, *kosa*, *rosa*.

z prav rahlo, kakor stari *s* in **ž** tudi prav rahlo, kakor stari *sh* p. *zima*, *zerno*, *žena*, *žužel*.

Soglasnik **l** se véasi izgovarja kakor *v* in sicer vselej, kadar pred kakim soglasnikom ali pa na koncu kake besede stoji p. *volk* (vovk), *molčati* (movčati), *dál* (dáv), *bíl* (biv). — Káder se ima pa končnica s pismenom **l** na kraji ali polglasno ali kratkoglasno izgovoriti, se pisme **l** s predstoječim samoglasnikom vred navadno kakor **ov** ali **u** izgovarja, p. *pasel* (pasov, pasu), *šel* (šòv, šù), *vidil* (vidov, vidu).

Vendar v besedah, ki se v 2. sklonu množnega števila na **l** dokončavajo ino v imenih s končnico **-tel**, ohranjuje **l** večidel svoj glas, p. *prijatelj*, *burkel*, *žival*, *učitel*.

Pismen **q**, **x**, in **y** ne jemljemo iz latinskega, ker si vemo drugač pomagati, ter pišemo: **kv**, **ks** in **i**. p. *Kserkses* (Xerxes), *sinoda* (synoda).

Mesto sestavljenega soglasnika **ph** v ptujih besedah pišemo **f**, p. *Filip*.

Prememba pismen.

§. 4. Pri zlaganji in sklanjanji imen se posamezna pismena rada v druga preminjajo ali prelivajo.

1. *Samoglasniki*. Kratki samoglasniki se menijo s dolgimi in dolgi s kratkimi, p. *krùh* — *krúha*, *nít* — *níti*.

Pisme **a** se čredi s **o** v taistej korenini, p. *stati* — *stojim*. — Ravno tako se menita **a** in **e** pri zlaganji imen, posebno ponavljavnih glagolov rada s samoglasnikom **i**, p. *vmakniti* ali *vmekniti* — *vmikati*; *perem* — *spívati*; *berem* — *bíra* — *zbírati*. — Večkrat se **e** v **o** preliva, p. *vedem* — *voditi*, *nesem* — *nositi*. Véasi se čredita **e** in **o** v taistej besedi, p. *tepel* — *topel*, *pepel* *popel*.

Samoglasnika **e** in **o** se menjata s pismenom **a**, p. *močen* — *močán*, *krepek* — *krepák*, *pojiti* — *napajati*, *skočiti* — *skakati*.

Za pismeni **j** (*lj*, *nj*) **ž**, **š** in **č** se **o** pravilno v **e** spreminja, p. *naše* ne pa *našo*, *ptičje* ne pa *ptičjo*, *nožem* ne *nožom*, *kraljevati* ne *kraljovati*.

Pri ponavljavnih glagolih in imenih, ki so iz njih izpeljani se **i** in **u** v **o** ali **e** spreminjata, p. *krijem* — *krov*, *kujem* — *kov*, *gnijem* — *gnoj*. Tudi **i** in **u** se véasi čredita, p. *slišati* — *sluh*.

Samoglasnika **i** in **u** sta sorodna s soglasnikoma **j** in **v**, ki se va-nju spreminjata, p. toživnik ženski *jo* in srednji *je* imata **j** iz moškega staroslovenskega **i**. Dalej, *najmem*, *pojdem* itd. mesto *naimem*, *poidem* itd. — *Kujem* — *kovati* itd. je tudi **v** iz **u**. in **u** iz **v** je: *duri* ali *dveri*, tako tudi: *ven*, *vne*, *vnanji* pa *zunaj* ne *zvunaj* itd.

2. *Soglasniki*. Še pogosteje od samoglasnikov se soglasniki med seboj menjajo *) Naj navadnije premene pri izobraženji so tele:

e se spreminja v **é**: *serce* — *serčen*, *ptica* — *ptičji*, *lice* — *obličje*.
d " " v **j**: *saditi* — *zasajati*, *roditi* — *rojen* — *rojstvo*.
g " " v **ž**: *mnogo* — *množica*, *blag* — *blažen*.
s " " v **š**: *pisati* — *pišem*, *plesati* — *plešem*.
k " " v **č**: *rak* — *račji*, *lok* — *ločec*, *oko* — *oči*.
h " " v **š**: *pihati* — *pišem*, *duh* — *duša*, *puh* — *pušiti*.
sk, **st** se spreminja v **šč**: *iskati* — *iščem*, *piskati* — *piščem*,
pusiti — *puščati*.

t se spreminja v **č**: *metati* — *mečem*, *ropotati* — *ropočem*.

z " " v **ž**: *vezati* — *vežem*, *mazati* — *mažem*.

Pri sklanjanji se pred ozkimi samoglasniki pisme **g** rado preminja v **z** ali **j**, **h** v **s** in **k** v **c**, p. *drag* — *dražega*, — *dražemu*, *junak* — *junaci*, *otrok* — *otroci*, *tak* — *tacih* — *tacimi*.

Pri zlaganji ali izobraževanji prilogov na **ski** in samostavnih imen na **stvo** se pismena **z**, **s**, **c**, **ž**, **č**, **g**, **h**, **k**, **t**, **st** s **s**^{om} končnice vred v **š** spreminjajo, p. *vitez* — *viteški*, *nebesa* — *nebeški*, *človek* — *človeški* — *človeštvo*, *mož* — *moški*, *plavž* — *plavški*, *Nemec* — *nemški*, *kovač* — *kovaški*, *terg* — *terški* — *terštvo*, *Lah* — *laški*, *Hrvat* — *hrovaški*, *mesto* — *meški*. Pisme **d** se pri tem večidel izpahne ali v **j** spreminja, p. *gospod* — *gosposki* (mesto *gospodski*), *grad* — *grajski* (mesto *gradski*).

Blaglasja delj se tudi preminjajo:

é pred **t** v **š**: šteti mesto čteti.

g " **t** in **k** v **h**: noht mesto nogt.

n " **b** v **m**: bramba mesto branba.

Kar smo še tu zastran premenjevanja, izpuščanja ali pri-stavljanja nekterih pismen omeniti opustili, bo na svojem mestu razloženo.

*) Ustnični se ne spreminjajo razun **v** v **f**, p. *goljuv* mesto *goljue* itd.

Naglas in naglaski.

§. 5. Pri nekterih samoglasnikih se v govoru dalej mudimo, kakor pri družih, t. j. nektre bolj zategujemo, druge spet bolj urno izgovarjamo. Pismenom, ktere bolj zategujemo ali bolj urno izgovarjamo, pravimo, da imajo *naglas*.

To različno izgovarjanje tudi v pisanji določiti, imamo posebna znamenja, ktera *naglaske* imenujemo. V slovenskem jeziku imamo *tri naglaske*:

1. *Kseben* ali *zategnjen naglasek* (´), ki ga stavimo na samoglasnike, ktere bolj zategnjeno izrekujemo, p. ród, razpád, róg, pisarija, sezáj, obróč, pisár, storiti, kúp.
2. *Odseben* ali *predtegnjen naglasek* (˘), ktereга dobivajo samoglasniki, ki jih gre bolj urno in ojstro izgovarjati, p. ropòt, brát, krùh, mesnàt, rogàt, kúp.
3. *Širok naglasek* ali *strešico* (^), ktereга rabimo, kadar se ima kak samoglasnik prav na široka usta izgovoriti, p. otróka, bréme, bôdem, žênem.

Naglaski se vendar v pisanji večidel izpuščajo. Treba jih je pa staviti, kadar naglas besedo od besede v pomenu loči p. *dolga* je kaj drugega kot *dólga*; drugega pomenja *kót*, kaj drugega *kòt* *) itd.

*) Tacih besedi, kterih pomen se le po naglasu loči, imamo veliko p. *póčiti* — *počiti*, *ígra* — *igrá*, *zlátó* — *zlató*, *lása* — *lasá*, *sládká* — *sladká*, *kúp* — *kíup*, *kúpec* — *kípec*, *posvetóvati se* — *posvetóviti se*, *kázen* — *kázen*, *oblák* — *oblák*, (Kngelstein), *pródati* — *prodáti*, *poréditi* (redko storiti) — *poréditi*, *stópiti* — *stopíti*, *méd*, — *mèd* itd.

Naglas ni nič drugega kot povzdiga samoglasnika v izreki; ta *povzdiga* je pa *dvojna*: *počasna* ali *nagla*. Počasni povzdigi samoglasnikov v izreki tudi pravimo, da je zategnjena, nagli povzdigi pa da je predtegnjena, in tako je vsak samoglasnik po izreki v mnogoterih besedah trojen: 1. *nenaglašen*, kadar se brez povzdige izreče. 2. *zategnjen* in 3. *predtegnjen*, p. v besedi *las* je **a** zategnjen, *lasàt* je prvi **a** brez naglasa ali nenaglašen in drugi **á** predtegnjen, v *lasáti* je tudi prvi **a** nenaglašen, drugi pa zategnjen.

Ker je pa naglas le dvojen: zategnjen ali predtegnjen, in le naglašeni samoglasniki naglasek dobivajo, posebno ako se po njih pomen besede loči. Zakaj pa nam nista dosti dva naglaska, ali čemu nam je še tretji naglasek namreč (^), ki smo ga zgoraj vidili? Naglasek (^) se opira le na različnost glasa ne naglasa, in ga rabimo le nad zategnjenim *globokim e* in *o* p. *nêsem*, *vêdem*, *bôdem*, *vôda* itd. prvi **e** v *nêsem* in *peljem* se ne loči po naglasu (oba sta zategnjena) ampak po glasu; v *nêsem* je prvi **e** *globok* in v *peljem* visok. Tako sta tudi **o** v *bôdem* in *hódim* po naglasu popolnoma enaka (oba sta zategnjena), po glasu se pa ločita; v *bôdem* je **o** glo-

Razdelitev zlogov.

§. 6. Pri razdelovanju zlogov se ima na sledeče paziti:

1. Soglasnik, ki med dvema samoglasnikoma stoji, se vselej k sledečemu zlogu jemlje, p. *o-če, de-la-ti, pi-sa-ti*.
2. Ako med dvema samoglasnikoma dva ločljiva soglasnika stojita, se poslednji k sledečemu zlogu poteguje, p. *ver-ta-ti. mer-ha*.

Neločljivi soglasniki so pa, s kterimi se slovenske besede začenjajo, p. *spati*, tedaj, *go-spa* ne pa *gos-pa*; *skala*, tedaj *i-skra*, *moj-škra* ne *isk-ra*, *mojšk-ra* itd. Tako so tudi **lj**, **nj**, **st** in **št** neločljivi soglasniki p. *ju-na-štvo, pre-mag-ljiv*.

3. Sostavljene besede se tako ločijo, kakor so sestavljene, p. *iz-id, na-u-či-ti*.

Pravopisna pravila.

§. 7. Vsako pisme ima vselej in povsod svoj glas. Zategadel se nikjer ne sme ne več ne manj pismen pisati, kakor se jih v pravilnem govoru sliši. Scer naj veljajo sledeča pravila:

1. V slovenščini se vse z malimi pismeni piše. Velika pisma se rabijo samo:

bok, v *hódim* pa visok. Kdor ve različnost glasa, ki je le v premembli izreke in različnost naglasa, ki je vselej le povzdiga izreke, prav razsoditi, vse to lahko razume. Da pa naglasek samo nad **e** in **o** pride in nad noben drugi samoglasnik je od tod, ker imamo premalo pismen za različnost njihovih glasov p. pisme **e** je za tri glase: za visoki, globoki in polglasni **e**, kterih vsak ima po glasu spet tri razločke ali je namreč zategnjen ali predtegnjen, ali nenaglašen. Tako pišemo pisme **o** za dva glasa, kterih eden je navadni **o**, eden pa nekaki srednji glas med **a** in **o** in oba dobivata ali zategnjeni ali predtegnjeni naglas. Vse to je že semtertje v izgledih skazano, iz kterih se vidi, da (*) samo nad globoki zategnjeni **e** in **o** stavimo, pa ne zavolj zateze, ktero sicer le pri visocih samoglasnikih z (*r*) zaznavamo, ampak le zavolj različnosti glasa.

Pa tudi *podvojená zateza* se sliši v slovenskem, kakoz tudi v srbskem jeziku, ktera velikrat tudi pomen besede premeni in jo hočemo tukaj kakor v srbskem z (*rr*) zaznamnjati p.

káplje (die Tropfen) — *káplje* (es tröpfelt),

jóka (er weint) — *jóka* vreden (des Weinens w.)

drúga (eine andere) — *drúga* (die zweite),

skúpim (ich lese Geld ein) — *skúpim* (ich vereinige),

péla (die Ferse) — *péla* (die fünfte),

zadéva (Berührung) — *zadéva* (betrifft),

krílo (bedeckt) — *krílo* (Bedeckung) itd.

Zavolj podvojené zateze pišejo *mýlo* namesti *nilo* (Seife) in *nillo* (gewaschen).

- a) pri *vlastnih imenih* p. Slovenec, Dobrač, Sava, Celovec, Postružnik, in pri besedi *Bog*.
 b) o *začetku govora* in vsake verste pri pesmih.
 c) po *piki* (·) kadar se stavek govora spolnuje.
 d) po *vprašaji* in *klicaji*, kader piko namestujeta.
 e) po *dvopičji*, kader vlastne besede koga družega navodimo.
 f) pri *zaimenih* v listih, če se na osebe nanašajo, katerim pišemo.

2. Pisme **I** se mora pravilno pisati, ako se ravno včas, kakor **u** ali **v** izgovarja, p. misel, polt.

Ako kdo dvomi ali **I** ali **v** pisati, naj postavi besedo v množno število, da temu pismenu **e** ali **i** sledi, p. *vesel* ali *vesev*? — *veseli*, zato *vesel* pisati.

3. Kolkor je zlogov slišati, tolko se mora tudi samoglasnikov napisati, p. *moj* ne *moi*, *zaplivk* ne *zapluk*.

Sploh naj se piše, kakor korenina kaže; ako ravno se pred tverdimi soglasniki in na koncu besede mehki soglasnik semtertje tvrdo izrekuje, p. *lezti*, *težko*, *obraz* itd.

4. Ptujta imena gre ravno tako, kakor v njih lastnem jeziku pisati, p. *Voltaire*, *Schwarz*. Velikrat se pa seosebno stara ptujta imena, ko jih je treba sklanjati, tudi poslovenčijo.

Ločniki ali prepone.

§. 8. Ločnike ali prepone imenujemo tiste znamenja, ktera stavek od stavka ločijo in nam tudi kažejo, kje se imamo manj ali dalj časa pomuditi. Ločniki so tile:

1. *Klinčič* ali *protec* (·) se stavi:

- a) Pred in za pridjanimi stavki, p. *Europa, naj manjši del sveta, je v izobrazenosti vse druge kraje prekosila*.
 b) Pred vsimi oziravnimi zaimeni in mnogimi vezniki, p. *Čast je ledena gaz, ki hitro zvodeni. Človek po svetu, kakor bučela po cvetu*.
 c) Kadar več besedi ene verste zaporedoma sledi p. *Otroci, norci in pijanci resnico govoré*.

2. *Nadpičje* (:) se piše:

- a) Pri nasprotnih stavkih; p. *Brez dela ni jedi; stradaj tedaj, če delati nočeš*.
 b) Kadar se dva ali več stavkov vzajemno na endruzega nanaša, p. *Bog je nam vsim naj boljši oče; zatorej ga moramo tudi čez vse ljubiti in častiti*.
 c) Med daljšimi stavki, ki ravno od tiste osebe ali stvari govoré, p. *Bolj ko si izobražen, ložej se ti bo godilo; bolj si*

boš vedel vsako reč v svoj prid obračati; in če te ravno kaka nesreča zadene, si boš veliko hitreje spet opomagati vedel.

3. *Dvopičje* (:) se stavi:

- a) Kadar začnemo kaj naspočitati, p. *Štejemo pet delov sveta: Europa, Azia, Afrika, Amerika in Australia.*
- b) Kader svoje vlastne ali koga drugega besede nepremenjene zapišemo, p. *Sveto pismo nam veli: „Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.“*

4. *Pika* (.) se piše:

- a) Na koncu dokončanega stavka ali govora, p. *Božje oko nas povsod vidi.*
- b) Za redovnimi številnicami in za okrajšanimi besedami, p. 1. 2. 3. *pervič, drugič, tretjič . . . 2. dan, drugi dan; Ant. Anton.*

5. *Prašaj* (?) se postavlja, kader se očitno vpraša, p. *Čmu je tvoja žalost?*

6. *Klicaj* (!) se postavlja, kader se začudimo ali zavpijemo ali koga nagovorimo, p. *Ljubi moji prijatelji! Gorjé vam, ki ste svojega Boga zatajili.*

7. *Vezaj* (= ali z) ki zloge ali besede veže, ki vkup gredó p. *Dra-go-tin.*

8. *Pomišljaj* (—) se stavi, kader nekaj imenitnega ali nepričakovanega povemo, ali kaj pričakovanega izpustimo, p. *Tako so se, da je bilo strah. — Eden zmed njih popade naslednjič ves razkačen nož — in si vreže kos pogače.*

9. *Oklepaj* (.) oklepa besede in cele stavke, ki prav za prav v govor ne grejo, ter le druge besede ali stavke razlagajo, p. *Pismena (čerke) so samoglasniki ali soglasniki.*

10. *Opomnica* (* ali †) kaže kako opombo, ki se navadno spodej najde

11. *Odveržaj* (*) kaže, da se je kako pisme odverglo, p. *a'l'te?*

12. *Navodnica* („ „) se rabi, kader svoje vlastne ali koga drugega besede navodimo, p. *Molitne bukve „dušna paša“ imenovane obsegajo mnogo lepih molitev in nauk.*

13. *Dopolnivnica* (и, itd., i. t. d.)

14. *Znamnje odstavka* (§) se rabi posebno v znanstvenih in šolskih bukvah.

15. *Znamnje enakosti* (=), katero kaže, da si je več besedi ali stavkov clo enacih.

● kraticah.

§. 9. Zlogi ali besede se zamorejo takole okrajševati :

1. Od kake znane besede se zapiše samo prvo pisme ali pa se s prvim ravno pred samoglasnikom sledeče slovke stoječim soglasnikom preneha, p. *J*. ali *Jur* mesto *Juri*.

2. Razun prvega in poslednjega pismena, se vse pismena izpuščajo, p. *dr.* mesto *dohtar*.

3. Se morejo vsi samoglasniki izpustiti, p. *Clvc* na mesto *Celovec*.

Pervo poglavje.

Zlaganje in sklanjanje.

● delih govora sploh.

§. 10. V slovenskem jeziku imamo devet govornih delov, ter si takole sledé:

1. ime samostavno (nomen substantivum).
2. prilog (nomen adjectivum).
3. zaima (pronomen).
4. številnica (nomen numerale).
5. glagol (verbum).
6. predlog (praepositio).
7. prirečje (adverbium).
8. vez (conjunctio).
9. medmet (interjectio).

Perva petera plemena se dajo spreminjati, poslednja štiri pa ne; zatorej perva petera *spremenljiva* ali *sklonljiva* in poslednja štiri *nespremenljiva* ali *nesklonljiva* imenujemo.

Pervi odstavek.

● samostavnem imenu.

§. 11. Ime samostavno je vsaka beseda, ktera naznanuje, kako se kakej osebi, stvari ali lastnosti pravi, p. *drevó, mesto, lepota*.

Samostavno ime je trojno:

1. *Vlastno ime*, ktero le eno samo osebo ali stvar pomenja, p. *Dunaj, Drava, Triglav, Močnik, Ivan*.
2. *Občno ime*, ktero se vsim osebam ali stvarjem, ki so si med seboj podobne, prilaga, p. *šivar, smreka, črešnja*.
3. *Zbornó ime*, ktero veliko veliko med seboj enacih reči ali trohic obsega, p. *verbje, cvetje, vino, pivo, pesek*.

Zlaganje samostavnih imen.

§. 12. Samostavna imena so ali *korenine* ali *rastlike*.

Premnoge korenine so že v svojej prvi obliki popolna samostavna imena moškega spola, p. *breg, perst, mož, sum*.

Ravno tako najdemo iz glagolov izpeljanih besedi, ki zgolj le iz koreninskega zloga obstojé, brez podaljšanja na koncu, p. *soditi — sod; lomiti — lom; deliti — del; potiti se — pot; jokati — jok, pokati — pok*.

Nektere jemljejo pred poslednjim deblovim pismenom kak samoglasnik k sebi ali pa samoglasnik glagola preminjajo, p. *zreti — zor; tretí — tír; smerdeti — smrad; zveneti — zvon; germeti — grom; bredem — brod; dregati — drog*.

Nektere besede moškega spola imajo spremenjen soglasnik na koncu, p. *pihati — piš; mlad — mlaj; poditi — poj*.

Malo ženskih imen ima čisto nepremenjeno korenino, p. *kost, miš, pest, dlan*. — Pri nekterih se samoglasnik med deblovimi glasniki preverže ali vmes postavi. Besede, ki so od glagolov izpeljane, spreminjajo pa poslednji deblovi soglasnik p. *kal — kliti; mel — mleti; poč — pokati; laž — lagati*.

Naj več samostavnih imen je s samoglasnikom na koncu podaljšanih. Moških se konča le malo na **a, e** ali **i** p. *sluga, oče, vojvoda, muri, Ožbe*. — Toliko več jih je pa ženskega spola, p. *verba, smreka, goba, roba, peta, lopa, veža, bajta, muha, krača, breza, sraka*.

Za zmeščanimi deblovimi glasniki in za samoglasniki sledi **ja** in za ustničnimi soglasniki **lja** mesto **a**. Za šumečimi soglasniki stoji vendar vselej **a**, p. *vaja, zarja, kaplja, krevlja, zemlja, luža, toča*.

Pred izobraznim zlogom **ja** se spreminja:

d v **j**, p. *vaditi — vaja; graditi — graja; rediti — reja; sedeti — seja; nuditi — nuja*.

g in **z** v **ž**, p. *grizem — griža; vrag — vraža; mazati — maža*.

k in **t** v **č**, p. *pitati — piča; svetiti — sveča; roka — roča; moker — moča; pokati — poča; platiti — plača*.

h in **s** v **š**, p. *duh — duša; nositi — noša; suh — suša*.

st v **šč**, p. *pust — puščava; gost — goščava; rast — rašča*.

Imena srednjega spola se dokončavajo na **o** ali pa na **e**, p. *leto, berdo, vreme, kozle, pišče*.

I. Najnavadniše končnice.

§. 13. **a** za imena ženskega spola p. *roka, krava, črešnja, meglja, trava, sestra.*

ád za imena ženskega spola in pomenjajo navadno več reči brez posebne vrednosti p. *zelenjád, suhljád, telád, plaščád*; — včasih je končnica **ád** tudi moškega spola p. *sternád, obád, močirád.*

áč kaže moške in **ača, ačica** ženske osebe, p. *kovač, kovačica; berač, beračica; glavač, glavača; pomagáč, orač.* Končnica **ača** zaznamuje tudi orodja, p. *kopača, terača, vertača.*

áj pomenja kako služečo osebo, orodje ali prostor, p. *strežáj, čuváj, deržáj, lučáj, skokáj, tečáj, streláj.*

ak znamenjuje kako moško osebo ali samca, kakor tudi orodja ali hrambe p. *lesjak, sernjak, junak, vojščak, pepelnjak, ribnjak, zelnjak, plevnjak.* — Za enake ženska imena služi *akinja, ačica* in *akulja*, p. *junakinja, vojšakinja.*

alo, ilo, lo in **ulja** kaže večidel orodja, sredstva in djanja, p. *pokrivalo, mazilo, obušalo, šilo, zerkalo, oznanilo, zdravilo, perulja.*

án, an, anec za moška in **anka, anica** za ženska imena p. *teržan, teržanka; vaščan, vaščanka, racman, serpan, perstan.*

ár, ar pomenja kakega delavca; — **arica** delavčinjo; — **arija** rokodelstvo; — **arnica** delavnico; — **arina, arnina** plačilo za delo; — **arstvo** umetnost; — **ariti** kako rokodelstvo opravljati, p. *pisar, pisarica, pisarija, pisarnica, pisarnina, pisarstvo, pisariti; kolar, kolarica, kolarija, kolarnica, kolarnina, kolarstvo, kolariti.*

ast kaže večidel, kakšno je kaj, p. *popolnomast, božjast.*

ava kaže sploh velike prostore ali zaloge, p. *deržava, širjava, dobrava, goličava, puščava, svečava, kurjava.*

azen za imena ženskega spola, p. *bojazen, golazen.*

ba kaže kako opravilo p. *služba, vodba, godba, strežba, sodba, strežba.*

e za srednja imena, p. *serce, pišče, tele, seme, vreme, selišče.*

ec kaže moške osebe, pa tudi marsiktere druge reči. To končnico dobivlja prav veliko samostavnih imen, ki so iz prilogov, zaimen, števil, posebno pa od preteklega priložaja izpeljani; vendar se mora pri djavnem priložaji vselej **l v v** spremeniti, p. *delavec, igravec, vdovec, krovec, delivec, izpraševavec, kaznovavec, kaznjenec; junec, studenec, klanec, konec, konopec, čepc.*

ej kaže večidel kako hitro dokončano djanje brez posebne važnosti p. *pomiglej, vgrizlej, mahlej, poseglej, zdihlej.*

el, elj znamenuje delajoče osebe, pa tudi druge reči, in se večidel nedoločivnemu naklonu mesto **i** priveča, p. učitelj, kerstitelj, odrešitelj, gonitelj; kozel, orel, šapelj, črevelj, rabelj.

ët kaže kako precej važno djanje, p. *trepët, derskët, hropët.*

ev za ženska imena, ktera se tudi na **va** končati morejo, p. cerkev (cerkva), kletev (kletva), molitev (molitva), zverstitev (zverstitva).

ezen za ženska imena, p. *bolezen, bojezen, ljubezen.*

ež kaže kakšnega sitnega človeka, tudi djanja in priprave, p. *revež, snedež, smerkež, babež, sitnež, čudež, kradež, tepež, živež.*

ič za imena moškega spola, p. *mladič, gonjič, Ivanovič, Petranovič, Valentinič, Nikolajevič.*

ica, íca znamenuje ženske osebe, bolezni, orodja, posode, hrambe, vodé, p. *ženica, psica, merzlíca, zlatenica, sklenica, perutnica, ustnica, žlica, spovednica, studenčnica, delavnica, veternica.*

ija kaže kak stan, rokodelstvo ali urade, p. *podertija, ropotija, sleparija, vertnarija, kovačija, zapovednija, namestnija, povelnija, dačovnija, poglavarija.*

ika kaže orodja ali tudi druge reči, p. *motíka, sadíka, rastlíka.*

ín kaže različne številne dele, tudi moške osebe, p. *tretjín, petín, sedmín; capín, bogatín.*

ina znamenuje mesó ali kožo žival, plačila, jezike, različne dele, kraje, lesovje in druge reči, p. *kravina, teletina, govedina, dnina, prepisnina, dohodnina, vznina, brodnina, slovensčina, nemščina, petina, desetina, sedmina, polovina, brezovina, srebernina, zlatina.*

ír služi za moška imena, p. *pastír, hudír, prepír, brebír.*

išče (nepravilno *iše*) znamenuje prostore ali dele orodja, p. *borišče, pšenišče, režišče, pokopališče, sekirišče, platišče, toporišče.*

ivo kaže priprave p. *strelivo, pecivo, stavivo, gradivo, steljivo, predivo.*

jak za moška imena, p. *lesjak, pernjak, volovjak, svinjak.*

je kaže sploh mnogo med seboj enacih reči, p. *germovje, cvetje, grozdje, sadje, drevje, perje, bukorje, deževje.*

jek pomenja večidel blato ali gnoj posameznih živali, p. *volovjek, ovčjek, človečjek, kravjek, podganjek.*

ka za ženska imena, orodja, števila, priprave in druge reči p. *lažnjíka, šivanka, dvojka, trojka, osmerka, sedmerka, pečenka.*

nja za mnogotera djanja, p. *prošnja, vožnja, skušnja, nošnja, rošnja.*

nik, nik znamenuje moške osebe, posode, orodja itd. p. *grešnik, stvarnik, učenik, žernik, sapnik, božičnik*. Boljše je vendar reči: *stvaritelj, učitelj* itd.

o za srednja imena p. *delo, vedro, betvo, mjilo, selo*.

oba znamenuje kakšnost ali zapopadek taiste, p. *zloba, hudoba, svetloba, gnjiloba, kisloba, sladkoba*.

ost, óst za ženska imena, ktere kak stan ali kakšnost znamenujejo, p. *mladost, slabost, čistost*.

ota znamenuje ravno to, kar *ost* p. *temota, toplota, gorkota, merzlota, sladkota, čistota, slabota*.

ót kaže kak glas, ki se večkrat ponavlja, p. *ropòt, pleskòt, šumòt*.

ovec in evec za različna vina in druge žgane reči, p. *kafrovec, hruškovec, slivovec, tepkovec*.

ovje kaže še na večo množico reči kakor je p. *germovje, deževje, cvetovje*.

stvo in štvo kaže kako ljudstvo, stan ali čast p. *človeštvo, junaštvo, povelništvo, glavarijstvo, vladarstvo, vojvodstvo, devištvo*.

2. Pomanjševavne končnice.

§. 14. Kader od kake majhne ali sploh ljubke reči govorimo ali se komu prilizujemo, vpotrebujemo vselej pomanjševanih imen.

Pervo pomanjšanje. Pomanjšujemo:

a) moška imena, če jim končnice: **ee, ej, ek, ič** pridenemo, p. *nož — nožek, nožej, brat — bratec — bratej; kralj — kraljič; kruh — kruhec — kruhej; klobuk — klobuček*.

b) ženska imena, ako korenini: **ica, ika, ka** pristavimo, p. *roka — ročica; sestra — sestrica; hiša — hišica — hišička; žena — ženica — ženka*.

c) srednja imena, kader jim končnico **a** drugega sklona v: **e, ee, ice** premenimo, p. *selo — selice; vino — vince; drevo — drevesce; pero — peresce*.

V zaničevavnem ali pomiljivem pomenu se slišijo končnice **be** in **če** p. *baba — bable; golob — golobče; otrok — otroče; osel — osle; junec — junče*.

Imena, ki so le v množnem broju v rabi, se tudi v taistem pomanjšujejo, p. *dveri — dverice; gosli — goslice; usta — ustica*.

2. *Drugo pomanjšanje.* Enkrat pomanjšana imena se dajo, če blagoglasje pripusti, še drugič pomanjšati in sicer takole:

a) Pomanjšavne končnice moških imen: **ee, ej, ek** in **ič** se v:

ček, iček, ičić spremenjajo, p. *nož — nožek — nožiček; kralj — kraljič — kraljiček; konj — konjič — konjiček, konjičić.*

- b) Pri ženskih imenih se premenjajo: **ica, ika, ka** v **ičica, čkica, kica** p. *sestra — sestrica — sestričica — sestrička; glava — glavica — glavičica — glavička; roka — ročica — ročičica.*
- c) Pri srednjih imenih se končnice: **ee, ice, v čice** in **ičice** spreminjajo, p. *vinu — vince — vinčice; pero — peresce — peresčice.*

3. Povekšavne končnice.

§. 15. Imena s povekšavnimi končnicami pomenjajo razun velikosti tudi kaj gerdega, ostudnega ali zaničljivega. Končnice so:

- a) za moška imena: **ač, ak, an, avs, avt, ež, in, on, ot, uh, un, in, už.** p. *hlačon, potepuh, zmikavt, štoklež, zavaljuh, bahavs, kmetavs, gerđun.*
- b) za ženska imena, p. **ača, ana, avslja, avtlja, atlja, uga, ulja, ura, uta, uza.** p. *glavana, kmetavslja, zmikavtlja, babula, babuza, babura, vlačuga.*

4. Zlaga sestavljenih imen.

§. 16. Pogosto se imena sestavljajo:

- a) s samostavnimi imeni in prilogi, vendar skoro vselej pisme **o** vmes postavljajo, p. *letopis, vodotok, červojed, vodonos, hudo, urnik, staroverec, gerdogled.*
- b) s številnicami in zaimeni, p. *stoklasa, stoletje, samoglavec, trinog, samouk, vsegavednost, svoboda, samolet, teden.*
- c) z glagoli, vendar večidel le pri lastnih in zaničevavnih imenih, p. *Vladislav, Vladimir, vertoglavost, tresorepka, tresoglav.*
- d) s predlogi pogostoma in prizečji malokdaj, p. *brezbožnik, razloček, obseg, okraj, nečast, blagoslov.*

5. Zlaga ljudstvinih imen.

§. 17. Moška ljudstvena imena se zlagajo večidel na: **ee, an, anee**, in ženska na: **ka, ica** in **anka**, p. *Celovec — Celovčan, Celovčanka; Gorenec — Gorenka; Gradec — Gradčan, -ka; Ljubljana — Ljubljčan, -ka; Egipt — Egipčan, -ka; Korošec — Korošica; Kranjec — Kranjica.*

Za ustničnimi soglasniki se stavi večidel: **lján — ljanka**, p. *Humljan — Humljanka, Verbljan — Verbljanka.*

Dežele. se rabijo večidel s končnico **sko** ali **ško** kot prilogi, p. *Avstrijansko, Koroško, Dolensko, Gorensko, Ogersko.*

Ženski primki se zlagajo na: **inja, ka, ovka** ali **ova** p. *Jaklin — Jaklinka, Jaklinova; Potočnik — Potočnjikinja; Perko — Perkovka.*

6. Zlaga ptujih imen.

- §. 18. a) Imena moških gerških ali latinskih imen s končnico: **es, os** in **us**, odveržejo te končnice, p. *Ulises — Uli; Epikurus — Epikur. Markus* ima *Marka, Marko* ali *Markež.*
- b) Imena s koncom **as** odpahnejo **s**, p. *Matias — Matia, Jeremias — Jeremia, Lukas — Luka.* Če imajo pa pred končnico **as** samoglasnik **e** tako **eas** v **ej** premenijo, p. *Andreas — Andrej.*
- c) Imena, ki se na **ius** dokončajo, **ius** ali **saj us** odveržejo, p. *Alojzjus — Alojz, Alojzi, Livius — Livi; Antonius — Anton; Gervazius — Gervazi.*
- d) Imena s koncom **aus** in **eus** premenijo **us** v **j**, p. *Arhelaus — Arhelaj, Timoteus — Timotej.*
- e) Imena, ki v svojem jeziku rodivnik podaljšajo, odveržejo **is** rodivnika, p. *Cicero — Ciceronis — Ciceron; Palas — Paladis — Palada; Plato — Platonis — Platon.*
- f) Imena krajev na **ium** preminjajo ti izhod v **ja**, p. *Lacium — Lacja, Regium — Regja.*

II. Sklanjanje imen.

§. 19. *Sklanjati* se pravi, imena po spolih, številih, sklonih in sklanjah premenjati. Pri sklanjanji imen je torej paziti; 1. na *spol*, 2. na *število* ali *broj*, 3. na *sklon* in 4. na *sklanjo* ali *sklanjanje*.

0 spolu.

§. 20. Samostavna imena so trojega spola; *moškega, ženskega* in *srednjega*.

Kakšnega spola da je kako ime, se more spoznati, ako se gleda, kaj pomenja, ali kako se dokončava.

1. *Moškega spola* so:

- a) Vsa imena, ki nekaj moškega pomenjajo p. *sluga, oče, vojvoda, brat.*
- b) Ktera se na *soglasnik* dokončavajo, le samo tista ne, ki v drugem sklonu i dobijo, p. *pert, križ, mesec.*

c) Imena pismen, p. veliki *A* in mali *r*.

2. Ženskega spola so:

a) Vsa imena, ki kako žensko osebo ali samico pomenjajo, p. devica, mati.

b) Ki se na **a** dokončavajo, če kaj moškega ne pomenijo, p. *riba, zvezda, truma*.

c) Vsa večzložna imena na: **ast, azen, est, ev, ezen, ist, ost** in **ust**, p. *mladost, bolezen, korist, čeljust*.

d) Nektera imena, ki se sicer na soglasnik končajo, vendar v drugem sklonu enojnega števila **i** dobijo, kakor: *basen, bil, bran, cev, čast (čest), četert, četér, derhál, dlan, gaz, globél, gnjat, gos, gož, grez, guž, jed, jel, jesén, jezer, kád, kal, klet, klop, kokoš, kop, kopel, kost, krepel, last, laž, luč, mast, med (ruda), misel, miš, mlat, mlev, moč, mrav, napoved, nemoč, nit, noč, obitelj, obrest, obutev, os, osterv, pamet, parst, pást, peč, pést, perhal, pesem, pijál, pišál, piščel, plát, poč, pomlád, pomoč, postát, postelj, posterv, povoden, paprat, pučel, pužál, rál, rast, reber, reč, réd (versta), res, rež, rit, seč, sedmer, senožet, skrel, slast, smet, spomlad, stern, stran, strast, stvar, ščet, vás, vajet, verzel, vest, vez, vigred, vjer, vlast, uš, zadel, zél, zibel, zver, zmes, žel, žerd (žerv), žival* in še nekaj drugih.

3. Srednjega spola so vsa imena, ki se na **e** ali **o** končajo in moških ali ženskih oseb ne pomenijo, p. *solnce, serce, lono, vedro*.

Pôt je na Kranjskem gorenske strani ženskega spola, sicer pa večidel moškega. V množnem številu ima zraven *poti* tudi *pota*.

Nektera imena so samo v množnem številu v navadi. Moška se dokončavajo na **i**, če v drugem sklonu *ov* dobijo, sicer so ženskega spola, ženska na **e** in srednja na **a**.

O številu ali broji.

§. 21. Število je trojno: *enojno, dvojno* in *množno*.

Enojno ali *enojnik* stoji, kadar se od ene, *dvojno* ali *dvojnik*, kadar se od dveh, in *množno* ali *množnik*, kadar se od več kakor dveh oseb ali stvari govori.

Vender od udov, ki jih na telesu po dvoje imamo, rajši v množnem številu govorimo, le tedaj ne, ko jih hočemo v govoru posebno določiti, p. *z očmi vidimo, z ušesmi pa slišimo. Z obema rokama*.

Zborna imena na **je** imajo samo enojno število; temu nasproti so druga imena samo v množnem v navadi.

○ sklonih.

§. 22. Samostavna imena se dajo v vsakem broji šestokrat spreminjati. Te premembe se kličejo *skloni*. Torej imamo v vsakem broji šest sklonov, ker je *klicavnik* vselej *imenovavniku* enak.

1. *imenovavnik* (nominativ) na vprašanje: *kdo* ali *kaj*?
2. *rodivnik* (genitiv) " " *koga?* ali *čega?*
3. *dajavnik* (dativ) " " *komu?* ali *čemu?*
4. *toživnik* (accusativ) " " *koga?* ali *kaj?*
5. *mestnik* (local) " " *čej,* *kje?*
6. *druživnik* (social, instrumental) " " *s kom?* ali *s čem?*

Mestnik in druživnik se v slovenščini blizo nikdar brez predloga ne rabita.

○ sklanjah.

§. 23. Sklanje imamo *tri*. Po prvi se sklanjajo moška, po drugi ženska in po tretji srednja imena.

Imena moškega in srednjega spola se končajo v drugem enojnem sklonu na **a** in ženskega spola na **e** ali **i**.

A. Perva sklanja.

§. 24. Po prvi sklanji se sklanjajo vsa imena moškega spola, kakor sledeči primer kaže:

Enojno	dvojno	množno število
1. jelen	jelen-a	jelen-i
2. jelen-a	jelen-ov	jelen-ov
3. jelen-u	jelen-oma	jelen-om
4. jelen-a	jelen-a	jelen-e
5. jelen-u	jelen-ih	jelen-jh
6. jelen-om	jelen-oma	jelen-i.

O p o m b e.

1. Pri imenih *neživih reči* je v enojniku četerti sklon vselej prvemu enak, p. *Priložnost greh dela. Zima ves cvet pokončava.*

Če se pa ime *nežive reči* na živo prenaša ali nanaša, se derži sklanje *živih reči* p. *Glej tega germa ali brega.*

V staroslovenščini je bil vendar četerti sklon tudi pri živih stvaréh prvemu enak.

*) Na Krajskem in semtertje drugot se govori mesto *om, oma* le *am, ama.*

2. Polglasnik **e** v pregibnem zlogu se pri sklanjanji vselej odpadne, p. *slepec* — *slepca*, *slepcu itd.* *učenec* — *učenca itd.*

3. Za pismeni **j, ž, š, č** se v pregibnem zlogu **o** pravilno v **e** spreminja p. *nož* — *nožem* — *nožev* *oc.* *pisar* — *pisarjem*, *pisarjema* *oc.* Za timi pismeni se v mestniku tudi **u** rad v **i** prelija, kar posebno za pismenom **j** veljá, p. *nož* — *pri noži* mesto *nožu*; *pisar* — *pri pisarji* mesto *pisarju*. ✕

4. Moška enozložna imena z zategnjenim naglasom dobivajo v drugem enojnem sklonu kakor v staroslovenščini mesto **a** sploh zategnjen **ú**, p. *grad* — *gradú*; *rod* — *rodú*; *med* — *medú*; *sad* — *sadú*. Sicer se jim more pred pregibnim zlogom po vsih sklonih **ov** ali oziroma **ev** privesiti, kakor sledeči primer kaže.

Enojno	dvojno	množno število.
1. tat	tat-a, -ova	tat-i, -je, -ovi
2. tat-a, -ú, -ova	tat-ov	tat-ov
3. tat-u, -ú, -ovu (ovi)	tat-oma, -ovoma	tat-om, (em) ovom
4. tat-a, -ova	tat-a, -ova	tat-i, -e, -ove
5. tat-u, -ovu (ovi)	tat-ih, (eh) -ovih	tat-ih, (eh) -ovih
6. tat-om, -ovom	tat-oma, -ovoma	tat-i, (-mi) -ovi.

Ravno tako dobivajo privesek **ov (ev)** tudi nektera imena s dvema zlogoma.

5. Imena, ki v drugem enojnem sklonu na **ba, da** in **ta** izhajajo, dobivajo večidel v prvem množnem sklonu mesto **i** končnico **je**, p. *gospodje*, *kmetje*, *golobje*.

Ravno to velja tudi od nekterih ljudstvih imen, p. *Ljubljančan* — *Ljubljančani* ali *Ljubljančanje*.

6. Pred samoglasnikom **i** v pregibnem zlogu se **k** rad v **e** spreminja p. *otrok* — *otroci*, *otročih* *oc.*; *junak* — *junaci*, *junacih*.

7. Večzložna imena na **ar, er, ir** in živih reči na **ur** jemljejo pri sklanjanji pred pregibnim zlogom večidel **j** k sebi, p. *pisar* — *pisarja*, *pisarju* *oc.*; *dihur* — *dihurja*, *dihurju* *oc.*

8. Imena na **elj** ali **el**, posebno če kaj živega pomenijo, dobivajo pri sklanjanji **n**, p. *apostelj* — *aposteljna*, *aposteljnu* *oc.*; *brencelj* — *brenceljna* *oc.*

9. Nektera imena moškega spola so prideržale drugi staroslovenski množni sklon, ki je prvemu enojnemu sklonu na koncu enak, p. *otròk* — 2 skl. *otrók*; *môž* — *móz*; *kònj* — *kónj*; *zób* — *zób* ali *zóbí*, *las* — *lás* ali *lasí*. p. *Veliko móž in kónj je v valovih dereče reke vtonilo. Nehvaležni sin ni porajtal belih lás svojega očeta.* *

10. V 4. množnem sklonu imajo sledeče besede **i**: *dan, dne* — 4. skl. *dní* ali *dnove*; *ljud* — *ljudi*; *dar* — *darí* ali *darove*. Ravno tako pogosto tudi tiste, k se pó primeru *tat* sklanjajo.

11. *Ljud* se sklanja v množnem številu takole: 1. *ljudje* (tudi *ljudi*); 2. *ljudi*; 3. *ljudém*; 4. *ljudi*; 5. *ljudéh*; 6. *ljudmi*.

12. *Dan, den* se sklanja: v enojniku 1. 4. *dan, den*; 2. *dné, dneva, dnòva, dana*; 3. 5. *dnu, dnevu*; 6. *dnem, dnevom*; dvojn. 1. 4. *dneva, dnova*; 2. 4. *dní, dnov*; 3. 6. *dnevomà; 5. dneh, dnevih*; množn. 1. *dní, dnevi, dnovi*; 2. *dní, dnevov, dnov*. 3. *dnem, dnevom*; 4. *dní, dneve, dnove*; 5. *dnéh, dnevih, dnovih*, 6. *dni, dnevi, dnovi*.

13. Imena moškega spola na **a** se sklanjajo po prvem sklanjanji, ne pa kakor v staroslovenščini po primeru ženskih na **a**, p. *vojvoda, sluga*.

14. Imena moških oseb, si se končajo na **a, e, i** ali **o**, se sklanjajo po prvem sklanjanji in dobijo pred pregibnim zlogom **t, p**. *Janko* — *Jankota*; *Jože* — *Jožeta*; *Obreza* — *Obrezata*; *Kosinski* — *Kosinskita*.

15. Nektera imena moškega spola s tverdim dokončajem so še staroslovenski klicavnik na **e** obderžale, p. *brat* — *brate!*

16. Besedi *pót* in *kót* se v množnem številu rade kakor srednja imena sklanjate: 1. 4. *póta, kóta* itd.

17. Nektera imena so samo v množnem številu v navadi, p. *žganci, metljaji, bodljaji, senci, rezanci, gostosevci, bobki* itd.

P r i m e r i.

Lenuku kruli rad glad po trebuhu. — Kakoršni gospodarji, taki posli. — Če vlečeš očeta do praga, te bodo tvoji otroci čez prag sunili. — Ako bi ljudje ne merli, bi že davno svet poderli. — Domačega tatú se je težko obraniti. — Otroci in vsi ljudje imajo angelje nebeskega očeta za varhe. — V sredoveku so rabeljni rudeče plajše nosili. — Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti. — Spomladnega cvetú se vse veseli. — Jezusovi aposteljni so njegov nauk po vsem svetu, vsim ljudem, prijateljem in neprijateljem razlagali. — Mladenči nauke mladih dní ne zamudite!

Skerbi za dušne zaklade, ki ti jih tatje ne ukradejo in moli ne snedo. — Denar in izbrušen nož si lahko v prid ali škodo ober-

*) Kakor *ljud* v enojnem se *človek* v množnem številu le malokdaj rabi.

neš. — Ni ga podjeda od hudega soseda. — Od daleč se zogibaj hudobnih ljudi; hudobnež pravičnega lahko skázi. — Iskren in raven pogled čislá ves svet. — Očetje! dajajte svojim sinom strah, da ne postanejo tepeži ali tatje. — Od dne do dne se bolj bližamo grobu. — V boji veliko junaških mož in konj konec najde. — Kdor se z volkovi pajdaši, je ž njimi tuliti primoran. — Čudna so póta božje previdnosti.

B. Druga sklanja.

§. 25. Po drugem sklanjanji se sklanjajo vsa imena ženskega spola, naj se dokončavajo na samoglasnik **a** ali na kak *soglasnik*.

Ženske besede na samoglasnik *a* se sklanjajo po primeru A, besede na soglasnik po primeru B in če v drugem sklonu za-
tegnjen *í* dobijo po primeru C.

A	B.	C
	E n o j n o	
1. žen - a	nit	peč
2. žen - e	nit - i	peč - í
3. žen - i	nit - i	péč - í
4. žen - o	nit	peč
5. žen - i	nit - i	péč - í
6. žen - o	nit - jo	peč - jó
	d v o j n o	
1. žen - i	nit - i	peč - í
2. žen	nit - i	peč - í
3. žen - ama	nit - ima	peč - ema
4. žen - i	nit - i	peč - í
5. žen - ah	nit - ih	peč - éh
6. žen - ama	nit - ima	peč - ema
	množno število	
1. žen - e	nit - i	peč - í
2. žen	nit - (i)	peč - í
3. žen - am	nit - im	peč - ém
4. žen - e	nit - i	peč - í
5. žen - ah	nit - ih	peč - éh
6. žen - ami	nit - mi	peč - mí

O p o m b e.

1. Pri nekterih ženskih imenih, ki iz dveh zlogov obstoje, prestopi naglas razun 3. in 5. sklona na pregibni zlog, p. *vodě*, *vodé* v 3. in 5. množnem sklonu je **a** predtegnjen: *vodám*, *vodáh*.

Te imena privešajo navadnemu drugemu sklonu dvojnega in množnega števila včasih potegnjen **á**, p. *voda* — *vodá*, *gora* — *gorá*.

2. Imena na **ija** imajo v 3. in 5. enojnem sklonu pravilno **ii** mesto *iji*, p. *podertija* — *podertíi* mesto *podertiji*, *županija* — *županíi* mesto *županiji*. Ptujca imena imajo večidel **ia** mesto **ija**, p. *Maria*, *Azia*, *Anglia*, *Rozalia*, *Volhinia* itd.

3. Ako bi se v dvojnem ali množnem rodivniku preveč terdih soglasnikov na koncu sošlo, se pa polglasnik **e** (pred **j** pa **i**) vmes postavlja, p. *sestra* — *sester*, *iskra* — *isker*, *kaplja* — *kapelj*, *bradlja* — *bradelj*, *suknja* — *sukenj*, *zarja* — *zarij*.

4. *Gospá* se takole sklanja:

E n o j n o

1. gospa, 2. gospé, 3. gospéj, 4. gospo, 5. gospej, 6. gospo (oj).

D v o j n o

1. 4. gospé, 2. gospá; gosp. 3. 6. gospema, 5. góspéh.

M n - o ž n o.

1. 4. gospé, 2. gospá, 3. gospem, 5. góspéh, 6. góspami.

5. *Beseda* ima v dvojnem in množnem rodivniku mesto *beséd* večidel *besedí*.

6. Kakor pri moških se izpahne v sklanjanji tudi pri ženskih imenih polglasnik **e** v končnih zlogih, p. *pesem* — *pesmi*, *misel* — *misli*, *ljubezen* — *ljubezni*, *cerkev* — *cerkvi* ali *cerkve*; *breskev* — *breskvi* ali *breskve* itd.

Vsa ta imena dobivajo v enojnem druživniku zlog **ijo** mesto **jo**, p. *pesem* — *pesmíjo*, *ljubezen* — *ljubezníjo*, *cerkev* — *cerkvíjo*, *razdelitev* — *razdelitvíjo*, *žetev* — *žetvíjo*.

Imena, ki se navadno na **ev**, **ov**, **uv** in **em** končajo, imajo v nekterih krajih tudi izhod na **a** in se pravilno po primeru A sklanjajo, p. *cerkev* ali *cerkva*, *molitev* ali *molitva*, *razdelitev* ali *razdelitva*, *pesem* ali *pesma*.

7. *Mati* in *hči* dobivate v rodivniku mesto **i** — **ere** in se pravilno po primeru A sklanjate, samo da v enojnem toživniku nimate **o** in se v enojnem druživniku ravnate po primeru B, p. 1. *mati*, *hči*, (*hčer*), 2. *mátère*, *hčére*, 3. *materi*, *hčeri*, 4. *mater*, *hčer*, 5. *materi*, *hčeri*, 6. *materjo*, *hčerjo* itd.

8. *Kerv* se pravilno sklanja; vendar v 1. in 4. enojnem sklonu se govori navadno *kri*. Tudi *krije* v 2. 3. in *krijo* v 6. sklonu je semtertje slišati.

9. Več imen je samo v množniku v navadi p. *bukva*, *burkle*, *cepi*, *vile*, *duri* (*dveri*), *gosli*, *hlače*, *klešče*, *grablje*, *smeti*, *statve*, *steje*, *škarje*, *svisle*, *toplice*, *více*, *stope*, *okovi*, *persi*, *droži* itd.

P r i m e r i.

Zapeljivost je skritej jami podobna. — Kdor se na ptujo pomoč zanaša, v situ vodo prènaša. — Za staro vero, stare ljudi in star denár naj ti bo vselej mar. — Med pravico in krivico ni srede. — Kdor na beračii ene čevlje razdere, beračije ne opusti. — Slovenske dežele imajo veliko prav velicih gorá. — Steza časti je ledena gaz, ki hitro zvození. — Na razvalinah novina oživi. — Po hudej tovaršii rada glava boli. — Žene so dolzih las, pa kratkih misel. — Zlata roka železne duri prebije. — Od dobrih besedi se nihče ne zredi.

Vari se tistih maček, ki spredej ližejo, zadej pa praskajo. — Hudobec na svetu druge sreče ne pozná, kakor pojedine. — Imej si kraljevo palico v rokah, ali pa beraško, težka je, in ni stanú brez težave. — Rodove, ki nimajo prave vere ne nauka, boš težko od živine ločil. — Kjer ni sramožljivosti, tudi ni časti. — Te bukve obsežejo veliko lepih pesem in molitev h časti prečiste device Marie. — Gospém strežejo služabnice, kterim hišne pravimo. — Grabljam pravijo v nekterih deželah zobače. — Lepih pesem glas seže v deveto vas. — Kdor domače navade in šege zasmehuje, je ptujega duha navzet.

C. Tretja sklanja.

§. 26. Semkaj gredó vsa imena srednjega spola in se takole sklanjajo

Enojno	dvojno	množno število.
1. let-o	let-i	let-a
2. let-a	let	let
3. let-u	let-oma	let-om
4. let-o	let-i	let-a
5. let-u	let-ih	let-ih
6. let-om	let-oma	let-i (amí)

O p o m b e.

1. Pri srednjih imenih je vselej toživen imenovavnemu sklonu enak.

2. Po soglasnikih **j**, **ž**, **š** in **č** se zlogi *om*, *oma* sploh v *em*, *ema* spreminjajo, p. *listje* — z *listjem*. Za timi soglasniki tudi **u** mestnika rad v **i** prehaja, p. na *polji* mesto na *polju*.

3. Ako se v dvojnem ali množnem rodivniku preveč soglasnikov snide, se polglasnik **e** in pred **j** samoglasnik **i** vmes deva, p. *kraljestvo* — *kraljestev*; *okno* — *oken*; *narečje* — *narečij*; *stoletje* — *stoletij*.

4. Imena s potegnjenim **ó** na koncu dobivajo pri sklanjanji zlog **es**, ako kake snove ali skupšine ne pomenijo, p. *drevó* — *drevesa*, *koló* — *kolesa*; *teló* — *telesa*; *peró* — *peresa*, *nebó* — *nebesa*, *čudó* — *čudesa*, *črevó* — *črevesa*, *slovó* — *slovesa*, *okó* — *očesa*, *uhó* — *ušesa* (ali *ušeta*). — Ako *nebó* nebeško tverđino pomenja, se pravilno: *nebó* — *neba* itd. sklanja.

Ako se od človeških ali živalskih reči govori, se *okó* v množniku takole sklanja: 1. 2. 4. oči; 3. očém; 6. očéh (očih); 6. očmi. Sicer se sklanja pravilno: *očesa*, *očes* itd.

5. Imena na **me** pri sklanjanji **n** prilagajo, p. *pleme* — *plemena*, *seme* — *semena*, *vime* — *vimena*, *vreme* — *vremena*, *teme* — *temena*, *sleme* — *slemena*, *seme* — *semena*, *breme* — *bremena*.

6. Imena živih večidel *mladih stvari*, ki se na **e** končajo, mu prilagajo v vsih sklonih **t**, p. *tele* — *teleta*, *teletu* oc.; *pišče* — *piščeta*; *živigče* — *živinčeta*; *dete* — *deteta*; *prase* — *praseta*; *kljuse* — *kljuseta*.

7. Zborna imena na **je** se kakor beseda „*blago*“ samo v enojnem broji sklanjajo. Samo tedaj dobijo nektera zborna imena tudi množno število, kadar jih kot verstne upotrebujemo, p. *drevje*, *hrastovje*, *cvetje*, *sadje*, *podnebje*, *listje*, *germovje*. *Štajarska vina* so *dobrega okusa*.

8. Nektera imena srednjega spola se samo v množnem broji rabijo, p. *jetra*, *usta*, *kola*, *nedra*, *derva*, *pluča*, *tla*, *vrata* itd.

9. Beseda *tla* se takole sklanja: 1. *tla*, 2. *tal*, 3. *tlam*, 4. *tla*, 5. *tleh*, 6. *tlami*.

10. *Dete* postane v množniku zborno ime in se takole sklanja: 1. 4. *deca*, 2. *dec*, 3. *decam*, 5. *decah*, 6. *decami* itd.

P r i m e r i .

Kedaj vrana vrani oči izkljuje. — *Česar okó ne vidi, serce ne želi.* — *Krivično blagó nima teka.* — *Dokler prosi, zlata usta nosi; kadar vrača, herbet obrača.* — *Česar je polno serce, rado iz ust gre.* — *Nekter kmet je gibčen pri plesu, pa okoren pri drevesu.* — *Jabelko ne pade dalječ od drevesa.* — *Bog je človeku dve ušesi, pa samo ena usta dal, da bi manj govoril kakor slušal.* — *Poterpljenje železna vrata prebije.* — *Bogaboječé serce v persih*

in dobra dela so blago za nebesa. — Solnce je svetilo vsih nebeških tel našega osolnčja. — Pridna deca so veselje svojim staršem.

Gospodarja oči več opravijo, kakor pa roke. Potreba je nam dveh reči: dobrega slovesa in dobre vesti. — Železni vozovi imajo po 6 in 8 koles in po 10 okén. — Iz kterega drevesa sadje samo pada, ga ni treba tresti. — Oči so okna našega trupla. — Veselje in žalost si roko podajata. — Sraga nedolžnosti se ne posuši, v nebesa spuhtí. — Zvezde in vse svetila na nebu nam goré veličastvo nebeškega očeta.

Drugi odstavek.

O prilogu.

§. 27. Prilogi so imena, ki pomenjajo, kakošna ali čigava je kaka oseba ali stvar, p. *lepa sosedova hiša*. „*Lepa*“ pové, kakšna je hiša in „*soседova*“ čigava da je hiša.

Zatorej se dajo prilogi razdeliti v *priznanivne*, ki osebam ali stvarém kakšnosti ali lastnosti priznanujejo in v *prisvojivne*, ki osebam posest ali last prisvojujejo ali prilastujejo.

Pri prilogu je posebno gledati 1. na zlaganje, 2. na sklanjanje in 3. na stopnovanje.

Zlaganje prilogov.

§. 28. Prilogi so ali korenine, ali rastlike, ki se od družih delov govora izobrazujejo, če jim razne končnice pridenemo. Vselej se končajo za moški spol na soglasnik, za ženski na **a** in za srednji na **o** (po mehkih soglasnikih na **e**) ali pa če določívno govorimo za moški spol na **i**, za ženski na **a** in za srednji na **o** ali **e**.

Polglasnik **e** v moških končnicah: *ek, el, en, er, ev* itd. in **á** v končnici *ák* in *án* namesto *ek* in *en* se za ženski in srednji spol vselej izpahuje, p. *grenak* (mesto *grenek*), *grenka, grenko, srečen, srečna, srečno*.

Koreninski prilogi.

§. 29. Koreninski prilogi se večidel dokončavajo na terde soglasnike, p. *blag, mlad, ljut, svét, dolg, bos, poln, sam, sterm,*

lév, gotóv, tóp, tih, jak itd. V ženskem spolu dobivajo **a** in v srednjem **o** na koncu: *blag, blaga, blago; rad, rada, rado; lev, leva, levo*.

Izpeljani prilogi.

- §. 30. Prilogi se večidel od družih imen izpeljujejo in sicer:
- od imen, p. *bratov, a, o; matern, a, o; sestrin, a, o; pasji, a, e; ženski, a, o; človeški, a, o; drevesen, sna, o; černoók, a, o; razoglav, a, o*; itd.
 - od zaimen, p. *naš, vaš, mój, njegov, svoj* itd.
 - od številnic, p. *obój, a, e; dvoj, a, e; čveter, á, o; peternat, a, o; prvi, a, o; šesti, a, o* itd.
 - od glagolov, p. *vroč, a, e; znan, a, o; rudeč, a, e; vnet, a, v; zrel, a, o; gnjil, a, o; nagajiv, a, o* itd.
 - od predlogov, p. *prednji, a, e; zadnji, a, e* itd.
 - od prirečij, p. *bližen, žna, o; okolen, lna, o; vnanj, a, e, znotranj, a, e* itd.

Najnavadniše končnice.

§. 31. Najnavadniše končnice pri izobraževanju prilogov so sledeče:

ast, asta, asto pomenja, da je čemu kaj podobno, p. *pasast, a, o, gerbast, a, o, resast, a, o*.

at, ata, ato pomenja ali velikost ali množino taistega, kar se imenu prilaga, p. *glavàt, a, o, kosmàt, a, o, rogàt, a, o, goràt, a, o, ljudnat, a, o, bradat, a, o*.

av, ava, avo opetuje pomen koreninskega imena, p. *hripav, a, o, ternjav, a, o, cunjav, a, o, kervav, a, o, sničav, a, o, berljav, a, o*.

aven, avna, avno se priveša večidel glagolom 5. in 6. oblike in pomenja nekaj djavnega, p. *delaven, vna, o, dokončaven, vna, o, bojevaven, vna, o, oziraven, vna, o*.

ek, ka, ko, p. *mehek, hka, o, težek, žka, o*, mesto **ek** stoji včasih **ak**: *krepak, pka, o*.

él, éla, élo in **él, la, lo** pomenja večidel kako lastnost ali kakšnost, p. *vesel, a, o, zagorel, a, o, topel, pla, o, medel, dla, o*.

en, na, no za kakšnost, p. *grešen, šna, o, strašen, šna, o, lažen, čna, o, snažen, žna, o*.

én, éna, éno, pomenja, iz česa da je kaj, p. *mésen, jeklén, ledén, prosén, rezén, suknen, bakrén*.

enj, nja, nje, p. *sledenj, dnja, e, predenj, dnja, e*.

ev, eva, evo služi sploh za prisvojitvene priloge. Priveša se za mehkiimi soglasniki, p. *kraljev, a, o, pisarjev, a, o, mladenčev, a, o.*

even, evna, evno, p. *deževen, vna, o, umeven, vna, o, za-deven, vna, o, pohleven, vna, o.*

in, ina, ino, služi posebno pri zlaganji prisvojitvenih prilogov od ženskih imen, p. *ženin, a, o, sestrin, a, o, tetin, a, o, deklin, a, o.*

it, ita, ito in **iten, itna, itno**, pomenja večidel to, kar končnica *at, ata, ato*, p. *kamnit, a, o* ali *kamniten, tna, o, skalovit, a, o* ali *skaloviten, tna, o, hribovit, a, o, bregovit, a, o, ali bregoviten, tna, o, rodovit, a, o, ali rodoviten, tna, o.*

iv, iva, ivo, p. *nagajiv, a, o, snetiv, a, o, červiv, a, o, ljubezniv, a, o, lažnjiv, a, o.*

iven, ivna, ivno pomenja večidel to kar *aven, avna, avno* in se glagolom 3. oblike priveša, p. *prisvojitven, vna, rodiven, vna, o, terpiven, vna, o, hladiven, vna, o, krojiven, vna, o.*

ji, ja, je za zlaganje prisvojitvenih prilogov od stvari, posebno od živali, p. *kravji, a, e, ribji, a, e, sernji, a, e, kozji, a, e, volčji, a, e, ovčji, a, e.*

kast, a, o, p. *belkast, a, o, rudečkast, a, o.*

l, la, lo kaže že storjeno djanje, posebno od glagolov, p. *gnjil, a, o, stekel, la, o, zagorel, a, o, vrél, a, o.*

ljiv, ljiva, ljivo se zлага od glagolov in kaže, da se more kaj zgoditi, p. *premagljiv, a, o, izveršljiv, a, o, razločljiv, a, o, topljiv, a, o, vsahljiv, a, o.*

n, na, no ali **t, ta, to** pri glagolih kaže že dovršeno delo, p. *zvit, a, o, znan, a, o, zaspan, a, o, dan, a, o.*

nat, nata, nato pomenja kako velikost ali množino, p. *skalnat, a, o, slamnat, a, o, plečnat, a, o, dvojnati, trojnati.*

oj, oja, oje pri številnicah in prisvojitvenih zaimenih, p. *dvoj, a, e, troj, a, e, oboj, a, e, moj, a, e, tvoj, a, e, svoj, a, e.*

ov, ova, ovo zлага prisvojitvene priloge od moških imen, p. *bratov, a, o, očetov, a, o, kmetov, a, o.*

ovnat, ovnata, ovnato včasih mesto *nat, nata, nato*, p. *plečovnat, bregovnat.*

ski, ska, sko ali **ški, ška, ško** včasih **ovski, ovska, ovsko** služi za splošne prisvojitvene priloge, p. *kmetski, kmetiški* ali *kmetsovski, a, o, gosposki, a, o, pastirski, a, o, očetovski, a, o.*

Omeniti je treba, da se soglasniki **t, st, z, ž, s, č, g, h** na koncu s **som** vred pred **ski** v **s** spreveržejo, p. *deklič — dekliški, nebesa — nebeški, Čeh — Česki, Hrovat — Hrovaški.*

Soglasnik **c** pred *ski* se večidel odverže: *Slovenec* — *Slovenski*, *rokodelec* — *rokodelski*.

Ako se s soglasnikom **s** v *sk* ali *stvo* snide katerikoli sikovec ali šumeč ali katerikoli tema soroden soglasnik, se ž njim spremeni v **š**, tode *d* ali *c* večkrat izpalme, p. *nograški*, *nemški*, *kranjski* i. t. d.

Pomanjšavne končnice.

§. 32. Pomanjšanje zaznamujemo s sledečimi končnicami:

ast, asta, asto, p. *rudečkast, a, o*, *belkast, a, o*, *sivkast, a, o*, *debelkast, a, o*.

klat, klata, klato ali **kljat, a, o**, p. *sivkljat, a, o*, *zelenkljat, a, o*, *černkljat, a, o*.

čken, čkna, čkno, p. *majčken, kna, o*.

činek, činka, činko, p. *majčinek, nka, o*.

ičen, čna, čno, p. *staričen, čna, o*, *mertvičen, čna, o*.

Povekšavne končnice.

§. 33. Povekšavne končnice so

ovit, a, o, p. *gorovit, a, o*, *derzovit, a, o*.

ovat, a, o ali **ovnat, a, o** p. *verhovat, a, o*, *stebelnat, a, o*.

ši, ša, še pri stopnjevanji, p. *lepši, a, e*, *gerši, a, e*.

Sostavljeni prilogi.

§. 34. Prilogi se tudi sestavljajo:

- z nikavno besedico ne* p. *nedolžen, nevaren, nezvešt, nemiren*.
- s predlogi*, p. *pobožen, priletan, počasen, podložen, prirasel, brezkerben*.

Neločljivi predlog *pre-*, *spre-*, povišuje ali povekšuje pomen kakega priloga, p. *predrag*, (zlo drag ali preveč drag), *prelep*, *sprelep*, *prevelik*, *preljub* itd.

- Z mnogo družimi deli govora, p. *pervoleten, samopriden, trikoten, dolgoličen, velikonočen*.

Sklanjanje prilogov.

§. 35. Prilogi se sedaj vsi po enem primeru sklanjajo. Drugače je bilo vendar v staroslovenščini. Kadar se je nedoločljivo govorilo, so sklanjali priloge ravno tako, kakor samostavna imena; kadar je bil pa od kake določene osebe ali stvari govor, so priloge s pomočjo tretje osebe (**i, ja, je**) pregibljali. Pervi način sklanjanja prilogov smo razum imenovavnika (**-, a, o**) že zgubili,

samo družega smo malo premenjenega še obdržali. Razun v imenovavniku ne delamo nobenega razločka med določivnim in nedoločivnim prilogom na njegovem koncu, ampak le v samoglasnikih pred pregibnim zlogom, ki jih v določivnem pomenu vselej povzdignemo, p. *stari terg, visoki hrib, globôka voda, zeléno drevo* itd. po vsih sklonih. Nedoločivno pa: *star terg, visok hrib, globôka voda, zeléno drevo*. Sklanjajo se pa prilogi takole.

Moški	ženski	srednji spol
	E n o j n o	
1. lep	lep - a	lep - o
2. lep - ega *)	lep - e	lep - ega
3. lep - emu	lep - ej (i)	lep - emu
4. lep - ega	lep - o	lep - o
5. lep - em	lep - ej (i)	lep - em
6. lep - im	lep - o (oj)	lep - im
	D v o j n o	
1. lep - a	lep - i (e)	lep - i (e)
2. lep - ih	lep - ih	lep - ih
3. lep - ima	lep - ima	lep - ima
4. lep - a	lep - i (e)	lep - i (e)
5. lep - ih	lep - ih	lep - ih
6. lep - ima	lep - ima	lep - ima
	M n o ž n o	
1. lep - i	lep - e	lep - a (e)
2. lep - ih	lep - ih	lep - ih
3. lep - im	lep - im	lep - im
4. lep - e	lep - e	lep - a (e)
5. lep - ih	lep - ih	lep - ih
6. lep - imi	lep - imi	lep - imi.

O p o m b e.

1. Prilogi, ki se v moškem spolu na **j, ž, š** ali **č** dokončajo, dobivajo v 1. in 4. sklonu srednjega spola **e** mesto **o**, p. *naše oblačilo, moje ogledalo, rudeče vino, božje oko*.

*) Mesto *ega* v 2. in 4. sklonu se na Koroškem skorej povsod zategnjen *é* govori, p. *lepé vertiča* mesto *lepega vertiča*; *zrelé sadja* mesto *zrelega sadja*.

Mesta *ega - emu - em* za moški in srednji spol in mesto ženskega konca *ej* v 3 in 5 sklonu pišejo nekteri pisatelji posebno na Kranjskem *iga - imu, im* in *i*. Da je vendar prvo pravilniše nam zaime *njega, njemu* pri *njem* kaže. Tode pri zaimenu se razločno globoki *e* izrekuje, pri prilogu pa polglasni *e*, ki se od polglasnega *i* v izreki ne loči.

2. Polglasnik *e* v pregibnem zlogu se pri sklanjanji izpahuje. Ravno to velja tudi od *á*, če mesto polglasnika *e* stoji *), p. *srečen*, *čna*, *čno* — *srečnega*, *srečnemu*, i. t. d. *krepék* ali *krepák*, *pka*, *o* — *krepkega* i. t. d. *bolén* ali *boláin*, *lna o* — *bolnega*, *bolnemu* i. t. d.

3. Kader se hoče kako ime bolj natanjčno določiti, pristavljamo prilogu v 1. in pri neživih rečéh tudi v 4. enojnem sklonu *i*. Zvun tega se zlog pred pregibno končnico zateguje in *ò* v *ó* in *è* v *é* spreminja, p. *zélén vertič* — *zeléni vertič*, *širòk rov* — *širóki rov*, *zeléno drevje* — *zeléno drevje*, *dober pastir* — *dobri pastir*.

4. Ako se prilog z moškim imenom kake nežive reči veže, je ž njim vred 4. enojni sklon prvemu enak, p. *Ves svet je Bog potopiti dal*. *Prepovedana pot pelje v prepovedan kot*.

Ako se pa prilog na tako ime iz kacega družega stavka nanaša ali kot povedek za takim imenom stoji je 4. sklon vendar družemu enak, p. *Mladina novi svet preveč čislá, starega pa zanemara*.

5. Soglasnika *g* in *k* za samoglasniki se pred zlogi *ega*, *emu* *-ih* *-ima* in *imi* sploh v *z* in *e* spreminjata. Semtertje se tudi *g* v *j* preverže, p. *velicega mesta*, *globocih rek*, *družih* ali *družijh tovaršev*.

6. Ako ravno časi prilog namesti samostavnih imen stoji, se vendar kot prilog sklanja, p. *na Koroškem, Krajnskem in Štajarskem*. Samo besedi: *stariši* (starši) in *duhoven* se večidel kot imena sklanjate.

P r i m e r i.

Boljše je ena iskra božjega spoznanja, kot cela germada posvetnega modrovanja. — Zlata roka železne duri prebije. — Z velicimi gospodi ni dobro črešenj zobati. — Slaba tovaršija pohujša dobro zadržanje. — Čista vest in zadovoljno serce stori človeka srečnega. — Navada ima železno srajco. — Resnica je nebeška rosa: da jo ohraniš, jej čisto posodo pripravi.

Večnost okoli grenkega torila pobožnemu dišeč venec upanja ovija. — Žene so dolzih las pa kratkih misel. — Kdor v svojo moč

*) Nekteri pisatelji stavijo mesto polglasnika *e* posebno pred *k* in *n* radi *i*. Tudi *i* se tedaj izpahne, p. *srečín*, *čna*, *o*; *kratík*, *tha*, *o*; *nejovoljin*, *ljao*, *o*.

zaupa, družik pa ne pozna, se opače. — Zvesto pajdaštvo z modrimi brihta in izobrazuje mlade ljudi.

Stopnovanje prilogov.

§. 36. Priloge tako spreminjati, da ne povejo samo lastnosti imena, ampak tudi v kakšnej meri se mu kaj prilaga, se pravi priloge *stopnovati*.

Razločujemo tri stopnje. V prvi stopnji stoji prilog, če nam lastnosti kakega imena v navadnej meri kaže, v drugi, če mu kako lastnost v večej ali manjšej meri prilaga in v tretjej, kadar mu kako lastnost v naj višjej ali naj nižjej meri priloži, p. *visoka hiša, višja hiša, naj višja hiša*.

Zlaga druge stopnje.

§. 37. Druga stopnja se zlaga, kadar se prilogu za moški spol **ši** ali **ji**, za ženski **ša** ali **ja** in za srednji **še** ali **je** pristavi. To se samo od sebe vé, da gre prej polglasni **e** v pregibnem zlogu, če se kje nahaja, odvreči, p. *lep — lepši, a, e, slab — slabji ali slabši, a, e*.

Če se pa vendar preveč soglasnikov snide, pristavljamo rajši **iši, iša, iše, ejše, a, e** ali **eji, a, e**, p. *pravičen — pravičniši, močen — močniši, močnejši ali močnejji, a, e*.

Sploh ljubijo nekteri enozložni in dvozložni prilogi s polglasnikom v drugej stopnji — **ejši** ali — **eji**, p. *próst — prostejši, svet — svetejši, hladen — hladnejši* i. t. d. trizložnim je pa **iši** prijetniši.

Opombe.

1. Prilogi na **d** in **g**, spreminjajo ta soglasnika, če samoglasnik pred njima stoji, v **j**, p. *hud — hujši, a, e, rad — rajši, a, e, drag — drajši, a, e*. Soglasnik **g** se vendar pred **ji** rad v **ž** preliza, p. *drag — dražji, a, e, v bog — vbožji, a, e*.

Ako stoji pred **d** kak soglasnik, se pri stopnovanji **d** izpahuje, p. *terd — terši, a, e, gerd — gerši, a, e*.

2. Prilogi na **ak, ek** ali **ok** se stopnujejo, kakor smo gori povedali; večidel pa odveržejo te končnice in ostavše soglasnike v zrodne premenijo, p. *kratek — kratkejši ali krajši, a, e, gladek — gladkejši ali glajši, a, e, mehkek — mehkejši ali mehčejji, a, e, nizek — nizkejši ali nižji, a, e, visok — visokejši, vikši ali višji, a, e, težek — težkejši ali težejji, a, e, ozek — ozkejši ali ožji, a, e, širok — širokejši ali širji, a, e, sladek — sladkejši ali slajši, a, e*.

3. Celo nepravilno se stopnujejo: *dober* — *boljši, bolji, a, e*; *velik* — *veči, vekši, a, e*; *majhen, mal* — *manjši, menjši, manji, a, e*; *berhek, zal* — *gorši, gorji, a, e*; *dolg* — *daljši, dalji, a, e*; *lahak* — *lahkejši, ložeji, ložejši, a, e*.

4. Druga stopnja se more izobraziti, če se nestopnovavnemu prilogu *bolj* predpostavi, p. *bolj, bolan, lna, o*; *bolj učen, a, o*; *bolj visok, a o*.

Zlaga tretje stopnje.

§. 38. Tretja stopnja se nareja, ako se drugej stopnji *naj* ali *nar* predpostavi, p. *naj lepši, nar imenitniši*.

Včasi pristavljamo besede: *zlo, kar, kaj, prav, silno, jako, močno, grozno, vsega* —, *pre* — ali *spre* — p. *jako, močen, prav dober; kar imeniten*. — „*Vsega*“ in neločljiv predlog „*pre* ali *spre*“ se vendar vselej s prilogom v eno stopi, p. *predrag, a, o; spre ljub, a, o; premočen, čna, o; preslab, a o; vsegaveden, dna, o*. — *Pre* — pogosto toliko kot *preveč* pomenja, p. *Ne kupim tega, je predrago*.

Včasi izobražujemo tretjo stopnjo, da nestopnovavnemu prilogu *naj bolj* ali *nar bolj* predpostavimo ali pa da prilog dvakrat zaporedoma postavimo, p. *nar bolj učen, a o; globoka globoka jama, visoka visoka gora*.

Sklanja stopnovanih prilogov.

§. 39. Stopnovane priloge gre sploh tako sklanjati, kakor nestopnovane, vendar je sledeča sklanja za stopnovane priloge zlo razširjena:

Moški in srednji spol

Ženski spol

E n o j n o

1. lepši	lepši
2. lepšiga	lepši
3. lepšimu	lepši
4. lepšiga	lepši
5. lepšim	lepši
6. lepšim	lepši.

Dvojno za vse 3 spole.

Množno za vse 3 spole.

1. lepši	lepši
2. lepših	lepših
3. lepšima	lepšim
4. lepši	lepši
5. lepših	lepših
6. lepšima	lepšimi.

Pri moških imenih, ki kaj neživega pomenjajo, je 4. sklon prvemu enak.

Primeri.

Boljšje je derži ga, ko lovi ga. — Muha, ktera prileti, hujše piči. — Morski som je višji in širji, kakor nar večji voz in dalji, ko kacih osem voz skupej. — Dober sosed je boljši, ko deset stricev. — Naj stariši jezik je sanskriški, vsi ostali so mlajši. — Nekteri ptiči si po letu hladnejših, po zimi pa toplejših krajev iščejo. — Slajše reči na svetu ni, kakor je pesem lepa. — Preimnitni slap Niagare — reke po vsem svetu slovi. — Prestrašna ko renina vsega zlega je pohlep.

Tretji odstavek.

Številnicah.

§. 40. Številnica ali številno ime nam bolj natanjčno kaže, od koliko oseb ali stvari da govorimo.

Delimo jih v *določne* in *nedoločne* (splošne) številnice. Določne številnice nam natanjčno povedajo, od koliko oseb ali stvari se govori, občne pa le kažejo, da se od več oseb ali stvari sploh govori.

A. Določne številnice.

§. 41. Določne številnice razpadajo: 1. v *temeljne*, 2. v *redovne*, 3. v *plemenivne*, 4. v *množivne* in 5. v *vdelivne*.

1. Temeljne številnice.

§. 42. Temeljne številnice so ali proste ali s predlogom *na* ali pa med seboj sestavljene. Odgovarja se žnjimi na vprašanje: *koliko?* in so sledeče:

1 eden (en), a, o,	9 devet,
2 dva, $\frac{2}{2}$ dvé,	10 deset,
3 trije, tri,	11 ednajst (enajst),
4 štirje, štiri, četiri,	12 dvanajst (dvanest),
5 pet,	13 trinajst (trimest),
6 šest,	14 štirnajst, četirnajst (štirnest),
7 sedem,	15 petnajst (petnest),
8 osem,	16 šestnajst, (šestnest),

P. Je en Bog v treh osebah živ. Trije so bili, ki so te zatožili.

4. Štirje, štiri se sklanja:

Moški spol	Ženski in sredni spol
1. Štirje, (štiri, četiri)	štiri, (četiri)
2. štirih (štiréh, četirih)	štirih, štireh, (četirih)
3. štirim, štirem, (četirim)	štirim, štirem, (četirim)
4. štiri, (četiri)	štiri, (četiri)
5. štirih, štireh, (četirih)	štirih, štireh, (četirih)
6. štirimi, štirmi, (četirmi)	štirimi, štirmi, (četirmi)

5. Pet in vse druge temeljne številnice razun sto, jezer, tisuč in milijon, biljon i. t. d. se tako le sklanjajo:

1. pet	4. pet
2. petih	5. petih
3. petim	6. petimi

Sto in jezer*) je nesklanljivo, milijon, biljon i. t. d. moškega in tisuč ali ženskega ali moškega spola.

6. Mesto eden in dvajset, dva in dvajset, tri in dvajset se stavi tudi: dvajset in eden, dvajset in dva, dvajset in tri i. t. d. Vselej se sklanja le samo poslednja številnica.

7. Ako se temeljnim številnicam zlogi krat**) (redčeje pot) privesijo, se dobijo ponavljajna privečja: enkrat, dvakrat, trikrat, štirikrat, i. t. d. in prilogi: enkratni, a, o, dvakratni, a, o i. t. d.

2. Redovne številnice.

§. Redovne številnice se stavijo na vprašanje: koliko, a, o? in se sklanjajo kakor prilogi. Razun prvih dveh namreč: prvi in drugi so iz temeljnih številnic izpeljane. So sledeče:

1. prvi, a, o	11. enajsti, a, o
2. drugi, a, o (***)	12. dvanajsti, a, o
3. tretji, a, e,	13. trinajsti, a, o i. t. d.
4. šterti, a, o	20. dvajseti, a, o, dvadeseti, a, o
5. peti, a, o	21. eden in dvajseti (dvadeseti), a, o
6. šesti, a, o	22. dva in dvajseti (dvadeseti), a, o
7. sedmi, a, o	100. stotni, a, o
8. osmi, a, o	200. dvestotni, a, o
9. deveti, a, o	1000. tisučni, jezerni, tavžentni, a, o
10. deseti, a, o	1000000. milijonski, a, o.

*) Prav za prav je jezer iz mažjarskega vzeto in srednjega spola.

**) Besedici krat in pot ste semtertje sklanjlive, p. nektare krat, te poti.

***) Staroslovenski vtiri je zastarél in samo v besedi terek še najti.

O p o m b e.

1. Mesto *enden in dvajseti, dva in dvajseti, tri in dvajseti* i. t. d. se stavi tudi: *dvajseti in prvi, dvajseti in drugi, dvajseti in tretji* i. t. d.

2. Ako se redovnim številnicam končnica: *krat* (redčeje *pot*) pridá, postanejo *ponavljavna prirečja*: *prvikrat, drugikrat, tretjikrat* i. t. d. in prilogi: *prvokratni, drugokratni, tretjokratni* a, o i. t. d.

Ravno tako navstajajo *vredivna prirečja*, če se redovnim številnicam č dodá: *prvič, drugič, tretjič, četertič* i. t. d.

3. Plemenivne številnice.

§. 44. S plemenivnimi številnicami odgovarjamo na vprašanje: *kolikeri a, o?* Sklanjajo se kot prilogi.

Speljujemo jih iz temeljnih številnic. Perve tri se zlagajo s pomočjo končnice **oj, oja, oje** vse druge pa na **eri, era, ero**.

So sledeče:

enoj, a, e	osméri, a, o
dvoj, a, e	stóteri, a, o
troj, a, e	dvestotéri, a, o
čvetéri, a, e	tisučeri, a, o
petéri, a, o	kolikeri, a, o
šestéri, a, o	tolikeri, a, o.
sedméri, a, o	

O p o m b e.

Plemenivne številne se stavijo mesto temeljnih:

1. Pri imenih, ki se samo v množnem številu rabijo. p. *dvoje bukke, troje saní, čveteře hlače* i. t. d. — Od *pet* naprej se govori *pet* ali *petero*, *šest* ali *šestero*, *sedem* ali *sedmero* i. t. d. z imenom ali prilogom v rodivniku p. *Sedmero novih vilic sim kupil. Dvanajstero bukev je zgubljenih.*

2. Pri imenih mladih zivali in nizkih oseb. Tudi tu se s številnico zvezano ime ali prilog vselej v 2. sklon postavlja, p. *Ranjki župan je osmero neoskerbljenih otrok zapustil. Čvetero jagjnet je cerknilo. Devetero prascev je prasica vergla.*

4. Množivne številnice.

§. 45. Množivne številnice stoje na vprašanje: *kolikerni, kolikoterni, ali kolikrat a, o?*

Zlagajo se iz plemenivnih številnic in se sklanjajo po izgledu prilogov. So

edín, a, o	ali enojni, a, o
dvojni, a, o	„ dvojnat, a, o
trojni, a, o	„ trojnat, a, o
čvetérni, a, o	„ čveternat, a, o
petérni, a, o	„ peternat, a, o
šesterni, a, o	„ šesternat, a, o
sedmerni, a, o	„ sedmernat, a, o
stoterni, a, o	„ stoternat, a, o
tisučerni, a, o	„ tisučernat, a, o.

O p o m b a.

1. Pri imenih, ki se samo v množnem številu rabijo, stojé množivne številnice, mesto plemenivnih, p. *trojne bukve, peterne bukvice*.

5. Vdelivne številnice.

§. 46. Vdelivne številnice stojé na vprašanje: *po koliko na enkrat?* ali *po koliko vsak?* Se najdejo samo v 1. ali 4. sklonu, Zlagajo se, če se temeljnim ali plemenivnim številnicam **po** predpostavi, p. *po dva, po trije, po štirje pridejo; po pet, po šest, po sedem jih do haja. Orlica zvali po dvoje, po troje mladih in živi po sto let.*

B. Splošne številnice.

§. 47. Splošne številnice spadajo ali med samostavna imena, priloge ali prirečja.

Med samostavna imena spadajo: *kopa, par, množica* ali *množtvo, sila, tma* i. t. d.

K prilogom se štejejo: a) *sklanjljive* splošne številnice: *ves, vsa, vse; vesoljen, ljna, o; vsak, a, o; vsakteri, a, o; neki, a, o; nekteri, a, o; malokteri, a, o; marsikteri, a, o; mnogoteri, a, o; velikoteri, a, o; nobén, a, o* ali *nobeden, nobena, o; eni, a, o*; b) *nesklanjljive* splošne številnice: *mного, veliko; malo, majhno; manj, več, dosti, zadosti, kaj, nekaj, nekoliko, koliko, toliko, nič, precej.*

O p o m b e.

1. Vse *nesklanjlive* splošne številne, kakor tudi tiste, ki k samostavnim imenom spadajo, vladajo v 1. in 4. sklonu svoje imena v 2. sklonu, p. *malo hvale, zadosti hrane; silo ljudi.*

2. *Sklanljive* priložne številnice s sklanjajo kakor prilogi.

3. Skorej vsim priložnim številnicam se pogosto končnici *krat**) ali *pot* privešate, kader jih hočemo kot prirečne številnice rabiti, p. *nobenkrat, nekolikokrat, tolikokrat, malokrat* i. t. d.

Številna imena.

§. 48. Iz številnic se zlagajo:

a) *razdeliška* imena: *pol* ali *polovica, tretjina, četert* ali *četertina, petina, šestina, sedmina, osmina, devetina, desetina, stotina*, ali če kak del pomenjajo: *tretjin, četertin, petin, šestin, sedmin* i. t. d.

Številnica *pol****) je sploh nesklanljiva in hoče v 1. in 4. sklonu svoje ime v rodivniku, p. *pol mernika, pol goldinarja*.

Pol se sestavlja s redovnimi številnicami, p. *poldrugi, a, o; poltretji, a, e; polčeterti, a, o* i. t. d. Kakor tudi z družimi imeni, p. *poldan; poldne; polnoč; poldanski, a, o; polnočen, čna, o*.

b) Lastna imena *denarjev* in družih reči, p. *dvojača, petica, šestica, desetica, dvajsetica, šesták*; — *dvojica, trojica*.

c) Imena *številk*, p. *enklja, dvojka, trojka, četverka, petka, peterka* ali *petica; šestka, šesterka* ali *šestica, sednica, sedmerka* ali *sedmička; osmička, osmerka* ali *osmica, devetka, deveterka* ali *devetica*.

d) Imena *dni* v tednu na — **ek**, p. *torek* (strsl. *vtori, drugi*), *četertek, petek*.

e) Imena *predstojnikov* čez toliko podložnih, p. *desetnik, stotnik*.

f) Imena: *dvojčič (dvojčka), trojčič (trojčki)* i. t. d.

g) Imena, s katerimi odločene dele kake reči imenujemo, p. *trojert, četert, petert, šestert, sedmert* i. t. d.

h) Imena: *čtvér* — *četverica, petér* — *peterica; šestér* — *šesterica* i. t. d.

P r i m e r i.

Ako slepec slepea vodi, obá v jamo padeta. — Morski som srednje velikosti se prodá blizo za deset tisuč goldinarjev. — Lásica je šest — sedem palcov dolga, rep pa poldrugi palec. — Me-

*) Namesti končnice *krat* stavijo nekteri iz nemščine brez potrebe privzeto besedico *bart*.

**) Nekdajni so tudi *pol* sklanjali in še zdaj jo stavimo v mestnik, ko pravimo: *póli ene, póli dveh* itd.

sa velicega travna ali rožnega cveta poleže štiri do sedem slepih mladičev. — Med veliko kmeti je malo pravih kmetovavcev. — Tma sovražnikov je našo armado obsula. Od obeh strani je bilo mnogo mertvih in ranjenih. — Ne daj si kej po dva — tri — ali še večkrat ukazovati. — Goldinar má tri dvajsetice ali šest desetic. — V južnih krajih zraste v letu pogosto troja, četera ali petera trava. — Nekatere ptice zvalijo po dvoje, po troje, po četera ali še več mladičev. — Gospôda se pogostoma z dvema ali clo s četérimi konji vozi. — Enemu Bog v roke dáje veslo, drugemu teslo.

Četerti odstavek.

0 zaimenu.

§. 49. Zaimena stavimo, kakor že ime kaže, mesto družih imen, da jih ni treba zmiraj ponavljati. Zaimena so petera:

1. *Osebna*, ki jih mesto osebnih imen stavljamo, p. *jaz* (*jez, jest*); *ti, on, ona, ono*, in povračivni *se, sebe*.

2. *Prisvojivna*, ktere osebam ali stvarim kaj prisvojujejo ali privlastujejo, p. *moj, tvoj, svoj, najin, vajin, naš, vaš, njegov* i. t. d.

3. *Kazavna*, ki na koga ali kaj kažejo, p. *ti, ta, to; uni, una, uno* i. t. d.

4. *Vprašavna*, s kterimi se poprašuje, p. *kdo; kaj; ki* (*neki*); *kak, kaka, kako?* i. t. d.

5. *Oziravna*, ktere se v govoru na kaj nanašajo, p. *kteri, ktera, ktero; ki; kar; čigav*, i. t. d.

Zlaganje in sklanjanje zaimen.

§. 50. Zaimena so ali prosti *koreninski* glasovi ali zlogi, kakor: *jaz, ti, on*, i. t. d. ali pa so s pomočjo glasov *aj, oj, er, ak, šen* izpeljane rastlike, p. *moj* od *m*; *tvoj* od *t*; *kak* od *k*; *tak* od *t*; *inak* od *in*; *kteri* od *kto*. Nektera zaimena so pa sestavljena, in jemljejo *to* ali *koli* k sebi: *kdo, kterikoli; karkoli, kdorkoli*. Pisme *r* na koncu je vselej oziravno, p. *kdor, kar, kakor, kolikor*.

Izobrazni zlog *ne* je tverdiven, *ni* pa nikaven, p. *nekdo, nikdo, nek, nekaj, nič*.

Osebná zaimena.

§. 51. V govoru razločujemo *tri osebe*. Perva oseba, která govori: *jaz* (jez, jest) za vse tri spole; druga oseba, h kteréj se govori: *ti* za vse tri spole in tretja oseba, od které se govori: *on* za možki, *ona* za ženski in *ono* za srednji spol. — Sem tudi spada povračivno zaimo *sebe* za vse tri spole, broje in osebe in nima imenovavnika.

1. Oseba.

2. Oseba.

Povračivno zaimo.

1. Oseba.	2. Oseba.	Povračivno zaimo.
	E n o j n o .	
1. jaz, jez, jes, jest	ti,	—
2. mene, me	tebe, te	sebe, se
3. meni, mi	tebi, ti	sebi, si
4. mene, me *)	tebe, te	sebe, se
5. meni	tebi	sebi
6. menój, manoj, mano	tebój, taboj, tabó	sebój, sabój, sabo.

D v o j n o .

1. midva, (žensk)medve	vidva, (žensk) vedvé	
2. naju, naji	vaju, vaji	
3. nama	vama	kakor v enojnem
4. naju, naji	vaju, vaju	
5. nama	vama	
6. nama	vama	

M n o ž n o š t e v i l o .

1. mi (žensk) me	vi (žensk) vé	
2. nas	vas	
3. nam	vam	kakor v enojnem
4. nas	vas	
5. nas	vas	
6. nami	vami	

O p o m b e .

1. Kakor je iz tega nepravilnega sklanjnaja viditi, se najde korenina perve osebe *jaz* samo v imenovavniku; *ti* in *se* jo obdržita tudi v estalih sklonih.

2. Mesto dvojnega mestnika *nama* in *vama* se najde tudi *nas* in *vas* kakor v množnem številu.

*) Pravi toživnik je prav za prav le *mé, té, sé* t. j. visoki *é* s predglasnim *i* (*ma, ta, ca,*), ki ga le še po predlogih razločno izrekujemo, p. za *mé, za té, za sé*.

Moški	3. Oseba. Ženski	Srednji spol
	E n o j n o	
1. on	ona, oná	ono, onô
2. njega, jega (nja), ga	nje, je	njega, jega, (nja) ga
3. njemu, jemu, mu	njej, nji, jej, ji	njemu, jemu, mu
4. njega, jega, (nja)ga*)	njo, jo	njega, jega, (nja) ga
5. njem	njej, nji	njem
6. njim	njó, njoj	njim.
	D v o j n o	
1. oná, onádva	one, onédve	oné, onédve
2.	nju, njuj, ju, nji, ji	
3.	njima, jima,	
4.	nju, njuj, ju, nji ji	
5.	njima, jima	
6.	njima, jima.	
	M n o ž n o š t e v i l o	
1. oní, oni	oné, one	oné, one
2.	njih, jih	
3.	njim, jim	
4.	nje, je	
5.	njih, jih	
6.	njimi.	

O p o m b e.

1. Tretja oseba izpeljuje svoje sklanjanje od staroslovenskega **i** mesto kterega v enojnem imenovavniku in tudi v staroslovensščini **on** stoji. Pravilne oblike: *jega jemu* itd. so samo v nekterih krajih Stajerskega in Dolenskega še slišati.

2. Enojni staroslovenski toživnik **i** se za enozložnimi predlogi samo na spodnjem Krajinskem semtertje še sliši, p. *pred — i* (pred njega) *za — i* (za njega). — Kakor v staroslovensščini dobiva vendar stari **i** pred predlogi po vsih sklonih **n**; zategadel se na Krajinskem sploh in semtertje tudi drugot v 4. sklonu govori, p. *pred — nj* (pred njega); *za — nj* (za njega); *va — nj* (v njega); *med — nj* (med njega); *na — nj* (na njega); *po — nj* (po njega); *pod — nj* (pod njega); *va — nj* itd.

*) Prav za prav seglasi enojni toživnik, mošk. *i*, žensk. *jo* in sr. *je*.

3. Mesto dvojnega mestnika *njima* rabijo nekteri množni *njih*.

4. Na mesto množnega toživnika *nje, je* se govori pogosto *njih, jih*.

Splošno osebno zaime.

§. 52. Kader od kake osebe ali reči govorimo, ktere ne moremo ali nočemo ravno imenovati, pravimo za moški spol *oní, oná, oné* ali *on*, za ženski: *ona, oná* in za srednji *ono* ali *onó*. Imenujemo to osebno zaime splošno in ga takole sklanjamo.

Moški	Ženski	Srednji spol
E n o j n o.		
1. oní, oná, oné, on	oná, ona	onó, ono
2. onéga, onegá, ongá	oné, one	onéga, onegá, ongá
3. onému, onemú,	onéj, onej,	onému, onemú
4. onéga, onegá, ongá	onó, ono	onó, ono
5. oném	onéj	oném, oním
6. oném, oním	onó	oném, oním

D v o j n o.

1. 4. ona oné, one oné, one.

2. onú, (onéh)

3. 6. 7. onéma } za vse spole

M n o ž n o š t e v i l o.

1. oní, oni | oné, one | oné, one

2. onéh

3. oném

4. oné, one

5. —

6. onéh

7. onémi, onimi

za vse tri spole

Nedoločna zaimena.

§. 53. Nedoločna zaimena: *nič, nihče, nihčiv, nikdo* in *nekdo* se takole sklanjajo: 1. nihče, nikdo, nekdo; 2. 4. nikogar; nekoga; 3. 5. 6. nikomur, nekomu.

1. 4. nič; 2. ničesar; 3. 5. 6. ničemur — Vendar zamore *nič* nesklanjano ostati.

Prisojivna zaimena.

§. Samo osebam se more kaj prisvojiti ali privlastiti, zagadel se prisojivna zaimena od osebnih in scer od rodivnika izobrazujejo. Stavimo jih na vprašanje *čigav, čigava, čigavo?* in so sledeča:

Od mene	moj, moja, moje
„ tebe	tvoj, tvoja, tvoje
„ sebe	svoj, svoja, svoje
„ njega	njegov, njegova, njegovo
„ nje	njen, njena, njeno
„ onga	ongáv, ongava, ongavo
„ naju	najin, najna, najno
„ vaju	vajin, vajna, vajno
„ nju	njun, njuna, njuno
„ nas	naš, naša, naše
„ vas	vaš, vaša, vaše
„ njih	njihov, njihova, njihovo.

Prisvojivna zaimena se sklanjajo kakor prilogi.

Kazavna zaimena.

§. 55. S kazavnimi zaimeni odgovarjamo na vprašanje: *kteri, ktera, ktero?* ali *kakšen, kakšna, kakšno?* So sledeča:

ti (ta, te), ta, to,
 tile (tále), tale, tole
 le — ti (le — ta), le — ta, le — tó
 taisti, taista, taisto ali tisti, tista, tisto
 toti, tota, toto
 uni, una, uno ali oni, ona, ono
 taki, taka, tako
 drugi, druga, drugo
 sij, sija, sije
 (ov, ova, ovo je v slovenščini zastarelo).

O p o m b e.

1. *Sij, sija, sije* (ti, ta, to) je samo na Dolenskem še slišati: Sicer se sploh nahaja v sestavljenih besedah: *dosihmal*, (*dosihdob*), *posihmal* (*posihdob*), *dans* (*dan in s*), *snoč* (*s in noč*), *letos* (*leto in s*) *obsorej*, *doslej*, *dosorej* itd.

2. Kazavna imena se sklanjajo, kakor prilogi, samo *ti, ta, to* ima posebno sklanjo:

Moški	Ženski	Srednji spol
	E n o j n o .	
1. ti (ta, táj, te)	ta	to
2. tega	té	tega
3. temu	tej (ti)	temu

4. ti (ta, taj, te) — tega	tó	to
5. tem	tej (ti)	tem
6. tém (tim)	tó	tém (tim)

D v o j n o .

1. ta (tadva)	té (tedvé)	
2. téh (tih)	teh	
3. tema (tima)	tema	kakor za ženski
4. ta	te	spol
5. tema (teh, tih)	tema (teh)	
6. tema (tima)	tema	

M n o ž n o š t e v i l o .

1. ti		te		ta (te)
2.		teh (tih)		
3.		tem (tim)		
4.		té		
5.		teh (tih)		
6.		temi (timi).		

Vprašavna zaimena.

§. 56. Vprašavna zaimena so sledeča :

kdo?

kaj?

kteri, ktera, ktero? ali *kateri, katera, katero?*

*koji, koja, koje?**)

kak, kaka, kako; kakov, a, o, ali *kakšen, šna, o?*

čigáv, čigava, čigavo; čegav, a, o ali *čij, a, e?*

O p o m b e .

1. Mesto *kteri* ali *koji* stoji včasí *ki, p. ki hudír? ki vrag?*

2. Vprašavna imena se sklanjajo kot prilogi, samo *kdo* in *kaj* imata posebno sklanjo :

1. Kdo	kaj
2. koga, kogá	česa, čega, čiga
3. komu, komú	čemu, čimu, čmu
4. koga, kogá	kaj
5. kom	čem, čim
6. kom	čim.

*) *Koji, koja, koje?* staroslovensko in ilirsko se na zgornjem Koroškem mesto *kteri, a, o* sploh govori.

Po tem primeru se sklanjajo tudi vse zaimena, ki so s temi vprašavnimi imeni sestavljena, p. *nekdo, malokdo, marsikdo, nikdo, nekaj; marsikaj*.

Oziravna zaimena.

§. 57. Oziravno zaima: *kteri, ktera, ktero* ali *kateri, katera, katero* se sklanja kakor prilog. Namesto taistega stavimo vendar posebno v navadnem govoru večidel *ki* za vse tri spole. Da se ložej razume, se sklanja s pomočjo krajšega osebnega zaimena takole:

Enojno		Dvojno	Množno
1. ki		ki	ki
2. ki ga (žensk.)	ki je	ki ju	ki jih
3. ki mu	ki jej	ki jima	ki jim
4. ki ga	ki jo	ki ji (ju)	ki jih itd.

P. *Dobrote, ki jih svojemu bližnjemu skažeš, ti bodo enkrat stoterno poverjene. Prijatelj, ki ne najdeš pri njih dobrega zadržanja, se skeršno zogibaj.*

Semtertje se oziravno zaima *ki* ravno tako kakor kazavno *ti, ta, to* sklanja: 1. *ki, ka, ko*, 2. *kega, ké, kega*, 3. *kemu, kej, kemu* itd.

2. Vprašavni zaimeni *kdo* in *kaj* se spreminjate v oziravne, ako se prvemu na koncu *r* privesi, pri drugem pa *j* v *r* preverže. Sklanjate se:

1. kdor	kar
2. kogar	česar, čegar, čigar
3. komur	čemur, čimur
4. kogar	kar
5. komur	čemur, čimur
6. komur	čemur, čimur.

3. *Čigav, a, o* se tudi dá v oziravno zaima premeniti, če se mu v srednjem spolu *r* privesi, namreč: *čigavor*; p. *Čigava je ta hiša? Čigavor hoče.* — Večidel stoji vendar rodivnik *čigar* namesto *čigavor*.

4. Ravno tak se še več vprašavnih zaimen in prirečij v oziravna zaimena spreminja. Postavimo semkaj nekoliko vprašavnih, oziravnih, in kazavnih zaimen.

Vprašavna.	Oziravna.	Kazavna zaimena.
kdo	kdor	ti (ta)
kaj	kar	to
kadaj, kedaj, kdaj	kadar, kedar, kader,	tadaj, tedaj.

kam, kamo	kamor	tamo, tje, tot
kje, čej	kjer, čer	tam
kako	kakor	tako
kak, kakšen, kakošen	kakoršen	tak, takošen, takšen
koliko	kolikor	toliko
kod	koder	tod
doklej	dokler	doslej, dotle.

5. Oziravnim zaimenom se večkrat besedica *koli* prideva, *kdorkoli*, *kaderkoli*, *kolikorkoli*, *kjerkoli*, *kamorkoli*, *kakoršenkoli*, *kakorkoli*.

P r i m e r i.

Kdor se z zlatim orodjem bojuje, je zmage gotov. — Kaj veljá lepa skleda, pa nič v njej! — Gorje mu, pri komur se miši in máčke bratijo. — Steza časti je ledena gaz, ki hitro zvedení. — Kogar kača piči, se zvite verví bojí. — Ne bodi presladek, da se kdo s teboj ne posladká. — Kakoršno življenje, taka smert. — Kakoršna služba, tako plačilo. — Kar mladi ne vejo, jim stari povejo. — Kamor se drevo nagne, tje pade. — Smert si v ničémur ne prebira. — Česar je polno serce, rado iz ust gré. — Ako kaj daš, ogléj se prej, komu, kam in kaj. — Kjer je kaj dobiti, tam jih več namerja.

Marsikteri je že djal: jest sem ti prijatelj zvest, v potrebi pa naredil z dlani pest. — Kar je namenjeno, se samo snide. — Kteri konj sam rad teče, tega ni treba priganjati. — Vari se tistih maček, ki spredej ližejo, zadej pa praskajo. — Človek kaže v mladosti, kar hoče biti v starosti. — Česar sam sebi ne želiš, glej da drugim ne storiš. — Dela, ki ga dans lahko storiš, na jutri ne odlagaj. — Je tebe tvoj bližnji razžalil, ne kuhaj zamere v svojem sercu do njega, ampak pojdi, ga prijazno nagovori in spravita se.

P e t i o d s t a v e k.

0 glagolu.

§. 58. Glagol, naj imenitniši del slovanskega govora, nam kaže, kaj kdo dela ali terpi, ali kaj in kdaj se z njim kej godi.

To, kar glagol pové, ali prehaja na koga drugega ali pa ne, se pa tudi lahko na tistega nazaj povrača, kateri kaj dela ali terpi. Zatorej razločujemo:

1. *prehajavne* glagole, pri katerih djanje na kako drugo osebo ali stvar prehaja, p. *Ljubimo prijatelje in neprijatelje. Pismo pišem, liste prebiram, bukve pregledujem.*

2. *neprehajavne* glagole, kateri kažejo kako neprehajavno djanje ali stanje, v katerem se osebek nahaja, p. *Zrak žari, tramovje poka, — dete plaka, mati vpije. Goba tli, derva goré.*

3. *povračivne* glagole, ki se na osebek nazaj nanašajo in s pomočjo zaimena *se* ali *si* za vse tri osebe zlagajo, p. *Boj se greha. Jed se mi gabiali gnjusi. Zmerzlina se tali.*

Neki glagoli so prehajavni in povračivni obenem, p. *Dobri se ljubijo. Kdor sam sebe ne spoštuje, ga drugi tudi spoštovali ne bodó.*

4. *neosebne* glagole, ki so samo v 3. osebi in v nedoločivniku v navadi, p. *Strašno dežuje, se bliska in gromi.*

Tako imenovanih *terpivnih* glagolov, ki so nekterim drugim jezikom lastni razun terpivnega priložaja ni v slovenščini. Treba jih je torej zmiraj z djavnimi premeniti, p. *Marljivega učenca vsi učitelji hvalijo* (ne pa: *marljiv učenec bo od vsih učiteljev hvaljen.*) *Nova hiša se zida* (ne pa: *nova hiša bo zidana.*) Djavne glagole stori zaime *se* terpivne, p. *Posoda se omiva.*

Glagol *biti* pomaga, druge glagole pregibati; zató se mu *pomožen* glagol pravi.

Glagoli so ali *koreninski*, ali pa iz družih besedi izpeljani. Izpeljujejo se:

1. Od *imen*, p. *kup — kupiti, korist — koristiti, del — deliti, sod — soditi, hlap — hlapeti, skerb — skerbeti, sik — sičati, krik — kričati, veriga — verižiti, strah — strašiti.*

2. Od *prilogov*, p. *ljub — ljubiti, lepši — lepšati, mehek — mehčati, mlad — mlajši, — mlajšati, bled — bledeti, rumen — rumneti, sterm — stermeti.*

3. Od *privečej*, p. *blizo — bližati se*, in posebno

4. Od *glagolov* po prestopu iz ene verste v kako drugo. Od tega bomo vendar pozneje obširneje govorili.

Glagoli so ali *prosti* ali pa z družimi imeni posebno s predlogi *sostavljeni*.

Sicer gre pri glagolu paziti:

I. Na različne oblike glagolov.

II. Na doverševanje djanja.

III. na izobraževanje časov in naklonov, in

IV. na pregibanje ali sprezanje glagolov.

I. Oblika glagolov.

§. 59. V slovenskem jeziku gre šest oblik glagolov razločiti. V katero obliko kak glagol spada, se iz nedoločivnika in sedanjega časa spozná.

P e r v a o b l i k a .

Sem spadajo glagoli, ki privzemejo k glagolnemu deblu v nedoločivniku — **ti** in v sedanjem času — **em**. Treba je tu šest razdelov razločiti:

Pervi razdel. Sem gredó glagoli, katerim se deblo na **d** ali **t** končá. Pred nedoločivnim nastavkom — *ti* in namenivnim — *t* se ta soglasnika vselej v **s** spreminjata, p.

bred —	bredem	bresti (mesto bredti)
bod —	bodem	bosti („ bodti)
god —	godem	gosti („ godti)
bled —	bledem	blesti („ bledti)
plet —	pletem	plesti („ pletti)
cvet —	cvetem	cvesti („ cvetti) itd.

Drugi razdel. Sem spadajo glagoli z deblovim koncom **s** ali **z**. Pred *t* se semtertje **z** v **s** spreminja, p.

trés —	tresem	tresti
ras —	rasem	rasti
pas —	pasem	pasti
griz —	grizem	grizti ali gristi
lez —	lezem	lezti ali lesti
molz —	molzem	molzti, mlezti ali mlesti
	i. t. d.	

Tretji razdel. V *ti* razdel se štejejo glagoli z deblovim koncom **b** ali **p**. Pred nedoločivnim nastavkom — *ti* se blagoglasja delj **s** vrine, p.

greb —	grebem	grebsti (mesto grebti)
zeb —	zebem	zebsti („ zebti)
dolb —	dolbem	dolbsti („ dolbti)
skub —	skubem	skubsti („ skubti)
tép —	tépem	tépsti („ tepti)
sop —	sopem	sopsti („ sopti)
	i. t. d.	

Četerti razdel. Sem spadajo glagoli s koncom **g** ali **k**. V nedoločivniku spreminjajo **gt** in **kt** v **č** in v sedanjem času kakor tudi v terpivnem priložaji **g** v **ž** in **k** v **č**, p.

streg —	strežem	streči (mesto stregti)
strig —	strižem	striči (" strigti)
seg —	sežem	seči (" segti)
vpreg —	vprežem	vpreči (" vpregti)
rek —	rečem	reči (" rekti)
pek —	pečem	peči (" pekti)
sek —	sečem	seči (" sekti)
	i. t. d.	

Sem se šteje tudi: *morem*, (mesto *možem* od *mog* —) *moči* in *veržem* (od *verg* —) *vreči*. V nedoločivniku se namreč *er* v *re* predene.

Peti razdel. Pod ti razdel gredo glagoli z deblovim koncom **n** ali **m**, ktera soglasnika se pa v nedoločivniku več ne glasita p.

(čn —)	(čnem)	(četi)
—	začnem	začeti
—	počnem	početi
—	pričnem	pričeti
(pn) —	pnem	peti
—	pripnem	pripeti
žm —	žnem	žmeti ali žeti
mn —	manem	méti
(im —)	—	(jeti)
—	jamem ali jemem	jeti
—	snamem ali snemem	snéti
—	vnamem ali vnemem	vneti
—	vzamem ali vzemem	vzeti
—	zajmem	zajeti
—	primem	prijeti, na Krajskem še pravijo <i>printi</i> .

Šesti razdel. Sem spadajo glagoli, katerim se deblo na samoglasnik: **a**, **e**, **i** ali **u** končá.

1. Glagoli na **a** jemljejo razun *dati*, *dam* in *znati*, *znam* v sedanjem času med deblove glasnike samoglasnik **e** ali **o**, p.

brati, berem	plati, poljem
prati, perem	zvati, zovem
srati, serjem	stlati, steljem
klati, koljem	sjati, sijem itd.

Sicer se je še treba posebej pomniti :

gnati, ženem	spati, spim
stati, stanem	scati, ščim
djati, denem	žgati, žgem ali žjem
stati, stojim	tkati, tčem ali tkam
bati se, bojim se	po - slati, — šljem.

2. Glagoli s koncom **é** dobivajo v sedanjem času pravilno **m, p**.
zréti, zrèm	cvréti, cvrèm
žréti, žrèm	od - preti, — prèm
vréti, vrèm	za - préti, — prèm.

i. t. d.

Sicer imajo :

gréti, grejem	dréti, derem
véti, vejem	tréti, tarem ali terem
štéti, štejem	mréti, mrèm ali merjem
pléti, plevem	tléti, tlim
spéti, spem ali spejem	skléti, sklim
péti, pojem	zdeti se, zdim se.
mléti, meljem	i. t. d.

3. Glagoli, katerih deblo se na **i** ali **ú** končá, dobivajo v sedanjem času pred končnim — **m** samoglasnik **e** in pred **e** soglasnik **j** ali **v, p**.

víti, vijem	čúti, čujem
ríti, rijem	rúti, rujem
miti, mijem	slúti, slujem
biti, bijem	súti, sujem
píti, pijem	ob - úti, ob - ujem

i. t. d.

Druga oblika.

- Pod to obliko spadajo glagoli, katerih deblo se v nedoločivniku — **niti** (*núti, nóti*) in v sedanjem času — **nem** natakne, **p**.

ganiti, ganem ali genem	suniti, sunem
giniti, ginem	migniti, mignem
riniti, rinem	vzdigniti, vzdignem
ziniti, zinem	verziniti, verznem
pihniti, pihnem	viniti, vinem
mahniti, mahnem	šiniti, šinem
	minuti, minem

i. t. d.

- Kadar se glagoli v to versto prenašajo, je paziti, da se pred koncom — **niti**, — **nem** soglasniki **b, p** in **k** vselej izpahnejo, **p**.

ogrebati — ogreniti
vtopiti — vtoniti
trepati — treniti
vklepati — vkleniti

berskati — bersniti
praskati — prasniti
stiskati — stisniti
kapati — kaniti

i. t. d.

Tretja oblika.

Sem gredó glagoli, kateri k deblu — **eti**, po šumečih pa — **ati**, in v sedanjem času — **im** privzamejo, p.

terpéti, terpím

serbéti, serbím

kipéti, kipím

veléti, velím

germéti, germím

sedéti, sedím

molčati, molčím

klečati, klečím

tičati, tičím

želéti, želím

žvergoleti, žvergolím

hrepeneti, hrepením

živeti, živím

cvetéti, cvetím

medleti, medlím

smerdéti, smerdim

renčati, renčím

slišati, sliším itd.

Semkaj se štejejo tudi glagoli: *hoteti, hočem* ali *čem, imeti, imam* in *umeti, umem* ali *umejem*, ki imajo še znamenja prve oblike na sebi.

Četerta oblika.

Glagolom četrte oblike se priveša nedoločivni nastavek, — **iti** in v sedanjem času — **im**, p.

kupiti, kupim

broditi, brodim

lupiti, lupim

gaziti, gazim

rojiti, rojim

ploditi, plodim

rešiti, rešim

soditi, sodim

deliti, delim

róditi, rodim

roditi, rodim

kositi, kosim

grešiti, grešim

loviti, lovim

drobiti, drobim

ločiti, ločim

voliti, volim

saditi, sadim

i. t. d.

O p o m b e.

1. Kadar neprehajavni glagoli tretje oblike v četrto prestopijo, vselej djavno — prehajavni postanejo, p.

sedéti, — saditi

beléti, — beliti

bogatéti, — bogatiti

slonéti, — sloniti

živéti, — živiti
 moléti, — moliti
 slabéti, — slabiti

smerdéti, — smraditi
 zveneti, — zvoniti
 slepeti, — slepiti.

2. Glagoli, ki iz prve oblike v četrto prestopijo, ozke samoglasnike v široke premenijo, in tukaj kako ponavljanje ali daljši terpež kakega djanja kažejo, p.

gnati — goniti
 nesti — nositi
 lezti — laziti
 vleči — vlačiti
 piti — pojiti
 vezti — voziti

vesti — voditi
 gnati — goniti
 grebsti — grabiti
 vreti — variti
 mreti — moriti
 iti (vedem) — hoditi

i. t. d.

Peta oblika.

Sem grede glagoli, katerih deblu se nedoločivni nastavek — **ati** in v sedanjem času — **am** natakne, p.

delati, delam
 marati, maram
 plavati, plavam

tergati, tergam
 plezati, plezam
 križati, križam

i. t. d.

O p o m b e.

1. Po ustničnih soglasnikih sledi v sedanjem času večidel — **ljem** mesto **am**, p.

dremati, dremljem (—am)
 jemati, jemljem (—am)
 gibati, gibljem (—am)
 kopati, kopljem (—am)
 klepati, klepljem (—am)
 sipati, sipljem (—am)

tipati, tipljem (—am)
 zibati, zibljem (—am)
 škripati, škripljem (—am)
 kapati, kapljem (—am)
 zobati, zobljem (—am)
 ščipati, ščipljem (—am)

i. t. d.

2. Pri družih glagolih te oblike nastopuje **em** mesto **am**; tedaj se morajo pa deblu končni **d v j, h v š, k in t v č** spremeniti, p.

beketati, bekečem (—ám)
 blisketati, bliskečem (—ám)
 gogotati, gogočem (—ám)
 meketati, mekečem (—ám)
 ropotati, ropočem (—ám)
 mikati, mičem (—ám)

resketati, reskečem (—ám)
 phati, pšem ali pham
 skakati, skačem
 šetati se, šečem se (—am)
 tikati, tičem (—am)
 porjati, porjem (—am)

sukati, sučem (—am)	glodati, glojem (—am)
smukati, smučem (—am)	kihati, kišem (—am)
hohotati, hohočem (—am)	pihati, pišem (—am)

i. t. d.

Orati ima *orjem* in *varvati*, *varvam* varovati, varujem; je pa v 6. obliki.

3. Nekoliko glagolov te oblike nima — **am** ampak le — **em** in spreminja pred — **em** v sedanjem času **z** in **g** v **ž**, **s** v **š**, **c** in **t** v **č** in **sk** v **šč**, **p**.

kazati, kažem	česati, češem
rezati, režem	iskati, iščem
lizati, ližem	piskati, piščem in piskam
mazati, mažem	plesati, plešem
vezati, vežem	lagati, lažem
brisati, brišem	stergati, steržem
tesati, tešem	metati, mečem ali mečljem
pisati, pišem	klicati, kličem

i. t. d.

O p o m b e.

1. Pogosto se najdejo glagoli iz kake druge oblike v peto prenešeni in tu kako ponavljanje ali daljši terpež djanja pomenjajo. Godi se to na več načinov. Sploh naj se pa tole pomni:

a) Mesto odverženih zlogov se dostavlja **ati**, **am**. Večkrat je treba tudi samoglasnik premeniti, ki pred poslednjim deblóvim soglasnikom stóji, kakor tudi ti soglasnik, p.

sesti, sedem — sedati	grebsti, grebem — ogrebat
pasti, padem — padati	bosti, bûdem — (z) badati
tepsti, tepem — (pre) tepati,	cvesti, cvetem — (o) cvétati
točiti, točim — (na) takati	vložiti, vložim — vlagati
počiti, počim — pokati	terčiti, terčim — terkati
močiti, močim — (na) makati	pičiti, pičim — pikati
seči, sečem — segati	močim, morem (mogel) — (z) magati
leči, ležem — legati	dahniti, dahnem — dihati
vtakniti, vtaknem — vtikati	vmakniti, vmaknem — vmikati

b) Pogosto se med deblove soglasnike **i** vtika, p.

žreti, žrem — (po) žirati	mreti, mrem, — (v) mirati
cvreti — cvrem — (o) cvirati	prati, perem — (s) pirati
žgati, žgem — (za) žigati	speti, spem — sipati
zavreti, zavrem — zavirati	odpreti, odprem — odpirati

poslati, pošljem — pošiljati stlati, steljem — (na) stiljati
 razgerniti, razgernem — razgrinjati kleti, kolnem — (pre) klinjati
 i. t. d.

Začeti, začnem ima začenjati, napeti, napnem — napenjati itd.

e) Mnogokrat se priveša **vati, vam, p.**

liti, lijem — (na) livati	mijem, mijem — (o) mivati
peti, pojem — (o) pevati	uneti, umem — umevati
kriti, krijem — (s) krivati	stati, stojim — (po) stavati
šiti, šijem — šivati	poznati, poznam — poznavati
vžiti, vžijem — vživati	groti, grejem — (o) grevati
počiti, počijem — počivati	obuti, obujem — obuvati
deti, denem — devati	zdeti se — dozdevati se

i. t. d.

Mesto **vati, vam** se pogosto dostavlja **jati, jam, p.**
 viti, vijem — (na) vijati biti, bijem — pobijati
 vstati, vstanem — vstajati zginiti, zginem — zginjati
 dati, dam — dajati streliti, strelim — streljati

i. t. d.

Veliko ponavljavnih glagolov te oblike je iz četrte prenesenih. Za pismeni **j, s, e, ž, š, č** ali za spremenjenimi soglasniki stoji **a** namest **ja, p.**

saditi — (na) sajati	vdariti — vdarjati
goditi — (po) gajati	nuditi — ponujati
kaditi — (za) kajati	ozdraviti — ozdravljati
pojiti — (na) pajati	staviti — stavljati
hoditi — (po) hajati	zgubiti — zgubljati
kloniti — (v) klanjati	valiti — valjati
streliti — streljati	nositi — (za) našati
oživiti — oživljati	voziti — (za) važati
graditi — (o) grajati	ponoviti — ponavljati
skusiti — skušati	i. t. d.

2. Nahajajo se tudi glagoli podaljšane pete oblike na **avati, avam**. Ti glagoli delajo prehod v šesto obliko, p.

prekopati, prekopam	} prekopavati, prekopavam prekopovati, prekopujem
ogledati, ogledam	
zdihati, zdiham	} zdihavati, zdihavam zdihovati, zdihujem itd.

3. Glagoli pete oblike se lahko pomanjšujejo, ako deblu **ljati, ljam, — kati, kam, — kovati, kovam, — ncati, ncam** pridamo, p.

ajati — ajkati	spati — spančkati
pohajati — pohajkovati	stopiti — stopkati
gledati — gledkati	objemati — objimčkati
skakati — skakljati	rezati — rezljati
škerbati — škerbljati	cureti — curljati
poležati — poležkovati	postopati — postopkovati.

Šesta oblika.

Sem gredó glagoli, pri katerih se nedoločivni nastavek — **ovati** (pri ozkih soglasnikih **evati**) v sedanjem času pa — **ujem** k deblu dostavlja, p.

imenovati, imenujem	kraljevati, kraljujem
gostovati, gostujem	sledovati, sledujem
gospodovati, gospodujem	stanovati, stanujem
praznovati, praznujem	vzdigovati, vzdigujem
natolcovati, natolcujem	vračevati, vračujem
zapeljevati, zapeljujem	plačevati, plačujem.

Glagoli te oblike se izobrazujejo iz družih že izobraženih delov govora, p.

gospod — gospodovati	skakati — (po) skakovati
ime — imenovati	priporočiti — priporočevati
kralj — kraljevati	vračati — vračevati
žal — žalovati	peljati — (pre) peljevati
prazen — praznovati	deržati — (za) derževati
nič — zaničevati	oznaniti — oznanovati itd.

II. Doverševanje djanja.

§. 60. Djanje si moremo ali nedoveršeno, ki se ravno godi, ali pa doveršeno misliti. Zatorej razločujemo glagole I. *nedoveršivne* in II. *doveršivne*.

I. *Nedoveršivni glagoli*. Glagoli nedoveršivni nam kažejo djanje nedoveršeno, t. j. djanje, ki se ravno, če tudi le en hip časa, godi ali verši, brez da bi se na njegovo doveršenje gledalo. S timi glagoli se odgovarja na vprašanje: *kaj delaš? kaj se godi?* p. *dvigam, vstajam, spim, padam, delam* itd.

Posebno pleme tih glagolov so tako imenovani *ponavljalni glagoli* ali *glagoli večkratnega djanja* in kažejo, da se kako djanje večkrat ponavlja, p. *skakam, poklekujem, posedam, prepisujem* itd.

II. *Doveršivni glagoli*. Doveršivni glagoli so tisti, ki doveršenje ali dokončanje kakega djanja pomenjajo, p. *zaspim, umerjem, padem, storim, kupim* itd.

Semkej spadajo tudi *glagoli enokratnega djanja*, ki začetek in ob enem tudi konec kakega djanja pomenjajo, p. *dregnem, sunem, kriknem, smuknem, šverknem, vtaknem* itd.

Tu sledi nekoliko nedoveršivnih glagolov in glagolov enokratnega in večkratnega djanja:

ječim	jeknem	jekam
brenčim	brenknem	brenkam
derčim	derknem	derkam
klečim	pokleknem	poklekam
bežim	begnem	begam
vreščim	vrisknem	vriskam
smučim	smuknem	smukam
tičim	vtaknem	vtikam
	i. t. d.	

Znamuja nedoveršivnih in doveršivnih glagolov.

§. 61. Spoznati, ali je kak glagol doveršiven ali nedoveršiven naj se sledeče pomni:

1. Glagoli perve oblike so sploh nedoveršivni. Doveršivni so samo:

dati, dam	reči, rečem
djati, denem	sesti, sedem
léči, ležem	seči, sežem
pasti, padem	vreči, veržem.

Zyun tih so tudi doveršivni vsi s predlogi sestavljeni, p.

poslati, pošljem	obuti, obujem
vžiti, vžijem	vstati, vstanem
počiti, počijem	vkrasti, vkradem
vmiti, vmijem	vzeti, vzamem
snesti, snem	sneti, snamem
oteti, otnem	prijeti, primem
napeti, napnem	zajeti, zajmem
začeti, začnem	vmreti, vmerjem

i. t. d.

2. Glagoli druge oblike so doveršivni, p.

vtoniti, vtonem	prasniti, prasnem
treniti, trenem	kerniti, kernem
bersniti, bersnem	kerhniti, kerhnem
kavsniti, kavsnem	nagniti, nagnem
mahniti, mahnem	suniti, sunem

i. t. d.

Nedoveršivni so semtertje samó:

sahniti, sahnem

veniti, venem

gasniti, gasnem

dergniti, dergnem.

3. Glagoli tretje oblike so sploh nedoveršivni, le sestavljeni s predlogi so doveršivni, p.

germeti, germim

veleti, velim

doneti, donim

hrepeneti, hrepením

žgoleti, žgolim

terpeti, terpim

merzeti, merzim

trohneti, trohnim

verteti, vertim

šumeti, šumim

i. t. d.

preterpeti, preterpim

ocveteti, ocvetim

zadoneti, zadoním

obledeti, obledím

poveleti, povelím

strohneti, strohním

pošumeti, pošumím

omladeti, omladím

i. t. d.

4. Glagoli četrte oblike so sploh nedoveršivni. Doveršivni so vendar s predlogi sestavljeni in sledeči.

pusitati, pustím

storiti, storim

rešiti, rešim

lučiti, lučim

skočiti, skočim

spremiti, spremim

streliti, strelim

vdariti, vdarim

shraniti, shranim

stvariti, stvarim

počiti, počim

terčiti, terčim

kupiti, kupim

pičiti, pičim

butiti, butim

ropiti, ropim

telebiti, telebim

grešiti, grešim

lotiti se, lotim se

spriditi, spridim

i. t. d.

5. Glagoli pete oblike so z malo izjemami nedoveršivni. Mnogo jih ostane nedoveršivnih še clo s predlogi sestavljenih. Doveršivnim gre vendar prištevati:

plačati, plačam

venčati, venčam

končati, končam

nehati, jenjati, neham, jenjam

srečati, srečam

prodáti, prodám.

6. Glagoli šeste oblike so nedoveršivni in ostanejo tudi s predlogi sestavljeni sploh nedoveršivni, p.

povzdigovati, povzdigujem

popotovati, popotujem

odvračevati, odvračujem

priporočevati, priporočujem

i. t. d.

Sploh velja tole:

Če je glagol nedoveršiven, postane doveršiven, ako ga v izvirnej obliki s predlogom sestavimo, če v VI. obliko ne spada, p.

miti, omiti, omijem	liti — preliti, prelijem
hvaliti — pohvaliti, pohvalim	igrati — zaigrati, zaigram
delati — predelati, predelam	i. t. d.

Ako je pa glagol doveršiven, ostane tudi s predlogom sestavljen doveršiven, p.

stopiti — prestopiti, prestopim	plačati — poplačati, poplačam
verniti — poverniti, povernem	nehati — prenehati, preneham
	i. t. d.

Povračivni glagoli.

§. 62. Povračivni glagoli, kakor smo že rekli, se zlagajo s povračivnim zaimenom *se*, ki nam za vse osebe služi, p. *bijem se, biješ se, bije se, bijeva se, bijeta se oc. bijemo se, bijete se, bijejo se*. Upotrebuje se pa:

1. Kader se vzajemno (sprotno) djanje zaznamuje, p. *biti se, bratiti se, posvetovati se, braniti se, pravdati se, shajati se, stekati se* itd.

2. Kader se djanje na delajoči osebek nazaj povrača, p. *miti se, kopati se, vrezati se* itd.

3. Kader delajoči osebek pri večej svoje djanosti sam predmet postane. Sploh jih tedaj sestavljamo s predlogi *do* —, *na* —, *pre* — in *druzimi*, p. *najesti se, napiti se, nasedeti se, našreti se, domisliti se, prehoditi se*.

4. Nekteri tih glagolov brez povračivnega *se* nikdar niso v rabi; imenujemo jih *srednje*, p. *čuditi se, bati se, radovati se, prilizevati se, goditi se, smejati se, nadjati se*.

Mnogi djavni glagoli, če se jim *se* privesi, spreminejo svoj pomen ali postanejo *terpivni*, p.

zlobiti	zlobiti se
vtopiti	vtopiti se
vtruditi	vtruditi se
kaditi	kaditi se
čutiti	čutiti se
imeti	imeti se
klicati	klicati se
zvati	zvati se
imenovati	imenovati se
motiti	motiti se

vbiti	vbiti se
nameniti	nameniti se
učiti	učiti se
zbuditi	zbuditi se
verniti	verniti se
plašiti	plašiti se
ozdraviti	ozdraviti se
tresti	tresti se
tergati	tergati se
kaliti	kaliti se
strašiti	strašiti se
peljati	peljati se
voziti	voziti se
vpehati	vpehati se

i. t. d.

Nekoliko povračivnih jemlje mesto *se rajši si*, p. *prizadjeti si*, — *prizadevati si*, *upati si* ali *se*, *igrati se* ali *si*.

V terpivnem priložaji in v glagolnem imenu gre *se* vselej izpuščati, p. *peljati se* — *peljan* — *peljanje*; *bliskati se* — *bliskanje*, *čuditi se* — *čudenje*.

Doba, število in oseba glagolov.

§. 63. Doba ali zaloga glagolov je trojna: *djavna*, *terpivna* in *bivna*.

V djavnej dobi je glagol, kader kaže, da oseba ali stvar kaj dela ali stori, p. *Brat piše*, *sestra bere*, *otroci igrajo*.

V terpivnej dobi je glagol, kader pové, da oseba ali stvar kaj terpi, p. *Sovražnik je premagan*. *Hudobni otroci se kaznujejo*.

V bivnej dobi stoji glagol, kader pové, v katerem stanu se oseba ali stvar nahaja in nič kaj ne dela ali terpi, p. *Spomladi se vse veseli*. *Drevje zeleni in cveti*.

Število glagolov je *trojno* kakor tudi oseba.

Časi glagolov.

§. 64. Čas je v slovenščini prav za prav *trojen*, namreč:

1. *sedanji*, kateri nam kaže, da se ravno sedaj kaj godi ali verši. Ker pa doveršivni glagoli že doveršeno ali dokončano djanje zaznamujejo, se mora, kader se od djanja v terpeži, ali v oponavljanji ali od nedoveršenega djanja govori, samo z nedoveršivnimi glagoli govoriti, p. *voda pada*; *postava zapoveduje*; *riba plava*; *novice naznanjajo*; *bukve obsegajo* itd.

2. *pretekli*, kateri kaže, da se je nekaj že godilo ali zgodilo; zato je izobrazujemo pretekli čas sploh z doveršivnimi glagoli. — Nedoveršivni glagoli v preteklem času ne nadomestujejo le tako imenovanega polpreteklega časa nemških glagolov, ampak še bolj razločno terpež ali oponavljanje djanja kažejo, k. *Ko sem po vertiču hodil, je v cerkvi k molitvi zazvonilo. Kamen je pet sekund padal, preden j je padel.*

3. *prihodnji*, ki kaže, da se bo nekaj šele godilo ali zgodilo, p. *bom delal, se bomo sprehajali.*

Doveršivni glagoli sedanjega časa se rabijo v povestih tudi za pretekli in prihodnji čas, p. *Peter vstane, vzdigne svoj glas in reče oc. Dans se v mesto podam. Če hočeš, pa sedem. Moram počakati, da list spiše. Če te je volja, mu pa povem.*

Razun preteklega imamo tudi *predpretekli* čas, ki nam kaže, da je bilo djanje že končano, preden j se je drugo začelo, p. *Ko se je bilo sonce nagnilo, je hladen veter pripihal. Komej sem bil na vejo stopil, se je bila odčesnila.*

V predpreteklem času se zamorejo samo doveršivni glagoli rabiti.

Nakloni glagolov.

§. 65. Glagol nam na več načinov povedati more, kako se kaj godi; zato imamo sledeče načine ali naklone.

1. Če glagol naravnost ali določno pové, kako se kaj dela ali godi, stoji v *znainivnem* ali *določivnem naklonu* (določivniku), p. *Človek obrača, Bog oberne.*

2. Če glagol pové, da se kaj pod kakim pogojem dela ali godi, stoji v *pogojivnem naklonu* ali *pogojivniku*, p. *Ko bi vedli in spoznali, kaj je čas in kako hití, bi vse drugači obračali njega minljive dni.*

3. Če glagol željo na znanje daje, da se naj kaj zgodi, stoji v *želvem naklonu* ali *želvniku*, p. *Naj bi nam bilo dano, vselej srečno živeti!*

4. Če glagol kaj velí, opominja itd., stoji v *velivnem naklonu* ali *velivniku*, p. *Delaj ali pa stradaj.*

5. Če glagol ne pové osebe, stoji v *nedoločivnem naklonu* ali *nedoločivniku*, p. *Delati je treba. Posnemati je ložej kakor kaj na novo iznajti.*

6. Če glagol kak namen naznanuje, stoji v *namenivnem naklonu* ali *namenivniku*, p. *Idi delat, igrat* itd.

7. Če se glagol verh znanitve časa tudi podobe in lastnosti priloga vdeleži, se mu v tem naklonu pravi *deležje* ali *priložaj*, p. *cveteče drevje; izobraženo ljudstvo; gnjilo sadje*.

8. Če glagol v podobi narečja stan osebe ali stvari kaže, stoji v *narečnem naklonu* ali *narečaji*, p. *Klečé odpuščanja prositi*.

9. Če glagol v podobi samostavnega imena tudi terpež djanja kaže, mu pravimo *glagolno ime*, p. *pohajkovanje, odpuščanje, pitje, vnetje*.

III. Izobraževanje časov in naklonov.

§. 66. *Sedanji čas* in *nedoločivni naklon* sta tako rekoč korena, iz katerih se vsi drugi časi in nakloni glagolov izpeljujejo ali izobrazujejo.

I. Sedanji čas.

V sedanjem času izhajajo vsi slovenski glagoli, razun „*bom*“ z svojimi sestavami (dobom, prebom, znebom se) na — **am**, — **em** ali — **im**. Lice pregibanja v sedanjem času je tole:

E n o j n o.

1. — am	— em	— im
2. — aš	— eš	— iš
3. — a	— e	— i

D v o j n o.

1. — ava žensk. — ave	— eva žensk. — eve	— iva žensk. — ive
2. — ata in — ate	— eta in — ete	— ita in — ite
3. — ata sredn. — ate	— eta sredn. — ete	— ita sredn. — ite

M n o ž n o š t e v i l o.

1. — amo	— emo	— imo
2. — ate	— ete	— ite
3. — ajo	— ejo (— ó)	— ijo (— é).

O p o m b e.

1. Glagol *sem* (*sim*) se v sedanjem času takole pregiblje:

E n o j n o.	D v o j n o.	M n o ž n o š t e v i l o.
mesto	mesto	mesto
1. sem, sim (jes-m)	sva žensk. sve *) (jes-va, ve)	smo (jes-mo)
2. si (jes-i)	sta in ste (jes-ta, te)	ste (jes-te)
3. je (jes-t)	sta sredn. ste (jes-ta, te)	so (jes-at).

2. Nekteri glagoli perve oblike, kateri v sedanjem času **edem** v **ém** okrajšujejo, v 3. množnej osebi spet **d** prijemljejo, pred **t**

*) Semtertje je slišati: *smá*, ž. in *sr. sme*.

ga pa v **s** spreminjajo. Taki so sledeči: *grém* (mesto gredem), *jém* (jedem), *dam* (dadem) in *vém* (vedem) v vsih sostavah: *povém*, *sném*, *podám* itd. — Ravno to veljá tudi od pomožnega *bóm* (mesto bodem). Pregibljejo se torej takole:

E n o j n o.	M n o ž n o.	Množno število.
grém, gréš, gré,	greva, gresta, gresta — e	gremo, greste, gredó (grejo)
dám, dáš, dá	dava, dasta, dasta — e	damo, daste, dadó (dajo)
jém, jéš, jé	jeva, jesta, jesta — e	jemo, jeste, jedó (jejo)
vém, véš, vé	veva, vesta, vesta — e	vemo, veste, vedó (vejo)
bóm, bóš, bó	bova, bosta, bosta — e	bomo, boste, bodo (bojo).

3. Glagoli prve oblike jemljejo v 3. množnej osebi večidel zategnjen **ó** mesto **ejo**. Verh tega morajo tisti, ki se na — **čem** dokončavajo, **č** pred **ó** spet v prvotni **k** spremeniti, p. *tresem* — *tresó*, *rečem* — *rekó*, *pečem* — *pekó* itd.

4. Tretjo množno osebo okrajšujejo v **é** posebno glagoli, ki se na — **im** dokončujejo, p. *učim* — *učé*, *zgubim* — *zgubé*, *živim* — *živé*; vendar tudi *ljubim* — *ljube*, *vidim*, *vide* itd. *)

Iz sedanjega časa se izpeljujejo:

1. *velivni naklon*, če se končnice — **am v — aj**, — **ém v éj**, — **em in — im v — i** spremenijo, p. *delam* — *delaj*, *jem* — *jéj*, *povem* — *povéj*, *pasem* — *pasi*, *ljubim* — *ljubi* itd.

Glagoli s koncom — **jem** ali — **jim**, samo **em** in **im** odveržejo, p. *sejem* — *sej*, *gospodujem* — *gospodúj*, *stojim* — *stoj* itd. Tisti glagoli na — **jim** pa, ki se v nedoločivniku na — **iti** končajo, **k j** še **i** pridevajo, p. *tajim* — *taji*, *dojim* — *doji* itd.

Lice pregibanja v velivniku je torej tole:

E n o j n o.		
1. — aj	— ej (ij, oj, uj)	— i
2. — aj	— ej	— i
3. — aj	— ej	— i

D v o j n o.		
1. — ajva, e	— ejva, e	— iva, e
2. — ajta, e	— ejta, e	— ita, e
3. —	—	—

M n o ž n o š t e v i l o.		
1. — ajmo	— ejmo	— imo
2. — ajte	— ejte	— ite
3. —	—	—

*) Na Štajerskem je semtertje navada, posebno tedaj, kader si dva **j** poredoma sledita, družega v **d** spreminjati, p. *oznanujedo*, *vojskujedo* itd.

O p o m b e.

- a) Za tretjo osebo se pogosto zadevna 3. oseba željvnega naklona jemlje, p. *naj plača, naj plačata, naj plačajo; naj seje, naj sejeta* itd.
- b) Glagoli prve oblike na — **čem** in **žem** spreminjajo **č v e** in **ž v z**, p. *rečem — reci, pečem — peči, slečem — sleci strižem — strizi, sežem — sezi* itd.
- c) Glagoli prve oblike na **mem**, ki v sedanjem času **a** sprijemljejo, ga spreminjajo večidel v **e**, p. *vzamem — vzemi, snamem — snemi, žanjem — ženji* itd. Tako tudi *staknem — stekni, ganem — geni* ali *gani* itd.
- d) Pri glagolih tretje in četrte oblike prestopuje naglas na predposlednji zlog, p. *molčím — mólči, živím — žívi, kropím — krópi* itd.
- e) Nepravilno delajo velivni naklon: *sem — bodi* z vsimi sostavami (dobím — dobodi etc.) *imam — iméj, vem — védi, grem — idi, lažem — lagaj, hočem* ali *čem — hoti, vmerjem — umri, pomorem — pomози*. p. *Pomози Bog! Vari se zapeljivega sveta.*
- f) Glagoli pete oblike, ki imajo stanoviten náglas na deblu in izhajajo v sedanjem času na — **vam**, pa so tudi v šestej obliki s polglasnim **u** pred — **jem** v sedanjem času navadni, izpeljujejo velivni naklon raji iz pete oblike, p. *vérvam in vérvujem — vérvaj* pa tudi *véruj; várvam in várvujem — varvaj*, pa tudi *varuj* in *vari*. Ti zadnji velivnik pa izvira iz četrte oblike, ki je v sestavi *s-variti, s-vari, vari* še sploh navadna; tako tudi *škodí* iz 4. oblike *škoditi, škodvaj* iz 5. *škodvam* in *škoduj* iz 6. *škodujem*.

2. priložaj sedanjega časa, če tretjej množnej osebi **č** privesimo, p. *delajo — delajóč, vidijo — vidijóč* itd.

Glagolom, ki v pregibanji **ejo v ó** in **ijo v é** okrajšujejo se **č** k okrajšanemu koncu prideva, p. *tresó — tresóč, pekó — pekóč, stojé — stojéč, vró — vróč* itd.

Glagoli 6. oblike, ki nimajo sicer okrajšbe v navadi, vendar svoj priložaj iz nje izpeljujejo, p. *posvečujóč, pričujóč* itd. ne pa *posvečujejóč, pričujejóč*.

O p o m b e.

- a) Nekteri glagoli se v 3. množnej osebi sedanjega časa scer na **ó** dokončujejo, imajo v sedanjem priložaji vendar le **éč**, p. *žgó — žgéč, bodó — bodéč, cvetó — cvetéč, deró — deréč* in še nekaj družih.

b) *Rečem* imá v sedanjem priložaji *rekóč*, ki se samo kot prirečje rabi in *morem* — *mogóč*. Sicer doveršivni glagoli nimajo sedanjega priložaja.

Nedoločivni naklon.

Kakor smo že vidili, se v nedoločivnem naklonu vsi glagoli na — **ti** dokončujejo, ki se na več načinov z glagolnim deblom veže. Iz tega naklona se izpeljujejo:

1. *namenični naklon*, če se zadnji **i** odverže in se rabi kakor v latinščini za glagoli, ki premikanje iz mesta v mesto znamenjujejo, p. *grem molít*; *pojdemo delat*; *se peljem klasje pobirat*.

2. *narečni naklon* ali *narečaj* preverže pri glagolih pete in šeste oblike — **ti** v — **je**. p. *delati* — *delaje*, *igrati* — *igraje*, *gospodovati* — *gospodovaje* itd.

Pri vsih družih glagolih se —**em** ali —**im** v **é** spreminja, p. *stati*, *stojím* — *stojé*; *molčati*, *molčím* — *molčé*; *grem* — *gredé*; *sedím* — *sedé*; *klečati*, *klečím* — *klečé*.

Doveršivni glagoli vendar nimajo narečaja.

3. *pervi pretekli priložaj* djavne dobe, če se nedoločivna končnica —**ti** v **I** preverže, p. *pisati* — *pisal*, *rediti* — *redil*, *želeti* — *želel*, *nagniti* — *nagnil*, *kraljevati* — *kraljeval* itd.

Glagoli prve oblike jemljejo verh tega, če se jim deblo na soglasnik konča, pred **I** za moški spol premakljivi **e** k sebi, p. *pasti* — *pasel*, *pasla*, *paslo*; *rasti* — *rasel*, *sla*, *o* itd.

Vsi glagoli prve oblike, ki v nedoločivniku deblovi **d** in **t** v **s** ali **z** v **s** spreminjajo, morajo **d**, **t** in **z** spet nazaj dobiti, p. *padem*, *pasti* — *padel*, *dla* *o*; *pletem*, *plesti* — *pletel*, *tla*, *o*; *lezem*, *lesti* — *lezel*, *zla*, *o* itd. — Veliko Slovincov pa v tej obliki preteklega priložaja **d** in **t** izpahuje, p. *pàl*, *pàla*, *palo*; *plèl*, *plèla*, *plèlo* itd.

Ravno tako dobivajo glagoli te oblike 4. razdela spet deblovi **g** in **k**, p. *streg* — *strežem*, *streči* — *stregel*, *gla*, *o*; *rek* — *rečem*, *reči* — *rekel*, *kla*, *o*; *pek* — *pečem*, *peči* — *pekel*, *kla*, *o* itd. — Glagoli 3. razdela pa **s**, ki se nedoločivniku blagoglasja delj vriva, spet odveržejo, p. *tepem*, *tepsti* — *tepel*, *pla*, *o*; *dolbem*, *dolbsti* — *dolbel*, *bla*, *o* itd.

Popolnoma neredno dela ti priložaj glagol *iti* z vsimi sostavami, ter imá *šel*, *šla*, *šlo*.

S pomočjo tega priložaja se izobrazujejo:

a) *pretekli čas*, ako se temu priložaju pomožni glagol *sem*, *si*, *je* oc. predpostavi, p. *sem*, *si* oc. *delal*, *vidil*, *terpel*, *a*, *o* itd.

Prostominuli čas se je v novoslovenščini že zgubil; samo 2. množna oseba je semtertje še slišati, toda le v pomenu sedanjega časa, p. *delaste, kazaste, zgubiste* itd. — Ravno tako je že zginil stari nedoveršivnik (imperfect).*)

b) *predpretekli čas*, ako se te temu priložaju *sem, si, je bil, a, o* itd. predpostavi, p. *sem bil, a, o stavl a, o; plačal a, o* itd.

c) *prihodni čas*, ako se temu priložaju *bom, boš, bo oc.* predpostavi, p. *bom, boš, bo oc. delal, vidil, terpel, a, o* itd.

*) Kakor g. Muršec v svojej slovnici str. 35 piše, se gdegde **bi** še popolnoma pregiblje:

1. beh (bih)		bejah		bisim (bih)	
2. bé		bejaše		bisi	
3. bé		bejaše		bi	
1. behova		bejahova		bisva	
2. besta		bejahota		bista	
3. besta		bejahota		bista	
1. besve		bejasve		bisve	
2. beste		bejaste		biste	
3. beste		bejaste		biste	
1. behomo		bejahomo		bismo	
2. beste		bejaste		biste	
3. beho (beše)		bejaho		biso.	

t. j. sem, si, je oc. bil, a, o

t. j. sum, si, je oc. bival, a, o

t. j. jaz bi, ti bi itd.

Staroslovenski *prostominuli čas* in *nedoveršivnik* sta se z malo premenami pri vsih družih Jugoslavenih ohranila in se blizo takole izobrazujeta:

Prostominuli čas se dela, če se nedoločivna končnica *-ti* za 1. enojno osebo v *h* spremeni; za 2. in 3. se samo nedoločivni *-ti* odpahne; za 1. množno se stavi *smo*, za 2. *ste* in za 3. *še*. Ako se pa deblo na soglasnik konča, se v enojnem številu: *oh, e, e* in v množnem *osmo, oste, oše* priveša, p. *pročitah, pročita, pročita* — *pročitasmó, pročítaste, pročítaše*; *greboh, grebe, grebe*, — *grebosmo greboste, greboše*.

Če se pa deblo na kak premenljiv soglasnik *d, t, z, g* ali *k* konča, je treba na sedanjí čas obzir jemati; verh tega se morata *g* in *k* v 2. in 3. enojnej osebi v *ž* in *č* spremeniti, p. *pekoh, peče, peče* — *pekosmo, pekosste, pekosše*; *mogoh, može, može* — *mogosmo* itd.

Dvojno število so razum Slovincov vsi drugi Slavjani zgubili; končnice za taisto bi bile: *sva, sve; sta, ste; sta, ste*; p. *pročitasva, sve*; — *sta, ste; sta, ste* itd.

Nedoveršivnik dobiva za 1. osebo *ah*, za 2. in 3. *aše*, v množnem številu za 1. *asma*, za 2. *aste* in za 3. *ahu*, p. *čitah, čitaše, čitaše* — *čitasmó, čitaste, čitahu*.

Glagoli na *eti* in *iti* s končnim *d, t* in *l* imajo končnice: *jah, jaše, jasmó* itd.: *vidjah, vidjaše*.

Dvojno število nedoveršivnika imá ravno tiste končnice kakor prostominuli čas, p. *čitasva, čitasta, čitasta* itd.

Doveršivni glagoli, kateri pomenjajo premikanje iz mesta v mesto, imajo s predlogom **po** v podobi sedanjega časa kakor *bom* prihodnji pomen: *pojdem, poletim, pobežim, polezem, ponese, popeljem, potečem, požnem, podirjam, pojezd, porečem* itd. — Od tod izpeljan velivnik: *pojdi, poženi* itd. ima pa pomen sedanjega časa.

Vendar imajo, kakor bomo poznej videli, tudi drugi doveršivni glagoli v podobi sedanjega časa prihodnji pomen.

- d) *pogojivni naklon* ali *pogojivnik*, ako se temu priložaju nesklanjljiva besedica *bi**) ali *bi, bil, a, o* predpostavi, p. *bi delal, a, o; bi bil, a, o nagnil, a, o* itd.**)
- e) *želivni naklon* ali *želivnik*, ako se gori razloženim časom in naklonom *naj* ali *nej* predpostavi. Vendar je besedica *bi* tudi želivniku brez besede *naj* lastna, p. *Ko bi zdrav bil!*

Iz I. preteklega priložaja se more daleč izobraziti:

- f) *drugi pretekli priložaj* ali *prehojivnik*, ako se pri glagolih prve oblike, ki se v prvem preteklem priložaju na pre-makljivi **e** pred **l** končajo, ta končnica v —**ši** spreverže, p. *vergel — vergši, rekel — rekši****)

Pri vsih družih glagolih se pa končni **l** preteklega priložaja v —**vši** spreberne, p. *dal — davši, pil — pivši, nagnil — nagnivši, terpel — terpevši.*

- g) *terpivno-pretekli priložaj*, ako se pri glagolih prve oblike razun 5. in 6. razdela končaj —**el** v **en** sprelije; verh tega se mora tudi predstoječi **g** v **ž** in **k** v **č** spremeniti, p. *tepel — tepen, strigel — strižen, rekel — rečen.* — Glagoli 5. in 6. razdela té oblike spreminjajo končni **l** v **t**, samo če se jim deblo na **a** končá, imajo —**an**, p. *začel — začét, stert — stert, bil — bit, čul — čut* (pa tudi *čujen*), *cvert — cvert, grel — gret, spočel — spočet oc. dal — dan, klal — klun, žgal — žgan.*

Glagoli druge oblike spreminjajo končni —**il** v —**jen**, p. *plunil — plunjen, vtaknil — vtaknjen, sunil — sunjen.*

*) V južnih krajih Slovenskega se ta besedica tudi takole pregiblje: *bim* (bem), *bis*, *bi*; *biva, bista, bista; bive, biste, biste; bimo, biste, bijo.*

**) V Zilскеj dolini na Koroškem in v Istrii se upotrebuje tudi II. pretekli pogojivnik, ki se nareja, ako se preteklemu priložaju: *bi sem, bi si, bi je oc.* predpostavi, p. *bi sem rekla, bi ste videli.*

***) Stari priložaj: *rek, verg, nes oc.* se nikdar več ne rabi. Vendar priložaj na **v** s predstoječim samoglasnikom se je jel semtertje in po vsej pravici spet rabiti: *vidiš, biv, delan, stopiv, p. Pred kralja stopiv se je globoko priklonil.*

Glagoli tretje oblike spreminjajo sploh —**el** v —**en**, p. *merzel* — *merzen*, *vsedel* — *vseden*, *hotel* — *hoten*. — Glagol *imeti* ima *imet* in *umeti* — *umét*.

Glagoli četrte oblike spreminjajo končni —**il** v —**en**, p. *učil* — *učen*, *tajil* — *tajen*. Pred priložajnim koncom —**en** se mora vendar vselej glagolom te oblike **d** v **j**, **g** in **z** v **ž**, **s** v **š**, **t** v **č**, in **st** v **šč** spremeniti, p. *rodil* — *rojen*, *vozil* — *vožen*, *nosil* — *nošen*, *gatil* — *gačen*, *kazil* — *kažen*, *pustiti* — *puščen*. Za **v**, **b**, **p** in **m** sledi —**ljen**, za **l** in **r** pa —**jen**, p. *postavil* — *postavljen*, *zgubil* — *zgubljen*, *stopil* — *stopljen*, *spremil* — *spremljen*, *vdaril* — *vdarjen*, *solil* — *soljen*.

Glagoli 5. in 6. oblike pa spreminjajo —**al** v —**an**, p. *igral* — *igran*, *natolcaval* — *natolcovan* itd.

Iz terpivnega priložaja se dela:

- a) *glagolno ime*, če se mu **je** privesi, p. *pit* — *pitje*, *igran* — *igranje*, *nagnjen* — *nagnjenje*.
- b) vsi časi in nakloni terpivne oblike, p. *sem tepen* — *sem bil tepen* — *bom tepen* — *bi bil tepen* — *naj sem tepen* — *tepen biti*.

Pravo izobrazovanje vsih glagolskih delov ali lastnij se najbolj razločno pokaže po razdelitvi glagolov v *pet* razredov, katerih prvi je deblo *brez* vezivnega ali izobraznega samoglasnika v nedoločivniku pred končno slovko —**ti**, v drugem je vezivnik **a**; v tretjem **é**, v četrtem **i** in v petem **u**.

P prvi razred obsega vse glagole 1. oblike in sicer pod tremi razdelki:

- a) glagole, katerim je na koncu debela: **b**, **p**, **z**, **s**, **d**, **t**, **g** ali **k**: *dolb-em*, *tep-em*, *lez-em*, *nes-em*, *pad-em*, *plet-em*, *seg-el*, *tek-el* itd. Pri teh je glagolska naloga (Verbalthema) s soglasnikom končano deblo, ki se iz njega vsi glagolski deli ali odrodki izpeljujejo, p. velivnik: *dolb-i*, *tep-i*, *nes-i*, *pad-i*, *plet-i*, *sez-i*, *tec-i*; pretekli priložaj djavni in terpivni: *dolb-el*, *dolb-en*; *tep-el*, *tep-en*; *lez-el*, *pre-lez-en*; *nes-el*, *nes-en*; *seg-el*, *sež-en*; *rek-el*, *reč-en*; drugi pretekli priložaj: *dolb-ši*, *tep-ši*, *lez-ši*, *nes-ši*, *pad-ši*, *plet-ši*, *seg-ši*, *rek-ši* itd.

Iz tega se vidi: 1) da so goitniki med vsimi soglasniki naj bolj nagnjeni v spremembo, ker se zmed vsih soglasnikov pred —**e** le samo **g** in **k** v šumiče in pred —**i** v sikavce spreminjata: *sežem*, *sažen*, *sezi*; *rečem*, *rečen*, *reci* itd. Polglasni **e** pa nima moči, **g** ali **k** pred seboj spremeniti,

tedaj: *segel, segla, seglo; rekel, rekla* itd. — 2) Da se po visokem in globokem **e** in **o** v deblu tudi razloček spola razodeva: *rékel, pékel, wésel* itd. je v moškem visóki, v ženskem pa: *rékla, pékla, nésla* itd. globoki **e**; tako tudi: *bódel, bódla; mógel, mógla* itd. Kar se tudi v 4. obliki, pa nekoliko drugač kaže: *hódil, hodíla; nósil, nosíla* itd.

b) glagole, kateri so v sedanjem času **n** ali **m** pred **—em** ohranili ali **d** pridjali, jih tudi obderže v velivniku in prehojivniku: *začnem, začni, začensí; zapnem, zapni, zapensí; primem, primi, primsí; pridem, pridi, pridsí*. — V nedoločivniku in v preteklem djavnem in terpivnem priložaji ni več teh soglasnikov; med Planino in Postojno pa vendar še pravijo *primti* namesti *prijéti*.

c) glagole, katerih deblo imá v nedoločivniku pred **—ti, e, i** ali **u** in v sedanjem času **j** pred **—em** (t. j. *jem*) privzamejo, ti izobrazujejo svoje dele takole: nedoločivnik: *greti, peti, suti* itd.; sedanji čas: *grejem, pijem, sujem*; velivnik: *grej, pij, suj*; prehojivnik: *grevši, pivši, suvši*; terpivni priložaj: *gret, pit, sut* itd. *predkrijesi & pa ne privzade -ji v mrim, prim*

Pri družih glagolih, ki imajo vselej eno teh nedoločivniških končnic **—ati, —eti** ali **—iti**, se dobi glagolska naloga, če se jim **—ti** odseka: *dela-ti, žele-ti, redi-ti*.

Drugi razred zapopada glagole, ki imajo v nedoločivniku **a** pred **—ti** in njih glagolska naloga je: *dela-, kaza-, molča-* itd. Ta privzame na koncu za pretečen priložaj **—l**, za prehojivnik **—vši** in za terpivni priložaj **—n**; *delal, kazal, molčal; delavši, kazavši, molčavši; delan, kazen, za-molčan*. Velivnik dobiva vselej **i**, tukaj pa, kadar **a** tudi v sedanjem času ostane, v **j** spreminjen **i** za seboj: *delaj, igraj* itd. Če pa v sedanjem času **a** odpade: *kažem, molčim* itd. dobi velivnik **i** namesti tega **—em** ali **—im**: *kaži, molči* itd., narečaj pa tistih, ki imajo v sedanjem času **e**, k glagolske nalogi **—je** natakne: *kazuje*, namesti **—im** pa **—é, molčé, klečé** itd.

Tretji razred naznanuje **é** pred **—ti** v nedoločivniku: *bolé-ti, želé-ti, germé-ti* itd. Ti glagoli dobivajo k svojej nalogi v preteklem priložaji **—l**, v terpivnem **—n** in v prehojivniku **—vši**: *bolel, želel, germel; bolen, zelen, germen; bolevši, želevši, germevši* itd. Le samo v sedanjem času in v velivniku imajo končni **i** namesti **e** glagolske naloge: *bolim, želim, germim; bóli, žéli, germi* itd. narečaj: *bolé, želé, germé* itd.

Glagoli tega razreda, kateri v sedanjem času nimajo —**im**: *imé-ti, imam; umé-ti, umem* ali *umejem; smeti, smem* imajo po priložnosti glagolov 2. razreda v velivniku: *imej, umej, smej* in v narečaji: *imeje, umeje, smeje*.

Četerti razred ima glagolsko nalogo s koncom **i**: *svari-ti, mahni-ti, sadi-ti, vozi-ti, nosi-ti, ljubi-ti* itd. Vsi ti glagoli imajo v velivniku nespremenjeno glagolsko nalogo, ki se jej v sedanjem času (razun unih 2. oblike) le —**m** natakne: *svarim, sadim, vozim, nosim, ljubim* itd. Glagoli 2. oblike pa v sedanjem času po odpahnjem **i** dobivajo —**em**: *mahnem, sunem, dregnem* itd. — V preteklem priložaji dobivajo vsi glagoli te naloge —**i**, v prehojivniku —**vši** in terpivnem priložaji —**en**. Tukaj pred **e** se pa **i** (kakor tudi sicer pred samoglasniki) v **j** spremeni in **j** spreminja zadnje spremenljive soglasnike glagolskega debela ter se va — nje vtopi: *svarjen, mahnen, sajen, vožen, nošen*. To se takole godi: glagolskim nalogam *svari, mahni, sadi, vozi, nosi* itd. se —**en** natakne, tedaj *svari-en, mahni-en, hvali-en, sadi-en, vozi-en, nosi-en* itd. in ker se to z eno besedo izreče, se **i** pred —**en** v **j** spremeni in vzrokuje premembo predstoječega soglasnika v njemu sorodni glas ter se **j** v njem vtopi. Zató pravimo soglasnikoma **nj** in **lj**, da sta topljena, ker je **j** tako ž njima zedinjen, da se v tej zvezi posebej ne izgovarja (kakor za **r** v: *svarjen*, ker se **j** v **r** nikoli ne vtopi), ampak le tema soglasnikoma večo meh-koto daje. Za tega voljo ne smem razdeljevati: *hval-jen, sun-jen* ampak *hva-ljen, su-njen* itd. Tako je tudi v vsih šumičih: *vožen, nošen, očiščen* itd. **j** vtopljen, ki jim v izreki meh-koto daje in ravno zato ga za njimi ne pišemo, ker je ž njimi v edini glas vtopljen in ker imamo šumičem primerjena edina pismena ali čerke, ki jih pa za glasova z **nj** in **lj** naznanjena pogrešamo. — Z vtopljenim **j** tudi pišemo nekatere priloge v drugej stopnji: *veči, viši, nižji* itd. namesti: *večji, višji, nižji* itd.

Tolikanj mogočen je ti v **j** spremenjeni **i**, da skoraj le sam vse premembe soglasnikov dela in velikrat tudi **s**, akoravno se ga sam ne pritakne (ker je **i** ali **n** med njima) vendar le v **š** spreminja: *mislim, premišljen, premišljevat*; ž *njim, ž njo* itd.

Soglasnika **d** in **t** pa vendar le, ako ravno le pri malo glagolih, ti tolikanj mogočni vezivni **i** izpahneti in svoj lastni glas ohraniti: *spriden, spoden, nasiten, gaten* itd.

Samoglasnik, kateri glagolovo deblo s končnico —**ti** veže, se imenuje vezivni samoglasnik ali vezoglasnik. Vezoglasnika **a** in

e ostajata brez premembe in vse premembe pridejo le od vezoglasnika **i** iz tega se vidi:

1. Da je napéno pisati *nešen, skubljen, željen* itd., ker glagoli prve oblike nimajo nobenega vezoglasnika; njih glagolska naloga je samo **deblo**, ki se mu v terpivnem priložaji —**en** natika; tedaj je le prav: *nesen, skuben* itd. in vezoglasnik tretje oblike je **é**, ki se mu v terpivnem priložaji samo —**u** natika; tedaj tukaj ne more biti nobene premembe: *želen, solzenje, bolenje, germenje* itd.

2. Da glagolska naloga iz nedoločivnika vzeta pri glagolih druge oblike imá vezoglasnik **i** in odtod je: *mahnil, dvignil* in *mahnjen, dvignjen* itd. Napaka je tedaj v slovenskem pisati: *mahnuti, dvignuti* itd. ker se *mahnjen, dvignjen* itd. le od *mahniti, dvigniti* itd. dá izpeljati, ne pa od *mahnuti, dvignuti* itd.

V Serbskem imajo tí glagoli v nedoločivniku —**nuti**: *minuti, ganuti, taknuti* itd.; od tod imajo pa tudi v terpivnem priložaji: *minut, ganut, taknut* itd. Ker pa nekteri Serbljani tudi pravijo: *minjen, ganjen, taknjen, spomenjen* itd. se da to, kakor tudi g. Babukič v svojej slovnici uči, le iz slovenskega *miniti, ganiti, takniti* itd. izpeljati.

Nedoločivnik s končnico —**nuti** se sliči na Kranjskem pa le na Gorenskem in večidel na Koroškem pri enem samem glagolu; ti je: *miniti, minem*, ki je pa na Dolenskem sploh le v 4. obliki navaden: *minuti, minim*, kar kaže, da imá svoj **u** iz debela in svojo korenino v glagolu *manem, meti* (nekdanj *mentí*) in ne iz druge oblike kakor: *ganem, sunem* itd. — Na Štajerskem je pogosto nedoločivna končnica —**noti** v navadi, ki je staroslovensčini najbližja in torej zaslužuje, da bi se je za glagole 2. oblike sploh poprijeli in: *minoti, ganoti, dvignoti* itd. pisali.

Tem pravilom, ki se posnemajo po razločku vezivnega **e** in **i**, šo bili naši predniki zvesteji od nas, ki so govorili in pisali: *živenje in terpenje*; ker se *življenje in terpljenje*, kakor sedaj govorimo, ne more izpeljati od *živeti in terpeti*, ampak je le prisiljeno iz neprave oblike *živiti in terpiti*.

Peti razred ima glagolsko nalogo s koncom **u**, ki se dóbi v sedanjem času glagolov s koncom —**ujem**, ako se jim končnica —**jem** odseka: *kupu-jem, plaču-jem, omahu-jem* itd. Tukaj se vidi:

1. da se vezoglasnih **u** (kakor v 4. razredu **i** v **j**) v soglasnik **v** večidel s predstoječim **o** ali **e** spreminja, tedaj: *kupovati, plačevati, omahovati* ali *omahávati* itd.; **u** se tedaj povzdigne v **ov, ev** ali **av**, kakar se tudi **v** velikrat v **u** spreminja: *ven, vnanji, zunaj; dveri — duri; brevno, bervno — bruno* itd. Tako

je iz sanskriške besede *uda* pri nas *voda*, kar ravno tisto pomenja. In še sedaj pravijo na Kranjskem in tudi v Rožji na Koroškem: *grem na udo, je šla po udo*, in *Udmat* (vodomet) se imenuje vas pri Ljubljani pod nekdanjim slapom.

2. Da dobi vezoglasnik **u** v sedanjem času vselej —**jem** za seboj: *kupujem, plačujem omakujem* itd.; tode **u** je takrat, kadar je naglas na deblu, brez naglasen in se le malo sliši v izreki: *várujem, vérujem, škodujem* itd. Vezoglasni **u**, če se tudi v izreki malo sliši, je vendar zavolj izpeljave nedoločivnika potreben; tako je iz *várujem* po povzdigi vezoglasnega **u** v nedoločivnik *varovati* ali *varovati* izpeljan; torej je napéno pisati: *varjem, verjem, škodjem* itd. kar je pravej čistej izreki in zmožnosti izpeljave nedoločivnika in njega odrokov nasproti.

3. Da vezoglasnemu **u** stanovitno sledeča slovka —**jem** je sedanjemu času lastna; torej jo imamo tudi pri nekterih družih glagolih perve in pete oblike: *umerjem, žanjem, poljem, zibljem, tipljem* itd. in s popolnoma vtopljenim **j**: *kažem, pišem, mečem, ropočem* itd.

Znanje razdelitve glagolov v razrede dodeluje jasno znanost vsih glagolskih lastnij in zmožnost, se v pisanji glagolov vsih napak ogibati.

Pregibanje glagolov.

§. 67. Glagole tako spreminjati, da se na njih oblika, naklon, čas, število in oseba zaznamva, se praví jih pregibati ali sprezati.

Vsi glagoli izhajajo v sedanjem času na —**am**, —**em** ali —**im**; zatorej je nam zadosti trojno lice pregibanja.

Ker se pa sprezanje pomožnega glagola od pregibanja družih glagolov razločuje, naj tukaj sledi:

I. Pregib pomožnega glagola.

1. Določivni naklon.

		Sedanji čas.			
Enojno		Dvojno		Množno število	
1. sem, sim		sva	žensk. sve		smo
2. si		sta	in ste		ste
2. je		sta	srednj. ste		so.
		Pretekli čas.			
Enojno		Dvojno		Množno število	
1. sem	} bil, a, o	sva	žensk. sve	} smo	} bili, e, a
2. si		sta	in ste		
3. je		sta	srednj. ste		

Prihodnji čas.

Enojno	Dvojno	Množno število
1. bom (bodem)	bova žensk. bove	bomo
2. boš	bota, bosta in bote, boste	bote, bošte
3. bo	bota, bosta sredn. bote, boste	bodo, bojo.

2. Pogojnvi naklon.

Sedanji ali prihodnji čas.

Enojno	Dvojno	Množno število
1. bi	bi	bi
2. bi	bi	bi
3. bi	bi	bi
	bil a, o	bila, bile
		bili, e, a

Pretekli čas.

Enojno	Dvojno	Množno število
1. o	e	a
2. a, o	bi	bi
3. bil, a, o	bi	bi
	bi	bi
	bil, a, o	bila, e
		bili, e, a

3. Želivni naklon.

Sedanji čas.

naj sem, si, je, sva, sve, smo oc.

Prihodnji čas.

naj bom, boš, bo, bova, bota itd.

Pretekli čas.

naj sem, si, je oc. bil, a, o oc.

Pogojivno-sedanji čas.

naj bi bil, a, o oc.

4. Velivni naklon.

Enojno	Dvojno	Množno število.
1. bodi	bodiva ž. bodive	bodimo
2. bodi	bodita i. bodite	bodite
3. bodi (naj bo)	bodita (naj bota) sr. bodite	bodite (naj bodo).

5. Priložaji.

Sedanji priložaj : bijoč, a, e

Pretekli " I. : bil, a, o

" " II. : bivši, a, e

" " terpisvne dobe samo v sestavah : pre-bit, a, o

Prihodnji " : bodoč, a, e.

6. Nedoločivnik.
biti.

7. Namenivnik.
Manjka.

8. Narečaj.
Manjka.

9. Glagolno ime.
bitje.

O p o m b e.

1. V starih bukvah se bere, kakor še zdaj nekoliko Slovencev govori: *nejsim, nejsi, nej* itd. to je *ne jesim, ne jesi* itd. kakor tudi: *nejmam, nejmaš* itd. iz *ne imam, ne imaš* itd.; sedaj pa sploh: *nisem, nisi, ni, nisva, nista, nismo* itd. Ravno tako v preteklem času: *nisem bil, nisi bil, a, o* itd.; sicer pa ostane *ne* od pomožnega glagola ločeno, p. *ne bom, ne bi, bi ne bil* itd.

Ravno tako se pregiblje tudi: *prebiti, prebim, prebiš* itd. ali pa *prebom, preboš* itd.

II. Pregib družih glagolov.

Djavna doba ali zaloga.

1. Določivni naklon.

SedANJI čas.

	Enojno	
1. delam	nagnem	ljubim
2. delaš	nagneš	ljubiš
3. dela	nagne	ljubi.

Dvojno

1. delava, —ave	nagneva, —eve	ljubiva, —ive
2. delata, —ate	nagneta, —ete	ljubita, —ite
3. delata, —ate	nagneta, —ete	ljubita, —ite

Množno število

1. delamo	nagnemó	ljubimo
2. delate	nagnete	ljubite
3. delajo	nagnejo, nagnó	ljubijo, ljube.

Pretekli čas.

Enojno

1. sem	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. si			
3. je			

Dvojno

1. sva, sve	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. sta, ste			
3. sta, ste			

Množno število

1. smo	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. ste			
3. so			

Predpretekli čas.

Enojno

1. sem bil, a, o	} manjka	} nagnil, a, o	} manjka
2. si bil, a, o			
3. je bil, a, o			

Dvojno

1. sva, sve bila, e	} manjka	} nagnila, e	} manjka
2. sta, ste bila, e			
3. sta, ste bila, e			

Množno število

1. smo bili, e, a	} manjka	} nagnili, e, a	} manjka
2. ste bili, e, a			
3. so bili, e, a			

Prihodnji čas.

Enojno

1. bom	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. boš			
3. bo			

Dvojno

1. bova, e	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. bosta, e			
3. bosta, e			

Mnuzno število

1. bomo	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. boste			
3. bodo			

2. Pogoji vni naklon.

Sedanji in prihodnji čas.

Enojno

1. bi	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. bi			
3. bi			

Dvojno

1. bi	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. bi			
4. bi			

Množno število

1. bi	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. bi			
3. bi			

Pretekli čas.

Enojno

1. bi bil, a, o	} delal, a, o	} nagnil, a, o	} ljubil, a, o
2. bi bil, a, o			
3. bi bil, a, o			

Dvojno

1. bi bila, e	} delala, e	} nagnila, e	} ljubila, e
2. bi bila, e			
3. bi bila, e			

Množno število

1. bi bili, e, a	} delali, e, a	} nagnili, e, a	} ljubili, e, a
2. bi bili, e, a			
3. bi bili, e, a			

3. Želivni naklon.

Sedanji čas.

naj delam, aš, a oc. naj nagnem, eš, e oc. naj ljubim, iš, i oc.

Pretekli čas.

naj sem, si, je oc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o oc.

Prihodnji čas.

naj bom, boš oc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o oc.

Pogojivno-sedanji čas.

naj bi oc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o oc.

Pogojivni-pretekli čas.

naj bi bil, a, o oc. delal, a, o | nagnil, a, o | ljubil, a, o oc.

4. Velivni naklon.

Enojno

1. delaj	nagni	ljubi
2. delaj	nagni	ljubi
3. delaj (naj dela)	nagni (naj nagne)	ljubi (naj ljubi).

Dvojno

1. delajva, e	nagniva, e	ljubiva, e
2. delajta, e	nagnita, e	ljubita, e
3. delajta, e (naj delata)	nagnita, e (naj nagneta)	ljubita, e (naj ljubita)

Množno število

1. delajmo	nagnimo	ljubimo
2. delajte	nagnite	ljubite
3. delajte (naj delajo)	nagnite (naj nagnejo)	ljubite (naj ljubijo).

5. Priložaji.

Sedanji priložaj.

delajoč, a, e	manjka	ljubijóč (ljubéč), a, e
---------------	--------	-------------------------

Pretekla priložaja.

I.

delal, a, o	nagnil, a, o	ljubil, a, o
-------------	--------------	--------------

II.

delavši, a, e	nagnivši, a, e	ljubivši, a, e.
---------------	----------------	-----------------

Terpivno-pretekli priložaj.

delan, a, o	nagnjen, a, o	ljubljen, a, o.
-------------	---------------	-----------------

6. Nedoločivni naklon.

delati	nagniti	ljubiti
--------	---------	---------

7. Namenivni naklon.

delat	nagnit	ljubit
-------	--------	--------

7. Narečaj.

delaje	manjka	ljubé
--------	--------	-------

9. Glagolno ime.

delanje	nagnjenje	ljubljenje.
---------	-----------	-------------

Terpivna doba.

Terpivna doba se izobrazuje na dvoji način:

1. Če pred djavno dobo povračívno zaime postavimo:

Sedanji čas.

se imenujem, se imenuješ, se imenuje itd.

Pretekli čas.

sem se imenoval, a, o, si se imenoval, a, o itd.

Prihodnji čas.

se bom imenoval, a, o, se boš imenoval, a, o itd.

Sedanji pogojivnik.

bi se imenoval, a, o itd.

Pretekli pogojivnik.

bi se bil, a, o imenoval, a, o itd.

Sedanji želivnik.

naj se imenujem, naj se imenuješ itd.

Velivnik.

imenuj se, imenujva se itd.

Nedoločivnik.

se imenovati.

Priložaj.

imenujōč se — imenovavši se.

O p o m b a.

Ker je veliko djavnih glagolov, ki se z zaimenom *se* povračivno rabijo, se terpivna doba ne more zmiraj tako izobrazovati, da kaka dvoumnost ne navstane, p. *Zlo se štimá in hvali*. Tu se ne ve, ali se on sam štimá in hvali, ali ga drugi štimajo in hvalijo.

2. Če pomožni glagol pred terpivni priložaj postavimo:

Sedanji čas.

sem, si, je oc. imenovan, a, o itd.

Pretekli čas.

sem bil, a, o imenovan, a, o itd.

Prihodnji čas.

bom, boš, bo oc. imenovan, a, o itd.

Pretekli pogojujvnik.

bi bil, a, o imenovan, a, o.

Sedanji želivnik.

naj sem, si, je oc. imenovan, a, o itd.

Velivnik.

bodi oc. imenovan, a, o.

Nedoločivnik.

imenovan, a, o biti.

S p l o š n e o p o m b e.

1. Nekteri glagoli se morejo *neredovni* imenovati, ker se ne pregibljejo po redu in v nekterih časih ali naklonih iz enega lica v drugo prestopajo: *berem — brati, idem — iti — šel, sem — biti, vem — vedeti* itd.

2. Nahajajo se v slovenščini tudi *pomanjkljivi* glagoli, posebno taki, ki so samo v velivniku v navadi, p. *nà, nàta, nàte; udri, udríta; nuj, nujta, nujmo; hajde, hajdimo; bes te plentaj.*

Pré (česki *prí*) pomenja toliko kot *se pravi*.

P r i m e r i.

Nikoli ne odlašaj na jutro, kar zamoreš dans storiti. — Vse v svojem času preide; kar je rojeno, smerti ne odide. — Pod soncom je vse mogoče. — Kar se v igri dobi, se v igri zgubi. — Rad ostani, kjer pojó, hudobni pesem nimajo. — Bog ena vrata zapira, in sto družih odpira. — Nič ti ne pomaga, če si se dobro učil in veliko naučil, če nehaš dobro delati. — Kdor dolgo obeta, ali storiti noče ali ne more, — Kakor se drugim posojuje, se tudi nam povračuje. — Kdor pomaga drugim iz nadlog, rad pomore mu tudi Bog. — Kakor se bote zdaj v mladih letih delati in živeti navadili, tako bote tudi v prihodnje ostali.

Kdor svojih želj ne premaguje, sam sebi smertno sulico kuje. — Tam kjer glad mori lenuha, najde priden dosti kruha. — Skrivnost ti je sužnja, če ti pa uide, si ti nje suženj. — Prijatla zgubiti je naj večja zguba. — Kdor strasti prizanaša, čednost kaznuje. — Darila se lahko pozabijo, dobrote vikdar. — Dans hudo navado ložej premagaš, kakor jutre. — Ko bi mladeneč hotel in stavec mogel, bi nič ne bilo, kar bi se ne zgodilo. — Sreča nam prijatle dobi, nesreča jih skusi.

Š e s t i o d s t a v e k.

O p r e d l o g u.

§. 68. Predlogi nam kažejo, v kakšnej razmeri da so imena med seboj. So ali čisti koreninski zlogi, ali pa speljani in sestavljeni. Tako so: *v, k, po, do, za, na* itd. koreninski zlogi; — *okoli, okrog, vpričo, namesto, zavolj, zraven* itd. pa sestavljeni predlogi.

Predlogi so dvojni: 1. *neločljivi*, ki se razun zveze z družimi besedami nikoli ne rabijo in 2. *ločljivi*, ki tudi sami za se nekaj pomenjajo.

N e l o č l j i v i p r e d l o g i.

§. 69. So sledeči:

pa — : p. *pátaka, paperk, pamet, paglavec.*

pra — : p. *pramati, praded, praprat.*

pre — : p. *presuniti, prestol, prebivališče, prerok, prevelik, prestopok, pregrešek.*

pro — : p. *prostor, prodaj, prorok, prostreti,*

vz — : p. *vzhod, vznák, vzdigniti.*

Pogosto se nahajajo ne samo tu omenjeni neločljivi temuč tudi mnogi ločljivi predlogi s samostavnimi imeni, prilogi in prirečji sestavljeni. Še večkrat se to z glagoli godí. Zatorej sledi tu kratko razjasnjenje vsih predlogov, ki se posebno z glagoli sestavljeni nahajajo.

1. **Bez** —, **brez** — se samo z nekterimi imeni in prilogi sestavlja in pomenja kako znebljenje ali odvzetje, p.

<i>bezum</i>	<i>bezumen, mna, o</i>
<i>bezpamet</i>	<i>bezpameten, tna, o</i>
<i>brezbožnik</i>	<i>brezbožen, žna, o</i>
<i>brezrokavnik</i>	<i>brezvesten</i>
<i>brezdušje</i>	<i>brezdušen, šna, o</i>

i. t. d.

2. **Do** — pomenja, da se kaj do svojega konca dožene, dodá ali stori, da se kaj doseči more.

<i>doseči, dosežem</i>	<i>dodelati, — am</i>
<i>dokončati, — am</i>	<i>dopisati, dopišem</i>
<i>donesti, — sem</i>	<i>doplavati, — am</i>
<i>doveršiti, — im</i>	<i>dorasti, — em</i>
<i>dojti, — dojdem</i>	<i>dodáti, — ám</i>
<i>dopustiti, — im</i>	<i>dostaviti, — im</i>
<i>dopolniti, — im</i>	<i>dovoliti, — im</i>
<i>došteti, — štejem</i>	<i>dopomógati, — am</i>

i. t. d.

3. **Iz** — znamenuje namero djavnosti iz znotraj na zunaj.

<i>izvoliti, — im</i>	<i>izdelati, — am</i>
<i>izpustiti, — im</i>	<i>izpisati, — pišem</i>
<i>izliti, — lijem</i>	<i>izbrati, — berem</i>
<i>izmisliti, — im</i>	<i>izpraševati, — šujem</i>
<i>izzuti, — zujem</i>	<i>izpeljati, — peljem</i>
<i>iznesti, — em</i>	<i>izkopati, — kopljem</i>

i. t. d.

4. **Na** — kaže kako napolnjenje ali nakopičenje več reči p.

<i>naliti, — lijem</i>	<i>napiti se, — pijem</i>
<i>najesti se, — jém</i>	<i>nadrobiti, — im</i>
<i>nasiliti, — im</i>	<i>navoziti, — im</i>
<i>nasoliti, — im</i>	<i>nanesti, — em</i>

napasti, — *em*
naspati se, — *im*
namazati, — *mažem*

naložiti, — *im*
navaljati, — *am*
nadevati, — *am*

i. t. d.

Včasi pomenja, da se prememba kake reči samo začne.

nalomiti, — *im*
nagniti, — *em*
načeti, — *čnem*
nažgati, — *am*
nažgati, — *em*

narezati, — *režem*
nakaziti, — *im*
nakužiti, — *im*
naviniti, — *im*
nasmoditi, — *im*

i. t. d.

5. **Nad** — znamenuje namér djavnosti k čemu večemu ali višjemu, kakor so drugi predmeti, p.

nadpisati, — *pišem*

nadvišati, — *šam*

i. t. d.

6. **Ob** — kaže tako rekoč obdánje ali zajetje kakega predmeta od vsih strani, p.

obstopiti — *im*
obzidati — *am*
obdati, — *am*
obhoditi, — *im*
obleči, — *ležem*

objamem — *jeti*
obrobiti, — *im*
obšiti, — *šijem*
obsijati, — *sijem*
obkopáti, — *kopljem*

i. t. d.

Po predlogu **ob** se **v** večidel izpušča, p.

obezati mesto *obvezati*

obeza

obleči „ *obvleči*

obleka

oblačiti se „ *obvlačiti se*

oblak

i. t. d.

7. **O** — je s predlogom *ob* skorej enak. Pomenja kako djanje, ki se na več krajih ne pa okoli in okoli predmeta stori, p.

osmoditi, — *im*

omiti, *omijem*

omlátiti, — *im*

okisati, — *am*

opisati, — *pišem*

opeči, — *em*

i. t. d.

Kader je korenina tih glagolov kak prilog, pomenja predlog **o**, da se kakemu predmetu lastnost le polagoma in ne na enkrat pridaja, p.

obeliti, — *im*

ovlažiti, — *im*

osušiti, — *im*

ohladiti, — *im*

omočiti, — *im*

onečediti, — *im*

oslepeti, — im
očistiti, — im

osnažiti, — im
omesti, — em

i. t. d.

8. **Od** — pomenja večidel odpravljenje ali oddaljenje kakega predmeta od družega, p.

odstopiti, — im
odnesti, — em
odstreliti, — im
odvezati, — vežem
oddati, — am

odlomiti, — im
odkupiti, — im
odjužinati, — am
odmakniti, — nem
odstaviti, — im

i. t. d.

9. **Po** — kaže kako pokritje ali dodanje česa k čemu:

pokriti, — krijem
politi, — lijem
pokropiti, — im
pozlatiti, — im
posrebriti, — im

pošlatati, — am
pognojiti, — im
položiti, — im
posoliti, — im
pobeliti, — im

i. t. d.

Djanje se raztegne s časom blizo na vse predmete, p.

posekati, — am
pomerzniti, — em
pohoditi, — im

pomreti, — merjem
podaviti, — im
pomoriti, — im

i. t. d.

S predlogom *po* se najdejo sestavljeni glagoli, ki se scer v sedanjem času pregibajo, pa vendar nekaj prihodnjega zaznamujejo, p. *pojdem*; *pobežim*; *porečem*; *poletim*; *popeljem*; *podirjam*; *pojezdim*; *polezem*; *ponesem*; *potečem*; *povlečem*; *poženem* i. t. d.

10. **Pod** — znamenjuje namero djavnosti pod predmete, p.

podkopati, — kopljem
podpisati, — pišem
podpreti, — em
podvreči, — veržem

podjarniti, — im
podvezati, — vežem
podrezati, — režem
podnetiti, — im

i. t. d.

11. **Pre** — znamenjuje namero djavnosti črez predmete, p.

preleteti, — im
prenesti, — em
prestopiti, — im

preplávati, — am
preskočiti, im
prestaviti, — im

i. t. d.

Včasi pomenja kako ponovljenje, p.

prebrati, — berem
preobleči, — em

prešteti, — štejem
preobuti, — obujem

prekuhati, — *am*
predelati, — *am*

prepeči, — *pečem*
prepisati, — *pišem*

i. t. d.

Semtertje kaže *pre* — toliko kot *raz* —, p.

pretergati, — *am*
pregrizniti, — *nem*

prebiti, — *bijem*
prerezati, — *režem*

i. t. d.

Scer se nahaja *pre* — ali *pra* — v *preded* ali *praded*; *premati* ali *pramati*; *prevnuk* ali *pravnuke* i. t. d.

12. **Pred** — pomenja namero djavnosti pred predmete, p.

predložiti, — *im*
predpisati, — *pišem*
predplačati, — *am*

prednesti, — *nesem*
predstaviti, — *im*
predposlati, — *pošljem*

i. t. d.

13. **Pri** —, **per** — pomenja večidel kako namnoženje ali dodatek predmetov, p.

priložiti, — *im*
priiti, *pridem*
pripustiti, — *im*
pridelati, — *am*

pridati, — *ám*
pridjati, — *denem*
pripraviti, — *im*
prikupiti, — *im*

i. t. d.

Včasi kaže kako približanje, p.

Prileteti, — *im*
prižvižgati, — *am*
priplavati, — *am*

pripeti, — *pojem*
prijezditi, — *im*
prijahati, — *jašem*

i. t. d.

14. **Pro** — pomenja večidel to, kar *pre* —

15. **Raz** — pomenja razdelitev ali razširjenje, p.

razložiti, — *im*
razdeliti, — *im*
raztergati, — *am*
razgnati, *razženem*
razdvojiti, — *im*
razdati, — *ám*

razdrobiti, — *im*
razpustiti, — *im*
razplesti, — *pletem*
razglasiti, — *im*
razpisati, — *pišem*
razdjati, — *denem*.

i. t. d.

16. **U** — znamenjuje večidel ustavljenje ali zmanjšanje predmetov, p.

ustaviti, — *im*
unesti, — *nesem*
uterpeti, — *im*

ugoreti, — *im*
urezati, — *režem*
ugledati, — *am*

i. t. d.

17. **V** — pomenja sploh v *noter*, p.

<i>vstopiti</i> , — <i>im</i>	<i>vriniti</i> , — <i>em</i>
<i>vpeljati</i> , <i>vpeljem</i>	<i>vliti</i> , <i>elijem</i>
<i>vžiti</i> , <i>vžijem</i>	<i>vstaviti</i> , — <i>im</i>

i. t. d.

18. **Za** — kaže sploh majhen del djanja, dokončanje djanja ali odstopljenje od namere, p.

<i>zablisniti</i> , — <i>ne</i>	<i>zasvetiti</i> , — <i>im</i>
<i>zapeti</i> , <i>pojem</i>	<i>zakopati</i> , — <i>kopljem</i>
<i>zakašljati</i> , — <i>am</i>	<i>zapečatiti</i> , — <i>im</i>
<i>zažvižgati</i> , — <i>am</i>	<i>zanesti</i> , — <i>em</i>
<i>zavpiti</i> , — <i>vpijem</i>	<i>zadušiti</i> , — <i>im</i>
<i>zakričati</i> , — <i>im</i>	<i>zavozljati</i> , <i>ám</i>

i. t. d.

19. **S — Z — So** — pomenja večidel združenje ali pomešanje predmetov, p.

<i>zvezati</i> , <i>zvežem</i>	<i>složiti</i> , — <i>im</i>
<i>zbrati</i> , <i>zberem</i>	<i>sostaviti</i> , — <i>im</i>
<i>združiti</i> , — <i>im</i>	<i>soznaniti</i> , — <i>im</i>
<i>zmešati</i> , — <i>am</i>	<i>sneti</i> , <i>snamem</i>

i. t. d.

Ločljivi predlogi.

§. 70. Ločljivi predlogi vladajo ali eden ali dva ali clo tri sklone. Predlogi, ki eden sklon vladajo, in sicer

1. drugi sklon (rodiven):

bez, brez, p. *brez upa rešitve*; *brez starišev*; *bez telesa*; *brez sebe biti*; *brez očeta*.

delj, p. *delj tvojega brata*.

do, g. *ljubezen do Boga*, *do starišev*, *do vsih ljudi*; *do kraja*; *do jutra čakati*; *imam prošnjo do vas*; *do dobrega*; *do smerti*.

iz, p. *iz mladega*; *iz vasi*; *iz železa*; *iz blata*; *iz poštopanja do tebe*.

konec, konec, p. *konec zemlje priti*; *konec doline*; *konec mesta prebivati*.

kraj, pokraj, p. *kraj zida*; *pokraj potoka*.

krog, okrog, okol, okoli, p. *krog hiše letati*; *krog ognja sedeti*; *okoli dveh, treh* i. t. d.

namest, namesti, mesto, p. *namesti tvoje matere*.

od, p. *od konca do kraja*; *od dné do dné*; *od prevelike žalosti*; *od dolzega časa*. — Predlog *od* se semtertje izpušča; p. *lakote vmirati*; *žeje zevati*.

- poleg**, p. *poleg njive; poleg Drave se peljati.*
- prek, vprek**, p. *se prek travnika peljati.*
- razen, razun, zun**, p. *razun tvojega očeta. — Vsi so bili razun tebe.*
- s, z (niz)**, p. *z mize pasti; z drevesa zlesti; s križa vzeti.*
- tik**, p. *tik stene je klop.*
- verh**, p. *verh strehe; verh zvonika.*
- vpričo, pričo, nazoč, nazoči**, p. *vpričo gospodarja; nazoč starišev.*
- zarad**, p. *zarad mene.*
- zastran, obstran**, p. *zastran tvoje sestre govoriti.*
- zavolj, zavoljo**, p. *zavoljo sovraštva; zavolj pravice.*
- zbog**, p. *zbog bolezni ne more priti.*

Verh tih predlogov vladajo drugi sklon še sledeča prirečja, ako se mesto predlogov rabijo: *blizo, bližej; memo, mimo; posred, vsred, sred; štrit, štric, vštrit; takraj, tikraj, unkraj, unkrej; zunaj; znotraj, znotrej; zraven, zverh; p. blizo mesta prebivati; takraj potoka; unkraj jezera; posred potoka; vštrit naše hiše je vojašnica; znotraj mestnega okoliša.*

2. tretji sklon (dajaven):

k (pred *k* sledeče besede večidel, **h**) p. *k* očetu; *h* kmetom; *k* večeru.

proti, p. *proti sovražniku; proti izhodu sonca.*

Nasproti in naproti se vselej za svojim sklonom stavita, p. *sovražniku nasproti stati; očetu naproti teči.*

3. šterti sklon (toživen):

črez, čez, p. *čez vodo voziti; čez štiri leta. Čez vodo ni mosta.*

skoz, skozi, p. *skoz vodo bresti; skoz vertič teči; skozi mesto jezdi.*

raz, p. *raz mizo vzeti; raz drevó pasti,*

4. peti sklon (mesten):

O, — p. *o božiču; o veliki voči; o novem letu; pesem o zvonu.*

pri, per, p. *pri morji; pri lasih; per pokoji.*

5. Šesti sklon (druživen):

s, z* (*so*), p. *z menoj; z božjo pomočjo; s poterpežljivostjo in vdanostjo.*

*) Pred samoglasniki in pred *b, d, g, j, l, m, n, r, v, z* in *ž* stoji večidel **z**, sicer pa **s**. Pred „*njim, njo, njegovo*“ itd. se **z** rad v *ž* spreminja, p. *ž njim, ž njo.*

Predlogi, ki dva sklona vladajo.

1. Tretji in četerti sklon hoče:

zoper in *scer*, a. 3. sklon, kteremu se vselej zad postavlja, na vprašanje: *komu (čemu) nasproti?* in b. 4. sklon na vprašanje: *zoper koga, (kaj)* p. *Vse meni zoper ravná; zoper sovražnika; sin zoper svojega očeta.*

2. Četerti sklon na vprašanje: *kam?* in peti na vprašanje *kje ali kedaj?* vladajo:

na, p. *na vertič iti, na vertiču biti; na Dravi in Savi, na tri ali štiri mesce; na kačo stopiti; na Dunaj potovati; na Koroškem in Kranjskem; na Štajersko iti; na zgubi biti; na pomoč priteči; na pomagajo vpiti; na Dolensko, na Gorenško popotovati.*

ob, p. *ob vse premoženje priti; ob dveh, treh, štirih itd.; ob kruhu in vodi živeti; se ob reki peljati.*

po, p. *po vodo iti; se po vodi voziti; po gorah; po tri dni; po morji in po suhem; po Štajerskem popotovati; po doveršenem opravilu; po hlapcih kej zvedeti; po tri, po štiri hruške za groš; po letu; po zimi; po dné; po noči; po našem; po bratovsko; po malem; po paru; po kom vprašati; se po pošti peljati; po domače ali po domačem.*

Po vlada včasih tudi 2. sklon, kader se kak del od cesar v misel jemlje; p. *idi po kruha; po vina skočiti; po vode iti.* Prav za prav ne vlada *po* rodivnega, temoč izpuščena beseda: nekaj, nekoliko.

v, u, p. *v nesrečo pahñiti; v nesreči biti; v Celovec; v Prago; v štireh ali petih dneh; v roko seči; v Boga vervati; v miru zaspati.*

3. Četerti in šesti sklon vladajo:

med, mej, p. *med ljudi priti; med ljudmi živeti; med duri stopiti; med durmi stati; med razbojniko pasti; med večerjo; med ternje zajti.*

nad, p. *nad sovražnika planiti; nad čem ostermeti; nad glavó viseti; nad grehom žalovati; nad Turka iti.*

pod, p. *pod glavó djati; pod glavó imeti; pod milim nebom; pod kaznižo zapriseči; pod drevó leči; pod kap stopiti.*

Predlogi, ki tri sklone vladajo:

Tri sklone in *scer* II. IV. in VI. vlada samo en predlog namreč:

za. Drugi sklon se stavi na vprašanje: *kedaj?*, p. *za dne; za cesarja Ferdinanda, t. j. ob času cesarja F.*

Četerti sklon stoji na vprašanja: *kam, za koga, za kaj* in *za*

koliko? p. za toporišče prijeti; za dva zlata dobiti; za porabo slovenske mladine; za brata plačati; za roko peljati; to ni za rabo.

Šesti sklon se rabi na vprašanja: kje, za čim, za kom? p. za vodó koperneti; voz za vozom, nesreča zanesrečo; za mizo sedeti.

P r i m e r i.

Iz malega rase veliko in slavno. — Blagó se po niti nabira, pa po vervi zapravlja. — Na razpotji sreča sedi. — Kader žalost do verha prikipí, se veselje že glasi. — Na razvalinah novina oživí. — Dober sosed je boljši od deset stricev. — Je do ušes v nadlogi. — Marsiktera bukev k svojemu koneu toporišče dá. — Brez zraka nam ni živeti. — Težko je proti vodi plavati. — Ako že pri kraji ne vidiš dna, ne bređi čez vodo. — Stare vrane ne pobirajo červov blizo brane. — Kdor dobroto skaže, k svojej sreči kola maže. — Prava snaga ne sega samo do praga. — Pod soncom je vse mogoče. — Polž priletí, kader se čez prelaz zverne. — Za kerta ni treba plota okoli vértá. — Iz orličev postanejo ob letu sami orli. — Na enej verigi imáta dva psa med seboj mir, pri enej kosti vselej prepír.

Sedmi odstavek.

o prirečji.

§. 71. Prirečja nam kažejo, kakó, kje in kedaj se kaj godí. — So ali koreninski zlogi, kakor: *le, ne, še, tu* itd. ali s pomočjo izobraznih končnic izpeljana, kakor: *drugej, nagloma, vekomaj* itd. ali pa sestavljena, kakor: *doslej, poverhoma, dans* itd.

Izobraževanje prirečij.

1. Blizo vsi prilogi se morejo s srednjim koncom **o** ali **e** kot prirečja rabiti, p. *veliko, malo, globoko, vroče, nizko, goreče* itd. — Namesto: *bližnje, pravo in daljno* se vselej *le: bliz, blizo, prav in dalječ* govori.

2. Pri prirečji *rad, rada, rado* se vselej tudi spol zaznamová, p. *rada jé; radi so se imeli.*

3. Prilogi na — *ski* ali *ški* imajo kot prirečja radi **i** mesto **o**, p. *nemški in slovenski govori* ali *nemško in slovensko govori*.

4. Natanjčneje določiti, kakó se kaj godí, se prirečju pogosto po predpostavlja, p. *po živinsko*; *po bratovsko*; *po materno* ali *po maternem*; *po prijateljsko* ali *po prijateljskem*.

6. Kakor prilogi se tudi prirečja stopnujejo. Druga stopnja se nareja na *e*, *ej*, *eje*, *še* ali *ejše* blizo po enacih pravilih kakor pri prilogih.

Nepravilno se stopnujejo: *bliz*, *blizo* — *bližej*, *bližje*; *dalječ*, *deleč* — *dalje*, *dalj*, *delj*; *dobro* — *bolje*, *boljše*, *bolj*; *visoko* — *višje*, *višej*; *nizko* — *niže*, *nižej*; *lahko* — *ložej*, *laglje*; *kmal*, *kmalo* — *prej*, *pred*, *poprej*; *zad*, *zadej* — *zadeje*; *spred*, *spredej* — *spredeje* itd. — Tretja stopnja se nareja, ko se drugej *naj* ali *nar* predpostavi, p. *naj težeje*; *naj topleje*.

Včasí se prirečju za drugó stopnjo *bolj* in za tretjo *naj bolj* predpostavlja, p. *visoko* — *bolj visoko*, *naj bolj visoko*; *rudeče* — *bolj rudeče*, *naj bolj rudeče*.

Naj navadniše končnice.

Naj navadniše končnice za izobraževanje prirečij so:

aj: *vekomaj*, *včeraaj*, *zgodaj*, *zdavnaj*, *vsaj*, *kaj*, *naj*.

am, **ama**, (glej *om*, *oma*).

ě: *pervič*, *drugič*, *tretjič*, *četertič* itd. *proč*, *preč*.

daj: *kdaj*, *kadaaj*; *sedaj*, *zdaj*; *tedaj*, *tadaaj*; *ondaaj*.

dé, **dej**: *kdé*, *kjé*; *ondej*; *drugej*.

lej: *doklej*, *doslej*, *potlej*.

m: *tam*, *sem*, *kam*, *drugam*.

n, **en**: *narazen*, *preden*, *zraven*.

om, **oma**: *nagloma*, *spotoma*, *strahoma*, *vekoma*, *mahoma*, *natihom*.

od: *tod*, *kod*, *povsod*.

oraj, **oré**: *dokóre*, *dosoré*, *toraj*.

Sostavljena prirečja.

Prirečja se pogoste sestavljajo z družimi prirečji, kakor: z **ni**: *nikdar*, *nikoli*; *nikar*, *nikarta*, *nikarte*; *nikoder* itd. — z **ne**: *neki*, *nekam*, *nekdaaj*, *nedolžno*, *nedavno* itd. z oziravnim *že*, mesto kterega vendar razun v *uže* (*že*) **r** privesamo, p. *kjer* mesto *kdež*; *nikdar* mesto *nikdeže* itd. — s kazavnim zastarelim zaimenom **s**, p. *dans*, *letos*, *zvečer*, *snoč* itd. in poslednjič z mnogo družimi besedicami

kakor: *si, koli le, kaj, krat* itd., p. *dasiravno, kakorkoli, kjer koli, tule, tamle, tukaj, tamkaj, takraj, unkraj, enkrat, dvakrat, trikrat* itd.

Verh tega se najdejo prirečja tudi na druge načine sostavljena, p. *vsekmaló, vseskozi, javelne, dosihmal, posihmal, čedaljebolj, semtertje, namreč, čeznamoč, vsaksebi* itd.

Naj pogosteje so prirečja s predlogi sostavljena, in sicer:

do: *dovolj, dokler, dokoré, dopóli, dosti* itd.

iz: *iznenada, zunaj* (mesto *izvne*) itd.

na: *naprej, narobe, nalašč, navpik, navdol* itd.

o: *okoli, opoldne, okrog* itd.

od: *odslej, odsihdob, oddrugod, odkod* itd.

po: *poleg, pozno, pomalem, počasi, potem* itd.

pre: *preveč, prevred* itd.

s: *spredej, stikoma, sopet* itd.

v: *vštric, vsred, vkraj, vkupej, vpričo, vnemar* itd.

z: *zdavno, zverhoma, zlasti, znak* itd.

V časi stojé glagoli in celi izreki mesto prirečij, p. *cveté, klečé, igraje; morebiti, kratko nikar; po nobeni ceni; češ; kaj pa da* itd.

Razun prirečij, ki so iz prilogov, številnic in zaimen izpeljana so najnavadnija sledeča:

1. Prirečja kraja.

a) na vprašanje *kje*:

bliz, blizo, bližej;

dalječ, deleč;

daljej, dalje, delj;

dol, dolej, doli;

domá;

drugej, drugde;

inde, indej

gor, gori, gorej;

kje, kde?

kjer;

kjerkoli;

nikjer;

nikde, nigde, nikdar;

neki;

notri, notrej, znotrej, zunej;

onde, ondi;

ovde, ovdje;

polek, poleg;

povsod, povsot;

pred, predi, predej;

preč, proč;

santre;

semtertje;

sovne;

spod, spodej;

sred, sredi;

štric, štrit, vštrit;

takraj, tikraj;

tam, tamkaj;

tamle;

tovne;

tu, tukaj, tule, tukaj le;

unkraj, unstran;

unod;

vmes;

vsred, vsredej;

ven, venej, venod ;
 zad, zadi, zadej ;
 zdol, zdola, zdolej ;
 zgori, zgorej ;

b) Na vprašanje: *kod?*

drugod ;
 koder, kodar ;
 koderkoli ;
 nekod, nekoder ;
 nikod, nikoder ;

c) Na vprašanje *od kod?*

od drugod, od koder ;
 od nekod ;
 od nikod ;

d) Na vprašanje: *kam?*

amo ;
 dalej ;
 domú, domov ;
 doli ;
 drugam ;
 gori ;
 inam, kam ;
 kamor ;
 kamorkoli ;
 kviško ;
 memo, mimo ;
 naprej, napred ;
 naproti ;
 saksebi, narazen ;

2. Prirečja časa.

a) Na vprašanje: *kadaj?*

berž ;
 berž ko berž ;
 sčasoma ;
 dans, dons ;
 davi ;
 davno, zdavno, davnej, zdavnej ;
 drevi ;
 inda ;
 jutri, zjutrej, zajtro ;
 kedar koli ;

znotraj, znotri ;
 zraven, zravno ;
 zunaj, zvonaj ; itd.

ondód, onod ;
 prek ;
 skoz in skoz ;
 tod, letód ;
 vesnod, vsakod.

od onidod ; od unod ;
 od tod, od unod ;
 od vsakod.

nazaj, zad ;
 navzdol ;
 nekam ;
 nekamor ;
 noter, santer ;
 sem, lesem, sem le ;
 soven ;
 tanter ;
 tje, tot ;
 toven ;
 vstran, spoti ;
 ven, venkaj ;
 vznoter ;

i. t. d.

kmalo ;
 koj, tkoj ;
 lani ;
 letos, letas ;
 namah ; naposled, zadnjič ;
 nedavno ;
 nikdar, nikoli ;
 nocój, nicój ;
 nekđaj ;
 novič, znóvega, vnovo ;

opoldne ;	skor, skoraj, skoro ;
opolnoči ;	snoči ;
po jutrinem, pojutrišnem, po jutranjem ;	še ;
popoldne ;	zajtro, zjutra, zjutrej ;
popred, poprej ;	zdaj, zdej ;
pozno ;	zdajci ;
poznej, pozdej ;	zgodaj, zgodej ;
potlej, potem ;	zmiraj, zmiram ;
počasi ;	zvečer ;
počasnej ;	že, vže, uže ;
pred, prej ;	taki ;
predlani, predlanskim ;	takrat, tačas, tedaj ;
predvčeraj, pred včerajnjim, pred večerajšnim, predve- rajšnim ;	unidan, undan, unkrat ;
precej, prece ;	vedno ;
rano, zarano ;	vselej, vsolej ;
ravno ;	včasi, včasih, časi, časih ;
sicer, scer ;	včera, včeraj ;
	vpričo, pričo ;
	zvečer.

b) Na vprašanje: *kako dolgo? kako dalje?*

čedalje ;	do tle ;
do klej ?	večno ;
dokler ;	vedno ;
doslej, dosihdob, dosihmal ;	zmiram, zmiraj.

3. Prirečja razmere in namere.

bolji ;	narobe ;
drugači, drugač ;	naskrižem ;
enako ;	natihama, natihoma ;
inak, inako, inači ;	navbreg, na vzgór ;
jako ;	navdol ;
kakor ;	navpik ;
kakor koli ;	navprek ;
komaj, komej ;	navzrit ;
križem, križam ;	nekako ;
kviško ;	nevtegama, nevtegoma ;
mahoma, mahama ;	nevedoma ;
na glas ;	nevidoma ;
nalaš, nalašč,	okoli, okrog ;
napak, napek ;	podólgoma, podólgama ;
narazen ;	raji ;

najraji;	treba;
ritniski, ritnisko;	ukljub;
samotež;	vedoma;
scela, scelama, sceloma;	vedno;
scúrkoma;	venomer;
sčasoma;	ponáredi;
skrivaj;	popolnoma, popolnoma;
skup, skupej, vkup;	posamem, po samim;
sploh;	posebej, posebi, posebno;
spotoma;	poverhi, po verhi, poverhoma;
stikoma;	prav;
strahoma;	prek;
zapored, zaporedoma;	prenehoma;
zastonj, zapstonj;	rad, rada, rado;
zgolj;	vidoma;
zlagama, zlagoma;	vkreber;
zlast, zlasti;	vkup, vkupej,
zlo;	vnaglo;
znak, znaki;	vnemar;
tak, tako;	vprek;
tako, kakor;	vsaksebi;
prav tako;	všéč;
tikoma;	veninven, ven in ven.

4. Prirečja kolikosti.

Dovolj, dovolj, dosti;	malo; majhno;
kaj, kej;	manj, menj;
koliko, koljko;	veliko;
kolikor;	več;
toliko;	preveč;
	premalo.

5. Potverdivna in odrečivna ali odnikavna prirečja.

Ali, jeli, jelita, jelite;	li;
beržkoné, kajne?	mar;
morde, morebiti;	mar ne?
mende;	ne, nak;
res, zares;	nikar, nikarta, nikarte;
javelne;	nikakor.

P r i m e r i.

Človek! nikdar ti naj upanje ne vpade! — Nadloge so povsod, kjerkoli je razširjen človeški rod. — Tudi kar je dobro, se koj

ne poterdi. Hitro pomagano, je po dvoje pomagano. — Koder se volk valja, tam dlačje pusti. — Rane rože rade povenejo. — Kdor je pred moker se dežja ne boji. — Koder solnce teče, se povsod kruh peče. — Velike skerbí zgodaj lase vbelijo. — Kamor se drevó nagne, tje pade. — Kadar naj bolj igra teče, jej obrnri hitro pleče.

Osmi odstavek.

● vezih.

§. 72. Vez je beseda, ki posamezne besede in cele stavke veže in pomaga, da bolj okroglo in gladko govorimo.

Vezi so raznega pomena:

1. Vezavne: *i, in, ino, noj, ter* (veže večidel cele stavke); *tudi; kakor — tako; nekaj — nekaj, več — več, čim bolj — tim bolj.*

2. Razkrojivne: *ne — ne; čim manj — tim manj; niti — niti.*

3. Ločivne: *al, ali, alj; ampak; pa, pak; temuč; marveč; ne le — ampak tudi; ne le — temuč tudi; desiravno — vendar.*

4. Pogojevne: *ako, ak; če; ko bi, ako bi, čebi; dale, de le, ako le, če le.*

5. Nasprotnivne: *al, ali; ali — ali; ali — pa; samoda, samode; toda, tode; vender, vendar.*

6. Dovolivne: *akoravno, desiravno, desitudi, akotudi, čeravno; sicer.*

7. Vzročivne: *ker, ki; da, dabi; torej, zatorej, zato, tadaj, zategadelj; kajti; zakaj.*

8. Sklepavne: *tedaj, torej, taj, zatorej, zató; zategavoljo; potem ker, potem, potem takem.*

9. Uredivne: *verh tega; zraven tega; potlej, potler, potem; zadnjič, slednjič, naposled.*

10. Primerjavne: *kakor, kot, ko, kakti.*

Primeri.

Velik gospod velik strah nareja, pa tudi veliko odpušča. — Vsak si pomóre, kakor móre. — Če golob med orle zajde, gotovo smert najde. — Kakor se oberne, tako se zverne. — Več ko imá sebigrabič, tim več si želi. — Ne le stare, ampak tudi mlade smert

kosi. — Kolikor silniši veter drevó maje, toliko bolj, če se vetru v bran stavi, se njegove korenine razširjajo in drevó toliko bolj vterja. — Skušnjave, če so tudi nadležne, so vendar človeku zelo koristne, da se v njih njegova čednost poskusi.

Deveti odstavek.

○ medmetu.

§. 73. *Medmeti* so besedice, s katerimi posamezne notranje ali dušne občutljeje na znanje dajemo. So:

1. Znamnja veselja: *ju! juhu! juhaj! heja! hejsa! hopsasa! tralá!*

2. Znamnja žalosti: *ah! oh! joj! jojmene! gorjé! o kaj; žali Bog, žalibog! pač res!*

3. Znamnja začudenja: *ò! ó! oj! tete! dete! dete vender! plentaj ga! bez te plentaj! buzarona! raca na vodi! bogme!*

4. Znamnja spodbade: *ala! hola! no! nu! nà, nàta, nate! nu! nuja, nujte! jeli, jełta, jełte! jelipa! lej, glej! lejta, lejte!*

5. Znamnja zamolklega klicanja: *st! pst! bst! oj! čaj! čaj čaj! čujte! bali, balita, balite! nikar, nikarta, nikarte.*

6. Znamnja gnjušenja: *pej te bodi! fuj! fuj te bodi! ba!*

7. Znamnja hude bolečine: *as! asà! oh!*

P r i m e r i.

Nujte mladenči! leta tekó! da ne vemo kam in kakó! — Jelíte, toplota dobro dé! — Lejte, oj dragi moji! razuzdanega človeka. — Gorje nam, če poti življenja zgrešimo! — Žali bog smo sopet eno uro bližej smerti!

Duh hndic

Drugo poglavje.

O skladoslovji.

§. 74. *Skladati* se pravi posamezne dele govora tako postavljati, da drugi lahko razumejo, kar hočemo povedati. Pravila, kako se imá to goditi, nas uči pa *sklada* ali *skladoslovje*.

Vsak tudi naj manjši stavek je zložen vsaj iz dveh delov in scer iz tega, od kterega se govori, in iz unega, kateri kaže, kaj se od pravega govori.

Prvega imenujemo *osebek* (subject), in drugega *povedek* (praedicat), p. *Gorkota greje*. — V tem stavku je *gorkota* osebek, in *greje* povedek.

V časi sta osebek in povedek v enej besedi združena, p. *zavkazuje* t. j. *on zavkazuje*.

Osebek stoji vselej v imenovavniku na vprašanje: *kdo?* ali *kaj?* Da se pomenek razume, se mora osebek s povedkom vezati. Večidel ju veže pomožni glagol *sem* in tedaj leži povedek v prilogu, priložaji ali imenu. Če je pa sam glagol povedek, leži vez vselej v njem, p. *Človek obrača, Bog oberne. Bog je vsegamogoben. Duša je neumerjoča. Angeli so čisti duhovi*.

V prigovorih in izrekih se vez *je* ali *so* pogosto izpušča, p. *Kakoršna služba, tako plačilo. Dolga bolezen, gotova smert. Bog bogat milosti. Celi svet oko božje*.

Včasih v izrekih tudi besedica *in* osebek s povedkom veže, p. *To in pa nič mesto to ni nič. Tvoj trud in žaba pri orehu mesto ves tvoj trud nič ne zda*.

Pervi odstavek.

Raba samostavnih imen.

§. 75. Kader dve ali več imen kakor imena enega osebká v enakej primeri zraven endruega stoji, imajo scer enak sklon,

tode pogosto različen spol in broj, p. *Mesto Vineta je nekdaaj jako slovelo. Vas Borovlje.*

Ime mesta ali kraja pa rajši v prilog premenjamo, p. *Avstrianska carevina mesto carevina Avstria. Dežela Gorotanska mesto dežela Gorotan.*

R a b a i m e n o v a v n i k a.

Imenovavnik stoji

1. na vprašanje *kdo* ali *kaj*?

2. Nekteri glagoli, kakor: *biti, se imenovati, se zvati, pisati se, postati* i. t. d. tirjajo v slovenščini dva imenovavnika, p. *Lev se imenuje kralj štirinožnih živali. Dobra dela so naj večje blago za nebesa.*

Sem spada tudi izreka: *meni je ime, tebi je ime* i. t. d. p. *Bratu je Franc ime.*

Ako koga nagovarjamo ali kličemo, stavimo ime v klicavnik, ki je vendar sploh imenovavniku enak, p. *Oj sin! Oj preserčni ljudje!*

R a b a r o d i v n i k a.

Rodivnik stoji:

1. Na vprašanje: *koga, čega* ali *česa*?

2. Po imenih, p. *Daj žejnemu kapljico vode in vina.*

Kader hočemo pa posestvo ali last zaznamovati, rodivnik sploh v prilog premenimo, če že prej kak prilog pred njim ne stoji: p. *otročja obleka, ne obleka otrok; sosedova hiša; tetin vert — vert naše tete.*

Drugi sklon hočejo tudi imena: *groza, strah, sram, škoda, kvar, treba, potreba, mar* in *skerb*, p. *Vselej naj te bo strah pregrešnega življenja. Moških je skerb učenosti. Dobrega človeka je strah in groza taci hudobij. Naj ti bo starišev vselej mar.*

3. Za prilogi, kateri kako *skerb, strah, obilnost, željo, potrebo, pomanjkanje, deležnost* i. t. d. pomenjajo, kakor: *skerven, maren, marljiv, boječ, poln, prazen, lačen, sit, žejen, pijan, potreben, pozabljiv, zvest, željen, vreden, kriv, lakomen, vesel* i. t. d., p. *Podukačelnega učenca vse čišla. Čast je časti vredna. Ne bodi denarjev lakomen. Bodi si zvest mojega posebnega varstva. Bog je hvale vreden, človek pohvale.*

4. Za vsimi nedoločivnimi in temeljnimi številnicami od „pet“ naprej, p. *Veliko je ljudi, ki se zmirej priporočujejo in se vendar nikoli ne priporočé. Tudi naj manjša stvarica nam donáša kaj koristi. Sedaj štejemo pet delov sveta. Skop šest dni v morje vidi.*

Dalej stavimo rodivnik:

5. Če se kaka lastnost osebe ali stvari zaznamva, p. *Človek visoke učenosti in bistrega duha. Dobro volje (biti) mošnje kolje. Laž je kratkih nog.*

Sicer pa govorimo: *Austrijski cesar, ne pa cesar Avstrie. Hrovaški in slavonski ban. Imenitna stvar ne pa stvar od imenitnosti.*

6. Kader se kaka mera zaznamuje, p. *Mernik žita; polna steklenica vina. To poslopje ima dvanajst sežnjev dolgosti, ali bolje to poslopje je dvanajst sežnjev dolgo.*

7. Če se samo nekaj kake reči v misel jemlje, p. *Mamka, dajte nam kruha. Vrežite nam bele pogače. Sestra je po vina skočila. Prodajte nam žita. Letos bo žita v obilnosti. Kar človek od lakote moči zgubi, je še dobi, kar pa od žeje, je nikdar več ne dobi.*

8. Kader se na vprašanje „*kedaj?*“ čas zaznamuje, p. *Velika nesreča je preteklih dni našo mirno dolino zadela. Leta 1500 je bil Karol V. rojen. Spomladi pride cela truma lastavic in družih ptic v naše kraje.*

9. Glagoli, ki vladajo 4. sklon osebe, imajo 2. sklon reči, p. *Angelj božji nas varje nesreče. Bog nas obvari take hudobije in krivice! Beračija je mladim ljudem zlo škodljiva, zakaj ona jih lenobe in hudobe uči.*

10. Po vsih povračivnih glagolih, p. *Kogar kača piči, se zvite vervi boji. Vari se slabe tovaršije. Dokler ima medved še gnjilih hrušek, se lakote ne boji. Boj se Boga čez vse. Lemih! idi k mravlji in uči se marljivosti. Od dalječ se ogni hudobnih ljudi.*

11. Po glagolih, ki kako željo ali dušni čut zaznamujejo, kakor: *upati, želeti, pogrěšati, čakati, iskati, potrebovati, stradati* itd. p. *Kdor ne dela, kmalo kruha strada. Človek upa enkrat boljšega in lepšega življenja. Človek človeka potrebuje. Velika ptica velicega gnejzda potrebuje.*

Tudi pri namenivniku mesto 4. sklona radi rodivnik rabimo, p. *Protí vsim svetim hodijo kmetje hlapcov in dekel prosit.*

12. V vsih zanikavnih stavkih stoji 2. sklon mesto četrtega. To pravilo vendar ne velja za potverdiven stavek, ki je z nikavnim v zvezi, p. *Ne pródaj kože, dokler medved v berlogu tiči. Treh reči se človek ne sme braniti; dela, kruha in spoznati Boga. Zavoljo ene muhe ne veže si pájk mreže. Ni družega viditi, kakor puščavo in nebó. Ne iščem tvojega bogastva, ampak le tvoje prijateljstvo.*

Besedice nič, kaj in nekaj ostajajo vendar večidel v 4. sklonu, p. *Nič ne da nič.*

Rodivnik se stavi tudi mesto imenovavnika, kader nedoločni osebkni „ni, ne bode (ne ho), ni bilo, bi ne bilo“ v stavku stoje. Toda razun povedka ne sme biti družega imenovavnika v stavku, p. *Ni nesreče brez sreče. Kader mačke ni doma, so miši dobre volje. Brez zdravja ni ga bogastva. Brat ni gospodar. Kjer ni postave ni prestopka.*

13. Za nekterimi predlogi in prirečji, kakor bomo na svojem mestu povedali.

14. Tudi nekteri medmeti vladajo 2. sklon, p. *Glej mojih rok! O nesreče! Oj nehvaležnosti, da je ni!*

R a b a d a j a v n i k a.

Tretji sklon ali dajavnik stoji:

1. Na vprašanje: *komu ali čemu?*

2. Dajavnik se rabi mesto rodivnika, posebno če sta dva imenovavnika v stavku, p. *Bog je oče vsim ljudem. Bodi podpornik vsim, ki tvoje pomoči potrebujejo. Solza pobožnemu ne pada na tla, v večnost puhti. Revi je nadloga sestra. Vino človeku serce razveseljuje.*

3. Po nekterih prilogih, kakor: *enak, podoben, milostljiv, postrežljiv, škodljiv, koristen, ljúb, tečen, prijeten, znan, lasten* itd. p. *Pravi kristjan je tudi svojemu bližnjemu milostljiv. Gosence so našemu drevju zlo škodljive. Kert je našim travnikom bolj koristen, kakor škodljiv.*

4. Po nekterih povračivnih glagolih, ki se samo v 3. osebi v navadi, kakor: *ljubi se mi, hoče se mi, toži se mi, noče se mi, sanja se mi, zdi se mi, vidi se mi, pravi se mi, ime mi je* itd.

Dalej glagoli: *čuditi se (komu), prilizevati se, streči, uklo-niti se, vklanjati se, ukljubovati, zabavljati (komu), zaviditi (komu česa), nagajati (komu), se zameriti (komu), se smejati, se posme-hovati, ponižati se (komu) primerjati (koga komu), radovati se čemu* itd. p. *Dirvej zverj ga primerjajo. Prav kristjan ne zavida svojemu bližnjemu njegove sreče. Zahvali se vsak dan Bogu za sprejete dobrote. Vse se čudi velikosti morskega soma.*

5. Po pomožnem glagolu *biti*, če toliko pomenja kot *imeti* p. *Sirota ne ve, kaj da jej je početi.*

6. Pred nedoločivnikom, ako že kak 3. ali 4. sklon v stavku stoji, vendar se včasi dajavnik zamolči, p. *Uči se od mravlje pridnemu biti. Učitelj uči učence pokornim biti. Nemarnost ne*

da nikomu kedaj srečnemu biti. Boljše je lačnemu zaspati, kakor dolžnemu ostati.

7. Kadar glagol *dam* z nedoločivnikom v stavku stoji, se rabi mesto rodivnika večkrat dajavnik, p. *Ne daj se slabim tovaršem zapeljati* — mesto — *ne daj se od slabih tovaršev zapeljati*. Ta sovražnik se vam ne da vkrotiti. Voljno se je dal Izak svojemu očetu zvezati.

8. Po nekterih predlogih, ki tretji sklon vladajo, kakor: *k*, proti itd.

9. Po medmetih: *gorje! blagor!* p. *Gorje mu, ki poti čednosti zgreši! Blagor otroku, ki ima še ljube stariše na življenji.*

R a b a t o ž i v n i k a.

Četerti sklon se stavi:

1. Na vprašanje „*koga ali kaj? kako daleč, kako globoko? kako visoko? koliko star?*“ itd. p. *Sestrica je dans ravno tri leta stara. Pôt do Celovca je ravno tri milje dolga. Kdor milost skaže, milost zadobi. Mnoga stoletja so naši predočaki po odrešeniku sveta zdihovali.*

2. Djavni glagoli imajo na vprašanje *kaj?* vselej 4. sklon pri sebi, če nimajo zanikavnega „*ne*“ pred seboj.

Nekteri glagoli imajo clo po dva toživnika, p. *Občina ga je župana izvolila.*

3. Toživnik se tudi postavlja na vprašanje: *kedaj? o katerem času? kako dolgo?* ako pred imenom prilog stoji, p. *Perve čase so se na svetu velike prekucije godile. Se na dan eno ali dve uri pod milim nebom sprehoditi, je jako zdravo.*

Ako pa pred imenom priloga ni, se stavi pri dnevih v enojnem 4. sklon s predlogom *v*, v množnem 5. sklon s predlogi *ob* ali *po*, p. *Naš zveličar je v nedelo od smerti vstal.*

Pri praznikih stavimo vselej 5. sklon s predlogi *o* ali *ob*, p. *O božiči obhajamo rod Jezusa Kristusa. O božiču, o novem letu in o svetih treh kraljih hodiyo po Slovenskem koledovavci.*

4. Po nekterih predlogih, kakor bo na svojem času povedano.

R a b a m e s t n i k a.

Mestnik ali 5. sklon se rabi na vprašanje *kje?* Vselej ima kak predlog pred seboj, p. *Človek po svetu, kakor bučela po cvetu. Pri suhem panji je lahko ogenj netiti. Sreča na razpotji sedi.*

Nekdaj se je mestnik rabil tudi brez predloga in nekaj takega se je še ohranilo, p. *jeseni, spomladi, jutri, časi ali časih* mesto *v jeseni, v času* itd. Tudi *vnej* ali *zunej, zgorej* itd. je mestnik.

R a b a d r u ž i v n i k a.

Druživnik ali 6. sklon stoji na vprašanje: *s kom?* in *s čim?*
p. *Veséli se z veselím in jokaj z jokajočím.*

Tudi druživnik se v sedajnej slovenščini brez predloga ne rabi, razun povračivnega zaimena: *seboj* in *križem*, *cenó*, *sílo* p. *Sílo dolgo sim ga čakal, pa vendar ceno kupil.*

Raba prilogov.

§. 76. Zastran rabe prilogov imamo na sledeče paziti:

1. Prilog se ravna vselej po sklonu, broji in spolu svojega imena, naj stoji pred ali kot povedek za taistim, p. *Svet je lep, da lepši biti ne more. Kar je hudobnih ljudi, bode na večne čase pogubljenih. Dobrih otrok so starši zmiraj veseli.*

2. Kader stoji prilog ali priložaj mesto osebká ali se določívno z imenom veže, imá vselej določívni konec, p. *Hudobni se svoje sence bojí. Zdravi ne potrebuje zdravil. Healjeni se rad prevzame.* — Kader pa prilog mesto kakega nedoločénega imena stoji, se v srednji spol postavi, p. *Kar je krasno, ni vselej dobro.*

3. Samo nedoločívni konec imajo:

a) Prisvojevna zaimena, p. *moj brat* ne *moji brat*.

b) Prisvojevni prilogi na *ov* (ev) in *in*, p. *bratov klobuk* ne *bratovi klobuk*; *deklin brat* ne *deklini brat*.

c) Prilogi, ki kot povedki za svojimi imeni stoje, p. *Moj klobuk je nov* ne *moj klobuk je novi*.

d) *Rad, rada, rado* in *eden, ena, eno*, p. *Sosedov sin rad v slabe tovaršije zahaja. Znotrej lép, zunej slep. On bo bogat, ko pes rogat.*

4. Mesto *kakor* ali *kot* v 2. stopnji stoji pogosto *od* ali *mimo* z rodivnikom ali *čez*, *črez* s toživnikom, p. *Ni hvjšega podjeda od slabega soseda. Ni manjše ptičice čez kolibria. Zemlja je večá od mesca in manjšá od solnca.*

Raba številnic.

§. 77. Zastran rabe številnic gre na sledeče paziti:

1. Vse temeljne številnice od *pet* dalje se v imenovavniku in toživniku kot prava imena rabijo ter imajo vselej osebe ali reči, katerih število kažejo, v 2. sklonu pri sebi. Ravno to velja, kakor smo že omenili od splošnih imenskih in nesklanljljivih priložnih številnic kakor tudi od plemenivnih številnic v srednjem spolu. Glagol se stavi vselej v enojno število srednjega spola; sledeči glagoli morajo v množnem ostati, p. *Mnogo ptujcov*

je letos v naše mesto prišlo, so več dni pri nas ostali in vse imenitniše reči ogledali in preiskali. Doslej poznamo pet delov sveta. Dobra misel je pol zdravja. Ako hočeš veliko let šteti, moraš od mladega zmerno živeti. Le malo se najde ljudi, ki bi sto let preživeli. Le malo jih je prav srečnih ljudi na svetu.

Kader pa te številnice ne stoje v 1. ali 4. sklonu, se ravnaajo v sklonu po imenu, ki je pri njih, p. *Z nekoliko učenci učitelj ni zadovoljen. Z dvanajstina konji cozariti.*

2. Navadno stoji manjša številnica pred večo. Ako se vendar eden ali dva za večo številnico postavi, p. *dvajset in eden, dvajset in dva* itd. stoji v prvem primeru šteto ime v enojnem, v drugem pa v dvojnem številu, p. *trideset in dva učenca; dvajset in en konj je cerknil.*

3. Pri letnih številkah se samo poslednja v redovno številko postavi, vse druge ostanejo nepremenjene, p. *Karol V. je umrel eden in dvajsetega kimovca*) v tisuč petsto in osem in petdesetem letu. Premisel Otokar je poginil tisuč dvesto osem in sedem desetega leta.*

Ako pa leto pred številnico stoji, se rabijo nesklanjane temeljne številnice, p. *Karol V. je bil rojen leta tisuč in petsto. Leta tisuč petsto in devetnajst so ga nemškega cesarja izvolili.*

4. Na vprašanje *kedaj? kdaj?* odgovarja Slovence:

- a) večidel z rodivnikom, p. *Leta 1853; enega dne.*
- b) s toživnikom, p. *Peti dan po smerti očeta se nam je ta nesreča prigodila.*
- c) Z mestnikom, p. *Končal je svoje mlado življenje v petnajstem letu.*

Raba zaimen.

§. 78. Zastran rabe zaimen je na sledeče paziti:

1. Osebna zaimena imajo v nekterih sklonih enojnega broja in zaimena tretje osebe tudi v množnem številu dve obliki *krajšo* in *daljšo*. Večidel se stavi krajša oblika, daljša se samo rabi:

- a) v začetku govora, p. *Njemu se moraš potožiti, ki ti je v stanu preložiti.*
- b) Kader se ima zaimo posebno važno izreči, p. *Denar le ti imej, pa vari se, da tebe denar imel ne bo.*
- c) za predlogi, p. *Nimam zaupanja do njega, ki me enkrat goljufa.*

*) Za svoje notranja opravila se deržimo slovenskih imen mescev, če tudi v pisnih deloma ali celo veči del ptujcom namenjenih ptuje imena stavimo.

d) Če se z samim zaimenom odgovarja, p. *Komu spravljaš? sebi.*

e) Kader kaka vez zaimena veže, p. *On bo meni in tebi pisal, kader do njega pride.*

2. Ako stojé pred 4. četertim enojnim sklonom ta sklon vladajoči predlogi; (ker prav za prav ima ta sklón 1. in 2. osebe in moškega spola 3. osebe le eno obliko): *na, za, med, nad, po, pod, čez in pred*, se predlog s krajšo obliko zaimena sestavi in naglas na se potegne, kakor, p. *náme, záme, záte, predse, nanj (na-nj), zanj (za-nj), čeznj (črez-nj), prednj (pred-nj), ponj (po-nj)*. Pogosto se vendar tudi govori: *na mé, za mé, za sé, pred sé, po té, na sé itd.*

Pri ženskih zaimenih se pa vzeme daljša oblika: *zánjo* ali *za njó, nádnjo* ali *nad njó, nánjo* ali *na njó*, p. *Mu je mar zanj (zanjo), kakor za lanski sneg. Veliko so stric zate zdajali, glej da jim boš vse enkrat poverniti zamogel.*

Na mesto *v njega* ali *v njo* se pravi sploh *vanj (va-nj)* in *vanjó (vanjo)*.

3. Povračivno zaima *sebe* veljá kakor smo že rekli za vse tri osebe, broje in spole, in se vselej mesto osebnega zaimena stavi, kader se na osebek taistega stavka nanaša, p. *Jaz se veselím — ti se veseliš — on se veseli — mi dva se veseliva — vi dva se veselita, — ona se veselita — mi se veselimo — vi se veselíte — oni se veselé.* p. *Bodi ši zvest, da dežju kmalo solnce sledi. Česar sebi ne želiš, tudi drugim ne naklanjaj. Ne plaši se, ako se zbodeš na poti življenja, ali ti nesreča za petami gré.*

Ravno to velja tudi od prisvojitvenega *svoj, svoja, svoje*.

<i>Jaz sim svojega očeta zgubil</i>	<i>Vi dva sta svojega očeta zgubila</i>
<i>Ti si svojega očeta zgubil</i>	<i>Mi smo svojega očeta zgubili</i>
<i>On je svojega očeta zgubil</i>	<i>Vi ste svojega očeta zgubili</i>
<i>Mi dva sva svojega očeta zgubila</i>	<i>Oni so svojega očeta zgubili.</i>

Odpusti nam naše dolge, kakor mi odpuščamo svojim dolžnikom. Po končanem delu bomo svoje plačilo prejeli. Le urno hodimo svojo pot, ki nas v večno zveličanje popelje. Mladenči nauka svojih mladih dni ne zamujajte! Spoštuj svojega očeta in svojo mater, da se ti bo dobro godilo.

Kadar pa prisvojitveno ime kej več imenuje in obsega, kakor djavna oseba pové, je bolj prav „*moj, tvoj, naš*“ itd. staviti, p. *Mi gremo v našo cerkev, vi pa v vašo idite. Molimo za našega (ne pa svojega) cesarja.* — V sprotnem govoru se pa vendar *svoj* postavlja, p. *Če vam naša hiša ni po volji, pa v svojo idite.*

4. Kadar hočemo kaj posebno zaterditi, uverstimo pred ali za nikavnimi posebno pomožnimi glagoli krajšo obliko 3. osebe v 2. sklonu in spolu dotičnega imena, p. *Ni ga (ali ga ni) ljudstva na svetu, da bi prav nobene vere ne imelo. Je ni skorej čudniše živali, kot slanič. Jih ni bolj poštenih ljudi od te uboge družine. Ne oponašaj ga ubožca, ki jeclja ali krevlja, ampak zahvali Boga, da ti zdrave ude dá.*

5. Mesto prisvojitvni zaimen *njun* in *njihov* stoji večidel osebni rodivnik *nju* in *njih*, p. *Njih kinč je ponižnost in bogobječnost. Znana so mi nju lepa dela.*

Včasi namestuje prisvojitvne zaimena krajši 3. sklon osebnega zaimena, p. *On mi je nar večji dobrotnik. Nedolžnost je nam nar lepši kinč.*

6. Namesto kazavnega zaimena stavimo pred oziravnim v pridjanem stavku večkrat osebno zaimo, p. *Ne verjamem mu (mesto tistemu), ki enkrat laže. Ne pečaj se z njim, ki te je že enkrat zvodil. Kdor se dela veseli, njemu nič preteško ni.*

7. Včasi stoji mesto oziravnega zaimena *ki* ali *kteri* vez *da*, p. *Veliko jih je, da se nočejo pošteno živiti — mesto — ki se nočejo pošteno živiti. So učenci v šoli, da se nič ne učé — mesto — ki se nič ne učé.*

8. Kader se nemško zaimo *sein* na osebek družega stavka nanaša, stoji vselej: *njegov, a, o, njen, a, o, njun, a, o* in *njihov, a, o, p. Nisim lakomen njegovega (ne svojega) dnarja. Njegova (ne svoja) močna roka nas varuje vsih nesreč. Tvoji starši in učeniki ti zmiraj le dobro želé; nikdar torej ne pozabi njih (ali njihovih) lepih nauk.*

Raba glagolov.

§. 79. Zastran rabe glagolov si je sledeče pomniti:

1. Glagol se mora glede osebe, števila in spola po osebkurnavnati, sicer naj se pa tole pomni.

- a) Ako sta dva osebka v stavku stoji dvojno, če jih je več množno število, p. *Kmet in gospod sta si pred postavo enaka.*
- b) Perva oseba je imenitniša od druge in druga od tretje. Ravno tako imá moški spol prednost pred ženskim in ženski pred srednjim; pri živih stvaréh nad mertvimi, p. *Seršeni, ose in bčele bodo vedno prepir imeli. Ti in on sta prav marljiva učenca. Oče in mati sta popolnoma zdrava. Bratanec in bratana, sestranec in sestrana so večno zložnost obljubili.* Sestra, dete in brat so bolni.*

- c) Ženski in srednji osebek v stavku hoče glagol in prilog v dvojnem moškega spola, p. *Žena in dete nista zdrava.*
- d) Za dvema ali več enojnimi osebkami enacega spola sledi lahko enojno, dvojno ali množno število tistega spola. Če so pa osebkami različnega spola sledi glagolu naj bližji spol, p. *Siromaštvo in kašelj se ne da zakriti ali se ne dasta zakriti. Morje in zemlja je polna božjih stvari. Griči, doline in vse, kamor pogledaš, je z merzlim snegom pokrito. Gospodar, gospodinja in trije otroci so bolni. Pravica in resnica se je povsod visoko cenila ali ste se visoko cenile. Kruh in voda sta človeku potrebna ali je človeku potrebna.*

2. Kader kaj pripovedujemo ali popisujemo, rabimo pogosto tako imenovani *povestni sedanji čas* mesto preteklega, p. *Pisistrat umerje v visoki starosti in njegova sinova nastopita vladarstvo. V lepi zložitosti vladata Atence z veliko slavo; vse ju čislja* itd.

3. Druga oseba velivnika velja tudi za tretjo, p. *Izidi se tvoja volja. Bog vam daj mnogo srečnih let doživeti. Bog vas sprimi.*

Pogosto se vendar tretja oseba z želivnikom izobrazuje, p. *Kdor delati noče, naj strada. Kdor ima vero, naj jo tudi v djanji pokaže.*

Včasi nadomestuje velivnik želivni naklon, p. *Govori ali molči. Bodi tu ali tam, delati moraš. Skerbi ali ne skerbi, si vendar ne morem opomoči.*

4. Za glagoli, ki kako premikanje iz enega mesta do drugega pomenjajo, stoji vselej namenivnik mesto nedoločivnika, p. *Pojmo delat, igrat, jest* itd.

5. Vse priložaje razun 1. djavno-preteklega moremo kot popolne priloge sklanjati in rabiti, p. *Cveteče drevje, pekoče solnce. Izza mize vstavšemu veselo naproti grem. Pastir gre zgubljenih ovčic iskat.*

Pervi djavno-pretekli priložaj, če ni terpivnega pomena, prijemlje priložne končaje samo v prvem sklonu, p. *Otroci so igrali, deklice pa cvetlice brale.*

6. Nektera zborna imena, če ravno v enojnem številu, hočejo prilog in glagol v množnem, p. *Gospoda so sklenili; družina so nezvesti.*

7. Če je zaimc *to* osebek, se ravna glagol po drugem imenovavniku, p. *To so ti bili dobri in pošteni ljudje!*

Če je osebek neznan ali nedoločen, se rabi tretja oseba glagola v srednjem spolu. Ravno to velja tudi od nedoločivnih in

temeljnih številnic dalje od *pet* in od besedice *pol*, p. *Je zagromelo, da se je vsa hiša zmajala. Revnim pomagati je lepo. Veliko rok mnogo opravi. Šteje se deset božjih zapovedi. Pol gradů se je posulo.*

8. Kader Slovence z ljudmi govori, kterim je spoštovanje dolžen, jih vika; kader pa od njih govori, jih pogosto onika; vselej rabi vendar množni broj moškega spola, p. *Teta so že pol leta bolni. Ljubi oče? kam se bote jutre podali? Mati! zakaj ste žalostni? Osebe, s kterimi govorimo onikati ni slovensko.*

8. Da prijetniše in ličniše govorimo in pišemo, pogosto tudi v slovenskem jeziku dva ali več stavkov v enega samega skrajšujemo ali vjemamo, kar se zgodi, če zaimena *ki, kteri, a, o* in vezi *in, ko, ako*, če izpustimo in sicer:

a) Kader imata glavni in pridjani stavek taisti osebek, p. *Priložnost enkrat zamujena (mesto, ki se enkrat zamudi) se nikdar več ne verne. Dva prijatelja sta tako rekoč eden v dveh telesih prebivajoči duh (mesto, duh, ki v dveh telesih prebiva).*

Kazavno zaima *ti, ta, to* in pomožni glagol se pri skrajševanju vselej izpušča, p. *Sreča človeka na zemlji je negotova (mesto, človeka, ki je na zemlji). Zadovolni je tudi srečen (mesto tisti, ki je oc.)*

b) Ako v glavnem stavku kako zaima stoji, ki se na pridjan stavek nanaša, se mora priložaj v sklon zaimena postaviti, p. *Domu pridšega so oče serčno sprejeli (mesto, ko je domu prišel, so ga oc.). Pavlu v Damask gredočemu se je Kristus prikazal (mesto, ko Pavl v Damask gre, se mu je itd.)*

c) Ako hočemo stavke okrajševati, ki jih vez *in veže*, je treba gledati, kteri glagol se po drugem ravna. V stavkih: *po vertu je hodil in hruške poberal* moremo oba glagola v priložaj ali narečaj postaviti in reči: *po vertu gredé je hruške poberal* ali *po vertu je hodil hruške pobiraje*. Zakaj reči moremo: *ko je po vertu hodil je hruške pobiral* ali pa *ko je hruške pobiral je po vertu hodil*. — Tako vendar ne moremo vselej stavkov skrajševati, temuč treba je vselej na čas in djanje paziti, da je ne zavozimo.

d) Pogosto se morajo predlogi na pomoč jemati, če se nobeno zaima kakega stavka na kako ime družega ne nanaša, p. *Po dokončanem delu, hočem priti (mesto, ko delo dokončam, hočem priti).*

e) Mnogokrat se pri izpuščanju vezi *ko* nedoločivni naklon mesto priložaja postavlja, p. *Viditi, da je od vsih strani*

zajet, si sam persi prebode (mesto, ko je vidil itd.). *Slišati, da oče vmirajb, ves prepade* (mesto, ko sliši da itd.).

Raba doveršivnih in nedoveršivnih glagolov.

§. 80. Raba doveršivnih in nedoveršivnih glagolov je bila, posebno kar sedanji čas zadeva, do naj novejših časov semtertje močno popačena in napčena.

Še le letas je nam učeni g. J. Navratil po slov. Bčeli to važno reč prav razložil in z mogimi izgledi razjasnil. Ker ne vemo o tem kaj boljega povedati, njegove lastne besede (malo okrajšane) semkaj postavimo.

Nepogojni naklon sedanjega časa na vprašanje, *kaj delam, aš, a?* ali *kaj se dela? kaj se godi?* nam pravi, da se djanje ravno zdaj (če tudi le en hip časa) godi ali verši; glagol doveršivni nam kaže djanje doveršeno, glagol nedoveršivni djanje nedoveršeno, to je djanje, ki se ravno godi ali verši; tedaj se smejo v slovanskem jeziku v *nepogojnem* naklonu sedanjega časa samo *nedoveršivni* glagoli rabiti.

Slavni naš Kopitar je v svoji zares „modroznanski“ slovnici na strani 309 lastnosti in rabo glagola slovenskega prvi izverstno razložil, ali ravno tega ni tako razločno povedal, kakor bi bilo želeli. Vse druge mlajše slovnice so njegova vodila z drugimi besedami ponavljale. Po njegovem vodilu pa, „da se sme na vprašanje *kaj delaš?* le z nedoveršivnimi glagoli odgovarjati, sodim, da je bil morebiti tudi on že onđaj te misli, katero tukaj razkazujem; zakaj njegove besede na strani 309: „wenn Truber (Luk. XIV. 2—4) erzählt: *Inu Jezus odgovori inu pravi htim vučeni-kom pisma ino htim Farizeiom, rekoč: Aku se spodobi ob tej soboti ozdraulati? Oni pag omolčé. Inu on nega prime inu ga ozdravi inu ga proč pošle,*“ — so sind *odgovori, omolčé, ozdravi, pošlje* eben so viele Präséntia von verbis perfectivis, und den Krainer muss es befremden, wenn er hört, dass z. B. *strelim, skočim, vzdignem, pokažem* u. a. bei den Böhmen, Russen und anderen Mitslaven eben so viele Futura sind; — bei uns sind das lauter Präséntia (freilich perf. Bedeutung, da es Präséntia von dieser Art Verbis sind) und bedeuten: ich schiesse, springe, hebe u. s. w. (einmal) und machen ihr eigentliches Futurum mit bódem (bom), wie die Verba imperf.“ — te besede Kopitarjeve — pravim se tičejo le rabe časa sedanjega“ (povestnega, praes. historicum) namesto „preteklega“. Zakaj razum določivnega naklona na vprašanje *kaj delaš?* itd. rabijo tudi Rusi, Čehi, Poljaki in

ogerski Slovenci doveršivne glagole v sedanjem času, kakor mi, namreč: v nedoločivnem, pogojujvem in velivnem naklonu. Glagoli doveršivni jim zaznamujejo prihodnji čas samo v določivnem naklonu sedanjega časa, in to, ako je djanje enkratno, ali če si mislijo, da bode doveršeno; — če se djanje ponavlja, ali če ne bo doveršeno, skratka: za zaznamek prihodnjega časa glagolov nedoveršivnih jim pa služi, kakor nam pomožni glagol „biti“ (budu, beđe).

Enojni obliki prihodnjega časa (futurum simplex) drugih Slovanov in staroslovenščine se ne bo vendar po moji misli Slovenec toliko čudil, pomislivši, da tudi nam oblika ali podoba sedanjega časa doveršivnih glagolov: *pojdem, porečem, povlečem* in več drugih s „po“ sostavljenih v določivnem naklonu prihodnji čas zaznamuje. Tudi v sledečih stavkih stoji sedanji čas namesto prihodnjega: *Ako brat pride (ako bo brat prišel), daj mu te reči. Če hočeš, mu pa povem.* (To se še ne godi in se še ni zgodilo, tedaj je prihodnje.) *Kuzmič* (ogerski Slovenec), ki je novi zakon po gerškem poslovenil, piše Jan. XV. 26. *Gda pa pride obveselitel, steroga (kterega) vam jaz pošlem . . . on bode svedočo . . .* Jan VIII. 10. in 11. *Nišce te je nej (te ni) osodo? — Ni jaz te ne osodim (nec ego te condemnabo); — Jan XXI. 6. Verzite na desno stran ladje (te) vlak, i najdete (rib).* Iz teh izgledov se vidi, da so ogerski Slovenci staro enojno (nesostavljeno) obliko prihodnjega časa glagolov doveršivnih popolnoma ohranili. Kteri Slovenec pa ne ume zgornjih stavkov? — Svetujem toraj gredoč pisateljem slovenskim, da bi se *nesostavljenega prihodnjega časa* zavoljo kratkote in lepote bolj posluževali, vsaj tedaj, kedar se ni dvoumja bati, posebno ako je v stavku ktera beseda, ki sama po sebi prihodnji čas zaznamuje, kakor: *jutri, pojutrišnjem, drugi teden* itd. n. pr. *jutri zgodej vstanem, se oblečem, vzdignem hlapce in nasekam ž njimi derv za ves teden.* To se vjema s slovanščino in z družimi jeziki.

Kakor bomo pozneje vidili ne ukljubuje moji misli tudi nobeden drug izgled Kopitarjev.

Ali porečeš: Če pravim: *Bčela naznanja* ali *naznanuje, brat te pozdravlja* itd. kažejo glagoli dalje ali večkratno ponavljano djanje; če je pa djanje enkratno, komej en hip terpeče, ali če si djanje doveršeno mislimo, moramo doveršene glagole staviti.

Prijatel! ravno to je naša pomota, da si (pa le v nekterih primerlejih) vsim drugim Slovanom ukljub djanje doveršeno mislimo, dokler se (ako prav le en hip) godi. Ali se ne poslužujemo nadalje tudi mi glagolov nedoveršivnih ponavljanege djanja, dasi

je djanje enkratno, govore: *ravno zdej klicar novo postavo oznanuje; ravno zdaj pismo podpisujem, kumen vzdigujem, poklekujem*, (lasse mich auf die Knie nieder, mache ich einen Fussfall?) — Jeli da? — Pa se ti čudno in napčno ne zdi? — Zakaj ne? Za to ker si takega — pravega govorjenja navajen, ker nisi terdega Slovenca drugače govoriti slišal. — Ker pa grajana raba glagolov doveršivnih v tistih razmerah rabi v zadnjih izglelih, ktera se z govorom vseh drugih Slovanov soglašá, nasprotuje, gre tudi iz tega očitno na dan, da je naša raba v navedenih in enakih primerlejih kriva.

Na zadnje naj samo še sestavim pravila, katerih v sedanjih slovnicaš ni.

I. Glagole nedoveršivne moramo rabiti.

- a) Kakor že vemo v določnem naklonu sedanjega časa na vprašanje: kaj delaš? (pa tudi na vprašanje: *kaj delam? kaj dela? kaj delamo* itd. *Kaj se godi?*) Taka je posebno v brez-pogojnem ali naravnost pripovedavajočem govoru. Naj stoji tukej še opomba, da po tem takem glagoli nedoveršivni — celo ponavljjanega djanja ne le ponavljano ampak (na vprašanje: *kaj delaš* itd.) tudi enkratno djanje kažejo.
- b) Vprašati smemo v določnem naklonu sedanjega časa, najsi je djanje enkratno, tudi samo z nedoveršivnim glagolom n. p. (Jan. XVIII. 23.) *Če sim hudo govoril, skaži mi, če sim pa dobro, zakaj me biješ?* (ne: *zakaj me udariš*, dasi je samo od enega udarca — od ene žlafernice govorjenje). Ravno tako ne bi bilo prav rečeno: *zakaj kamen vzdigneš* (namesto *vzdiguješ*)? *Čemu poklekneš* (namesto *poklekuješ*)? To se vjema prav po pameti s pervim pravilom: Kakor se ne sme namreč z doveršivnim glagolom vprašati, tako tudi odgovarjati ne. Kdor bi hotel v pervem izgledu enkratno djanje zaznamovati, bi moral v preteklem času vprašati, kar ne bi bilo napak, ker je djanje že popred minulo, namreč: *Zakaj si me udaril?* Dostikrat bi bilo našemu jeziku celo primernejše, v preteklem času govoriti namesto po nemškem v sedanjem, n. pr. *Neven je prinesel* (ne *prinese!*) *novico*. Takih izgledov je v novem zakonu vseh slovanskih jezikov veliko veliko.*)

*) Kakor n. pr. (Mat. II. 2.): *Mi smo njegovo zvezdo vidili . . . , in smo prišli njega moliti* (und kommen ihn anzubeten); — „*pridemo*“ ne bi bilo nikakor prav, ker bi rekel vsak drugi Jugoslovan, postuževaje se sedanjega časa: „*dolazimo*“ ne „*dojdemo*.“

- c) Glagoli: *začenjati, začeti, počenjati, početi, nehovati, nehati*, in sestavljeni zahtevajo samo nedoveršivno obliko glagola v nedoločnem naklonu k sebi, n. pr. *začenjam prepisovati*, (ne: *prepisati*), *začel sim. oznanovati* (ne: *oznaniti*), *nehal bom poklekovati* (ne: *pokleknuti*).

II. Glagolov doveršivnih v določnem naklonu sedanjega časa se pa smemo posluževati, ako si djanje doveršeno mislimo, v pogojnem govoru, to je, kedar je stavek od stavka zavisen, in sicer:

- a) *Namesto prihodnjega časa*, ki se je v takih primerlejih v svoji stari nesostavljeni obliki ohranil, n. pr. *Kaj staviš, de te kamen dvignem* (ne: *de ga bom dvignul*)? Kopitar. — *Ako nam oznani* (ne: *ako nam bo oznanil*), *bomo šli*. *Ako ne maraš, te dam* (ne: *te bom dal*) *zapreti*. *Kedar pride* (ne: *kedar bo prišel*), *mu bom povedal*. — *Če se umiješ, boš bel*. (V zadnjih treh primerlejih bi rabil Latinec svoj futurum exactum.)
- b) V pogojnem govoru tudi *namesto preteklega časa*, n. pr. *Ko se umije* (ko se je umil — umivši se) *hoče vselej berž kosila imeti*. *Kedar koli k meni pride*, *mi pripoveduje novice vsega sveta*. — *Namesto preteklega časa* smemo tudi sedanjega rabiti pripovedovaje, in to z glagoli doveršivnimi in nedoveršivnimi, ako si preteklo djanje tako rekoč pričujoče mislimo, — *sedanji povestni čas* (praesens historicum) — n. pr. v izgledu Kopitarjevem iz Trubarja (Luk. XIV. 2—3): *In Jezus odgovori in pravi* itd. *Oni pak omolčé*. *In on njega prime in ga ozdravi* itd. (ne: *je odgovoril, rekel, so omolčali* (umolknuli), *ga je prijel in ozdravil*).
- c) *Namesto naklona pogojnega*, n. pr. (Mat. XXIV. 4) *Gledajte, de vas kdo ne zapelje* (ne: *da vas ne bi zapeljal*). Ruski: *Beregites'*, *čtobi kto vas neprel'stil*. — *Ako je treba, prisežem* (bi prisegel) *da je to res*. *Ali vzdigneš*, ne: *ali bi vzdignil* (to je *ali moreš vzdigniti*) *ti kamen?* *Ali mu daš* (bi mu dal) *svoj nož?* *Iz tega se lahko prepričaš* (ne: *se bi lako prepričal* — *se moreš prepričati*), *de je res taka*. Včasih si je treba stavek, od katerega je drugi zavisen, misliti, n. pr. *Vselej ga pozdravim, kedar ga srečam*.
- d) Se smemo glagolov doveršivnih v *določivnem naklonu sedanjega časa* posluževati, pripovedovaje kako se djanje za djanjem hip na hip sploh (ne ravno zdaj) godi, n. pr. *Ko vstane, se hitro umije, obleče, počeše, pokrije, bukve vzame in gre*.

e) Tudi govorimo vsi Slovenci in Jugoslovani: *Ne dam mu naj manje stvari* (ne: *nečem mu dati . . .*); Hote naznati, kaj se ravno godi ali ne godi, pravimo pa vendar le: *dajem, ne dajem.*

V drugih naklonih sedanjega časa (od drugega ne govorim), namreč: v nedoločnem, velivnem, želivnem, pogojivnem in namerivnem smemo rabiti, kakor si djanje mislimo — doveršeno ali nedoveršeno, enkratno ali večkratno, — glagole doveršivne ali nedoveršivne, n. pr. *Moram oznaniti* ali *oznanovati, oznaniti* ali *oznanuj, naj oznanim, ali oznanujem, itd. itd.*

Doveršivni glagoli se ne morejo rabiti v sedanjem priložaji in narečaji, nedoveršivni pa nimajo predpreteklega časa.

V velivnem naklonu se rabijo sicer doveršivni in nedoveršivni glagoli, vendar za besedico *ne* sledé sploh le nedoveršivni, p. *Ne hodi po teh nevarnih potih.*

Raba nesklanljivih delov govora.

§. 81. Slovenski jezik ima to posebnost, da se moreta včasih dva predloga zaporedoma staviti. Ti so *izmed, iznad, izpod, izpred, izza, od črez*. Določena beseda se ravna tedaj vselej po prvem predlogu, p. *Solnce izhaja izza gore. Od črez morja sparni veter Siroko piše.*

Namesto *izmed, iznad, iz pod* in *iz pred* se sploh *zmed, znad, spod* in *spred* govori in piše, p. *spred oči zibniti; spod zemlje rudo kopati; spod skale vreti. Eden zmed vas me je izdal.*

2. Pri stopnovanji prilogov in prirečij se za drugo stopnjo mesto *kakor, kot* ali *ko* pogosto *od* ali *memo* z drugim ali *črez*, *čez* s četertim sklonom postavi, p. *Dober sosed je boljše od deset stricev. Ni ga podjeda črez hudega soseda. Ni lepšega kraja od domačega.*

3. Zanimavna besedica *ne* stoji sploh pred svojim glagolom, vendar se s taistim razun v glagolih *nisim (nesim), nimam (nemam)* in *nočem (nečem)*, nikdar v eno besedo stopiti ne sme.

Če ravno druge zanimavne besede v stavku stoje, se vendar „*ne*“ ne sme pred glagolom izpustiti, p. *Nima ne matere ne očeta več. Zvestega prijatelja nikoli ne moremo pozabiti. Dober sin svojemu očetu nikoli nič ne odreče, če ni zoper božjo zapoved.*

Kader nič kako reč pomeni, se vendar *ne* vselej izpušča, p. *Vse blago je pod nič spečal. Nič samo sebi škodje.*

4. Besedica *ne* v časi zanikanje odpravi in sicer :

- a) v stavkih, v katerih se kaka z *ne* sestavljena beseda znajde, p. *Bogu ni nič nemogoče. Gospodova molitev ni nobenemu kristjanu neznana.*
- b) Če *ne* ravno pred drugo zanikavno hesedo stoji, p. *Ne nikoli, ampak vsaki dan grešimo. Ne nič, ampak veliko ima dolgov.*

5. Če se glagol *nimam* z nedoločivnikom veže, se mesto *nič*, *nihče* ali *nikdo* besede *kaj*, *kej* ali *kdo* postavljajo, p. *Že cel dan nima kej jesti. Nimam koga vprašati.*

6. Medmeti sploh ne tirjajo nobenega sklona; vendar se ž njimi različni skloni združeni najdejo.

Večidel stoji imenovavnik, p. *O ljuba sestra! Joj, prenesrečni otroci! O dobrotljiva duša!*

Verh tega se pa tudi najde *rodivnik*, *dajavnik* in *kazavnik*, p. *Glej mojih rok! joj mene! gorje vam; blagor tebi! lejte ga!*

Drugi odstavek.

● besedoredu.

§. 82. Blagoglasje in jasnost govora tirja, da se stavki in pozamezne besede lepo med seboj vežejo in čredijo in tako govor prav lahko razumljiv in prijeten delajo. Sploh pa je tole pomniti.

1. Osebek in besede, ktere v govoru posebno povzdiguje, stojé večidel na prvem mestu; zna se pa tudi povedek pred osebek postaviti, če je v namenu govorečega ležeče in če skoz to kaka dvoumnost ne navstane, p. *Luč telesa je oko. Starost prinese nemarnost. Slišal sem, vidil pa ne.*

2. Prilog stoji sploh pred svojim imenom, vendar mu zna tudi slediti ali se od njega ločiti, p. *Berhke deklice po zelenem travniku pisane rožice tergajo. Sin božji, cerkev božja, ljubi moj! Volja mi je dobra, moč pa slaba.*

Prيرهče se stavi pred glagol, p. *Lepo piše, razložno bere.*

3. Rodivnik, ki ga kaka druga beseda vlada, stoji navadno za to besedo, včasi pa tudi pred njo, p. *kos sira; svoje matere edino dete.*

Večkrat se manjše besede vsmes devljejo, p. *Veliko ljudi je bilo viditi ali ljudi je bilo veliko viditi* itd.

4. V vprašavnih ali pripovedajočih stavkih stoji glagol večidel na prvem mestu, p. *So mati tu ali oče?*

5. Če se glagol posebno ne povzdiguje, stoji krajša zaimena *me, te, je, ga* itd. pred pomožnim glagolom *je* in pred *bom, boš, bo* itd. po vsih osebah in brojih, p. *Kako si bo pomagal! Kje te je srečal?* Povračivno zaima *se, si* se pred osebna zaimena postavlja, p. *Jezik se mu vstavlja. Nič se jim ne smili.*

Pri osebnih zaimenih stoji dajavnik vselej pred rodivnikom, p. *Priporočujem vam jo.*

Besedica *ne* stoji pred glavnim glagolom, p. *Brat ne more delati.*

Zavolj toršega zanikanja se postavlja tudi mnogokrat še na koncu, p. *Ne boš ga dobil ne.*

6. Vezica *li* se v prašanjih za prvo besedo postavlja, p. *Je li pa to mogoče storiti?*

7. Med beseda *kjerkoli, kdorkoli, kamorkoli, kadarkoli* itd. *desiravno, akoravno, čeravno, četudi* se mnogokrat *bi, se* in druge manjše besedice postavljajo, p. *Če so ga ravno oče vsak dan svarili, nič ni pomagalo. Kamor se koli ozreš, je vse polno božje časti in krasote. Ako sva si ravno v žlahti, se vendar ne moreva.*

D o d a t e k.

Nekaj o slovenskem slogu.

§. 83. Kakor vsak jezik imá tudi slovenski veliko veliko posebnosti, katerih je treba zmiraj pred očmi imeti, ako hočemo dobro in v pravem slovenskem duhu govoriti in pisati. Sploh naj se na tole ozir zemlje:

1. Stavki naj so vselej po mogočnosti kratki, jederni, ne pa dolge zamotane periode, katerih se je skerbno izogibati. Posebno naj je slog enojn in lahko razumljiv, posebno v vsih za ljudstvo namenjenih knjigah, v katerih gre manj znane besede in izreke vselej razložiti ali jih z bolj znanimi zameniti.

2. Varvati se je preveč samostavnih imen, posebno samostavnih nevidljivih in sestavljenih, ki gerdijo ves spis. Vsako drugo pleme besedi se slovenščini bolj priloga, kakor to. Treba jih je torej ali popolnoma izpustiti ali pa jih s prilogi, zaimeni, glagoli ali prirečji nadomestovati, p. *je rudeče, zeleno, belo mesto je rudeče, zelene, bele barve.* *Kratko in negotovo človeško življenje*

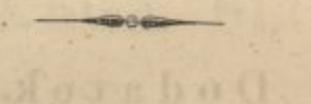
mesto kratkost in negotovost človeškega življenja. Zvonik je šestdeset sežnjev visok ne pak visokost zvonika znese šestdeset sežnjev. Počakaj, da pride mesto počakaj njegovega prihoda. Pazljivo so ga vsi poslušali mesto s pazljivostjo so ga poslušali. Še dete, še otrok mesto v detinskih, otroških letih. O velikej noči mesto ob času velike noči itd.

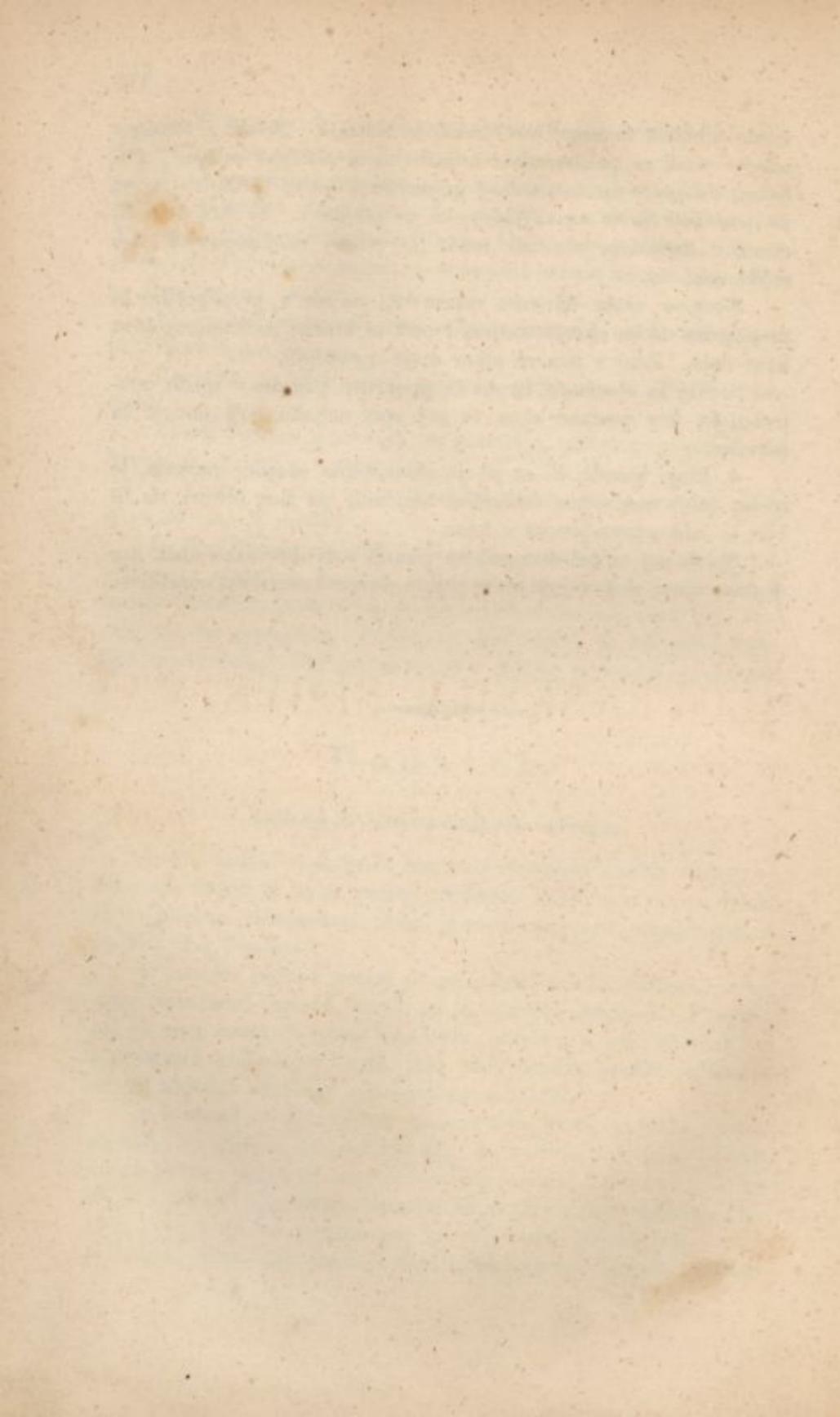
Sicer se samo od sebe razumeva, da se s prepogostim in pregnanim takim okrajševanjem lepoti in krasoti jezika mnogokrat kvar dela. Zató v tem ni nikar meje prestopiti.

3. Naj se slovenski izreki in pregovori pogosto v spisih upotrebujejo, ker postane skoz to cel spis nekako bolj domač in naroden.

4. Ptuje besede, ki se jih je slovenščina sčasom navzela, je treba, če je mogoče, z domačimi zameniti, pa Bog obvari, da bi bilo to lahorazumljivosti v kvar.

Sploh naj se pri slovenskem pisanji tudi slovensko misli, ker postane sicer slog celega spisa ptuj in slovenskemu duhu nepriličen.

Preleg

PREGLED
SLOVENSKEGA SLOVSTVA.

U v o d.

Narod slavjanski, kteremu se tudi mi Slovenci prištevamo, je za Arabljani blizo naj večji cele zemlje: vsega skup je okoli 80 milijonov duš. Njegovi sedeži se razprostirajo čez polovico Evrope med baltiškimi, jadranskimi in črnim morjem, tretjino Azije od severja tje do Kitajskih zidov in velik kos severne Amerike. Ponosno zamore torej Slavjan s českim pesnikom Kollarjem zaklicati: „našemu narodu solnce nikdar ne zahaja“.

Kolikor se more iz podobnosti slavjanskega jezika z sanskritskim, in velike enakosti slavjanskega bogoslovja z indijskim soditi, gre prvotno domovino Slavjanov v prestarej Indiji iskati, kjer so se morali že v naj stariših časih odcepiti in neizmerne prostore v Evropi, ki jih imajo večidel še sedaj v oblasti, obljuditi, kakor nam naši zgodovinarji jasno spričujejo.

Bili so ajdovske vere. Spoznovali so sicer *edinega* Boga, stvarnika nebes in zemlje, vendar so imeli zraven njega še več drugih bogov, ker so mislili, da eden sam vsim potrebom človeškimi zadostiti ne more. Razločevali so jih v *dobre* — *bele* in *zle* — *černe*: zatorej *Belibog*, darovavec vsega dobrega in *Črnibog*, *Čart*, izvir vsega zlega ali hudega. Naj imenitniši so bili: *Perun*, bog groma in bliska; *Scantovit* ali *Svetovit*, bog luči in solca, kakor tudi junaštva; *Radegost* ali *Radogast*, bog gostoljubja, varh popotnikov in ptujcov; *Živa* ali *Živena*, slavjanska Venera, boginja življenja; *Lada* boginja krasote, ljubezni in zakona; *Mora* ali *Morvena* boginja smerti; in še veliko drugih manjih. Darovali so jim zemeljske pridelke in domače živali. Posebno v posvečenih logih v senci košatih hrastov in lip so jim svoje žertve prinašali.

Slavjani so že večidel v zgodnjih časih svojih molikovavskih zmot popustili ter se edinozveličavne kerščanske vere poprijeli. Že v sedmem in osmem stoletju so jeli laški in nemški mizionarji

posebno iz Ogleja in Solnograda našim Slovincem kerščanske resnice oznanovati. Da ni kerščanstvo že tedaj tako veselih kali pognati moglo, kot ab času Cirila in Metoda, je vzrok soseben v tem iskati, ker ti božji oznanovavci našega in naši Slovenci njih jezika prav umeli niso. Kako bi bilo torej v tacih okolšinah zaželjenega sadú pričakovati! Tode že v 9. stoletji je luč kerščanske vere, od slavjanskih apostelnov v slavjanskem jeziku oznanovane, skorej pri vsih Slavjanih černe tmine molikovavstva razgnala.

Naši prededovi so bili po spričevanji prijateljskih kot neprijateljskih spisateljev sploh pobožni in verni, delavni in pridni, krotki in pohlevni, pošteni in gostoljubni, ter so petje in nedolžne veselice, domače običaje in domači jezik čez vse ljubili. Preslavni nemški spisatelj *Herder* jih takole hvali in časti: „*Kamor so tihi in mirni Slavjani prišli, so z veselim sercom polje obdelovali, radi hleve polne živine in omare polne žita imeli, oni so se z različnimi rokodelstvi pečali in s tem, kar jim je domača zemlja donala, na svoj dobiček kupčevali. — Na Nemškem so rudo kopali, jo znali kovati in liti, so sol narejali, platno tkali, med kuhali, sadonosno drevje sadili, godce radi imeli in po domače veselo živeli. Tudi vsmiljeni so bili, druge ljudi radi skorej preradi gostovali in ljubili, svoje predpostavljene so radi poslušali in obogali, ropati in požigati pa iz vse svoje duše sovražili.*“ Posebno so s petjem, z muziko in plesom vse druge europejske narode prestregli. Da so že od nekdanj čez vse radi peli, nam kaže brez številna množina narodnih pesem, katerih nekoliko v globoko starodavnost sega. Noben narod jih nima toliko in tako lepih, česar clo naši neprijatelji tajiti ne morejo; in slavni nemški jezikoslovec *Grimm* pravi od slavjanskih narodnih pesem: „*nad njih krasoto bi Evropa ostermela, če bi jih poznala.*“

Bili so sploh v več rodov pod različnimi imeni razdeljeni; le ob času potrebe ali vojske so se združevali, ter si kacega vojvoda izbrali. Znotrajne zadeve so zgolj sami oskerbovali; vsak lišni oče — starašina — je vladal svojo rodbino. Na narodskih skupščinah so si zbirali kneze in vojvode, ki so jih poznej različno: *bane, župane, bojarje, vladike, lehe* i. t. d. imenovali. Vsi Slavjani so si bili enaki; suznjih in siromakov ni bilo najti med njimi; sploh so živeli po očakovsko ali patriarhalno.

Ni dvomiti, da so Slavjani v začetku samo eden jezik govorili, kateri se je v dalji časov in po sosedstvu raznih narodov v več narečij razcepil. Že v silodavnih časih so se bili v južno-

izhodno in severno-zahodno vejo razkrojili, katerih sedaj vsaka dve glavni narečji razločuje. Po tem taj štejemo četrta glavna narečja: *jugoslavensko, rusko, česko in poljsko.*

1. *Jugoslavensko*, ki ga govori čez 10 milijonov ljudi in sicer: Bulgari, Serblji, Iliri in mi Slovenci, katerih je nas blizo 1½ milijon.

2. *Rusko*, sem grede Veliko- in Malorusi in Rusini ali Belorusi; vsih vkup čez 50 milijonov.

3. *Česko* govori 8 milijonov ljudi in sicer Čehi in Moravani, Ogersko-Slovenci (Slovaki) in Lužičani.

4. *Poljsko*, ki ga Poljci ali Polaki okoli 10 milijonov duš govore.

Ta narečja vendar niso tako različna med seboj, kakor si marsikdo misli. Kdor eno taistih popolnoma ume, bo gotovo tudi ostalih brez vsake težave razumiti mogel.

Kakor drugi narodi so iz početka tudi Slavjani svoje misli z različnimi čertami in podobami zaznamovali; oni so namreč *pisali*, kar je v starih časih toliko pomenjalo, kakor *malati* ali *barvati*; zategadelj pravimo še sedaj: *pisana trata, pisano oblačilo* itd. Ker vendar s taciimi podobami ni bilo mogoče vsih svojih misli natanjčno zaznamovati, so si poslednjič za vsak glas posebnih znaminj — *pismen* — izmislili. Da so Slavjani že zgodaj pred devetim stoletjem brati in pisati znali, nam priča razun besede „*pisati*“, ki je pri vsih različnih slavjanskih rodovih enaka, tudi Ditmar Meziborski, ki govori od nadpisov, s kterimi so poganski Obotriti svoje molike popisovali. Toliko več velja to od južnih Slavjanov, ki so z izobraženimi Gerki in Rimljani neprenehoma občevali. Berš ko ne so taisti že zgodaj poskušali, gerško ali latinsko abecedo za slavjanski jezik prirojiti ali si pa po izgledu taistih novo izmisliti.

Mende nar poprej so pisali stari Slavjani z *glagoliškimi* in šele potem s *cirilskimi* pismeni, čeravno to doslej še do jasnega spričano ni. Da so se pa posebno v južno-zahodnih deželah Slavjanov tudi že zgodaj latinska pismena rabila, nam kažejo tako imenovani *Brizinski odlomki*.

Namen našega spisa je samo, kratek pregled slovenskega slovstva od naj stariših do naj novejih časov podati; zatorej bomo zanaprej o vsih družih slavjanskih narečjih molčali in se samo pri Slovencih, ki na Štajarskem, Koroškem, Krajnskem, Primorskem ter nekaj na Benaškem in zahodnem Ogerskem prebivajo, nekoliko mudili. Ker je vendar naša sedanja slovenščina

naravna hči staroslovensčine, kakor jo v starih rokopisih nahajamo; hočemo tudi nar poprej staroslovensko slovstvo malo pregledati in naj imenitnejše rokopise te dobe kratko popisati.

Pervo poglavje.

Staroslovensko slovstvo.

Pravi početek *staro- ali cerkvenoslovenskega slovstva* sega v sredo devetega stoletja; vendar ni dvomiti, da so se naši predde- dovi že pred Cirilovo dobo semtertje v pisanji poskušali, kakor nam Brizinski odlomki jasno spričujejo.

Ti Brizinski rokopis, naj stariše pisмено posestvo Slovencev, je bil najden v nekej Monakovski knjižnici l. 1807. Obsega tri od dveh različnih mizionarjev pisane odlomke, ki ima vsak svoj poseben pravopis: 1. *eno očitno spoved*, ki jo ima srenja za duhovnikom moliti, 2. *homilija o grehu in zveličanji* in 3. *eno spovedno molitev*. Imenuje se Brizinski, ker je bil naj popred v mestu Freisingen na Bavarskem hranjen in šele poznej v Monakovo prenesen. Sostava tih dragocenih spomenikov, ki so se nam v prepisih iz XI. in XII. stoletja, ohranili se pripisuje brizinskim mizionarjem, ki so med l. 769 do 1000 kerščansko vero Karantanskim Slovencem, oznanovali. Omilia je neki sestavljena po Abrahamu Karantanskem, Brizinskem škofu od l. 957 do 994. Una dva spisa sta, po jeziku soditi, še starejša. Naš slavni rojak J. Kopitar je ti preimenniti rokopis v svojej knjigi „*Glagolča Clozianus*“ natisniti dal ter ga učeno razložil.

Še starejši ali saj toliko star je pa slovenski napis na vojvodskem stolu, kj na Gospesvetskem polji blizo pol drugo uro od Celovca na desnej strani ceste stoji. Kakor sploh zgodovinarji terdijo, je ti stol in napis iz dobe *Ingua*, poslednjega vojvoda Slovencev proti koncu osmega stoletja. Še dan današnji so sledeče besede brati:

VERI

MA SVETI VERI

PRAVDO BRA NY VDOVE.

Da so se Gorptanski vladarji do 12. stoletja v slovenskem (windischen) jeziku ustanovljali, nam priča naj starejši Gorotanski letopisec *Janez*, opat v Vetrinju (Viktring) blizo Celovca,

ki je okoli leta 1280 živel. On piše takole: „Pervi dan septembra 1286 je bil Majnhard Tirolski po starodavnej navadi veličastno na vojvodski sedež povišan. Pod Kernsko goro (Karnburg) blizo cerkve sv. Petra je neki kamen: na ti kamen se vsede prostorojen kmet, ki to pravico po rodu ima; z eno roko derži blekastega bika, z uno pa blekasto kobilo.

V sivej borney suknji in kmečkih črevljah stoji nedaleč vojvoda z deželno bandero, obdan od svojih žlahtnikov in vitezov. Med njimi je tudi Goriški grof, kakor falski grof dežele (Pfalzgraf) z 12 banderami, zraven njega stoji grof Tirolski, kot deželni grof (Landgraf) in drugi grofi: vsi bogato in lepo oblečeni.

Kader se vojvoda, na palico naslonjen, kmetu na kamnu sedečemu približa, popraša kmet v slovenskem jeziku: „Kdo je tisti, ki se tamo približuje?“ Na to odgovorijo okoli sedeči: „Je knez deželni.“ Po tem kmet dalje vpraša: „Ali je pravičen sodnik, ki išče sreče domovine? Ali je prostorojen? Ali je prijatelj in varh prave vere?“ Na to vsi odgovorijo: „Je in vselej bode?“ Kmet reče dalej: „Po kateri pravici me pa zamore pregnati od mojega sedeža?“ Vsi odgovorijo: „Dobiš 60 beličev, blekastega bika, kobilo in obleko, katero knez sedaj na sebi ima, in rešil bode tvojo hišo od vsega davka.“ Sedaj kmet kneza lahko na lice vdari, opomnivši ga, da naj bode pravičen sodnik, odstopi in pelje obedve živinčeti seboj. Potem stopi knez na borni, neokinčani kamen, potegne meč in mahne ž njim na vse štiri strane sveta in glasno zapriseže, vsem biti sodnik po dolžnosti in pravici.

Kakor se sliši, je pri tej slovesnosti tudi ta navada bila, da se knez iz kmetskega klobuka napije, da bi se ljudstvo iz tega učilo, ne preveč za vinom hrepeneti, temoč zadovoljno se s tem živiti, kar domovina rodi.

Tudi je knez vsakemu, ki ga je pred cesarja tirjal, le v slovenskem jeziku odgovor dajati dolžan bil.

Iz Kernske gore je šel vojvoda v Gospe — svetsko cerkev, kjer se sveta maša opravlja.

Glagoliško slovstvo.

Do leta 1830, ali prav za prav do leta 1836, ko je našega slavnega Kopitarja „*Glagolita Clozianus*“ na svitlo prišel, je bilo učenemu svetu samo tisto glagoliško slovstvo znano, kterega domovina in polje je stara Hervatska v zmislu Konstantina Porfirogeneta, to je del današnje Istrie, celo Primorje, del Hervatske

in Dalmacije do reke Neretve zoblížnjimi otoki. Pa nje ni pisani spomeniki z gotovim letnim številom ne segajo dalej nazaj, kakor do trinajstega stoletja, če ravno narodne pravljice iznajdbo glagoliških pismen sv. Jeronimu pripisujejo in torej začetek glagoliškega slovstva že v peto stoletje postavljajo.

Kedaj in od koga je bila glagoliška azbuka iznajdena je še neznan, samo toliko je doslej gotovega, da se je glagolitica v drugej polovici 9. stoletja že pisala. To nam priča neka gerška listina z glagoliškim podpisom od leta 982, ki jo je Uspenski arhimandrit *Porfiri*, l. 1845 — 1846 na Atoškej gori najdel in prepisal. Od prihodnosti gre pričakovati, da bo to skrivnost razjasnila in Kopitarjevo mnenje poterdila, ki pravi, da je glagolitica, če ne več, saj toliko stara kakor cirilica.

V glagoliškem slovstvu gre *dve dobi* razločiti: *perva* sega do konca 12. stoletja: *druga* se začenja s 13. stoletjem in gre do naj novejših časov.

Glagoliških rokopisov iz prve dobe, v katerih se staroslovenščina še v svojej popolnej čistoti nahaja, je poleg slavnega Šafarika doslej vsih vkup 10 znanih. Naj imenitniši so tile:

1. *Podpis Jeriškega muha Jurja* pod gerško listino l. 982 v Iverskem samostanu na Atoškej ali sveti gori.

2. Tako imenovana *bulgarska abecednica* (*abecedarium bulgaricum*) najdena v Pariškej knjižnici. (*talinsko pismo maha pismenik*)

3. *Azenarijansko evangelje* v Vatikanskej knjižnici v Rimu, kamor je bilo l. 1736 iz Jeruzalema preneseno in obsega berilo sv. evangelj na celo leto, 159 listov. Konec manjka.

4. *Četereoangelje Viktora Grigoroviča* v Kazanu. Rokopis na belani (pergamenu) 172 listov. Začetek in konec, kakor tudi list 167 manjka.

5. *Palimpsest Bojanski*, rokopis na belani. 109 listov.

6. *Četereoangelje Zografskega samostana* na Atoškej gori, že zelo pomankljivo.

7. *Glagolita Klozianus*. Pod tim podpisom se razumevajo redki ostanki večega glagoliškega rokopisa iz 11 stoletja, ki jih je naš slavni J. Kopitar l. 1836 na Dunaji izdal in razjasnil. Še v 15. stoletji je bil ta rokopis cel in prekrasno vezan v rokah *Janeza Frangopanskega*, lastnika Kerškega otoka. Po njegovej smerti l. 1482 je dobil del tega rokopisa duhovnik *Luka de Reynaldis*, ki ga je vitezu *Breisacherju* l. 1500 daroval. Od tega ga je potem grof *Paris Klox* v Tridentu podedoval.

982

Petrus evangelium

Petrus evangelium
900 listov
Zograpos.

Verh tega se pa nahaja iz prve dobe tudi nekaj cirilskih rokopisov, katerim so glagoliška pismena in stavki primešani.

Pričakovati vendar gre, da se bo še več rokopisov iz te dobe, ki doslej po različnih knjižnicah v neznanosti leže, s časoma svetu odkrilo.

Druga doba se prične, kakor smo že rekli, s 13. stoletjem, ter je v jezikoslovnem obziru mnogo nevažniša kot prva, če ravno veliko več rokopisnih in tiskanih spomenikov šteje. Stari slovenski jezik se je čedalje bolj zanemarjal in po novem obrabčal; pri vsakem prepisovanji se je kaj prenarajalo. Tako se je stara moč in krepost jezika zmiraj bolj zgubljala.

Iz te dobe se še najdejo naj različniši spominki: zakoni, listine, pisma, nagrobni in cerkovni nadpisi, kakor tudi precej tiskanih del. Tiskalo se je posebno v Benetkah in Rimu in ob času reformacije tudi v Tibinku na Nemškem. V naj novejšem času je bila po prizadetji preslavnega Šafarika tudi v Pragi prokrasna glagoliška tiskarnica napravljena, kjer so letas njegovi prevažni „*Památky hlahašlého písemnictví*“ na svitlo prišli.

Da se v glagoliških spisih toliko ružismov nahaja, izvira od tod, ker so glagolitje mislivši, da se je ob času preganjanja staroslovensčina v svojej nekdanjej čistoti na Rusovskem ohranila, mnogo izrazov iz rusovskih knjig povzeli.

Današnje dni se rabi glagolitica samo v cerkovnih bukvah nekoliko Dalmatinskih Slavjanov Senjske škofije. Za slavjanskega jezikoslovca ostane vendar zmiraj naj vredniši predmet preiskovanja in premišljevanja. Gre upati, da se bo v izdavanji starih glagoliških rokopisov marljivo napredovalo; temelj je s Šafarikovim gori imenovanim delom položen.

Cirilsko slovstvo.

Mnogo imenitnija in tudi dan današnji veliko dalej razširjena abeceda je *cirilica* ali *cirilska azbuka*, v 9. stoletji od svetega Cirila po izgledu gerških pismen sestavljena. Rabijo jo Rusi, Serbi in Bulgari, to je, okoli 60 milijonov Slovanov v cerkovnih in državnih opravilih.

V devetem stoletji so gospodovali po slavjanskih državah trije mogočni knezi *Rastislav*, *Svatopluk* in *Kocel*, goreči za zvelečavno vero in kerščansko izomiko svojih podložnih. Pošljejo torej l. 863 v Carigrad k gerškemu caru Mihaelu III prošnjo rekoč: „*Naša država se je pokristjanila, pa učiteljv nimamo, da bi nas vodili in učili, ter nam svete bukve razlagali. Mi ne umemo*

ne gerškega niti latinskega in eden uči tako, drugi drugače, in po takem ne zastopimo razuma sv. pisma, ne njegove moči. Pošlji nam torej učiteljev, kateri nas bodo znali besede sv. pisma in nja pomen učiti." — Berš popraša car svoje svetovavce, koga naj bi poslal in ti mu imenujejo učena brata *Konštantina* (poznej *Ciril* imenovanega) in *Metoda* iz mesta Soluna. Car ju da poklicati ter jima prošnjo slavjanskih knezov razodene. Obadva privolita in se podasta slavjanskim narodom luč kerščanske vere prižigat. Razlagata jim v domačem jeziku večne resnice, sestavita slavjansko abecedo in poslovenita potrebne sv. bukve. *Zdaj so bili Slovenci veseli, slišati velika čuda božja v svojej besedi.* Blizo tako nam pripoveduje stari časopisec *Nestor*, ki je v Kievu na Rusovskem med letom 1056 — 1116 živel in pisal.

Tako sta postala **Ciril** in **Metod** naj večja dobrotnika slovanskega rodú. Med tim, ko je sv. pismo družim Europejskim narodom še skoz več stoletij celo nepristopno in samo izklenivna lastnina duhovščine bilo, so ga Slavjani po nju prizadeti že v 9. stoletji v domačej mičnej besedi slušati in brati zamogli. Po vsej pravici zaslužita žlahtno ime slavjanskih apostelnov. Mislimo torej vsim bravcom postreči, če tu kratek životopis tih mnogozasluženih mož podamo.

Sv. apostelna *Ciril* in *Metod* sta bila rojena v gerškem mestu Solunu (Thessalonichi). Leto nju rojstva ni natanjčno znano. Eden slavjanski životopisec Cirila piše, da je l. 869 v 42. letu svoje starosti zamerl. Po tem je bil namreč l. 827 rojen. Rojstno leto Metoda je pa popolnoma neznano; samo toliko vemo, da je bil starši od Cirila. Bila sta ali rojena Slavjana ali sta se s slavjanskim jezikom že v očetovskem domu soznanila; zakaj tisti čas je bil v gerškem cesarstvu slavjanski jezik tako v navadi, kakor sam gerški. Od nju mladosti samo toliko vemo, da sta se že od mladih let za duhovski stan pripravljala. Sv. Metod je stopil v samostan in je za duhovnika posvečen tako krepostno in pobožno živel, da je v kratkem pozornost cesarskega dvora na se obrnil; vendar on je ostal v svojem samostanu, dokler ga ni Gospod ž njegovim bratom Cirilom med Kozare, potem k Bulgarom in skorej med Slavjane za apostelna poklical.

Sv. *Ciril*, pred vstopom v samostan Konštantin imenovan, je že z mladega kopernel po pravej modrosti kerščanskej. Kmalo je vse součence daleč prokosil. Zavolj njegove globoke učenosti in velike zmožnosti v jezikih ga postavijo učitelja modroznanstva, ktero je s takim uspehom prednašal, da so ga učenci iz vsih

okolnih mest in krajev poslušat hodili. V prepiru o podobočastji in o veri kerščanske je v svojem 24. letu vse protivnike premagal. Potem se je podal s svojim bratom Metodom v samostan na gori Olimp. Pa tudi tukaj nista dolgo v pokoji živela; zakaj cesar ju je odtod poslal, h Kozarom, ktere so Židi in Mohamedani na svojo vero spreoberniti skušali. Kmalo se soznanita v Chersonu s njihovim jezikom in jim začneta kerščansko vero razlagati, kar se je jima tako dobro vdalo, da je vojvoda Kozarov pod kaznijo smerti dalje razširjanje židovske in mohamedanske vere prepovedal. Vredita novo založeno cerkev, postavita nekoliko duhovnov v novem vinogradu Gospodovem in se po osvobodnji nekoliko zajetih Gerkov spet nazaj verneta.

Tu sta obrnila svoje oči na Slavjane, kteri so bili sicer že večidel kristjani, vendar zavolj pomanjkanja pisem in knjig v lastnem jeziku poganskih zmot še ne popolnoma očiščeni. Sklene tedaj Ciril, tej potrebi v okom priti in sestavi okoli leta 860 popoln slavjanski pravopis na podlagi gerške abecede, ktera se po njem cirilska abeceda ali cirilica imenuje. Kmalo (ali že na gerškem ali šele pozneje v slavjanske dežele poklicana) jameta tudi naj potrebnije bogoslužbne knjige predstavljati. — Jezik slavjanski, kteri se v teh spisih najde, se imenuje cerkveni ali staroslovenski in je bil nekđaj ali pri Bulgarih ali pa po vsej priliki pri naših slovenskih prededovih v navadi. Sedaj ga še uživajo, se ve da ne več v svojej izvirnej čistoti, pri božjih službah Rusi, Serbi, Bulgari, kakor tudi več z zapadno cerkvijo zedinjenih Rusinov in Dalmatincov. Tistega časa je bil posameznim slavjanskim narečjem veliko bližji in razumljiviši.

Slavjani so bili vsi navdušeni božje službe v domačem jeziku, zatorej je slava kralju nebes in zemlje in hvala Cirilu in Metodu v kratkem po vsih slavjanskih deželah zadonela. Kmalo so vendar zbudili ti slaveči glasi kačo zavidnosti v sercu nemških škofov in posebno Solnograškega nadškofa Vihinga. Zatožijo sveta brata papežu, kakor bi pod zagrinjalom slovenske božje službe krivoverske zmote med slovenskim ljudstvom razširjala. Na to ju papež l. 867 v Rim pokliče, da bi se sam nju pravovernosti prepričal. V popolnej savesti svoje nedolžnosti se napravita brez odlašanja na pot. Med tim je papež Miklavž zamerl in Hadrian II. njegovo mesto nastopil. Komej je slišal o prihodu sv. bratov ostanke sv. Klimenta seboj nesočih, ki sta jih na nekem otoku blizo Chersona najđla, jima gre s celo duhovšino in množino rimskega ljudstva nasproti ter ju z veliko slavnostjo v Rim do-

vede. Tu se opravičita pred papežem obdolženja tako, da on Metoda za nadškofa in Cirila za škofa Moravie in Panonie postavi. — Ciril vendar zavoljo bolehnosti te časti ni prevzel, temoč v Rimu ostane in v nek samostan stopi, kjer je 14. februarja l. 869 svoje z večnimi zaslugami oslavljenjo življenje končal.

Metod se verne spet k svojej vernej čredi nazaj. Goreče in nevtrudljivo oznanuje zopet kakor popred besedo božjo po obeh straneh Donave blizo Save in Drave, vpravna moravsko nadškofijstvo in kersti nezadolgo tudi českega kneza Boriboja na dvoru kralja Svatopluka.

Slavjanom toliko draga služba božja v domačem jeziku se je razširjala tudi po sosednih krajinah med Hervati, Serbi, Čehi, Polaki itd. Kakor popred so nemški in latinski duhovni tudi sedaj le z nejevoljo gledali na veseli razcvet slovenske liturgie ter so Metoda znova pri papežu Janezu VIII. zatožili, da ne opravlja službe božje po obredih svete rimske cerkve. Papež ga pokliče na presojo v Rim in ga zopet nedolžnega spozna, ter v lastnem pismu kralju Svatopluku priporoči.

Papežev pohvaljni razpis vendar ni vdušil čerta zoper svetega moža. Hudo preganjanje je zopet vstalo po naših krajinah zoper slavjanske duhovnike in mnogo jih je zdihovalo vklenjenih po ječah. Od nevernikov preganjan, od krivih bratov in sosedov sovražen in obrekovan, potoži svoje težave papežu Janezu in ga prosi, da bi s svojo mogočno besedo sovražnike pokrotil. Kakor ljubezniv oče mu papež odgovori, ga potolaži in poterdi v apostolskem djanji. Verh tega ga povabi v Rim na pokoj, kjer je tako dolgo ostal, dokler ni Svatopluk poslancov za njim poslal, ter mu obljubil, ga krepko zoper napade sovražnikov braniti. — Ostali čas življenja je tako pobožno preživel, kakor je začel in po ustanovljenji *Gorazda* za svojega namestnika v nadškofijskem uredu je 6. aprila 885 mirno v Gospodu zaspal *); njegovo ime pa slovi od naroda do naroda, vsim Slavjanom slavno in drago.

Koliko in ktere svete knjige sta Ciril in Metod prestavila, se ne da gotovo povedati. Sploh se jima pripisuje *prestava nekoliko sv. pisma stare in nove zaveze: kot 5 Mozesovih bukev, psalmov, pridigarja, evangeli in nekoliko listov*. Rokopisi so se že davno pozgubili, samo semtertje se je še kaka prepisatev taistih ohranila.

*) Nekteri pisatelji terdijo, da se je bil na stare dni še enkrat v Rim podal in tam šele l. 910 zamerl.

Verh tega je bila v štirih prvih letih na Moravskem tudi dognana prestava pglavitniših takratnih obrednih spisov, kakor sv. *berila iz starega zakona* (paramejnik), *časoslov* (horologij), *molitevnik* (ritual), *službenik* (liturgjar) in *osmospev* (oktoih, to so *cerkvene pesme*. Ni dvomiti, da so se tega dela prvi in naj imenitniši učenci Cirila in Metoda: **Kliment, Naum, Angelar, Sava** in **Gorazd** ydeleževali. Prvi je bil Bulgar, poslednji Moravljan in od Metoda za svojega naslednika postavljen.

Kakor Ciril in Metod so bili tudi ti možje vsi vneti za razšir prave edinozveličavne vere med Slavjani. Ko so pa po Metodovej smerti očitni sovražniki Slavjanom, nemški škofi, staro preganjanje zoper slavjanske duhovnike v naših krajih sopet pričeli, so morali vsi svoje čredo popustiti ter se v Bulgario vmakniti. Kako marljivo so pa tudi tam v Gospodovem vinogradu delali, pričaujih blagi spomin še pri njih današnjih vnukih in njih dela, ki so se deloma do naših časov ohranila. Bulgarska cerkev je posvetila spomin teh slavjanskih apostelnov s posebnimi cerkvenimi šegami. Še dan današnji nosijo samostani in cerkve imena tih svetih mož, p. *cerkev in samostan sv. Klimenta, sv. Nauma, sv. Gorazda* i. t. d.

Njih naj imenitniši učenci in slov. spisatelji so bili: **Konštantin, bulgarski škof, Grigorij, Joan eksarh neimenovani predstavljavec dveh življenjopisov, Božidar Doskov, mnih Hraber** in **car Simeon Veliki**, ki je v Bulgarii od leta 888 do 927 caroval. Ta preslavni mož ni samo druge pisatelje v njih znanstvenih delih na vso moč podpiral, ampak se je tudi sam z naj boljim uspehom na slovstvenem polji poskušal.

Na tak način se je v 65 letih (862—927) staroslovenščina z mnogimi preimenitnimi spisi obogatila. Po pravici se more reči, da je bila doba do Simeonove smerti zanjo zlati vek. S smertjo mnogo zasluženega cara vendar ni popolnoma prestala delavnost na polji slavjanskega polja: še zmiraj se je delalo in pisalo, kakor nam mnogi različni rokopisni odlomki, po različnih knjižnicah raztreseni, slavno spričujejo; pa jezik je svoje čistote in čverstote zmiraj bolj zgubljal in se po novem spreobračal.

Naj prikladniše se da zgodovina staroslovenskega ali cerkvenega slovstva v *tri dobe* razdeliti:

Perva doba sega od Cirila ali 9. do 13. stoletja. Tu se nahaja staroslovenščina v svojej popolnej čistoti. Ta doba je torej za slavjanskega jezikoslovca naj imenitniša.

Naj stariši rokopisi staroslovenskega jezika segajo do srede 11. stoletja. Razun že imenovanih glagoliških in Brizinskih odlomkov so naj važniši.

Ostropirsko evangelje, ki jih je diakon *Grigori* v 11. stoletji spisal. Hrani se v carskej knjižnici v Petrogradu. G. Vostokov ga je dal v Petrogradu in Hanka v Pragi natisniti.

Supraselski rokopis, tako imenovan od nekega samostana na Rusovskem. Naš preslavni domorodec g. Dr. *Miklosič* ga je l. 1851 prav krasno na 452 straneh natisnjenega v Beču na svitlo izdal.

Remsko evangelje, na katero so francozki kralji pri kronanji prisegali. Imenuje se tudi *Sašavsko evangelje* po nekem samostanu na Českem. *Coeca heneris sine Emambrius sine Lazarus*.

Druga doba teče od 13. do 16. stoletja. Iz te dobe se najde še velika množica rokopisov, kateri so vendar že močno z ruzismi in družimi novejšimi izrazi napolnjeni. Naj imenitniši rokopis te dobe je *Lavrentinski kodex*, naj stariša znana prepisatev letopisov *Nestorja*, ki se more oče slavjanske zgodovine imenovati.

Tretja doba se začne s šestnajstim stoletjem. Jezik je zmiraj bolj slabel in pešal; na Rusovskem so se celo mongolizmi vmes vgnezdili. Sploh se je želelo, da bi se pokvarjena staroslovenščina spet popravila. Zatorej se je tedajšni car *Bazili Ivanovič*, ki je svojo deželo mongolskega trinoštva oprostil, na Carigraškega očaka s prošnjo obrnil, mu moža poslati, ki bi bil za to delo popolnoma zmožen. Ta mu pošlje l. 1512 mniha *Maksima* iz atoške gore, prav učenega in zvedenega slovenskega jezikoslovca. Devet let se je Maksim trudil in popravo obrednih knjig srečno dognal. Ali v preveliko škodo skliče car tako imenovane slovstvarje, da bi Maksimovo prestavo še enkrat pregledali. Ker niso duha prave slavjanščine umeli, so brisali in prenaorejali, kakor se jim je poljubilo. Ker se je Maksim, pravega prepričan, temu vstavljal, je navstal med njim in popravljavci hud prepir, ki je delj časa terpel in poslednjtč s tim končal, da je bil Maksim v ječo veržen, ker se je v tem prepiru caru zameril. Vmerl je po 33 letnem zaporu l. 1556.

Če so se ravno poznej še nekolikokrat tega dela lotili, je bila vendar poprava obrednih knjig šele l. 1667 in sv. pisma l. 1751 doveršena. Pa tudi s tim si staroslovenščina nič ni opomogla, ker so bila pravila, po katerih se je popravljalo, duha slavjanskega jezika popolnoma nasproti.

Tako je staroslovenščina že v naj stariših časih prav krepke in mogočne korenine pognala. Kako veličansko drevo bi bilo s časoma zraslo, če bi ga ne bilo toliko nemilih okolštin dušilo in v rasti zadrževalo. Pa vendar si moramo svesti biti, da se tako zgodaj noben kerščanski narod s takim obilnim slovstvom ponositi ne more.

Na koncu še dostavljamo knjige, po katerih se moremo s staroslovenskim jezikom popolnoma soznaiti; in te so skorej zgolj dela našega preslavnega jezikoslovca g. prof. Miklosiča, namreč:

Radices linguae slovenicae veteris dialecti (Lipsiae in libraria Weidmannia MDCCCXLV.)

Lautehre der slovenischen Sprache (Wien, Braumüller 1850.)

Formenlehre der altslovenischen Sprache (ravno tam).

Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti (ravno tam).

Vergleichende Lautehre der slavischen Sprachen (ravno tam).

B. *Kopitarja Glagolita Clozianus* (Vindobonae apud Gerold MDCCCXXXVI).

Dobrovskega institutiones linguae slov. veteris dialecti.

Schleicherja Formenlehre der Kirchenlavischen Sprache (Bonn bei König 1852).

Slovar cerkovno-slavjanskago i ruskago jezika (Petersburg 1847).

Drugo poglavje.

Novoslovensko slovstvo.

Po preganjanji slovenskega obreda in oziroma tudi slovstva, je bilo naše slovstveno polje noter do 16. stoletja popolnoma zapuščeno. Duhovni so se skoz in skoz latinskega bogočastja poprijeli, in slovenski jezik je zginil iz svetišč in na mesti njega je prišel posebno latinski kakor tudi nemški v navado. Čedalje bolj se je širila nemščina po uredih in šolah v javnem in semtertje tudi v domačem življenju. Pa hvala Bogu! še se je ohranil naš jezik saj v priprostej koči slovenskega deželana, da si je bil ravno iz poslopij gospôde že davno pregnan. Tamota je jela počasi zginjati, burja je ponehala in travniki slovenskega slovstva so v 16. stoletju na novo zazeleneli. Od sih dob se slovensko slovstvo neprenehoma obdeluje in čedalje lepših in terdliših mladik poganjati jema.

Naj prikladniše se da novoslovensko slovstvo v tri razdele razdeliti.

- 1.) sega od 16. stoletja blizo do l. 1770,
- 2.) od leta 1770 do leta 1843, in
- 3.) od leta 1843 do današnjih dni.

Pervi razdel.

Spodbada k slovenskemu pisanju je bila verska homatija na Nemškem, od kodar se je (žalibog) njeno seme naglo tudi po naših deželah razsejalo. Mnogo slovenske gospode in tudi nekoliko katoliških duhovnov je od stare vere odpadlo, ter se nove poprijelo. Da bi luteransko (krivo) vero ložej tudi slovenskemu narodu vcepiti zamogli, so jeli berž svetopisemske in druge verske bukve spisovati in jih ljudstvu v domačem jeziku v roke dajati. Kakor je bil na Nemškem Martin Luter, glavavar vsih prekucij in homatij, tako so bili na Slovenskem krivoverski pisatelji slovenski jezik v novo življenje zbudili.

Naj imenitniši prijatelji in podporniki slovenščine v tem času so bili:

Primož Trubar, rojen v Raščici na Dolenskem leta 1508. Njemu se imamo Slovenci zahvaliti, da se je zapuščena in zane-marana slovenščina v šestnajstem stoletju prvič pisati jela, in ga torej po vsej pravici našega slovstvenega Kolumba imenovati moramo. On je slovensko slovstvo spet zbudil in svetu pokazal, da naš jezik ni tako okoren, da bi se v taistem pisati ne dalo, kakor so poprej sploh mislili.

Ko se je jela luteranska krivovera tudi po slovenskih okraj-nah razširjati, ter si čedalje več prijateljev pridobivati, se je je zmed mnogo drugih tudi naš Trubar, bivši Ljubljanski korar, po-prijel. Serčno je kopernel tudi Slovence za novo vero predobiti. Ker so se mu slovenske, prostemu ljudstvu umevne bukve naj boljši pripomoček k temu zdele, je jel premišljevati, kako bi se to naj bolje osnovati in naj potrebnije verozakonske bukve v slovenski jezik prestaviti dale. Spisal je torej narpoprej *abecedo* in *katekizem*, ki jih je pod izmišljenim imenom mesta in tiskarja leta 1550 v Tibingu z nemškimi pismenkami natisniti dal. Temu je sledil l. 1555 že *veči katekizem* že z latinskim čerkopisom tiskan, kterega je v vsih njegovih daljih delih upotreboval, ki jih je še mnogo izdal.

Med tim je moral zavolj nove vere domovino zapustiti in se na Nemško vmakniti, kjer je luteranska vera že sploh razširjena

*Botar je pobledel v slovenski, poraj se vseh njegovih prijateljev 17. leta
do leta 1570 volno bojuje po slovenski pisani. Nove vse bukve dale na Slovenskem so
novo pisano. Leta 1547 je novak bežal na Koroško, leta 1548 pa v vidi v Waiblingen
prijel. Bodi je igrača je pastirja Kolbenwiškega (Kolbenweg). Vsa trije njegovi trije
bukve so slovenski v latinsko pisani. Njihovi izdanci, najprej: *abeceda* in *veči katekizem*
(to sta prvi pisani) in *abeceda* v latinsko pisani. Njihovi izdanci (to sta prvi
vse, ki jih je bil v ti. letih vseh pisanih slovenski bukve) (to sta prvi)*

bila. Vselil se je v glavnem mestu lutrovstva v Witenbergu, pa vendar svojih Slovincov ni pozabil in že zmiraj prestavljal in v slovenskem jeziku bukve tiskati dajal. Leta 1555 je izšla njegova slovenska prestava sv. *Matevža*, leta 1557 *pervi del novega zakona* (t. j. 4 evangelji in apostolske zgodbe) in leta 1566 celi *psalter* s kratkimi razlagami. Drugi natis celega novega zakona je od leta 1582. Ker se je med tim nova vera tudi po Slovenskem že bolj razširila, je bil od krajnskih stanov leta 1561 spet nazaj poklican. Pripeljal je seboj tiskarja, *Mandelna* po imenu, kterega so pa Ljubljanci zasmehovavno *Mandelca* klicali. Ker so bili njegovi prvi izdelki katoličanom neprijazni spisi, se je moral kmalo s svojo umetnostjo spet na Nemško preseliti. Čez nekaj let pride spet v Ljubljano in je tu l. 1575 *Jezusa Siraha* in l. 1578 *Pentateuha* natisnil, ki sta bila menda prva v Ljubljani tiskana slovenska spisa.

Oboje je napisal
Dalmatin
natisnil.

Ako ravno se je Trubar nekaj časa na Kranjskem zadrževal, je vendar neprenehoma za tiskanje slovenskih bukev v Tübingu, Witenbergu in Urahu skerbel, kjer se ni samo za Slovence, temuč tudi za druge Jugoslavene z *latinskimi, cirilskimi; in glagoliškimi* pismeni tiskalo. Zato si je bil več pomagavcov najel, med kterimi gre posebno *Ant. Dalmatina, Pet. Vergeria*, bivšega Koparskega škofa, *Štefana Konsula, Matevža Popoviča, Janeza Maleševca, Jurja Jurišiča*, in *Lenarda Merčeriča* imenovati. Vsi ti so si vzajemno pomagovali, prestavljali in v slovenskem, horvaškem in dalmatinskem jeziku bukve natiskovali.

Po njegovem pregnanji iz Krajnskega je bil Trubar po različnih krajih na Nemškem v Rotenburgu, Kempnu, Ljubnu in v Derendingenu, za pastorka kjer je tudi 78 let star 28 junija 1586 zamerl.

Trubarjeva prestava je bila, kakor je v začetku povsod taka, močno pomankljiva in popačena. On ni delal razločka med ojštrim in rahlim *s, z*; pisal je mesto ojštega rahlega in narobe; je rabil po izgledu nemščine členico in je sploh zló nemškutaril. Pa vendar mu gre pri vsih tih pomanjkljivostih čast, da je bil slovenščino zbudil in slovenskemu slovstvu podlago postavil. Za njim naj imenitniši delavec na slovstvenem polji je bil:

Juri Dalmatin, rojen, kakor se iz nekega njegovega slovarja vidi, v Kerškem na Dolenskem in zamerl 31. avgusta l. 1589 v Ljubljani. Prestavil je *Pentateuha*, ki je bil l. 1578 natisnjen in celo sveto pismo. Ker je bil dalji slovenski natis v Ljubljani od vlade prepovedan, so dali kranjski stanovi celo sv. pismo

Trubar je bil prvi, ki je pisal pismo po slovenski, l. j. tako, kakor se govori in nalaga se dan danes, samo da je pisal v latinici. Vse to je bilo v prvi knjigi, ki je izšla leta 1575 v Ljubljani, in to je bil prvi slovenski natis.

Bohoričevem popravljenem pravopisu v Vitembergu l. 1584 natisniti, od kterega se po knjižnicah še nekaj iztisov dobi. Dalmatinova prestava je že mnogo boljša in družim slavjanskim narečjem bližja, kakor Trubarjeva. On je že bolj natanjko ločil sikavce, pa vendar še ne prav. Ravno tam in ravno tistega leta je tudi izdal *Duhovne pesmi* in neke *molitvene bukvice*.

Da bi se v pisanji večja edinost ustanovila, je spisal **Adam Bohorič**, vodja stanovnih šol v Ljubljani pod naslovom *Arcticae horulae* (pozimske urice) *pervo slovnico slovenskega jezika*, ki je sicer pomanjkljiva, se pa vendar za prve čase dobra imenovati zamore. V taštej je ustanovil pravopis, ki se je pod imenom *Bohoričica* posebno v molitvenih bukvah do naj novejih časov ohranil. Izdal je tudi še nekaj drugih spisov; med timi bukvice *svetih pesem* s podpisom *A. B.*, ki jih je mende sam skoval. Bohoriču in njegovim prijateljem se imamo zahvaliti, da se je slovensčina po njegovej slovnici že v prvih časih precej pravilno in dosledno pisala.

Boštjan Krel je poslovenil *Špangenbergovo postilo* (homiletiško razlaganje), ki je bila cela l. 1578 v Ljubljani natisnjena.

Po nesreči so bili vsi štiri pisatelji protestanti. Zatorej so bili ob času preganjanja njih spisi ojestro prepovedani, in kjer so se najdlji, brez prizanašbe pokončani. Po deželi so se nalašč pobirali, na polnih vozéh v mesto dovažali in na tergu očitno sožigali. Se ve da se je le maloktera knjižica semtertje v kakem kotu ohranila. Tudi Ljubljanskej tiskarnici ni bilo prizanešeno.

Ravno zavolj krivoverstva pisateljev je imela zbujena slovensčina le malo ali clo nobenega uspeha.

Iz tih časov je treba tudi omeniti posebnega podpornika slovenskega slovstva **Janeza Ungnada**, barona v Žineku (Sonog). Ti slavni gospod, rojen Avstrianec, je bil naj višji vojniški zapovednik na Štajarskem, Krajskem in Koroškem; poslednjič se je vendar zavolj nove vere na Nemško vmaknil, kjer se je v mestu Urahu vselil in tam z besedo in z djanjem izdavanje slovenskih bukev na vso moč podpiral. On je napravil, da so tudi nemški vladarji in mesta tiskanje slovenskih bukev v dnarji podpomagovali, clo cesarja Maksimiliana je premogel, da je v te namen „weil das christlich löbliche Werk zum zeitlichen und ewigen Wohl der armen Unwissenden diene“ 400 goldinarjev daroval. Še na smertnej postelji je svojej gospej živo naročal, za natiskovanje slovenskih bukev skerbeti rekoč: *Glej to so moja decu*. Vmerl je v Vintricu na Českem leta 1564.

Po smrti tih mož je spet vse potihnilo kakor v grobu, samo od časa do časa se je prikazala na slovstvenem nebesu kako berleča lučica, ki vendar osamela ni mogla globoke tamote razsvetliti. Može, ki so se do konca te dobe v slovenščini poskušali, so:

Tomaz Kren, Ljubljanski škof, je bil prvi, ki je slovenstvo znova v svoje lepo varstvo vzel. Izdal je l. 1612 *evangelje in listave*, ki jih je v Gradcu natisniti dal, ker je v Ljubljani tiskarnica razdjana bila. Prestava je popolnoma po Bohoriču, vravnana in clo nektere nemške besede, ki jih je Dalmatin upotreboval, so z boljšimi slovenskimi premenjene. *Drugi natis* je osnoval 60 let poznej t. j. l. 1672, ljubljanski stolni dekan **Šentleben**. Pravopis je tudi Bohoričev vendar je „ad faciliorem populi intelligentiam“ Krenove čistoslovenske besede z bolj znanimi nemškimi premenil.

Miha Mikec, korar v Ljubljani je spisal *katekizem* z dosti lepimi podobami, ki je bil l. 1615 v Augsburgu natisnjen, kjer je tudi l. 1626 *prva Krajnska pratika* na svetlo prišla.

Janez Čandik iz Višnje gore, jezuit v Gradcu, je izdal *katekizem Petra Kanizija* l. 1618. Drugič ga je dal pater Marka l. 1768 na Dunaji natisniti.

Janez Volf, franciškan, je spisal bukve „*Schulla tiga premishluvana*“, ki so bile leta 1633 v Inšpruku tiskane.

Adam Skalar je prestavil *sv. Bonaventura ad pokore* v letu 1643.

Matia Kastelec; poslednjič korar v Novomestu, je izdal l. 1678 *Bratovske Buquice S. Roshenkranza* in l. 1684 že v nekaj boljšem jeziku: *Nebeschki Zyl*. Sploh si je tudi na vso moč prizadeval, slovensko branje med prostim ljudstvom razširjati. S tim, da so jeli počasoma tudi kmetje slovenske bukve prebirati in kupovati, se je slovensko knjigoterštvo močno pospešilo. Zamerl je l. 1688.

V ravno tem duhu je tudi pisal kapucinar **Joanes a s. Cruce**, rojen Vipavec, ki je med l. 1690—1700 štiri ali šest zvezkov *Krajnskih pridig* na svetlo izdal.

Da se proti koncu 16. in v začetku 17. stoletja tudi na Koroškem slovenščina ni popolnoma zanemarala, nam priča slavni zgodovinar **Jeropim Megiser**, ki je l. 1592 svoj „*Dictionarium quatuor linguarum, videlicet Germanicas, Latinas, Illiricae (quae vulgo Sclavonica appellatur) et Italicas*“. Se ve da je to le slaba poskušnja; pa vendar je bil ti slovar 2 ali 3 krat izdan.

Iz te dobe je treba tudi omeniti preslavnega zgodovinarja baron **Janez Vajkart Valvazorja**, ki je celo svoje življenje in vse

svoje premoženje domovini posvetil. Pisal je sicer le v latinskem in nemškem jeziku, vendar se tičejo blizo vsi njegovi spisi jugoslavenskih dežel. Naj imenitniše njegovo delo z mnogimi podobami okinčano je med mnogo družimi *Slava vojvodine Krajnske* (Ehre des Herzogthums Krain), katerih obsežek ni le Krajnska domovina temuč clo občna zgodovina Slavjanov.

Rojen je bil v Ljubljani 28 maja l. 1641 in je zamerl v Kerškem mesca septembra 1693, 52 let star in ubožen. Ko je bil namreč vse svoje premoženje za natisovanje bukev in napravljanje bakrorezov k različnim delom izdal, je moral na zadnje svoj grad in svojo knjižnico prodati, katero so si jezuiti v Zagrebu za majhen denar nakupili. Zares resnične so besede rajne Čbelice:

Za Krajno premožen,
Za Krajno učen,
Za Krajno ubožen,
Za Krajno rojen.

Ponosno tega preslavnega moža svojega rojaka imenujemo.

Leta 1715 je izšla *druga slovenska slovnica*, ki jo je nek pater **Hipolit** iz Novega mesta izdal. Natisnjena je pri J. J. Majerju, ki je po prizadetji Šenlebna iz Solnograda v Ljubljano poklican bil. V predgovoru dokazuje potrebnost slovenske slovnice in pravi, da mu je, ko je bil rokopis že doveršil, tiskar silno staro že natisnjeno slovnico prinesel in ni se mogel načuditi, da so Krajnci že kedaj slovnico imeli. Berš je svoj rokopis po tej popravil. To je bila namreč stara Bohoričeva slovnica. Na prvi pogled se pozna, da jo je samo prepisal; more se taj po vsej pravici drug natis Bohoričeve imenovati. Kakor Bohoričeva je tudi Hipolitova močno pomanjkljiva. Pater Hipolit (je tudi oskerbel *pervo prestavo Tomaža Kempčana*, ki je l. 1719 na svitlo prišla in) je spisal precej obširen *latinsko-nemško-krajnski slovar*, ki se v rokopisu v baron Coizovej knjižnici nahaja. Zamerl je l. 1722.

Leta 1730 je izšla *tretja izdava evangelj in listov* pri založniku Hipolitove slovnice. Posvečena je tedajnemu ljublj škofu grofu Šratenbachu. Na koncu je *nekaj slabih pesem* pridjanih in *kratek katekizem*.

Leta 1734 je izdal P. **Basar** svoje *Pridige na celo leto*, ki so v dosti slabem jeziku pri Ljubljanskem tiskarji F. Reichhartu na svitlo prišle. Spisal jih je, kakor bi nikdar ne bil od kake slovnice slišal.

Leta 1741 so bili *evangelji in listi* pod ravno taistim škofom Šratenbachom četertokrat izdani. To četrto izdanje je bil prej ko ne fajmošter **Paglovec** iz mesta Kamnika, Japelnov učenik, oskerbel. On je bil neki še več slovenskih bukev prestavil, čeravno svojega imena ni nikjer podpisal. Sploh se je podpisoval: „*Skusi moj o eniga Mashnika s gorenske Crainske Strani.*“ Japel ga hvali kot dobrega jezikoslovca?? Vmerl je okoli l. 1770 že 80 let star.

Viditi kako različno in napčno slovenski pisatelji pišejo, so se jeli posamezni možje čedaljebolj s slovensko slovnico pečati. Treba je tu pred vsimi družimi omeniti učenega Celjana **Ivana Popoviča**. Izdal je v nemškem jeziku „*Untersuchungen vom Meere*“. Verh tega je zapustil precej dobro slovnico v rokopisu. Njegova živa želja, jugoslavenske dežele obhoditi in popisati, se žalibog zavolj pomanjkanja podpore ni mogla vresničiti. Vmerl je kot učitelj nemškega jezika na Dunajskem učilišču l. 1774 v Perchtoldsdorfu.

To dobo sklene pater **Marka Pohlina**, ki je leta 1765 *abecedo* in 1768 svojo slovnico, pod naslovom „*Krajnska Gramatika*“ izdal, ki je, čeravno skoz in skoz slaba in napčna, vendar kmalo dva natisa doživela. Tudi on od nobene druge slovnice vedjeti noče in se naj boljšega jezikoslovca misli. Skerpana je slovnica, da je joj. Izdal je tudi še nekoliko družih ravno tako slabih spisov. Ni ga še bilo pisatelja, da bi bil Pohlina v nemškutarenji prekosal. Vselej je poprej nemško mislil, predenj je kaj zapisal, pa jo je tudi zadel, da se Bogu smili. Podamo tu samo nekoliko izgledov. Ker ni vedil za nemško besedo *Ursache* primerne slovenske, si kmalo iz zadrege pomaga. „*Sache*“ si misli je „*reč*“ in „*ur*“ zaznamuje, kar je od začetka, a pa je prvo pismo v abecedi, tako je bila po njegovih mislih primerna beseda „*areč*“ gotova. Tako je spisal bukve: *Nauk, zakaj se mora katolška vera vsim drugim pred vleči* (vorziehen). Naj lepše je slišati moza, ki je hotel dokazati, da je „*Buk*“ ne pa „*Bog*“ prav pisano rekoč: **b** je prvi soglasnik, pomenja Boga očeta, v sredi je **u**, pomenja Boga sinu, na koncu je **h** in pomeni sv. Duha; in tacih neumnosti več. Izdal je tudi *pisance* *lepih umetnosti*, kjer se nekaj slabih pesmic in družih manjših reči nahaja in en pomanjkljiv slovar.

Njegova naj večja zasluga obstoji v tem, da je društvo učenih mož osnoval, ki se je *Ljubljanska družba modrine delavnih* imenovala. Mnogo bistril glav se je bilo združilo in vesela spom-

III/ W Prof. Ruznic

33 te družbe: objata tudi p. selcija
Lafay in vodnik

lad je po njih slovenščini prisjala. Postlovenili so mnogotere lepe in koristne bukve, ki se še sedaj poredkoma po Slovenskem nahajajo, p. *Opravek Sloveka* v Ljubljani 1781; Janeza Nep. Čupika: *Pridige na Dunaji* 1785; in še več družih.

Drugi razdel.

Čeravno se je po smrti protestantiških pisateljev še skorej neprenehoma kak posamezen mož za slovenščino poganjal, je ostal vendar njegov trud brez posebnega uspeha. Okoli leta 1770 se je pa bilo, hvala Bogu, na enkrat nekoliko prav vnetih mož zbudilo, ki so slovensko pisanje čedalje bolj vgladili in vpravali. Kakor prva obsega tudi druga doba naj več verozakonskih in pobožnih del. Tudi polje pesništva ni ostalo brez obdelovalcev; naj imenitniša je pa ta doba gotovo v jezikoslovnem obziru.

Imenitniši pisatelji tega razdela in marljivi podporniki slovenskega slovstva so sledeči:

Osvald Gutschmann, duhovnik iz jezuitskega reda na Koroškem. Kot slovenski pridigar v Celovcu je imel dosti priložnosti, se v slovenščini čedalje bolj izuriti. Nar poprej je izdal l. 1770 bukvice „*Kristianske resnice*“ v koroško-slovenskem povernarečji, v katerih se očitno Markovim popravam ustavlja. V pisanji večo edinost vtlemilji je spisal na prošnjo svojih prijateljev kratko *slovensko slovnico*, ki je l. 1777 pervikrat beli svet zagledala in v nekoliko letih več natisov doživela. Zapopada marsiktero dobro drobtinico. Ker je bila slovnica tako dobro sprejeta, je sestavil tudi precej obširen *nemško-slovenski* in kratek *slovensko-nemški slovar*, ki je l. 1789 v velikej četvertini na svitlo prišel. Če je ravno nekoliko z germanizmi namešan, se more vendar za tiste čase še dosti dober imenovati.

Anton Linhart, rojen v Radolci na Gorenškem l. 1758. P. Marko pravi: — — „ad sac. Jes. susceptus, qua citius subiata ad cam non erat admissus“; bivši c. k. okrožni komisar, poznejji c. k. tajnik deželnega poglavarstva v Ljubljani; zamerl l. 1795.

Že v svojem 15. letu 1773 je zložil v nemškem jeziku posebej natisnjeno pesem na povzdigo grofa Herbersteina v Ljubljanskega knezoškofa. V letu 1780 je dal v nemškem jeziku na dan žaligro (Trauerspiel) natisnjeno v Augsburgu. V l. 1781 je dal na svetlobo „*Blumen aus Krain*“ pa tudi v ravno tem letu „*Poetisches Tagebuch*“, ki dva prevoda iz krajskih narodnih pesem „*Lamberg in Pegam*“ obsega.

1781
Gutschmann
Linhart
Jan
Farnholz

Njegova krajnska zgodovina „*Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slawen Oesterreichs*“ je skorej vsakemu izobrazenemu Slovanu znana. Kaj posebnega je, da je

Linhart v svojej prvi mladosti v nemškem jeziku žaligro, v poznejših letih pa v slovenskem jeziku vesele igre pisal in te so:

a) *Županova Micka*, doslej še ne tiskana in b) *Veseli dan ali Matiček se ženi*, ki jo je v prav gladkem jeziku iz francoskega prestavil. Dalmatinovo sveto pismo je bilo, kakor druge od protestantskih pisateljev izdane bukve, povsod ojštro prepovedano in kjer se je našlo, neusmiljeno pokončevano, tako da ni bilo med ljudstvom skorej nobenega iztisa več najti. Zatorej so se nekteri učeni in blagomisleči možje združili, celo sveto pismo na novo posloveniti in ga Slovincem v roke podati, kar se je zares l. 1784 zgodilo. Ti marljivi delavci so bili: **Juri Japel**, **Blaž Kumerdej**, **Jožef Škrinjar**, **Modest Šraj**, **Anton Travn**, **Jožef Ribar**, **Matevž Wolf** in **Janez Debevc**.

Naj imenitniši vsih je bil **Juri Japel**, rojen v Kamniku na Krajnskem leta 1742. Bil je za duhovnega pastirja v Terstu in po različnih krajih na Krajnskem. Zavolj njegove učenosti je bil l. 1799 za korarja in ogleda ljudskih šol na Koroškem postavljen, na katerem mestu si je velike zasluge za šolstvo pridobil. Po celi Slovenii je bil čislán in spoštovan. Ravno na smertnej postelji mu dojde glas, da je za Teržaškega škofa izvoljen, pa prepozno. Vmerl je 11. oktobra 1807 in njegove kosti počivajo na Št. Rupertschem pokopališču blizo Celovca.

Razun sv. pisma je spisal: *Veliki katekizem v prašanjih in odgovorih*. V Ljubljani natisnjen 1779, vdrugič 1787; tretjič 1793 in četertič 1809. Kako močno je s tim katekizmom ljudem vstregel, kažejo njegovi štiri natisi. Potem *zbrane molitve* v Ljubljani 1788. — *Pridige za vse nedele* v 2 zvezkih iz družih jezikov poslovenjene 1794 — *Listo in evangelje* v Ljubljani 1787, v drugič 1792 in tretjič 1806 natisnjeni. Njegovo poslednje delo je bila lepa iz latinskega poslovenjena pesem: *Ribici ljudi*, ki je v Celovcu 1803 na svitlo prišla. Tudi je zapustil *slovensko slovnico* v rokopisu.

Tudi Japelnov sodelavec **Blaž Kumerdej** si je za izobraženje slovenskega jezika veliko prizadel. Spisal je *primerjajočo slovensko slovnico*; pa predenj jo je doveršiti mogel, ga je smert prehitela. Japelnova in Kumerdejeva slovnica v rokopisu se hranite v licealnej knjižnici v Ljubljani. Tudi bogoslovska knjižnica je v posesti neke slovenske slovnice od **Janeza Debevc**a, ki

Obla pisateljica iste pribe v Pohorju, mnogo bolje kot Trubar in Dalman, pa temu se ne ustrašila odnehati, ako ravno je že Pohorje znanostno, '1' da^g 138 si ni v slovenščini ni v latinščini; še celo Vodnik se mu li čisto odrekal.

je l. 1795 bogoslovcom slovenski jezik razlagati začel. Pa žali- bog je moral ta koristni nauk l. 1797 spet prenehati.

Janez vitez **Wolfstein**, zdravnik na Dunaji, je spisal po zavkazu visocega vladarstva *kratko podučenje o živinskih boleznih*. Prav koristnih naukov obsegajo te bukvice in so l. 1792 v Ce- lovcu na svitlo prišle. Posvečene so senci rajne cesarice Marie Terezije, ktera jih je sestaviti vkazala. Iz te dobe se najde tudi več ukazov in podukov, ki jih je visoka vlada v slovenščini na svitlo izdala, kar je k izomiki slovenskega jezika veliko pripo- magalo. Obstati moramo, da so nektere reči skoz in skoz iz- verstno prestavljene; ni samo beseda slovenska, ampak tudi duh tih prestav.

Valentin Vodnik *) je sosebno, kakor prvi slovenski pesnik, da tega imena zasluži, znameniten. Svoje življenje nam sam ta- kole popisuje:

„Rojen sim 3. svečana 1758 ob 3. uri zjutro v gorni Šiški na Jami per Šibertu iz očeta Jožefa in matere Jere Pancè iz Viča. — Dva brata ino ena sestra mojiga dedca (stariga očeta) so mene dostikrat pestovali in potlej hvalili, kader sim pridno v šolo hodil.

Devet let star popustim jegre (igre), luže in dersanje na ja- menskih mlakah, grem volan v šolo, ker so mi oblubili, de znam nehati, kader očem, ako mi uk ne pojde od rok. Pisati in branje me je učil šolmašter Kolenc 1767, za prvo šolo stric Marcel Vodnik, Franciskanar v Novim Mesti 1768 in 1769. Od 1770 do 1775 poslušam per Jezuitarjah v Ljublani šest latinskih šol. Tiga leta grem v klošter k Franciskanarjam, slišim visoke šole, berem novo mašo, se z oblubami zavežem; al 1784 me Lublanski škof Herberstein vun (na Gorenško) pošle duše past.”

„Krajnsko me je mati učila, nemško in latinsko šole; lastno veselje pa laško, francozko ino sploh slovensko.” Leta 1795, se je, kakor na dalje piše, učil kamenje in pozneje tudi zeliša poznati.

Že poprej je bilo več mož vstalo, ki so se sosebno trudili, slovenski jezik omikati in povzdigniti. V Vodniku se zbudi lju- bezen do maternega jezika, in tudi on si je z vso močjo priza- deval, svoj materni jezik opiliti. Baron Žiga Cojz, ki je Krajnski deželi veliko dobrega storil, je tudi Vodnika, s katerim se je bil na Gorenškem soznani v vsih vednostih močno podpiral.

*) Po Vedežu.

16. št.	Hilipovič	17. št.	Dra
	M. Polhin		Gregor Klanja
	Zubman		Maria Koster
	Kuzmič		Jeron. Kuzmič
	Lišinski		
	Jury Zepelj		
	Pol. Kuzmič		
	Vodnik		
	Pol. Kuzmič		

Leta 1773 je Vodnik — kakor on sam pravi — perve krajske pesmi zakrožil. (v *Pisnicah M. Polhovič*) 25.

Leta 1795 je po svetu imenovanega Žigata Cojza in še enega 37.
druzega učenega Krajnca po imenu Linharta, kateri je med drugim tudi krajske navade, šege in noše popisal, Vodnik perve veliko pratiko v slovenskem (ali krajskem) jeziku na svitlo dal. Pa le tri leta je na svitlo hodila, mende zato, ker je potlej — kakor bomo slišali — dosti druzega opraviti imel. Ker je Vodnik dobro vedil, da so krajski Slovenci zmiraj radi dobre volje, je v svoji veliki pratiki marsiktero smešno zastavico in pesmico natisniti dal. Imenovane tri pratike in sicer let 1795, 1796 in 1797 se dobe še v Ljubljanski knjižnici v enem zvezku. Na prvem listu še najdeš popis njegovega življenja, kolikor nam je do sem znan od njega samega s svojo roko pisan. *prva velika pratika*

Leta 1797 je že naš Vodnik zavoljo svoje učenosti, sosebno 39.
pa zavoljo svoje pesniške glavnice tako slovel, da je bil še to leto v Ljubljano za učenika pete in šeste šole poklican. Z vso skerb-
nostjo je učil tukaj slovenske mladence, rojake svoje. Pa ne le za omikanje šolske mladosti, ampak tudi priprostih (neučenih) ljudi na kmetih, je skerbel. Torej je začel, ker je zdaj francozka vojska že peto leto terpela: „Ljubljanske novice od vsih krajev celiga sveta“ prec leta 1797 po slovensko pisati in na svitlo dajati. Tri leta so na svitlo hodile in kmetom prav po domače pravile in razlagale, kako da se cesarski s francozom bijejo in druzega več? — Nezvesti vojvodi ali generali so bili krivi, da so Francozi v letih 1797, 1805 in 1809 tudi na Krajsko priderli, in dvakrat izgnani, tretjo pot v deželi ostali. — Desiravno pa je Francoz naš sovražnik bil, je naš jezik vendar bolj spoštoval, kakor je bil pred spoštovan. Torej je bil on, kakor je zdej naš svitli cesar, tudi po vsih malih šolah na Slovenskem namesto nemškega slovenski jezik vpeljati ukazal. Po izučnji maternega jezika pa so se otroci po vsih slovenskih šolah, tedaj tudi v Ljubljani po francozko učili. Tako so bile šole v letu 1810 osnovane. *2) Ljubljanske novice od vsih krajev celiga sveta*

Vodnik je bil izvoljen za vodja malih, rokodelskih in višjih Ljubljanskih šol, učenika francozkega jezika in pa pesništva. Iz-
verstnega pesnika se je bil namreč skazal sosebno s svojimi leta 51.
1806 in 1809 natisnjenimi pesmimi za pokušino in pa za bramborove, ki so zlo dopadle. Leta 1840 so zbrane v enem zvezku na svitlo prišle. *3) pesmi za pokušino, za bramborove in za branje*

Da bi se otroci svojega maternega jezika tudi prav pisati naučili, jim spiše Vodnik (1811) pismenost ali slovnico v slo- *4) pismenost*

venskem jeziku. Zunej teh bukev je spisal tudi eno abecedo samo v slovenskem, drugo abecedo in keršanski nauk pa v slovenskem, francozkem in nemškem jeziku, eno slovnico pa za latinsko-francozke šole. Kako da je on za prid svoje domovine, svojih rojakov skerbel, spričuje to, da se ni sramoval, clo kuharske bukve iz nemškega v naš jezik prestaviti, da bi jih ženske brale in se v tej umetnosti bolj doveršile. To pa še niso vse njegova dela.

Spisal je tudi velik nemško - slovenski slovník ali besednjak. V teh bukvah so zakladi našega lepega jezika. Že leta 1813 jih je mislil na svitlo dati; med tem pa so Francozi premagani, morajo iz naše dežele in z njimi tudi naš jezik iz šol. Namesto tega se zopet nemščina vanje vrine. Vodnik je o času francozkega vladarstva lepo pesem „Iliria oživljena“ zložil in v nji Napolona, pa le zavolj tega hvalil, ker je bil našemu jeziku njega pravico dal. Gospoda so pa to vse drugači razlagali in djali, da je on Francozom vdan, in Vodnik, nar veči rodoljub, mora šole zapustiti. Samo laški jezik sme še v šolah učiti, in le 200 goldinarjev mu dajo na leto. Tako hudo se mu je godilo, da si je mogel v Ljubljani z učenjem francozkega jezika po hišah, življenje boljšati. Po tem takem ni mogel rečenega slovnika v natis dati. Prisiljen je bil to od dne do dne odlašati, dokler ga je 8. dan mesca prosenca 1819 v 61. letu nagla smert prehitela.

Leta 1791 je izdal Štajarc **Selenko** svojo slovensko slovnico; še nekaj popred **Pavi Knobl** v Kranji štiri pare kratkočasnih novih pesmi. Eno delo je slabše od drugoga. Po vsej pravici pravi Vodnik o poslednjih: da so polne drekanja. Zares niso piškovega oreha vredne.

Eden naj imenitniših in naj bolj učenih Slavjanov je bil **Jernej Kopitar**, rojen 23. avgusta 1780 v Repnjah na Gorenškem. Po srečno doveršenih šolah ga vzame za našo domovino posebno vneti baron Žiga Cojz za domačega učitelja svojih otrok, kjer je priložnost imel, se z veselim Vodnikom soznaniti, ki ga je kmalo z ljubeznijo do slovenščine navdal. Leta 1808 se je šel na Dunaj pravdarstva učiti in je kmalo uradnik v c. k. dvornej knjižnici postal. Leta 1814 so ga poslali v Pariz po bukve in rokopise, ki so jih Francozi l. 1809 iz Dunaja v Pariz odnesli, kar je vse prav srečno opravil in še bolj sloveti začel. Vmerl je kot prvi varh c. k. dvorne knjižnice in cesarski svetovavec 11. maja 1844 v 64. letu starosti.

Spisal je prav izvrstno slovensko slovnico pod naslovom; Gramatik der slavischen Sprache in Krain, ki je l. 1808 v Ljub-

Kopitar Kelenka
 Kopitar Volovec
 Kopitar Preiner
 Kopitar
 Kopitar

ljani na svitlo prišla in vse prejšnje slovnice daleč prekosi. Tudi predgovor in pristavek k taistej je zlo znameniv; zakaj v taistem najdeš našo kratko slovstv. zgodovino in vse naše pisatelje, ki so pred njim živeli. Vsi Slavjani so jo radostno sprejeli; neki dr. Franul jo je clo v italiansko prestavil in l. 1811 v Terstu natisniti dal. — Naj slavnije njegovo delo je pa *Glagolita Clozianus*. Obsega, kakor smo že prej omenili star glagoliški rokopis, zavolj pomanjkanja glagoliških pismen s cirilskimi natisnjen, dalej naše *Brizinske odlomke* razložene, kratko staroslovensko slovnico in majhen slovarček. Izdal je tudi bukve, ki se jim *Hesychius* pravi. Verh tega je napisal veliko jezikoslovnih in zgodovinskih sestavkov v različne časopise. Sploh gre njemu čast in hvala, da je v nauk staroslovenščine tako rekoč vrata odperl. Slava mu.

I) **Matevž Ravnikar**, vnet podpornik slovenskega jezika, rojen leta 1776 v Vačah na Krajnskem. Bil je učitelj dogmatike v Ljubljani, potem vodja ljubljanskega semenišča, pod Francozi l. 1809 kancelar vsih šol in poznej vodja modroslovskih šol. Leta 1827 je prišel za svetovavca pri deželnem poglavarstvu v Terst, leta 1830 je pa postal škof v Terstu in je tam 70 let star l. 1845 zamerl. Prestavil je *petere Mozesove bukve*, ktere vendar niso natisnjene bile; dalej je poslovenil Šmidove *Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi*. Veliko se je trudil za čistoslovenščino, kakor sam v predgovoru k zgodbam piše: „*Ne le mi Krajnci, šestdeset milijonov ljudi govori slavenski jezik in vsim pridejo naše bukve v roke, in gerdo je, jelite, če nam očitajo, da smo Krajnci vso besedo skazili.*“ Njemu se imamo tudi zahvaliti, da je bila v Ljubljani *stolica slovenskega jezika* ustanovljena. On se je bil zategadelj prvi na učenega Žiga Cojza in g. Kopitarja v tej reči obernil; in ta sta tudi zares izposlovala, da je prešvitli cesar Franc to potrebno stolico ustanoviti blagovolil. Kako je rajni škof tje do konca življenja za slovenščino skerbel, nam kaže njegova lepa ustanova v dnarjih, s kterimi se ima slovensko slovstvo podpirati, slovenske bukve nakupovati in se med ljudstvo razdelovati.

II) **Verban Jarnik**, rojen 11. maja 1784 v Zilskej dolini na Koroškem in zamerl 11. junija 1844 kot fajmošter v Blatogradu. Bil je mož visokoučen in je svojega učitelja Gutsmana daleč prekosi. Ves vnet za slovenščino je poznal vsa slavjanska narečja. Njegovo naj imenitnije delo je *Versuch eines Etimologikons der slovenischen Mundart in Innerösterreich*, ki je l. 1832 v Celovcu na svitlo prišlo, in gotovo zaslužuje, da ga vsak Slovenec marljivo prebira. Dalej je izdal več spisov za mladost in molitvinih buk-

Handwritten note: *Handwritten note: ... 1809*

Handwritten note: *Handwritten note: ... 1809*

Handwritten note: *Handwritten note: ... 1817*

Handwritten note: *1817*

Handwritten note: *Handwritten note: ... 1817*

vic; tudi kratko sadjorejo je sestavil. Vsi ti spisi razun pervega so okoli l. 1820 pri Janezu Leonu na svitlo prišli. Verh tega je zložil nekoliko prav mičnih pesmic, med kterimi ste Zvezde in Kres blizo povsod znane. Tudi njegovi narodopisni in zgodovinski sestavki v Karintii so dokaj imenitni.

Skoz celo svoje življenje je marljivo zbiral slovenske besede za obširen nemško-slovensko-latinski slovar, kterega je bil tudi popolnoma za natis doveršil. Že so bile perve štiri pole natisnjene, ko je tiskar in založnik zavoljo prevelike obširnosti slovarja dalje natiskovanje prenehal. Nekaj njegovih rokopisnih odlomkov se hrani v Celovškem zgodovinskem društvu.

Tudi na Štajarskem so vstajali od časa do časa možje, ki so za slovenščino lepo skerbeli in si prizadevali, jo čedaljebolj omikati in izobraziti. Priča tega sta **J. L. Šmigoc** in **Peter Dainko**. Slovnica pervega „Windische Sprachlehre“ je izšla l. 1812 v Gradcu in med plevo marsiktero dobro drobtinico zapopada. Drugi je izdal svojo slovnico ravno tam leta 1824, in ker se mu je Bohoričev čerkopis pomanjkljiv zdel, mu je nekaj novih pismen pridjal, ktera vendar Slovencom niso dopadla. Razun nekterih manjših pobožnih knjižic od Dainkota nič ni bilo v tem čerkopisu tiskanega.

Posebno marljivo se je cerkveno slovstvo obdelovalo. To nam kaže razun mnogo družih manj ali več vrednih molitvenih knjig, lepo število pridig ali bolje reči pridiznih poskušenj od **P. Paškvala**, **Skerbina** (1814), od **Šwaba**, ki je tudi nekoliko družih bukvic spisal, od **Šerfa**, **Ranfta**, **Krempina** i. t. d.

Leopold Volkmar, rojen 13. oktobra 1741 na Štajarskem in zamerl 4. februarja 1816, vesel pesnik slovenskih gor. Njegove *fabule in pesme* je g. Murko l. 1836 na svitlo izdal. Škoda, da so s toliko ptujim duhom navdane.

Valentin Stanič, rojen 12. februarja 1774 v Bodrežu nad Kanalom in vmerl 31. marcà 1847 kot višji šolski ogleda Goriške škofije. Krepko je zmiraj podpiral slovensko slovstvo. Ker je v tistih časih le malo slovenskih bukev v Gorici dobiti bilo, si jih je iz družih slovenskih krajev naročeval in jih posebno slovenskeji mladini razdajal, kar je slovenskemu knjigoterštvu dosti koristi donašalo. Nad lepim petjem je zmirej svoje veselje imel; zatorej je tudi sam od časa do časa kako manjšo pesmico zapel. Spisal je *molitve in premišljevanja v zadobljenje odpustkov*, s pristavkom 41 cerkvenih in drugih pesem, v Vidmu 1826. Drugi pristavek starih in novih cerkvenih in drugih pesem je od l. 1838

iz njegovih pesmi vje nekaka posebna ljubiznivot. Kot vidi ogledu zgoraj ni je bil prvi ljubovni oči ničenca. Dal je za ničenca ra veliko pesmi, ljubozem in ni drugičem. Posebno je pripravil svojim slova razjaton dobiti slova knjige in jih razpisati na hruvo

(1.2)

1826 polovica pesni
1827 narodopisni
Zvezde in Kres
Celovšter
1828 polovica pesni
1829 narodopisni
Zvezde in Kres
Celovšter
1830 polovica pesni
1831 narodopisni
Zvezde in Kres
Celovšter

Kalendarial
1856 3° p
Zvezde in Kres
Celovšter
1857 3° p
Zvezde in Kres
Celovšter

v Gorici natisnjen. Že od mladega je bilo njegovo naj večje veselje po visocih gorah plezati. On je bil med prvimi, ki je na verh previsoke gore *Grossglockner* splezal. Gori Triglav je on prvi na verh prišel in karkoli je visocih gor in hribov na Goriškem in v bližnji okolici, na vsih je bil s svojim zrakomerom.

Matia Ahacel, rojen 24. februarja 1779 v Št. Jakopskej fari Rožne doline na Koroškem in vmerl kot profesor matematike, kmetijstva in naravopisja v Celovcu 23. novembra 1845. Če ravno sam nič ni slovenskega spisal, je bil vendar zmiraj Slovincov naj iskreniši prijatelj in podpornik. Za lepo petje ves vnet je izdal „*Koroške in Štajarske pesmi z napevi*, ki so že 3. natise doživele. Naj več pesem obsega ta zbirka od g. knezoškofa *Slomška* in nekega prostega tkavca *Miha Anderiša*, Ahacelnovega rojaka, ki niso brez vsega pesniškega duha.

Toliko bolj je slovel Ahacel kot učen matematikar in umen kmetovavec. Njegove zasluge za Koroško se ne dajo prešteti.

Kmalu po Vodnikovej smerti je prisvetila krasna luč v slovenskem jezikoslovstvu, namreč slovnica pod nadpisom: *Lehrgebäude der slovenischen Sprache* itd., ki jo je učeni g. **Franz Metelko**, profesor slovenskega jezikoslovstva l. 1825 v Ljubljani izdal. Zmed vsih slovnice, ki so bile pred njo in za njo spisane, se nam svetli kot edino neprecenljiv biser, njena krepost ostane stanovitna. Vsi poznejši slovnicearji so skozinskozi dobili luč od njeneza leska, in njihove slovnice so le izsnutki iz tega v resnici mojstrovsko izdelanega poslopja, ali pa so spisane za posamezne stranke, ki so jih naši časi zbudili. Ta slovnica ima lasten čerkopis, ki pa ni nikdar splošne veljavnosti dosegel. V njem je bilo do leta 1837 nekoliko knjižic pobožnega zapopadka natisnjenih.

Slovnica je skoz in skoz z globoko premišljenostjo sestavljena; zatorej se je pa tudi teško izučiti. Naslednjič vendar poda sladke vžitek poterpežljivemu braveu; gotovo bo njegov jezik čist, gladek in lahkorazumljiv, kar se mora od vsih spisov, ki so po pravilih te slovnice spisani bili, očitno izreči. Razun te slovnice, *abecednika* za slovenske šole in *male slovnice* za učiteljske pripravnike je g. Metelko tudi izdal v preizverstnej slovenščini: *Razlaganje evangelija sv. Matevža* l. 1849.

Po pravilih in tudi v čerkopisu Metelkove slovnice so pisali: **Zalokar, Potočnik, Jelovšek, Burger in Pekec**, ki so več

Kraljevo mesto
Koroška
Ljubljana

1844

1819
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

1850 Kmetič

pobožnih spisov v prav gladkeji slovenščini izdali.*) Naj imenitniša tih sta g. J. **Zalokar**, ki je ravno *popolna nauk kmetijstva* v slovenskem jeziku dokončal ter ga ljubljanski kmetiškeji družbi izročil, ki ga bo berš natisniti dala. Že dolgo smo Slovenci takega dela pogrešali, zakaj razun marljivih *Novic* in 1. dela v Celji l. 1821 natisnjenih bukev pod naslovom „*Bukve za pomoč inu prid kmetam ukup zložene za Slovence od J. P. Ješenaka*“ nimamo nobene knjige takega obsežka — in g. **Blaž Potočnik**, ki je l. 1849 svojo po Metelkovej slovnici osnovano *Gramatik der slovenischen Sprache* izdal. Posebno vrednost jej daje *svet v obrazih* od Komenskiga prav izverstno poslovenjen. Verh tega je bil pervo leto vrednik vradnega „*Ljubljanskega časnika*“. Tudi njegove po raznih časnikih natisnjene pesmice, k kterim je večidel, sam napeve zložil, so kaj mične in lepe. Posebno se čisla njegova iz laškega prestavljena *Slava Marie*, h kterej je slavni mojster *Rihar* kaj lepe napeve zložil.

Po smerti veselega pevca Vodnika (1819) se je obnebbe slovenskega pesništva žalostno potamnilo. Bilo se je bati, da bo mlada komej pricvetela cvetličica naše poezije, zapuščena in zanemarana, zopet poveniti morala. Toliko bolj je Slovence razveselila „*Krajska Čbelica*“, ki jo je **Miha Kastelic** sedanji varh ljubljanske knjižnice l. 1830 izdajati začel. Do leta 1833 je štirikrat in l. 1850 petokrat obrojila. Ako so se ravno pervemu zvezku marsikteri posmehovali, se je vendar pri sledečih zvezkih posmehovanje v občno veselje in čudenje spreobrnilo. Dasi je ravno Čbelica pervič samo četiri roje dala, mora vendar g. izdatelju vsak Slovenec hvalo vediti, da je bil on slovensko pesništvo na novo obudil. Precej prav lepih pesmic je prišlo po Čbelici med Slovence, ki so jih kot predhodnice lepših časov z velikim veseljem sprejemali. Imena njenih dopisovateljev so: **Mih. Kastelic**, **Bl. Potočnik**, **Ignac Holcapfel**, **J. Kosmač**, **Jak. Zu-**

*) Od g. Zalokarja: *Splohni nauk od krajskih čerk* 1825, *Nauki in molitve za mladost*, 1825; *Kratko podučenje o nar potrebnih keršanskih resnicah*, 1826; *Dvanajst bukev Tomaža Kempčana*, 1826; — od g. Potočnika: *Seete pesmi za vse velike praznike in godove*, 1827; 2, natis l. 1837; — od g. Jelovička: *Keršanski nauk za slovenske šole poleg katekizma po c. k. deržavah*, l. 1831; — od g. Burgerja: *Nedolžnost preganjana in povečšana*, 1832; *Evstahi, povest od Šmida*, 1832; *S. Terezije premišljevanje in preserčni pogovori z Bogom*, 1834; — od Pekeca: *Razlaganje dopoldanje službe božje*, 1834. Ta knjiga je posebno močno čislana; *Kristusovo terpljenje v 8 postnih pridigah*, 1831.

pan, Juri Grabnar, Urb. Jarnik, Jan. Ciglar, Levičnik, Jan. Zemlja, ki je tudi večo pesem „*sedim sinov*“ izdal, dr. Tušek, Jan. Čop, A. Žakelj, Mat. Šnajder in naj imenitniši vsih Franc Prešern.

Dr. France Prešern, rojen 3. decembra 1800 v Verbi na Gorenskem, zraven Koseški-ta naš naj izverstniši pesnik, ki ga moremo po vsej pravici slovenskega klasikarja imenovati. Njegove poezije, ki so l. 1846 zbrane na svetlo prišle, so zraven Koseskitovih naj zlahtniši biserji slovenskega pesništva. (Milina jezika, izvirne misli, vedna premenja meril, naj čistejši stili, čisto národen duh in visoka umetnost v obdelovanji predmeta, vse to ga stavi med prve liriške pesnike celega slovanskega národa.) Z živimi besedami nam popisuje svoje znotrajne občutke, kakor tudi zunajne vzroke; vse kar je skusilo njegovo serce, vse bolečine, vse rane njegovega serca najdemo v njegovih neumerjočih pesmah. „Primeriti se dá — g. Malavašič prav lepo popisuje — primeriti se dá labudu, kateri preganjan in ranjen od nemilih viharjev po samotnem jezeru življenja plava, išče, česar pa doseči ne more, in zdaj v žalosti svojega serca milo zdihuje, zdaj spet v nevolji nestanovitnost in golfivost bridko toži.“ Kteremu Slovencu je neznana njegova prekrasna pesem „*Slovo od mladosti*“ živo ogledalo njegovega bridkega življenja?

Njegove poezije razpadajo v *pesme*, *balade*, *romance*, *gazele*, *sonete* in *nadpise*. Njegova naj imenitniša pesem pa je: *Kerst pri Savici*, v kateri nam tudi bor ljubezni z osodo in zmago kerščanstva nad paganstvom popisuje.

Kakor se sploh godi tudi Slovenci Prešerna od začetka niso kaj posebno obrajtali. Mislili so, da je tudi on tak pesnik zgubljene ljubezni, kakor jih je več. Šele preslavni česki pesnik *Čelakovski* in drugi slavni možje so nas Prešernove veljave popolnoma prepričali. Pozno prepozno so ga Slovenci šele prav zapopadli.

V očno žalost celega slavjanskega sveta ga je nam nemila smert 8. februarja 1849 pokosila. Njegov grob kinča lep spomenik, ki so ga mu „*V pesmih neumerlimu*“ njegovi častitelji postavili.

Matia Čop rojen l. 1797, eden naj bolj učenih Slovincov. Govoril je 18 jezikov. Spisal je l. 1833 *abecedno vojsko*, ki je sicer majhen spisek, pa vendar velike vrednosti, ker je Slovence razcepljenosti v pisanji ovaroval. Zložil je tudi *zgodovino slovenskega slovstva*, ktera pa še ni natisnjena. Rokopis ima g. M. Ka-

stelic. 6 julja 1836 je v Savi vtonil. Bil je varh Ljubljanske knjižnice.

Franc Veriti, rojen l. 1771 na Laškem od terdih talianskih starišev. Spoznavši potrebo popolnega znanja slovenskega jezika, se je l. 1800 z vso marljivostjo tega teškega dela poprijel. V treh letih se je slovenščine popolnoma izučil, da ni samo slovensko govoriti, temuč tudi kmalo prav gladko slovensko pisati znal. Njegova imenitniša dela so: *Življenje svetnikov*, 4 bukve prvič l. 1828, drugič 1831 natisnjene; *Razlaganje svetih evangeljev* za vse nedele in praznike leta 1830; *Keršansko-katolški nauk* za odraslene ljudi (1834). *Premišljevanje Kristusovega terplenja*; povest: *Feliks na voski in široki poti*. Eno poslednjih del je bilo: *Perpravljjenje k smerti*, ki je l. 1841 na svitlo prišlo. Razun tega je marljivi pisatelj še veliko družega izdelal, kar se še v rokopisu hrani. Beseda je sploh vglajena, lahko vsim zastopna, ne preolišpana, ampak modro osnovana. Vmerl je mnogo zasluženi mož l. 1849 kot korar v Novomestu.

Med tem ko se je slovensko slovstvo na Krajskem tako veselo razvijalo in napredovalo, je slovenščina tudi na Koroškem in Štajarskem čedalje lepše kali poganjati jela. Zmiraj več mož se je za slovenščino zbuvalo, ki so se v slovenskem pisanji poskušali.

Na čelu vsih so stali in še stoje preslavni Lavantinski knezoškof **Anton M. Slomšek**, ki so po svojih prelepih spisih slovenščino na Koroškem in Štajarskem bi rekel na novo prerodili. Ni je skorej poštene slovenske hiše, kjer bi njih „*Keršansko devištvo*, *Življenja srečen pot* ali *Blaže in Nežica* najti ne bilo. V mnogo tisuč iztisih so že te bukve po vsih slovenskih okrajnah razširjene in se še zmiraj rade kupujejo in prebirajo. Ni ga pa tudi slovenskega pisatelja, da bi jo bolj po domače v pisanji zadel, kakor ravno g. Slomšek. Njih slog je skoz iu skoz vglajen, besede in podobe domače, izmed ljudstva posnete, narodne. Torej tudi narodu v serce segajo.

Njihovi naj imenitniši spisi so: *Hrana evangeljskih navkov* za vse nedele in praznike celega leta, že dvakrat natisnjena; *Apostolska hrana*; *Kerščansko devištvo*, ki je že 6 natisov doživelo; *Življenja srečen pot* v treh natisih: *Blaže in Nežica*, posebno priporočivna knjiga za mladino, ktere se ravno 3. natis pripravlja in še mnogo družih *povestic* in *molitvenih bukvic*.

Leta 1846 so osnovali po celej Slovenii dobro znane „*Drobince*“, ki Slovincem že skoz osem let v podučenje in kratek čas

izhajajo. Mnogo zlata vrednih reči so nam v svojih predalih že podale. Vreduje jih sedaj g. **Jož. Rozman**, korar Lavantinske škofije, vendar so g. knezoškof še zmiraj Drobline naj večji podpornik. — Današnje dni se naj več pečajo z izdavanjem šolskih bukev za ljudske šole in obširnega dela „*življenje svetnikov*“ s podobami.

A. J. Murko, rojen l. 1809, dekan na nemškem Štajarskem, je spisal prav dobro *slovensko slovnico*, in precej obširen *nemško slovenski* in *slovensko-nemški slovar*, ki je že popolnoma razprodan. Dalej je izdal l. 1836 že omenjene *pesmi in fabule od Volkmerja*.

Anton Krempel, rojen blizu Rodgone l. 1790, zamerl l. 1844. Izdal je neke *molitvene bukvice* in dva zvezka *pridig*. Naj važniše njegovo delo je pa „*Dogodivščina štajarske zemlje*“ ki je očbe prav dobro osnovana. Krempelov slog je vendar precej tverd in okoren.

Stanko Vraz, rojen l. 1811 na spodnjem Štajarskem, zamerl l. 1851 v Zagrebu, slaven jugoslavenski pesnik. Pisal je sploh v ilirsko-književnem jeziku; v slovenščini je samo *slovenske narodne pesmi* izdal, ki so jih posamezni rodoljubi po raznih krajih iz ust prostega naroda zapisali.

Naj več si je pregnani Poljak **Koritko** prizadjal, kej slovenskih narodnih pesem nabrali. Skorej celo Krajnsko je obhodil, po starih pesmah popraševal, jih zapisoval in jih tako večnega pogina otel. Izdal jih je pet celih zvezkov. Če so ravno narodne pesmi Slovincov močno ptujega duha navzete, in se sploh z družimi slavjanskimi meriti ne morejo, jih je vendar še mnogo prav lepih in popolnoma izvirnih med njimi najti.

Razun ravno imenovanih pisateljev se je pa tičas še mnogo družih mož z velikim pridom v slovenskem pisanji poskušalo. Posebno marljivo se je verozakonsko polje obdelovalo. Toliko in tako lepih molitevni bukev imamo iz tih časov, da nas v tem obziru malokteri narod prekosi. Naj imenitniši tih pisateljev je gotovo sedanji Mičiganski škof v Ameriki **Friderik Baraga**. Kteri Slovenec ne pozna njegove „*Dušne paše*“, njegovih „*Zlatih jabelk*“, „*Nebeških rož*“ itd. Še zmiraj je *Dušna paša* naj lepša slovenska molitevna knjiga.

Njemu sledi ranjki g. **Šimen Klančnik**, ki je tudi več lepih spisov izdal, kakor: *Premišljevanje in molitve za bolnike*; *Bilje in černa maša* i. t. d. Razun tih bi še mogli mnogo družih naštetih, ki so posamezne molitevne bukve izdali.

Tudi za šolsko mladino se je zelo lepo skerbeti, kar nam obilno število mladim ljudem v poduk in kratek čas namenjenih povestic in drugih spisov pričuje, ki so se posebno iz nemščine v slovenski jezik prestavljali. Naj marljiviši so bili: **Felician Globočnik** (*Martin, mladi pušavnik — Hudobni Bric in blagi Fridolin — Čujte, čujte, kaj žganje dela i. t. d.*) **Jožef Burgar** (*Evstahi — Nedolžnost preganjana in poveščana — Pomoč v sili — sv. Terezije premišljevanje itd.*) **J. Cigler** (*Sreča v nesreči — Življenje sv. Heme itd.*) **L. Dolinar** (Izidor, brumni kmet itd.) in še več družih.

Kmetovavcom, na ktere se doslej skorej nič ni obzira jemalo, kaj koristnih bukev v roke podati, so izdali: **F. Pirc** svojega izverstnega *krajnskega vertnarja*, g. **Jonke** svojega *Čbelarčka*, g. **Bleiweis** *Bukve za kmete* itd. Posebno je vstregel sadjorejcom *Krajnski vertnar*, ki ga po vsih slovenskih okrajnah z velikim pridom prebirajo.

Tako je bilo, kakor smo kratko pregledali, od l. 1770 do l. 1843 slovensko slovstvo precej obogatelo, čeravno je razun več družih opovir posebno pomanjkanje vzajemne delavnosti in pogosto premenjevanje čerkopisa književni napredek zadrževalo. Eni pisatelji so pisali po starem v *Bohoričici*, drugi z novo izmišljenimi *Dajnkovimi*, tretji z *Metelkovimi* in tako so prosto ljudstvo, ki se je komej slovenskega branja poprijelo, motili in od branja odvrčali, ker se ni moglo toliko različnih čerkopisov privaditi. Vendar tudi v tem obziru se je knalo na bolje obrnilo, ko so marljive „*Novice*“ l. 1843 izhajati jele, ktere so zveste prijatelje slovenščine na novo k vzajemnej delavnosti oživile in mnogo poprej mlačnih ali nemarnih Slovincov za domači jezik in za slavjansko slovstvo sploh zbudile.

Tretji razdel.

Že davno so posamezni Slovenci spoznali, da je nam, ako hočemo na slovstvenem polji kaj napredovati, pred vsim drugim lepo zedinjenje v pravopisu potreba, kteri mora vendar tudi našim ostalim slavjanskim bratom znan biti, da bodo tudi oni naše duševne izdelke brati in kupovati začeli. Vsak pristranski pravopis, naj bo še tako izversten, razcvet slovstva le zatira ne pa podpira. Hvala Bogu! da je enkrat abecedne vojske konec, da smo z našimi brati Čehi in Iliri v pravopisu zedinjeni. Brez ukaza, brez silovanja, brez šol se je vpeljal sedanji organički pravopis, ki ga že v vsih slovenskih spisih upotrebujemo. Po

prizadetji g. *Smoleta* so bile l. 1840 prve knjige, namreč: *Vodnikove pesme* in veseli igri: *Matiček se ženi* in *Varh* v tem prapovistu natisnjeni. Občno veljavo je vendar šele po *Novicah* dosegel, ki so ga sčasoma mesto Bohoričice vpeljale.

Ti prekristni časopis, ki nam pod vredništvom slavnega g. *Janeza Bleiweisa* že enajsto leto izhaja, je najti po bajtah priprostega kmeta kakor tudi v poslopih imenitne gospôde, kjer se povsod z velikim veseljem in pridom prebira. Vsim brez razločka delijo Novice svoje bogate zaklade vsakoverstnega znanja. Resnično moramo spoznati, da so one naj več pripomagale k omiki našega prostega ljudstva in našega jezika, česar se more vsak sam prepričati, ki poslednje tečaje s prvimi primeri. Kterega Slovenca bi ne veselilo viditi, kaj se je v tem kratkem času že storilo, kako se je jezik že olikal in slovstvo pomnožilo. Čast in hvala torej g. vredniku *Novic*, po katerih je Slovencom svitla zarja lepše prihodnosti zasijala!

Lepo število vnetih domorodcev se je zverstilo okoli preljubljenih *Novic*, ki so se na vso moč za blagor domovine poganjali. Živé v sercu celega naroda. Naj imenitniši so:

Jⁿ Janez Bleiweis, dohtar zdravilstva, vrednik in skozinskoz, naj veči podpornik *Novic*. Zmiraj je bila njegova prva skerb, naše prosto popred popolnoma zanemarano ljudstvo z vsimi vednostmi navdati, ki mu jih je za srečno izverševanje njegovega opravilstva neobhodno potreba. Razun *bukev za kmeta* in obširnega „*Živinozdravništva*“, ki ga z g. *Strupitom* vred spisuje, izdaja tudi *slovenskega Koledarčka* s podobami slavnih slovenskih mož. Verh tega mu je tudi vis. ministerstvo uka sostavo „*berila za nižjo gimnazio*“ izročilo, katero nalogo bo s pripomočjo slov. pisateljev gotovo prav izverstno doveršil.

Luka Jeran, sedaj misionar v Africi, že od prvih časov ^{*Imenitniša*} marljiv podpornik *Novic*, l. 1852 do julja 1853 vrednik ^{*Govornika*} cerkvene lista „*Zgodnja Danica*“ je izdal več molitevni in drugih pobožnih spisov (*Keršanski junač*, *Stežica v nebesa*, *Zgodbe sv. pisma*, itd.) Zložil je tudi nekoliko dosti lepih pesem.

Vii Matja Vertove, bivši fajmošter v Št. Vidu, zamerl 2. septembra 1851, eden naj imenitniših slovenskih pisateljev. Spisal je *Vinorejo*, *Kmetijsko kemijo*, en zvezek *duhovnih nagovorov* in *Občno zgodovino*, ktere vendar žalibog ni mogel doveršiti, ker mu je nevsmiljena smert življenja nit prerezala. O njegovih delih je le eden glas, da so skoz in skoz izverstne, naj se gleda na njih slog ali zapopadek. Le redki so možje, ki bi znali o

predmetih, kakor so postavim: kemija, zvezdoslovje itd. tako temeljito pa vendar tako lahkorazumljivo in po domače pisati. Njegova proza bodi v izgled vsim slovenskim pisateljem. Vsi Verbovcovi spisi, razun duhovnih nagovorov, so bili po marljivih Novicah med Slovence razširjeni. Ravno sedaj nam donšajo njegovo poslednje blizo naj izverstniše delo, namreč občno zgodovino, ki je tako prijetno sestavljena, da bi jo človek koj prebiral.

Matia Majar, rojen v Zilskeji dolini 7. februarja 1809, fajmošter v Gorjah na Koroškem, že pred l. 1843 ves goreč za zedinjenje jugoslovenskih narečij, je izdal, razun mnogih sostavkov po raznih časopisih, naj poprej povest „*Pavle Hrastovski*“ iz nemškega poslovenjeno, l. 1846 *cerkevno pesmarico*, ki mnogo slovenskih narodnih pesem z napevi vred zapopada; l. 1848 *Pravila, kako iz obraževati ilirsko narečje v mnogem obziru prevažno, pa semtertje premalo obrajtano knjigo, kratko slovensko slovnico, spisovnik in cirilsko-slavenske predpise*. Blizo vsa njegova dela merijo tje, si posamezna slavenska narečja čedalje bolj približati. Njegovo geslo je slavjanska sloga in uzajemnost.

IV) **Jovan Vesel-Koseski**, (pervak slovenskih pesnikov, ki si je po svojih poezijah pri vsih Slavjanih občno hvalo pridobil.) Predmet njegovih pesem so sploh veličastne reči, zatorej ga smemo pesnika resnosti in veličastnosti imenovati. Kakor je osoda Prešernu — pravi g. Malavašič — natočila več britkosti v kupibo življenja, je Koseskovo serce bolj s serčnostjo navdala. V tem je iskati vzrok, zakaj so Prešernove poezije tako mehkočutne, zakaj večidel iz njih večidel žalost, bridkost in nevolja diha in zakaj so Koseskove tako čverste in krepke, da serce vsacega tako povzdignejo, kakor ga Prešernove pomilovavno omečijo.“ — Njegov jezik je čist, visok (in gladkotekoč) kakor ga samo pri Prešernu enacega najdemo. Posebno dovršeni so njegovi šestomeri, katerih doslej še noben slovenski pesnik ni dosegel.

Če se je ravno Koseski z naj boljim uspehom že večkrat v izvirnem pesništvu poskusil, si je vendar z njegovimi prestavami naj večo slavo pridobil. Kdor je njegove prevode p. *Divico Orleansko, Nevesto mezinsko* in druge *Šilerjeve* pesme ali prestavo *Iliade* v slovenskem jeziku bral, se je prepričal, da slovenska prestava za izvirno nemško besedo čisto nič ni zaostala, jo semtertje clo prekosila. Vse je tako olikano, dovršeno, v pravem slavjanskem duhu pa vendar zvesto predstavljeno, da se človek njegovej gibčnosti in umetnosti dosti načuditi ne more. Ravno tako izverstni so tudi njegovi prevodi iz českega in ruskega.

Njegove naj lepše izvirne pesme so: *Slovenija caru Ferdinandu pri njegovem prihodu v Ljubljano*, njegova *Visoka pesem* kolikor je je doslej priobčil, *Vojaška* itd. — G. Koseski je sploh znamenit zavolj visoke povzdigje in izomike slovenskega govora, kterega je zmed vsih pisateljev naj bolj obogatil.

K boljim slovenskim pesnikov se šteje tudi g. **Franc Malavašič**, ki je bil do l. 1848 Novic naj marljiviši sodelavec in l. 1849 vrednik „Pravega Slovenca“. Spisal je kratko *slovensko slovnico* in izvirno povestico: *Erazem iz jame*. Verh tega je poslovenil in izdal več družih povesti: *Genovefa*, *Timotej in Filemon*, *Zlata vas*, ki so jo marljive Novice izdale, *grof oče Radečki*, *Stric Tomova kočja* in še več družih spisov manje ali večje cene. Njegov slog, posebno v izvirnih delih, je prav čist in lahkorazumljiv. Zatorej se njegovi spisi tudi pogosto prebirajo in se sploh močno dopadajo.

P. Karl Robida, učitelj naravoslovja v Celovcu, je razun dveh molitevnihih knjizic tudi izdal prav koristno delo „*Zdravje nar boljši blago*“, v kterem se prav po domače razlaga, kako je treba ravnati, da si zdravje ohranimo, in če smoga zgubili, spet pridobimo. Drugo njegovo imenitno delo je „*Naravoslovje ali fizika* po domače razložena. Tudi v tem delu je beseda prav gladka in zastopna.

Dr. Jožef Muršec, učitelj veroznanstva v Gradcu, iskren rodoljub in marljiv dopisnik v razne slovenske časopise. Izdal je kratko *slovensko slovnico*, ki je l. 1847 v Gradcu na svitlo prišla in *bogočastje katoliške vere*, za našo mladino prav primerna knjiga.

Oroslav Caf, kaplan v Frauheimu, izversten slavjanski jezikoslovec, dela že več let na obširnej primerjajočej slovenskej slovnici in na slovenskem slovarji. Verh tega je izdal v slovenščini: *Svetodenski red*, *Robinzona mlajšega* in poslednjič *Romarsko palico*. Njegovo polje je jezikoslovje, s kterim se neprenehoma pečá.

Naj večje zasluge za slavjansko jezikoslovje si je vendar pridobil, učeni g. prof. dr. **Franc Miklošič**, urednik v c. k. dvornej bukvarnici, kterega izverstna dela smo že gori omenili. On je naj imenitniši obdelovavec staroslovenskega slovstva med vsimi slavjanskimi jezikoslovci. V novoslovenskem jeziku sostavlja *slovensko-nemški slovar* in po ukazu visocega ministerstva *slovensko berilo za višjo gimnazio*.

Eden naj marljiviših slovenskih pisateljev je tudi g. **Štefan Kociancič**, učitelj bogoslovja v Gorici. Razun nekoliko manjših

spisov je poslovenil lepe *Soavetove povesti* in *Fleuryovo zgodovino stare in nove zaveze*. Pod njegovim vodstvom so se jeli tudi nekateri goriški bogoslovci v slovenskem pisanju poskušati, med katerimi posebno g. **Blažiča** imenujemo, ki je kratko *povestnico goriške nadškofije* spisal in veliko lepega za prihodnost obeta.

Razun tih ravno imenovanih, se je v tem času še mnogo drugih pisateljev za slovenščino trudilo, katerih vendar ne moremo vsih po imenu navoditi. Tako je naše slovstvo, od Novic k novemu življenju prerajeno, skorej v vsih vejah človeškega znanja že prav veselo napredovalo.

Še veselije, še krepkejše kali pa je poglalo slovensko slovstvo leta 1848 ob času občnega nadušenja za domorodno stvar in nepremakljive zvestobe do presvitle cesarske rodovine. Kamor si oko obrnil, je bilo viditi veselo gibanje za povzdigo tolike let zanemaranega slovenskega naroda. Osnovala so se slovenska društva v Ljubljani, Terstu, Gradcu in Celovcu, kjer so se slovenski rodoljubi shajali in se v svojem maternem jeziku vadili in izobraževali. Posebno slavno se je obnašalo Ljubljansko in Terstjansko; prvo je izdalo en zvezek svojega *letopisa*, 4 zvezke „*slovenske gerlice*“ z napevi, „*popis sveta*“ od Hicingerja in *Duhovne nagovore* od Vertovca. Verh tega je izdelalo obširen *nemško-slovenski slovar*, ki se sedaj v Ljubljanskej knjižnici hrani. Velika škoda, da ni moglo tega prekristnega dela na svetlo izdati. Terstjansko društvo pa je izdajalo l. 1850 pod vredništvom učnega g. **S. Rudmaša**, sedanjega šolskega svetovavca na Koroškem, mesečen časopis pod naslovom: *Jadranski Slavjan* v slovenskem in ilirskem narečji. G. Rudmaš je tudi izdal *kratko številošlovje* in *potovanje v Krajclingo*.

Zdelo se je, da je nastopila doba splošnega prerajenja našemu narodu, da so prišli zlati časi v naše pokrajne, da se je slovensko obnebjje za vekoma zjasnilo. Samo v Ljubljani je izhajalo pet časopisov, v Terstu je bil eden in v Celji eden in vsi ti časniki so bili polni sladkodišečega medú. *Novice*, zveste prijateljice slovenskega naroda, so ga učile in varvale stranpotie, na ktere so nekateri avstrianski narodi zagazili; mogočna *Slovenija*, vredovana po učenem g. M. **Cigale**-tu, je prinašala neprecenljive sestavke političnega in nepolitičnega obsega; ljubeznivi *Vedež* pod vredništvom g. J. **Navratila**, izdatelja kratke *slovenske slovnice* za sodnijske uradnike, našej premilej mladini namenjen; *Zgodnja danica*, ki še sedaj pod vredništvom g. **Zamejca** izhaja, vsa skerbeča za lepo nravnost Slovincov in *Pravi*

Slovenec, od Malavašiča vredovan, vsi ti časopisi so se uzajemno za izobraženje našega naroda poganjali. Tim so stale na strani *Slovenske novine* v Celji in *Jadranski Slavjan*, ki so svojo nalogo prav lepó spolnovale. Če je ravno *slovenske novine*, *Jadranskega Slavjana*, *Vedeža* in *Slovenijo* zgodnja zima pomorila, še predenj je petdeseto leto steklo, so nam vendar dosti zlahtnega blagú v svojih predalih nagromadile. — Celjskeje *Slovenskeje Čbelici* pod vredništvom g. **Drobniča**, izdatelja ilirskega rečnika in dveh veselih iger (Dvoboj in Raztrešenca), je sledil lepoznavski list *Slovenska Bčela* v Celovcu, ki je od l. 1850 do 7. julja 1853 izhajal in se potem v *Glasnika slovenskega slovstva* premenil.

Tudi za slovenske šole, v katerih je popred samo ptuja nemščina gospodarila, se je jelo lepo skerbeti. Že so po zavkazu visoke vlade v narodnem duhu osnovane in nam mnogo zlahtnega sadú za prihodnost obetajo. Vse hvale vredno je prizadetje *Solskega prijatelja*, ki nam pod vredništvom mnogozasluženega g. **A. Einspielerja**, kateheta na nižjeji realki v Celovcu in vodja St. Mohorjevega društva izhaja.

Kakó se tudi od strane visoke vlade za izobraženje vsih avstrijskih jezikov skerbi, nam pričajo *državni zakonik* in mnogi *deželni vladni listi*, ki v raznih jezikih vsake kronovine izhajajo. Naj večje zasluge si je tu pridobil učeni g. **M. Cigale**, vrednik državnega zakonika za slovenske dežele, ki je že vse imenitniše postave v slovenski jezik prestavil kakor *državljanski zakonik*, *kazenski zakonik* i. t. d.

Posebno marljivo se je jelo od l. 1848 lepoznavsko polje obdelovati. Razum mnogih pesem in družih leposlovnih sestavkov od raznih pisateljev po slovenskih časopisih je izdal g. **Lovre Toman** svoje *Domorodne glase*, od pravega pesniškega duha prešinjene. Vsaka struna njegove lire diha gorečo ljubezen do domovine. Njegova domišljija je prederzna, njegove podobe nam kažejo nadušenega rodoljuba, njegov jezik sploh čist in gladek.

Eden naj plodnejših slovenskih pesnikov je, g. **Miroslav Vilhar**, ki dušno in materialno k povzdigi slovenskega slovstva pripomaga. Razum mnogo družih pesem, ki so po raznih časnikih raznesene, je izdal za l. 1851 „*slovenskega koledarčka*,” ktereja sedaj g. Bleiweis nadaljuje. Njegove pesme, sploh v gladkotekočej besedi in v pravem narodnem duhu spisane, močno k političkim pesmam cikajo. Izdal je tudi spevigro *Jamsko Ivanko* v treh djanjih in dva zvezčka *pesem*, h katerim je vsim sam prav lepe napeve zložil.

Tu gre tudi imenovati nevtrudljivega pisatelja in iskrenega prijatelja mladine, g. **Andr. Praprotnika**, od kterega mičnih povesti in pesmic so vsi slovenski časopisi polni. Osnoval je *knjižnico za slovensko mladino*, ki jo bo društvo sv. Mohora izdajalo, ktera toliko lepih pesem in povestic obsega, da se mora vsakemu Slovencu na prvi mah prikupiti. Verh tega je izdal prav dobro knjižico „*Spisje za slovensko mladino*“.

Leta 1850 je izšlo obširno delo *Razlaganje keršansko-katoliškiga nauka* od g. **Andr. Albrehta**, ki je l. 1848 kot prošt v Novomestu zamerl.

Ko so l. 1848 v Ljubljani po prizadevi slovenskega društva *slovensko gledišče* pa žalibog brez uspeha napravljati jeli, se je več marljivih mož spisovanja potrebnih igrokazov lotilo, p. g. **Fr. Cegnar**, v poslednjih časih vrednik *Slovenije* in izdatelj nekoliko *Jaisovih povesti*, je poslovenil Mosenthalovo *Deboro*; g. **M. Valjavec** Halmovega *Sina divjine* in Göthejevo *Iphigenio*; g. **Žepič** *Čudodelni klobuk* od Klicpera in *Pozabljenec* od Kotzebua i. t. d. Tode razun dveh iger za slovensko gledišče: *Juran in Sofija* ter *Štepan Šubić*, iz ilirskega prestavljenih, nič ni bilo natisnjenega.

Leta 1852 se je osnovalo pod pokroviteljstvom svitlega Lavantinskega knezoškofa g. A. Slomška **društvo sv. Mohora** za izdavanje koristnih bukev za Slovence. Šteje že čez 800 društenikov in naj lepšo prihodnost našemu slovstvu in narodu obeta. V tem kratkem času svojega obstanka je že izdalo: povesti *Blagomira puščavnika* in *Božidar*, Gofineovo *Razlaganje cerkvenega leta*, *Šolo veselega petja* z napevi, Blažičevo *Povestnico goriške nadškofije*, *Zgodovino sv. vere* od Ciringerja, *Starega Urbana* in *domače ogovore* od Kafola. To društvo je nova zarja za naš narod.

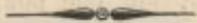
Podali smo tu kratek pregled delavnosti slovenskih pisateljev od naj starših do naj novejih časov. Razun tih je pa še mnogo družih krepkih podpornikov slovenščine, ki sedanje dni z vso marljivostjo naše slovstvene polje obdelujejo in našemu narodu veselijo in srečnišo prihodnost napravljajo. Imenitniši so po abecednem redu blizo tile:

Božič J. (*Božidar, Blagomir puščavnik, Stric Tomaž*), **Burger J., Cegnar Fr., Godina, Hašnik, P. Hicinger** (*popis sveta, cerkvena zgodovina*), **Javornik Plac.** (*Mozesove bukve*), **Jeriša** (*Detomil*), **Juri Kobe, Ledinski, Likar Andr.** (*Venec lepih molitev itd.*), **Macun** (*cvetje slov. pesništva*), **Oliban, Orožen L. Pintar** (*Nebeške iskricice*), **Podgorski** (*Svetec*), **Raić B.** (*slovnica ruskega jezika*), **Ravnikar** (*Poženčan*), učen zgodovinar, **Razlag**

(*Zvezdice, Zora*), **M. Stojan** (*Evangelje, Miloserčnost do živali itd.*)
J. Šubic, **Terdina J.**, **Terstenjak Davorin**, sloveč zgodovinar,
Valjavec Matia (*Bog nikomur dolžen ne ostane, Divji Hunci itd.*),
Verne, **Virk**, **Vodušek**, **Vogrin**, **J. Volčič**, **Zamejc**, **Žepič**
in še nekoliko družih. Tim gre tudi prištevati našo slavno pisateljico **Josipino Urbančič** (Turnogradsko), ki je že nekoliko prav mičnih povestic spisala.

Na koncu tega pregleda se nam še treba zdi, omeniti g. g. knjigarjev *Janez Leona* in *Ed. Liegelna* (Sigmundova bukvarnica) v Celovcu, *J. Giontinita*, v Ljubljani in *Paternalita* v Gorici, ki so doslej naj več slovenskih spisov na svoje stroške izdali in tako k hitrejemu razcvetu slovenskega sloystva mnogo pripomagali.

Delajmo vsak po svojej moči za povzdigo in razsvetljenje našega ljudstva, da ne bomo za družimi pod milim žeslom našega presvitlega cara *Franc Jožefa* stoječimi narodi zaostajali. Le krepko in uzajemno naprej — in prihodnost je naša.

CIRILSKA IN GLAGOLIŠKA AZBUKA

Z MALIM

STAROSLOVENSKIM BERILOM.

Cirilska in glagoliška abjuka.

Cirilica	Glagolice	Ime	Latinska	Cirilica	Glagolice	Ime	Latinska.
А а	ⴐ ⴑ	Az	a	ОУ оу	Ѣ ѣ	Uk	u
Б б	ⴒ ⴓ	Buki	b	Ф ф	Ф ф	Fert	f, ph
В в	ⴔ ⴖ	Vědě	v		Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Hěr
Г г	ⴘ ⴚ	Glagol	g	Х х	б б	Ót	ó
Д д	ⴜ ⴞ	Dobro	d	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Šta	št
Е е	ⴠ ⴡ	Est	e	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Ci	c
Ж ж	ⴢ ⴣ	Živěte	ž	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Črv	č
З з	ⴤ ⴥ	Zělo	z	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Ša	š
И и	⴦ ⴧ	Iže	i	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Jer	o e
І і	⴨ ⴩	I	i	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Jeri	y
		Děrv'	dj, j	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Jerek	e i
К к	⴫ ⴬	Kako	k	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Jet	ě
Л л	⴮ ⴯	Ljudi	l	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Ju	ju
М м	ⴱ ⴲ	Mislite	m	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Eš	e
				Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Aš	a
Н н	ⴴ ⴵ	Naš	n	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Ješ	je
О о	ⴷ ⴸ	On	o	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Jaš	ja
П п	ⴰ ⴱ	Pokoj	p	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Thita	th
Р р	ⴣ ⴤ	Rici	r	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ	Ižica	y.
С с	⴦ ⴧ	Slovo	s	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ		
Т т	⴨ ⴩	Tvrdo	t	Ѡ ѡ	Ѣ ѣ		

Števíla v cirilici.

А (1), Б (2), Г (3), Д (4), Е (5), З (6), И (8), Л (9), І (10), К (20), Л (30), М (40), Н (50), Ж (60), О (70), П (80), С алј У (90),

р (100), с (200), т (300), оу (400), ф (500), х (600), ы (700),
 ѡ (800), а алj џ (900), а (1000).

Števila v glagolnici.

а (1), б (2), в (3), г (4), д (5), е (6), ж (7), з (8), и (9),
 я (10), к (20), л (30), м (40), н (50), о (60), п (70), р (80), с (90),
 т (100), х (200), ц (300), ч (400), ш (500), щ (600), ф (700),
 х (800), ц (900), ч (1000).

Staroslovensko Berilo.

I. Brizinski spomeniki.

1. GLAGOLITE PONAZ REDKA ZLOUEZA.

2 Bose gozpodi milozti-
 uvi · otze bose · tebe iz-
 3 povuede · | vuez moi
 greh · Í zuetemu creztu · Í
 4 zuetei marii · I zue | temu
 michaelu · I uzem cri-
 latcem bosiem · I zuete-
 5 mu pe | tru · I uzem ze-
 lom bosiem · Í uzem mu-
 6 senicom bosiem · | Í u-
 zem vuernicom bosiem ·
 Í uzem · devuám praud-
 7 nim · Í uzē | praudnim · I
 tebe bosirabe · choku-
 biti · izpovueden · uze ·
 8 moih | greh · Í vue-
 ruiú · da mi · ie · nazem
 zuete beusi · iti se · na

1.

ГЛАГОЛТЕ ПО НАСЪ РЕДЪКА СЛОВЕСА.

Боже господи мнлаостневын-
 отьче боже · тебе испо-
 вѣдѣ въсь мон грѣхъ · и
 скатемоу кръстоу · и сватен
 марни · и скатемоу мнхле-
 лоу · и въсьмъ крнлатцѣмъ
 божиемъ · и скатемоу пе-
 троу · и въсьмъ слоумъ бо-
 жиемъ · и въсьмъ мѣуени-
 комъ божиемъ и въсьмъ
 вѣрникомъ божиемъ · и въ-
 сьмъ двѣамъ правѣднѣмъ
 и въсьмъ правѣднѣмъ · и
 тебе божи рабе · хоцѣ вѣ-
 ти исповѣднѣ въсьхъ мо-
 ихъ грѣхъ · и вѣроуе да
 ми ꙗ на семъ свѣтѣ вѣкъ-
 ши нѣже на онъ свѣтѣ ·

9 ón | zuet · pakise uztati ·
 nazod ni den · Ímeti
 10 mi íe · sivuót | pozem ·
 Ímeti mi íe · otpuztic
 11 moih gre chou · Bose |
 miloztiuvi · primi moiv ·
 izpo vued · moih gre
 12 chou · Ese | iezem ztuoril
 zla · pot den pon
 13 gese bih nazi zvuet ·
 vuuraken · ibih cris
 ken · Ese pomngu · ili
 14 ne pomngu · Ili | vuolu ·
 ili ne vuolu · Ili vuede ·
 ili ne vuede · Ili ú ne
 15 praud | nei rote · ili úlsi ·
 Ili tatbe · ili zavuzti ·
 16 ili v uzmazi · | Ili v zini
 stue · ili ese mizetomu ·
 chotelo · emuse mi
 17 bi · ne doz | talo chote
 ti · Ili vpoglagolani ·
 ili zpé · ili nezpé · Ili ese |
 18 iezem · ne zpazal · nede
 la · ni zúeta vúecera ·
 19 ni méga | pozta · Í ino
 ga · mnogoga · ese pro
 tiu bogu · í pro tiu me |
 20 mu creztu · Tí edin
 bose · vúez · caco mi
 21 iega potre | ba vúelica ·
 Bose gozpodi miloztívi ·
 22 tebe ze mil | tuoriv · od ·
 zih po ste nih greh · Í odi
 23 neh mnozeh · | I · vúen

Пакы же вѣстатн на сждь
 нѣм днѣ · нмѣтн мн ꙗ жи
 воть по семь · нмѣтн мн ꙗ
 отьноустѣкъ монхъ грѣ
 ховъ · божѣ мнлостнѣмн
 прнмн мнж испокѣдъ мнхъ
 грѣховъ · ꙗже ꙗсмь сѣтво
 рилъ зѣла по тѣ днѣ по
 нисже быхъ на сѣ свѣтѣ оу
 рожденѣ н быхъ крышенѣ ·
 ꙗже помѣнѣ нли не помѣ
 нѣ · нли болѣ нли не бо
 лѣ · нли вѣдѣ нли не вѣдѣ
 нли вѣ исправѣднѣмн ротѣ
 нли вѣ лѣжн нли вѣ татѣтѣ
 нли завнстн · нли вѣ оусласн
 нли вѣ унннствѣ нли ꙗже
 мн са томоу хотѣло · ꙗмоу
 же мн бѣ недостало хотѣ
 ти · нли вѣ поглаголаннн
 нли сѣпа нли несѣпа · нли
 ꙗже ꙗсмь не сѣпсалъ не
 дѣла нн свата кеуѣра · нн
 мега поста н ннога мѣно
 гога ꙗже протнѣвъ богоу н
 протнѣвъ мемоу крѣстоу ·
 тѣ ꙗдннѣ божѣ вѣсн како мн
 ꙗга потрѣба велнка · божѣ
 господн мнлостнѣмн тебѣ
 са мнлѣ творѣж оть снхъ
 поуѣтнѣхъ грѣхъ н оть
 ннѣхъ мѣнозѣхъ н блщнхъ
 н мнншнхъ ꙗже ꙗсмь сѣ
 творилъ · тѣхъ са тебѣ
 мнлѣ творѣж н сватѣмн мн

silh . í minsilh . Ese iezem
 24 ztvoril . teh zé . tebe | mil
 tuo-riv . Í zve tei ma-
 rii . Í . vzem z vetím . ||
 25 I dabim nazem zue^{re: dōd}te
 tacoga grecha poca^{cat}
 26 zen vzel | á cose ti mi za-
 denēs . ia co se tuá mi-
 27 lozt . itebe liubo | Bose
 ti pride zenebeze . vse
 ze da vmoku . za vúiz |
 28 národ . Dabini zlo-deiu^{dat}
 otél . ot mime vzem
 29 zlo | deiem Miloztivui^{ve}
 bose | tebe poronso
 30 mé telo . Í | mó du
 sú . I . moia . slove-
 za . Ime delo . Í mó
 41 vuoliu . | Í . mo vueru .
 ímoi sivuót . I da bim
 32 uzlissal nazodni | den
 tuó milozt vueliu . Z te-
 33 mi iese vzovues tvói | mi
 vzti . Pridete . ot za me-
 34 ga . izvuolieni . pri-mete
 vúecsne vúezelie . Í vú-
 ecsni si vuót Ese v |
 35 iezt . ugo tou-lieno . iz
 ueeka v ueek . amen .

рин и въсьмъ сватымъ и
 да бымъ на семь свѣтъ та-
 кога грѣха показнь възаль
 акоже ты ми задънешь и
 акоже тва мнлость и тебѣ
 любо . боже ты приде съ не-
 бесе, оуже са да въ мѣкѣ за
 въсь народъ . да бы ны
 зълодью оталь . отымь ма
 въсьмъ зълодѣсьмъ . мнло-
 стигын боже тебѣ поржумъ
 ме тело . и моеъ дѣшъ и
 моя словеса . и ме дѣло и
 моеъ колеъ и моеъ вѣржъ и мон
 животъ . и да бымъ оуслы-
 шаль на сждѣнын дѣнь тво-
 еж мнлость велнеъ съ тѣмь
 еже възоеснь твоимь оу-
 сты . придѣте отыца ме-
 га извоменн . примѣте вѣу-
 не вессанне и вѣунын жи-
 вотъ . еже бы есть оу-
 готокамено из вѣка въ вѣкъ
 амен .

2.

1 Ecce bi detd nas neze
 2 gresil tevuekigemube
 3 siti starosti neprigem
 4 hoki nikoligese pet

Аще бы дѣдъ нашъ не съ-
 грѣшналъ, те вѣкы немюу въ
 жити, старости не приемлемъ-
 цюу . никоимже же пчуалн

5 sali neimugi nislzna
 6 7 telezeimoki nuuvue ki-
 8 gemubesiti bone se
 9 zavuzitiubui ne priiaz-
 10 ninu uvignan | Odszlau-
 11 uibosige Potom | nana-
 12 rodzlovuezki | strazti
 13 Ipetzali boi do neimoki
 14 Ibzze | duzemirt Ipagi
 15 bra | tri ia pomenem
 16 ze dai zino uebosi na |
 17 resemze botomu Oz-
 18 stanem zich mirzcih | del
 19 Ese sunt dela soto | nina
 20 Esetrebu tuorim | bra-
 21 tra Oclevuetam Ese | ta-
 22 tua Ese razboi Ese pul-
 23 ti | ngongenige Ese roti
 24 Choi | se Ih ne pazem
 25 nuge pre | stopam Ese ne
 26 nauuizt | nizce teh del
 27 mirzene | pred bosima
 28 ozima mo | sete potomu
 29 zinci uvi | deti Izami ra-
 30 zumeti | esebese priu-
 31 uae zlou | uezi Uliza ta-
 32 zie aco | se imugezim
 33 tere ne | priiaznina uz-
 34 nenauvi | desse A bosiu
 35 uzliubise || da botomu
 36 nine Ucircu | vah ich cla-
 37 nam ze Imod | lim ze im
 38 Izesti ich | pigem / I
 39 obeti nasse im | nezem
 40 Ozcepasgenige | telez

не имын ни слызна тлассе
 и мжи • нъ къ еькы иемоу
 еь жити • пониже зленстиек
 бы неприкзинник вьгъ-
 нанъ отъ слакы божиа • по-
 томъ на народъ уловьу-
 скын страсти и пьудан пон-
 дъ и немоци и безъ урьдоу
 сьмьрьть • и пакы братриа
 поманьмьса да и сынове
 божиа нареуемьса, по томоу
 останьмъ сихъ мьрзькы-
 нхъ дьлъ иже сьтъ дьла со-
 тонина • иже трьбъ творимъ,
 братра окаяемьса • иже
 татьба • иже разбон иже
 пьлти оутошение • иже ро-
 ты хождьше ихъ не насель-
 нъ иа прьстжпаемъ • иже не-
 нависть • нуть ие тьхъ дьлъ
 мьрзьныи прьдъ божиима
 оушла • можете по томоу
 слыньци видьти и сами ра-
 зоумьти • иже быша прьвые
 уловьци къ лица тацъжде
 лбо же и мы исель, тере не-
 прикзинна вьзнамьдьяна
 а божиа вьзлюбьша, да
 по томоу нынъ къ цьркь-
 вахъ ихъ кааниемьса и мо-
 лныса нмъ и уьсти ихъ пи-
 емъ и обьети наша нмъ не-
 сьмъ о сьпасение тлассъ на-
 шихъ и доушь нашихъ •
 тьждеже можемъ и мы иерс

tako nigres, Anagany (scilicet Winter) Frühling

41 nasih idus nasih | Ti-
 gesemosem imui este |
 42 buiti ecce tage dela |
 43 nasnem delati iaseo |
 44 45 ni delase Ombo las | na
 46 natrovuechu seg | na na-
 47 boiachu bozza | obuia-
 48 chu naga ode | achu ma-
 49 lo mogoncka | uime bo-
 50 sie bozzekacho | mrzna
 51 zigreahu stran | na bod-
 52 crovvi zuoge | uvedechu
 53 Utim | nizah iuzelez-
 54 neh | vvosich Uclepenih |
 55 bozcekachu I u ime |
 56 57 bosie te utessahu | temi
 58 temitize deli | bogu bri-
 59 plisaze taco | zini mam
 60 ze mod | liti tomuge
 61 vuirch | nemo Otzu Goz-
 62 podi dos | dani tamo
 63 ge vzed | li vzezarstuo
 64 suoge | Ese iest úgo-
 65 touleno iz | comi doconi
 66 izvvo | lenico^m bosiem I
 67 gezm | bratria bozuuani
 68 ib | bgeni Egosenemo-
 69 sem || niki se liza ni
 70 ucri | ti nikakosé ubega- |
 71 72 ti nugestati pred | sto
 73 lom bosigem ze | zopir-
 74 nicom nasim | zezlod-
 75 gem starim | igestze
 76 pred bosu | ma osima
 77 vzaco | mu zuoimi vzti |

БЫТИ, АРС ТАЖДЕ ДѢЛА НАУЪ-
 НЕМЪ ДѢЛАТИ КЪЖЕ ОНИ ДѢ-
 ЛАША . ОНИ БО ЛАУЪНА НАТРО-
 ВАХЪ . ЖАДЪНА НАПОКАХЪ . БО-
 СА ОБОУАХЪ . НАГА ОДЕВАХЪ .
 МАЛОМОГЪЩА КЪ ИМА БОЖИЕ
 ПОСЫЛАХЪ . МРЪЗНА СЪГРѢА-
 ХЪ СТРАШНА ПОДЪ КРОВЪ
 СВОЯ ВЪВЕДАХЪ, КЪ ТЪМЪ-
 НИЦАХЪ И КЪ ЖЕЛЪЗЪНЪХЪ
 КЪЖИХЪ ВЪКЪЛЪПЕНЪХЪ ПО-
 СЫЛАХЪ . И КЪ ИМА БОЖИЕ
 ТЫ ОУТЪШАХЪ . ТЫИ . ТЫИ
 ТИ СА ДѢЛЫ БОГОУ ПРИБЛИ-
 ЖИША . ТАКО СЫНЪЦИ И НАМЪ
 СА МОДНИ ТОМОУ КЪ КРЪХЪ
 НЕМОУ ОУЦОУ ГОСПОДИ, ДОЖЕ
 ДА НЫ ТАМОЖДЕ ВЪСЕДАН КЪ
 ЦЕСАРСТВО СВОЕ КЪЖЕ КЪСТЬ ОУ-
 ГОТОВАМЕНО ИСКОНИ ДОКОНИ
 ИЗВОМЕНИКОМЪ БОЖИЕМЪ . И
 КЪСМЪ БРАТРИА ПОЗЪВАНИ И
 БЪИЕНИ НЕГОЖЕ НЕ МОЖЕМЪ НИ-
 КЪРЪЖЕ БНУА НЫ ОУКРЫТИ
 НИКАКОЖЕ ОУБЪГАТИ . НЪ КЪ
 СТАТИ ПРѢДЪ СТОЛОМЪ БОЖИ-
 ЕМЪ СЪ СЪПЪРИКОМЪ ИЛИНЪМЪ
 СЪ ЗЪЛОДЪНЕМЪ СТАРЫМЪ ; И
 КЪСТЬ СЕ ПРѢДЪ БОЖИИМА ОУИ-
 МА ВЪСЪКОМОУ СКОНИИ ОУ-
 СТЫ И СКОНИМЪ ГАМГОЛОМЪ ИС-
 ПОВѢДАТИ КЪЖЕ КЪ НА СЕМЪ СЪВѢ-
 ТѢ КЪЖДО СЪТВОРИАЪ ЛИ
 БО БЪДИ ДОБРО ЛИБО ЛИ СИ
 ЗЪЛО . ДА КЪ ТОМОУ ДЪНИ

78 79 izuoim glagolom | izbo-
 80 vuedati Esege | nasem
 81 zuete chisto | stuoril
 82 libo bodi do | bro libo
 83 lizi zlo | Dactomudini
 84 zinzi | muzlite ide ne
 85 ca | moze vcloniti nu ||
 86 ge pred bosima osima |
 87 88 stati izio prio imeti | iuse
 89 gezim bovvedal | Nas
 90 gozbod zueti cruz | ise
 91 gest bali teleznassih | i
 zpasitel dussnassih ton |
 92 bozzledine balouvani |
 93 ge pozledge pozstavv |
 94 incazalge im seze nam |
 95 dozstoi odgego zavue |
 96 kati igemu zeoteti |
 97 preise nassi zes ztoco |
 98 stradacho nebo ie te |
 99 pechu metlami ipri |
 100 nizse ogni pecsachv |
 101 imetsi tnachu ipolezv |
 102 vuesachu iselezni cliusi |
 103 ge raztrgachu atobac |
 104 mui ninge nasu prau |
 105 dnu vuerun ipraudnv |
 106 izbovuediu toiemosim |
 107 ztoriti eseoni to vue- |
 108 lico strastiu stuorise |
 109 dapotomu zinzi bosu |
 110 raba prizzuause tere |
 111 im grechi vuasa poste |
 112 te sim izpovvedni bo |
 113 dete grechov uuasih.

СЫНЬЦИ МЫСАИТЕ ИДЕ НЕ КЛ-
 МО СА ОУКЛОНИТИ НЪ ІЕ
 ПРѢДЪ БОЖИИМА ОУНИА СТА-
 ТИ И СНЕЖ ПЪРЖ НЫТИ БЖЕ
 ІЕСМЪ ПОВѢДАЛЪ . НАШЪ ГОС-
 ПОДЪ СКАТЫИ КРИСТОУСЪ ИЖЕ
 ІЕСТЬ БАЛНИ ТЪЛЕСЪ НАШИХЪ И
 СЪПАСИТЕЛЬ ДОУШЪ НАШИХЪ .
 ТЫНЪ ПОСЛАДЬНІЕ БАЛОВАНИЕ
 ПОСЛАДИ ПОСТАВИ . ОУКАЗАЛЪ
 ІЕ НИМЖЕ СА НАШЪ ДОСТОИ ОТЪ
 ІЕГО ЗАВѢРЯТИ И ІЕМОУ СА ОТА-
 ТИ . ПРѢДЪШЕ НАШИ ЖЕСТОКО
 СТРАДАХЪ . НЕ БО ІА ТЕПІХЪ МЕ-
 ТЪЛАМИ И ПРИНІЗЪШЕ ОГНИ
 НЕУХЪ И МЕУИ ТЪНАХЪ И
 ПО МЕСОУ ВЪШАХЪ И ЖЕЛЕЗЪ-
 НЫ КЛОУИ ІА РАСТРЪГАХЪ . А
 ТО ПАКЪ МЫ НЫНѢ НАШЕЖ
 ПРАВЪДНОЕЖ ВѢРОЖ И ПРА-
 ВЪДНОЕЖ ІСПОВѢДНЕЖ ТОЖДЕ
 МОЖЕМЪ СЪТВОРИТИ ІЕЖЕ ОНИ
 ТОЖЪ ВЕЛИКОЕЖ СТРАСТНЕЖ СЪ-
 ТВОРИША . ДА ПОТОМОУ СЫНЬ-
 ЦИ . БОЖИИ РАБА ПРИЗЪВА-
 ВЪШЕ . ТЕРЕ НЫТЪ ГРѢХЫ ВАША
 ПОУЪТЪТЕ И НЫТЪ ІСПОВѢДЪ-
 НИ БАДЪТЕ ГРѢХОВЪ ВАШИХЪ .

1 2 Iazze zaglagolo | zlo-
 3 deiu . I uzem iego | de-
 4 lom . I uzem iego | lepo-
 5 cam . Tose nue | ruiu
 6 u bog uze mo | goki . I
 7 u iega zin ; | I u zuueti
 8 duh . Data | tri imena .
 9 edin bog | gozpod zu-
 10 ueti . | ise zuori nebo .
 11 12 Iz | emlo . Tose izco ie | ga
 13 milozti . I s̄ce | ma-
 14 riae . I s̄ce mic | hahela .
 15 I s̄ce pe | tra . Iuseh
 16 bosih zil . | Iuzeh bosih
 17 19 mose | nic . Iuseh † za ||
 19 connic . Iuseh zu&ih |
 deuiuiz . Iuzeh † moki |
 20 Da mirasite napomo-
 21 ki biti . Ki bogu moih
 22 gre | chou . Dabim cisto
 23 iz | pouued ztuoril . Iod |
 24 puztic otboga priel . |
 25 Bogu uze mogokemu |
 26 izpouuede uze moie |
 27 greche . Is̄ce marie . |
 28 Uzeh nepraudnih del . |
 29 inepraudnega pomisle-
 30 7a . | Ese iesem uuede
 31 ztuo | ril . ili neunede.
 32 nudmi | ili lubmi zpe ili
 33 bde . | Uzpitnih rotah |
 34 Vlisnih | resih . vtatbi-
 35 nah . Uznicistve . || Ula-

Изъ са заглаголех злодѣю
 и въсьмъ него дѣломъ и
 въсьмъ него мѣноцямъ . тоже
 вѣроуежъ въ богъ всемогъщиръ
 и въ ега сынъ и въ сватын
 доухъ , да та три имена .
 единъ богъ господъ сватын
 иже сътвори небо и землекъ .
 тоже искъ ега мнѣости и
 сватын мариа . и сватаго
 михаела . и сватаго петра .
 и въсьхъ божиныхъ сълъ и
 въсьхъ божиныхъ мжущеникъ
 и въсьхъ божиныхъ законъ-
 никъ и въсьхъ сватыхъ
 дѣвицъ и въсьхъ божиныхъ
 мощни да ми раунте на по-
 мощь быти . къ богоу мо-
 нхъ грѣховъ . да бымы
 унстѣ исповѣдъ сътвориалъ
 и отъпоустыкъ отъ бога
 приналъ . богоу всемогъще-
 моу исповѣдъ въса моя грѣ-
 хы . и сватын мариинъ , въсьхъ
 неправдѣныхъ дѣлъ и не-
 правдѣнега помышленникъ
 иже есмь вѣдын сътвориалъ
 или не вѣдын . и вѣдын или
 любовьюи . съпа или бѣда , въ
 съпытыныхъ ротахъ , въ
 лѣжыныхъ рѣуехъ въ татъ-
 бинахъ . въ зинунствѣ , въ ла-

comztue · Vlichogeder · |
 36 Vlichopiti · Vuzmztue ·
 37 Iuuzemlichō diani · Ese |
 38 iesem ztuoril protiuuo |
 39 bogu · odtogo dine |
 40 ponese x̄pen bih · dase |
 41 dodiniz negodine · To-
 42 go | uzego izpouueden
 43 bodo · | Bogu · Is̄ce ma-
 44 riī · I s̄cō laurenzu goz-
 45 podi · | Iuzem zuetim · I
 46 tebe | bosī rabe · Caiuze
 47 moih grechou · Iradze |
 48 49 chocu caiati · elicose | zi-
 50 mizla imam eche | me
 51 bose postedisi · Daimi |
 52 bose gozpodi · tuoiu ||
 53 milozt · dabim nez | ra-
 54 men · i neztiden | nazu-
 55 dinem dine · | predtui-
 56 ma osima | ztoial · igdase
 57 pri | des zodit · Siuui · |
 58 59 I mrtuim · comusdo | po
 60 zuem dele · Tebe | bose
 61 miloztivui | poruso uza
 62 moia | zlouuez Imoia |
 63 dela · I moie pomis |
 64 lenie · I moie zridze · |
 65 I moie telo · Imoi | siu-
 66 uot · I moiu dusu · |
 67 68 Criste bosī zinu · | ise
 69 iezi razil · nazi || zu &
 70 priti · gres | nike isbau-
 71 uiti · ot | zludeine ob-
 72 lazti · | Uchrani me ot

БЫМЪСТЕѦ · КЪ АНХОИДЪНИИ,
 КЪ АНХОПИТИ · КЪ ОУСМАС-
 ТЕѦ И КЪ ВЪСЕМЪ АНХОДЪХ-
 НИИ · ІЕЖЕ ІЕСМЪ СЪТВОРИЛЪ
 ПРОТНІѦ БОГОУ · ОТЪ ТОГО
 ДНЕ ПОИСЖЕ ХРЦЕНЪ БЫХЪ ·
 ДАЖЕ ДО ДНЬШНЯГО ДНЕ ·
 ТОГО ВЪСЕГО ИСПОВДНЪ БЖ-
 ДЖ БОГОУ И СВАТЫИ МАРИИ
 И СКАТОМУ АЛУРЕНЦЮ ГОС-
 ПОДИ И ВЪСЫМЪ СВАТЫМЪ · И
 ТЕБѦ БОЖНИ РАБЕ · КЛѦКСА МО-
 НХЪ ГРѢХОКЪ И РАДЪ СЯ ХОЩѦ
 КАКТИ ІЕЛНКОЖЕ СЪМЫСА И-
 МАМЪ АЩЕ МА БОЖЕ ПОШТА-
 ДИШИ · ДАН МИ БОЖЕ ГОСПОДИ
 ТВОЕЖ МИЛОСТ ДА БЫМЪ НЕ
 СРАМЫМЪ И НЕСТЫДНЪ НА СЖ-
 ДНІЕМЪ ДНИ ПРѢДЪ ТИИМА
 ОУИМА СТОИМЪ ІЕГДАЖЕ ПРИ-
 ДЕШЬ СЖДИТЬ ЖИВЫМЪ И МРЪ-
 ТВЫМЪ · КОМОУЖДО НО СВЕМЪ
 ДѢЛА · ТЕБѦ БОЖЕ МИЛОСТИ-
 ВЫИ ПОРАЖѦ ВЪСИ МОИ СЛОВЕ-
 СА · И МОИ ДѢЛА · МОЕ ПОМЪШ-
 ЛЕННЕ И МОЕ СРЪДЦЕ И МОЕ
 ТѢЛО · И МОИ ЖИВОТЪ И МОЕ
 ДОУШѦ · КРИСТЕ БОЖНИ СЫНОУ
 ИЖЕ ІЕСИ РАУНАЛЪ НА СЪ СВАТЪ
 ПРИТИ · ГРѢШНИКЪ ИЗБА-
 ВНИ ОТЪ ЗЪЛОДѢНИИ ОБ-
 ЛАСТИ ОУХРАНИ МА ОТЪ ВЪСЕГА

73	uzega		zla	·	Iz	pazime		зѣла	·	и	спаси	ма	въ	всѣмь
74	vuzem	blase	·		AMEN	·		блзѣ	·	Амен,	амен	·		
75	amen	·												

C i r i l s ' k o .

I. Iz Supraselskega rokopisa.

1.

Мѣсаца марта въ мѣ житиѣ Григора папы
роумьскаго.

Блаженъи Григорин постависнъ бысть патриархъ скъ-
тъи божии црѣкки римьстѣи, а прѣжде патриаршѣстка црѣно-
ризыцѣ въ въ монастыри сватлаго апостола Андрейа, нарицае-
маго Калоскауря, близъ сватоюю муженикоу Юана и Паула.
бываше же нгоумень того монастырѣ, мати же его блаженнах
Силвнѣи живѣаше близъ вратъ сватлаго Паула апостола на
мѣсть нарицаемѣмъ кѣла нова. тѣ же блаженъи Григорин
и҃гда съдѣшиѣ въ хызинѣ своен и писалшиѣ, приде къ немуу
маломоштѣ, мола и и глагола. помилуи ма, рабе бога въ-
шьниго, яко старѣишина бѣхъ корабникомъ, и истопихомъ
са и погоубихомъ много имѣниѣ, и своѣ и стоужде. любо-
ништин же и по истинѣ рабѣ христосовъ призъвавъ слоугъ
своего глагола емуу: брате, шедъ даждъ семоу ̄ златицѣ.
братъ же шедъ сътвори, якоже повеле емуу рабѣ божии Гри-
горин, и дастъ маломошти ̄ златицѣ, и отиде. пакы оубо
мало прѣмоуднѣвъ въ тѣжде дѣнь приде тѣжде маломоштѣ къ
блаженоуоумоу Григоруу глагола: помилуи ма, рабе бога
въшьнилаго, яко много погоубихъ, а мало ми яси далѣ. бла-
женъи же призъвавъ слоугъ своего глагола емуу иди, брате,
даждъ емуу дроугѣж ̄ златицѣ. сътвори же братъ тако.
възмъ же ништин и҃ златицѣ отиде. пакы же мало помоу-
днѣвъ третнѣ въ тѣжде дѣнь приде къ блаженоуоумѣ Григорию
глагола помилуи ма, рабе бога въшьниго, даждъ ми дроу-

ГОЕ БЛАГОСЛОВИЕННИЕ, ІАКО МНОГО ПОГОУБИХЪ. БЛАЖЕНЪИ ЖЕ ПРИЗЪВАЕЪ СЛОУГѢ СВОЕГО ГЛАГОЛА ІЕМОУ ІДИ, ДАЖДЪ ІЕМОУ ДРОУГЪИЪ ЗЛАТНИЦЪ. ОТЪВѢШТАКЪ ЖЕ ГЛАГОЛА ВЪРѢ МИ НИИ, УЪСТЪИИ ОТЪУЕ, ІАКО НѢСТЬ ОСТАЛА НИ ІЕДИНА ЗЛАТНИЦА ВЪ РИЗЪИИЦИ. ГЛАГОЛА КЪ ІЕМОУ БЛАЖЕНЪИ НЕ ИМАШИ ЛИ НИГО НИКАКОГОЖЕ СЪСЪЖДА, НИ ЛИ РИЗЪНА, ДА ДАСИ ІЕМОУ; — ОНЪ ЖЕ ОТЪВѢШТАКЪ РЕУЕ. НИГО СЪСЪЖДА, УЪСТЪИИ ОТЪУЕ, НЕ ИМАМЪ РАЗЕЪ СЪРЕБРЪНАГО БЮДА, ИЖЕ ІЕ ПОСЛАЛА ГОСПОЖДА ВЕЛИКАА СЪ КОУЦНЕК. ГЛАГОЛА КЪ ІЕМОУ РАБЪ БОЖИИ Григории іди, брате, даждъ іемоу бюдъ тѣ. брѣтъ же сътвори, іакоже повеле іемоу блаженъи, и дасть ништоуоуіемоу. ништин же вѣземъ вѣ златницъ и сѣребръиин бюдъ отиде. іегда же и поставиша патриарха свѣтъи цркви римьстѣи, по обычаю патриаршѣскоу повеле сакелароу своіемоу вѣ іединъ днь іеднож привести вѣ малоштин на трепезъ своѣж, да объдоуѣтъ сѣ нимъ. сакеларии же сътвори, іакоже повеле іемз патриархъ, и призѣва вѣ ижж ништъ. и іегда съдоша сѣ патриархомъ на трепезъ, обрѣтоша сѣ гѣ. призѣвакъ же сакелара глагола іемоу не бѣхъ ли ти рекаъ вѣ позѣвати, то како без моіего повелѣниа три на десѣте іеси позѣвалъ; сакеларъ же слышавъ и пристрашенъ бѣжъ отъвѣштакъ реуе к ѡіемоу вѣроуи ми, уѣстѣиин вѣлдыко, дѣва на десѣте нхъ іестъ, третниго на десѣте не видѣше никѣтоже разѣъ патриархъ іединъ. объдоуѣштемъ же нимъ видѣше патриархъ третниго на десѣте сѣдѣиша на краи стола, и сѣ, лице іего образы измѣниаше, овогда оубо видѣти и бѣше сѣда, овогда же отрока. и іегдаже вѣстѣиша сѣ трепезы, ниы вѣса отъпоусти блаженъи, а третниго на десѣте, видималго тако уоудѣна, іа и за рѣжж и вѣведы и вѣ каѣтъ своѣж глагола іемоу закѣннажъ та о велицѣи силѣ вѣседръжителѣа бога, повѣждъ ми, кѣто ты іеси, и уѣто іестъ има твоіе; онъ же реуе к ѡіемоу и іеже вѣпрашѣиши мене моіего, то и то уоудѣно іестъ, обауе азъ іесмъ оубогын пришедъи к тебѣ, іегда бѣ вѣ мѣнастыри свѣталаго Анѣдреа апостола, нарицаемаго Кѣноскаръ, іегда сѣдѣаше вѣ хѣзинѣ и пислаше, іемоуже да дѣва на десѣте златницъ и сѣребръиин бюдъ, иже ти бѣ

посылала съ коучникъ блаженна Славна мати твою, и да оубъси,
 яко отъ дне того, отъ нелиже пода ми съ дльготръпнннмъ
 и простомъ срьдцемъ, нареуе та господь патриархоу быти
 сватъи црькки своен, за наже и кровь свою пролих, и быти
 ти прннмннкоу и намьстннкоу врьховнннго апостола Петра
 глагола же к немоу блаженнн Григоринъ како вьси ты, яко
 тьгда нареуе господь быти мннъ патриархоу; онъ же отьвѣ-
 штавь реуе: не желма ли аггелъ господа вьседръжителю юсмъ
 азъ, то того ради вьдѣ, и тогда бо господь ма бь посылалъ
 к тебе искоуцити оусрьднн твою: аште оубо уловькомобнн
 а не уловькомъ творнннн видѣти мнлость свою. блаженнн
 же то слышавъ оубоу са, не оубо блше до толь видѣлъ
 аггела, акы къ уловькоу бо бесьдова и възра на нь. реуе
 же аггелъ къ блаженоуоуоу: не бои са, се, посылалъ
 ма юсть господь да еждъ съ тобоу въ жнтнн семъ. блаже-
 ннн же слышавъ то отъ аггела паде ницъ на земн, и по-
 клонн са господоу глагола: аште малаго того ради даанн и
 ннусоже сашта толнко множьство штедротъ показа о мннъ
 прннлостнннъ господь, якоже аггелъ своего посылати къ
 мннъ, быти юмоу съ мноу къ ннъ, какоу оубо славы съло-
 добать са прьбываештнн въ заповьдехъ юго и дьлаеште
 правдъ, без лъжа бо юсть рекнн, яко мнлость хелантъ са
 на сждъ, и мнлоуан нншта въ заемъ днестъ богу. ть же
 самъ аггелъскнн господь строки уловьуьскою съпасеннн глаголетъ
 къ о десннжъ стоантнннн градѣте, благословькнннн отьца моего,
 прннмьте оуготованноу вамъ црьсрство отъ нхуала мироу
 ал'уенъ бо бьхъ, и дасте ми юсте, жадннн бьхъ, и напоисте
 ма, страненъ бьхъ, и наведосте ма, болѣхъ, и прнсьтнсте
 мене, нагъ бьхъ, и обьлкосте ма, въ темннннн, и прндосте
 къ мннъ, желма оубо сътворнсте юдномоу отъ братнн сем
 моя хоудьна, то мннъ сътворнсте: еждн же вьсьмъ намъ по-
 унтаештннннъ же и послоушлештнннн оуслышатн блаженнн
 ть гласъ, и вьубнннхъ благннн, яже оуготова богъ любаш-
 тнннн и, да ны съпрнннннннн сътворнтъ Христос богъ прь-
 унстнн ради матере юго сватъна богородннн, яко томоу по-

ДОБААТЬ СЛАВА, УСТЬ И ПОКЛАНЕНІЕ, ИЛИ И ПРИСНО И ВЪ
ВЪКЫ ВЪКОМЪ АМИИ.

2.

МОЛИТВА СКАТААГО ПІОНИИ, ИЖЕ СА ОБРЪТЕ
ВЪ НИИ ПИСАНИЕ.

И ВЪ СИХЪ КИИГАХЪ УТЕ СА РОУМЪСКИ ПІОНИИ СМЪ СА
ИСПОВЪДА КРЪСТИАНА СЖИТА, ЖИВЪ ДА СА СЪЖЕЖЕТЪ И ОУГОДНО
БЫСТЬ БЛАЖЕНЪИ ЖЕ ШЕДЪ НА МЪСТО, ИЖДЕЖЕ БЪЛАНЕ ОГИИ РЖДЪ
ДЪЖЕНЪ, ВИДЪЕЪ ПАМІЕНЪ ПАЛАНІТЬ, МОЛИ СА ВЕДЖИТНИИЪ ИГО
ВОННОМЪ, ОСЛАБИТИ ИМОУ УАСЪ МААЪ, ДА МОЛИТВЪ СЪТЕОРИТЬ
И ПРЪКЛОНИЕЪ КОЛЕНЪ И ВЪДЪВЪ РЖИЪ ИИЕМЪ ПОДЪДРЪЛАНТЕМЪ
ИГО, СМЪ БО ОТЪ ИНОГА ВИСЪНИИ НЕ МОЖАИШЕ О СЕБЪ РЖКОУ
ВЪДЪТИ, ИЛУА ЖЕ МОЛИТИ СА ГОСПОДОУ И ГЛАГОЛАТИ СЛАВА ТЕБЪ,
ІСУ ХРИСТОСЕ, СЫНОУ БОЖИИ ИНОУАДЪИ, СЪ НИИЪ СЪИ ПРИСНО,
СЛОВО БОЖИЕ, ЖИВЛА СИЛА И ЖИВЪ ТВОРА ВЪСА, СЪКРОКИИТЕ
ОУОУ ВЪДЪНИИ, БЛАГОЕ БОРСИИЕ НОВОУОУМОУ СДОУ, ИЖЕ КЪ
БОГОУ ПЛОДОПРИИОШЕННИИ ИАНЕМОУ, БЕЗЪ ЛЪЖА НАДЕЖДА ПОЗНА
ВЪШИИИЪ ТОБОЖЪ ОТЪЦА И СКАТААГО ДОУХА, КЪНЕЦЪ СЛАВЪ ОТЪЦОУ
ИЖЕ РАЗИИУЪНИИЪ СЕВЪ ИСПОВЪДАНИИ ИАНЕМОУ СЪПАИИЕМЪ
НА БЛАГЪ КОИЪ ОТЪЦОУ, ТАИИА СЪКРЪКЕНАИ ОТЪ ВЪКЪ И ИИИЕ
ОБЛУИИМАИ НАСЪ РАДИ ИСПОВЪДАЖИТНИИЪ ВЛАДУУСТВО ТВОЕ,
СТРОИТЕЛЪ ВЪСЕН ТВАРИ, ДРЪЖАНЪ КРЪИИЪ НЕБЕСЪИИИЪ, ИЖЕ ИЕСТЪ
СКАТЫИ ДОУХЪ, И ИЗБАВА ЕТЪСЪ ДОУШЪ КАТАИИТЪ СА ЕЪ ГОРЕСТИ
ДИАВОЛОВЪ, ИЖЕ, ДЪЛАТЕЛЪ ДОБРЪИИ, РАЗЪЛУАИ ДОУХОМЪ СКАТЫИИЪ
ПЪЛЪИ ПЪШЕННИЦА, ХЛЪБЪ НЕБЕСЪСКИИ ОУТИРЪЖДАИ СРЪДЪЦА ВЪДЪ
ИТНИИЪ ДОБРАИ ТВОИ ДЪЛИИИ, ВИИО БЛАГОЕ НОВААГО ИИИОГРАДА,
ВЕСЕЛАИ И СВЪТЪЛОТВОРАИ АИЦА ОЖИДАЖИТНИИЪ ПРИХОДА ТВОЕ
ГО, ИСТОУИИКЪ ЖИВОТВОРАШТОУОУМОУ ДОУХОУ, НЕРАЗЪЛУИИМАИ ДЕ
СИИЦА ОТЪЦА, ЖИИЪИ ОБРАЗЪ ОУУЪ ПОДОБИИО, ТИХОЕ ОТИИИИЕ
ПЛАВАЖИТНИИЪ, НАДЕЖДА БЕЗНАДЕЖДЪИИИЪ, СКАТОСТЬ БОЖИИ
БЛАГОДЕТИ, ПРАКЕДЪИИИ СЪДИИ, ИЪЗДОДАВЕЦЪ ИСПОВЪДАЖИТНИИЪ
СА ПРЪДЪ УЛОВЪКЪ, ПЪТЪ КОДАИ КЪ ОТЪЦОУ, ДЪВРИ ОУОУ ВЪХО
ДОУ, ПАСОУХЪ БЛАГЪИ ПОЛОЖИЕИ ДОУШЪ ЗА ОВЪЦА, И ИЕНЕ
ГРЪИИИАГО ИЗБАВЕНЪ ОТЪ ВЪЛКА, ВЪСЪЖДЕ СЪИ, ИЖДЕЖЕ ТА КТО

ПОМОЛИТЬ, ИСТИННОЕ ЦЕСАРСТВО, ПОКОЮ БРѢМЕННЫИМЪ, ВРА-
 ГОУ БОЛАШТИИМЪ ДОУШАМИ, ИЖЕ БОЖИЕ ВЛАСТНОЕ ОСТАВЬША ГРѢХЪ,
 ВЪНЕЦѢ МЪЖУСИКОМЪ, ИСТИННЫИ БОГЪ, ИЖЕ НАДЪ ВЪСЬМИ БОГЪ
 СЪ СЫНОМЪ И СВАТЫИМЪ И ЖИВОТВОРАШИИМЪ И НЕРАЗЛУЧНЫИМЪ
 ОТЪ БОЖИИ СЛАВЫ И СВАТАГО ДОУХА ТВОЕГО КЪ ТА ЖИВЫИ И
 ВСЯ, ИЖЕ НА НЕБЕСЕХЪ И НА ЗЕМЛИ И ВЪ МОРИ ИСПЛЪНѢА ПРИ-
 ХОДОМЪ, И СТРОИА И ПОДМА ПИИТЪ ВЪСЕН ПАЛТИ, ТЕБѢ ПОДОБЛАТЬ
 ХВАЛА, СЛАВА, ВЕЛИКОЛЕПОТНОЕ, СВАТОСТЬ ОТЦОУ И СВАТОУДОУМОУ
 ДОУХОУ КЪ ВЪКЫ АМИИ. И СЕ РЕКЪ СЛЫШАШТЕМЪ ВЪСЕМЪ
 СЪТВОРИЕЪ ХРИСТОСОКО ЗАМЪННОЕ ВЪЛЪЗЕ КЪ ОГНЬ И ЗИЖЕЪ
 ПРЕДА ДОУШЪ И СЪКОНУА СА СВАТЫИ МЪЖУСИКЪ БОЖИИ КЪ
 ЗМУРЫИИ. АЗЪ ЖЕ ВЛАСТЬ КЪ ЕФЕСЪ СЫ КЪ ТО БРѢМА ОУПРАЗНИЕЪ
 СА ОТЪ ДѢЛА ЦЕСАРА ПРЪИИСАХЪ ПРОТЪВОВАЕЪ ОТЪ РОУМЪСКА
 ЯЗЫКА НА ГРЪЦЕСКЪ.

II. Iz Ostromirskoga evangelja.

1. Mat. VI. 1—33.

1 РЕЧЕ ГОСПОДЪ: ВЪНЕМАЕТЕ МНОГОСТЫИИ ВЪНЕСА ИСЪТВОРИТИ
 ПРѢДЪ УЛОВЪКЫ, ДА ВЪДИИИ БЪДЕТЕ ИМИ: АЩЕ АНЪ ЖЕ ИИ-
 2 МЪЗДЫ НЕИМАЕТЕ ОТЪ ОТЬЦА ВЪНЕГО, ИЖЕ ЮСТЬ НА НЕБЕСЕХЪ.
 ИГДА ОУБО ТВОРИШИ МНОГОСТЫИИ, НЕВЪСТРЕЖИ ПРѢДЪ СОБОЕ,
 ИЖЕ ЛИЦЕМЪРИ ТВОРИАТЪ КЪ СЪБОРИЩИИХЪ И КЪ СТЫГНАХЪ, ДА
 ПРОСЛАВАТЪ СА ОТЪ УЛОВЪКЪ: АМИИ ГЛАГОЛЕЖЪ ВАМЪ, ИЖЕ ВЪСПРИ-
 3 ИМАЕТЕ МЪЗДЪ СВОЕ. ТЕБѢ ЖЕ ТВОРИЩОУ МНОГОСТЫИИ, ДА
 4 НЕУОУЧЕЪ ШОУИЦА ТВОИ, УЪТО ТВОРИТЪ ДЕСИЦА ТВОИ. ДА
 БЪДЕТЪ МНОГОСТЫИИ ТВОИ КЪ ТАИИ. И ОТЬЦЪ ТВОИ ВЪДИИ
 5 КЪ ТАИИ, ВЪЗДАСТЪ ТЕБѢ ИЖЕ. И ИГДА МОЛИШИ СА, НЕБЪДИ
 ИЖЕ ЛИЦЕМЪРИ, ИЖЕ ЛЮБАТЪ НА СЪБОРИЩИИХЪ И КЪ СТЫГНАХЪ
 И НА РАСПЪТНИИХЪ СТОИЩЕ МОЛИИ СА, ДА ИЖАТЪ СА УЛОВЪКОМЪ.
 6 АМИИ ГЛАГОЛЕЖЪ ВАМЪ, ИЖЕ ВЪСПРИИМАЕТЕ МЪЗДЪ СВОЕ. ТЫЖЕ
 ИГДА МОЛИШИ СА, БЪИИДИ КЪ КЪЛЪТЪ ТВОИ И ЗАТВОРИ ДЪВРИ
 ТВОИ, И МОЛИ СА ОТЬЦОУ ТВОИМОУ КЪ ТАИИ: И ОТЬЦЪ ТВОИ
 7 ВЪДИИ КЪ ТАИИ, ВЪЗДАСТЪ ТЕБѢ ИЖЕ. МОЛИЩЕЖЕ СА НЕ ЛИХО
 8 ГЛАГОЛАЕТЕ, ИЖЕ ЖЕ ЯЗЫУИИИИ: МЪНАТЬ БО СА, ИЖЕ ВЪ МЪНОЗЪ
 ГЛАГОЛАИИ СЪОЕМЪ ОУСЛЫШАИИ БЪДЪТЪ. НЕПОДОБИТЕ СА ОУБО

9 НИТЪ: ВѢСТЬ БО ОТЬЦЬ ВАШЪ, НХЪ ЖЕ ТРЪБОУЮТЕ, ПРЯЖДЕ ПРЕ-
 ШЕННА КЛАНЕГО. ТАКО ОУБО МОЛАНТЕ БЫ СЯ. ОТЬУЕ НАШЪ, ИЖЕ
 10 ЮСИ НА НЕБЕСЕХЪ, ДА СКАТНТЬ СЯ НИА ТВОЮЕ, ДА ПРИДЕТЬ ЦАР-
 СТВИЕ ТВОЮЕ, ДА БЖДЕТЬ БОЛѦ ТВОЮ, ІАКО НА НЕБЕСИ И НА
 11 ЗЕМЛИ: ХЛѢБЪ НАШЪ НАСЖИЩЪНЪИ ДАЖДЕ НАМЪ ДНЬСЪ: И ОСТАВИ
 12 НАМЪ ДЛЪГЫ НАША, ІАКО И МЫ ОСТАВЕЛИМЪ ДЛЪЖНИКОМЪ НА-
 13 ШИМЪ: И НЕКЪБЕДИ НАСЪ КЪ НАПАСТЬ, НЪ ИЗБАВИ МЫ ОТЬ НЕПРИ-
 КУЗНИ. ІАКО ТВОЮ ІЕСТЬ ЦАРСТВІЕ И СИЛА, И СЛАВА БЪ ВЪКЪ АМИИ.

14 АЩЕ ОТПОУСТИТЕ УЛОВКОМЪ СЪГРЪШЕННИХЪ ИХЪ, ОТПОУ-
 15 СТИТЬ И КАМЪ ОТЬЦЬ ВАШЪ НЕБЕСЬНЪИ. АЩЕЛИ НЕОТПОУЩА-
 ЮТЕ УЛОВКОМЪ СЪГРЪШЕННИ ИХЪ, НИ ОТЬЦЬ ВАШЪ ОТПОУ-
 16 СТИТЬ КАМЪ СЪГРЪШЕННИ ВАШИХЪ. ІЕГДА ЖЕ ПОСТИТЕ СЯ, НЕБЖ-
 ДЪТЕ ІАКО ЛИЦЕМЪРИ СЪТОУЖЕЩЕ, ПРОСЫРАЖАЖТЬ БО ЛИЦА СКОИХЪ,
 ДА СЯ БЪША КАМЛИ УЛОВКОМЪ ПОСТАЩЕ: АМИИ ГЛАГОЛЕЖ КАМЪ,
 17 ІАКО ВЪСПРИИМАЖТЬ МЪЗДЖ СВОЕЖ. ТЫ ЖЕ ПОСТА СЯ ПОМАЖИ
 18 ГЛАЕЖ ТВОЕЖ, И ЛИЦЕ ТВОЮЕ ОУМЪИ: ДА НЕКАМНИ СЯ УЛОВКОМЪ
 ПОСТАСА, НЪ ОТЬЦОУ ТВОЮМОУ, ИЖЕ ІЕСТЬ БЪ ТАНИЪ: И ОТЬЦЬ
 19 ТРОИ ВИДАН БЪ ТАНИЪ, ВЪЗДАСТЬ ТЕБѦ ІАКЪ. НЕСЪКРЫВАНТЕ СЕБѦ
 СЪКРОВНИЩЪ НА ЗЕМЛИ, ИДЕЖЕ УРЪВЪ И ТЪМА ТЪАНТЬ, ИДЕЖЕ ТАТНИ
 20 ПОДЪКОПАВАЖТЬ И КРАДЖТЬ: СЪКРЫВАНТЕ ЖЕ СЕБѦ СЪКРОВНИЩЕ
 НА НЕБЕСИ, ИДЕЖЕ НИ УРЪВЪ НИ ТЪМА ТЪАНТЬ, ИДЕЖЕ ТАТНИ
 21 НЕПОДЪКОПАВАЖТЬ НИ КРАДЖТЬ. ИДЕЖЕ БО ІЕСТЬ СЪКРОВНИЩЕ
 22 ВАШЕ, ТОУ ІЕСТЬ И СРЪДЪЦЕ ВАШЕ. СВЪТИЛЬНИКЪ ТЪЛОУ ІЕСТЬ
 ОКО: АЩЕ ОУБО БЖДЕТЬ ОКО ТВОЮЕ ПРОСТО, КЪСЕ ТЪЛО ТВОЮЕ
 23 БЖДЕТЬ СВЪТЛО. АЩЕЛИ ОКО ТВОЮЕ АЖКАВО БЖДЕТЬ, ВСЕ ТЪЛО
 ТВОЮЕ ТЪМНО БЖДЕТЬ. АЩЕ ОУБО СВЪТЪ, ИЖЕ БЪ ТЕБѦ, ТЪМА
 24 ІЕСТЬ, ТО ТЪМА КОЛЪИИ; НИКЪИИ ЖЕ БО РАБЪ МОЖЕТЪ ДЪВЪМА
 ГОСПОДИНОМА РАБОТАТИ: ЛИБО ІЕДИНОГО ВЪЗНИМАКЪИДИТЬ, А ДРЪ-
 ГЛАГО ВЪЗЛЮБИТЬ: ЛИ ІЕДИНОГО ДРЪЖИТЬСЯ, А О ДРОУЗЪМЪ НЕ-
 25 РАДИТИ НАУЪИЕТЪ. НЕМОЖЕТЕ БОГОУ РАБОТАТИ И МАМОНЪ. СЕГО
 РАДИ ГЛАГОЛЕЖ КАМЪ: НЕПЪЦЕТЕ СЯ ДОУШЕЖ ВАШЕЖ, УЪТО ВЪСЕ,
 26 НИ УЪТО ПИИТЕ: НИ ТЪЛЪМЪ ВАШИМЪ, БЪ УЪТО ОБЛЪУЕТЕ СЯ:
 НЕ ДУШАЛИ КОЛЪИИ ІЕСТЬ ПИЩА, И ТЪЛО ОДЕЖДА; ВЪЗЪРНТЕ
 НА ПЪТНИЦА НЕБЕСЬНЪИХЪ, ІАКО НЕСЪЖЕТЪ, НИ ЖЪИЖЕТЪ, НИ СЪБИ-
 РАЖЕТЪ БЪ ЖИТЬНИЦЪ, И ОТЬЦЬ ВАШЪ НЕБЕСЬНЪИИ ПИТАЕТЪ ІА:

27 не бы ли пауе лоууыши ихъ есте; кѣто же отъ васъ некъса
 28 можеть приложити тѣлеси своимъ алектъ едннѣ; и о одежди
 уѣто неуете са; съмотрите крини сельнына, како растжъ;
 29 нестроужаекъ са, ни приджъ. глаголеже камъ, кѣво ни со-
 ломонъ еъ всен славе своимъ облауе са, кѣко едннѣ отъ
 30 снхъ. аще же стно сельноие дньсь сѣщею, а оуѣтъ еъ нещъ
 31 кыѣтаемо, богъ тако одыеть: колын пауе васъ малоѣрни;
 нещѣте са оубо глаголеше: уѣто ѣмъ, или уѣто пишемъ,
 или уннѣ одеждемъ са; всѣхъ бо снхъ изъшн ищѣтъ:
 32 вѣтъ бо отыѣ вашъ небесннн, кѣко трѣбоуете всѣхъ снхъ.
 33 ищѣте же прѣжде иесарствннхъ божихъ и правды его, и си
 всѣхъ приожать са камъ.

2. Luk. XIX. 1—10.

1 Въ вѣрѣла оно вѣннде несоуѣтъ еъ ерихѣ. и се мѣжъ
 2 нмненемъ нарицаемннн закхен: и съ еъ старѣи мѣтаремъ,
 3 и тѣ еъ богатъ, и искааше видѣти несоуѣса, кѣто есте: и
 4 неможааше народъмъ, кѣко тѣлѣмъ малъ еъ. и прѣдѣтекъ
 еъзлѣзе на сѣкоморнѣ, да виднть несоуѣса, кѣко тѣдѣ хоте-
 5 аше мнмонти. и кѣко приде на мѣсто, нѣ зѣрѣвъ несоуѣтъ,
 видѣ н, и реуе къ нмемоу: закхеню, потѣщавъ са сѣлѣзи:
 6 дньсь бо подобаетъ ми въ домоу твоимъ бѣти. и потѣ-
 7 щавъ са сѣлѣзе, и прихътъ и радоуѣса. и видѣвъше н,
 рѣпѣтадоху, глаголеше: кѣко къ грѣшнноу мѣжоу вѣннде
 8 вѣтатъ. ставъ же закхен реуе къ господоу: се полъ нмнннн
 моего, господи, дамъ нищннннъ: и аще несмъ уннѣ кого
 9 обидѣвъ, еъзвращѣю устворищѣмъ: реуе же къ нмемоу несоуѣтъ:
 кѣко дньсь спасеннне домоу семоу бѣистъ, заннѣ и съ сннѣ
 10 авраамъ есте. приде бо сннѣ уловѣуьскнн еъзискать и
 спасетъ погнѣбшлага.

III. Iz šišatovskega rokopisa.

1. Act. apost. II. 38—43.

38. Въ оны дннн реуе Петръ къ людѣмъ: покнѣте се, и
 да крѣстнѣте се кѣждо васъ въ нмѣ несоуѣ христово въ ѣтпоуѣ-

ценне грѣховъ и примете даръ святаго доуха. 39. вѣмъ бо
 есть ѡбѣтованне и уведомъ вѣшнымъ и вѣсьмъ дѣльнымъ, яко
 аще призоветъ господь богъ идшь. 40. и инѣми же словеси
 большимъ свидѣтельствомъ, и молчше глаголю: спасете се
 отъ рода доукваго сего. 41. ѡни же оубо въ сласть прие-
 мше слово его крѣстисе се, и приложи се въ тѣ днь доушь
 яко три тысящце. 42. бѣахоу же трѣпеще въ оученымъ апос-
 тольщѣ и въ ѡбыченымъ и въ прѣломлени хлѣбоу и въ мо-
 литвахъ. 43. бысть же вѣсакомъ доуши страхъ, многа же уоу-
 деса и знаменнихъ апостолы быше въ Пероусланнѣ.

IV. Iz šafařikovega dela: „Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův.“

О писменехъ урѣноризца Храбра.

Прѣжде оубо словѣне немѣхъ книгъ, нъ урѣтами и
 резами уѣтахъ и гатахъ, погани смѣше, крѣстивше же са,
 римьскымъ и грѣуьскымъ писмены ижедахъ са писати сло-
 вѣньскѣ рѣуь безъ оустроениа. нъ како можетъ са писати
 добре грѣуьскымъ писмены: богъ, или живѣтъ, или зѣло,
 или црѣковь, или уаине, или ширѣтъ, или едъ, или ждоу,
 или юность, или азыкъ и нила подобнаа смѣ? и тако бѣша
 многа лѣта.

По томъ же уловѣкомъ бѣе богу, строанъ есъ, и неѡ-
 ставляа уловеуа, рода безъ разоумя, нъ вѣса къ разоумоу
 привода и спасению, помилуаеъ родъ словѣньскъ, посла имъ
 святаго кѡнстантина философа, иарнцелмаго кирила, иже
 праведна и истинна. и сътвори имъ писмена три десате и
 осмь, ѡва оубо по унноу грѣуьскыхъ писменъ, ѡва же по
 словѣньскымъ рѣуи, отъ прѣваго же научи по грѣуьскоу: ѡни
 оубо алфа, а сынъ азъ, отъ аза научати ѡбое. и какоже ѡни
 подобаше са жидовьскымъ писменемъ сътвориша, тако и сынъ
 грѣуьскымъ. жидове бо прѣвое писма ижеъ алефъ, еже са
 сказаеъ, оуенне съврѣнааще, въводимоу дѣтницоу, и гла-
 голѣще: оуи са, еже естъ алефъ. и грѣци, подобаше се
 томоу, алфа рѣша. и сподоби са рѣуенне сказаниа жидовьска

грѣуьскоу азыкоу, да реуесть дѣтнцоу въ оууенна мѣсто: нѣн. алфа бо нѣн реуесть са грѣуьскоу азыкомъ. тѣмъ бо подоба са скатын кирилъ створи прѣвое писма азъ. нѣ како н прѣкомоу сжѣроу писмени азоу, н ѿтъ бога даноу родоу словѣньскомоу на отерѣстне оустѣ, въ разоумѣ оууачнмъ са боуевамъ, велнкомъ раздкнженнемъ оустѣ възгла- снть са, а ѿна писмена маломъ раздкнженнемъ оустѣ възгла- сать са н непоуедажть са.

Се же сжть писмена словѣньскаа, снѣ а подобаетъ пи- сати н глаголати: а, б, в, г, н проуаа даже до а. н ѿтъ снхъ сжть уетыры междоу десатма подобна грѣуьскимъ пи- менемъ. сжть же сна: а, б, г, д, е, з, н, ф, і, к, л, м, н, љ, о, п, р, с, т, ѱ, ф, х, ѣ, ѿ. а уетыри на десать по словѣньскоу азыкоу, нже сжть сна: в, ж, з, ц, у, ш, цѣ, ѣ, ы, ѣ, ѣ, ю, ѡ, а.

Дроузнн же глаголжть: поуто естъ .ан. писменъ створиаъ ? а можеть са н менышнмъ того писати, ѣкоже н грѣнн двѣма десатма н уетырми пишжть. н неуедатъ колнцѣмъ пишжть грѣнн. естъ бо два десате н уетыри писменъ, нѣ ненапл- нжжть са тѣнн кннгы, нѣ приложнн сжть деогласныхъ .ан. н въ унсмнсахъ же .г. шестое н деуать-десатное н деуать- сѣтное. н сѣнрлжть нхъ три десате н осмъ. тѣмъ же томоу подобно н въ тѣжде ѡбрауъ створи скатын кирилъ три десате писменъ н осмъ.

Дроузнн же глаголжть: уесомоу же сжть словѣньскы кннгы ? нн того бо естъ богу створиаъ, нн то аггелн, нн сжть нжде коннн, ѣко жидоуьскы н рнмьскы н еланньскы, нжде ѿтъ кона сжть, н прнаты сжть богомъ ?

А дроузнн мнать, ѣко богъ самъ естъ створиаъ писмена, н неуедатъ са уто глаголжше ѡкланннн. н ѣко трннн азыкы естъ богъ поуеделъ кннгамъ быти, ѣкоже въ еуаггелн пишеть: н въ дѣскаа напнсана жидоуьскы н рнмьскы н еланньскы, а словѣньскы нѣсть тоу. тѣмъ же нѣсжть словѣньскыа кннгы ѿтъ бога.

Къ тѣмъ уто глаголемъ, наи уто реуемъ къ тацѣмъ без- оумнмъ ? ѡбауе реуемъ ѿтъ скатыхъ кннгъ, ѣкоже наоуун-

ХОМЪ СА: ІАКО ВЪСЯ ПО РАДОУ КЫВАЛЪТЪ ОТЬ БОГА, А НЕ ОТЬ
 НИГО. НЪСТЬ БО БОГЪ СТВОРИЛЪ ЖИДОВСКА АЗЫКА ПРЪЖДЕ, НИ
 РИМЬСКА, НИ СЛАВИНСКА, НЪ СІРЬСКИ, НИЖЕ И АДАМЪ ГЛАГОЛА,
 И ОТЬ АДАМА ДО ПОТОПА, И ОТЬ ПОТОПА, ДОНДЕЖЕ БОГЪ РАЗДЪЛІ
 АЗЫКИ ПРИ СТАЛПОТКОРЕНІИ, ІАКОЖЕ ПИШЕТЪ: РАЗУМЪШЕНОМЪ ЖЕ
 БЫКШЕМЪ АЗЫКОМЪ. И ІАКОЖЕ СА АЗЫЦИ РАЗУМЪСИША, ТАКО И
 ІРАКІИ, И ОБЫУАЕ, И ОУСТАЕИ, И ЗАКОНИ И ХЫТРОСТИ НА
 АЗЫКИ. ЕГИПТИНОМЪ ЖЕ ЗЕМЛЕМЪРЕННЕ, А ПЕРЬСОМЪ И ХАЛДЕОМЪ
 И АСІРЕОМЪ ЗВЪЗДОУЧЕННЕ, КЪШКЕННЕ, КРАУЕКЪНИИ, УАРО-
 ВАНИИ И ВСЯ ХЫТРОСТЬ УЛОВЪУА, ЖИДОВОМЪ ЖЕ СКАТЫА КНИГЫ
 ВЪ НИХЪЖЕ ЕСТЬ ПИСАНО, ІАКО БОГЪ НЕБО СТВОРИ И ЗЕМЛЖ И ВСЯ,
 ІАКЖЕ НА ИСИ, И УЛОВЪУА И ВСЯ ПО РАДОУ, ІАКОЖЕ ПИШЕТЪ,
 СЛАВИНОМЪ ГРАМАТИКЪЖ, ФІЛОСОФИЖ. НЪ ПРЪЖДЕ СЕГО СЛАВИИ
 ПИСАХЪ СВОЖ СІ РЪУ. И ТАКО БЫША МНОГА ЛЪТА. ПАНАМІДЪ
 ЖЕ ПОСЛЪЖДЕ ПРИШЪДЪ ІАУУНЪ ОТЬ АЛФЫ И БІТЫ ШЕСТЬ НА
 ДЕСАТЬ ПИСМЕНЪ ТЪКМО СЛАВИНОМЪ ОБЪРЪТЕ. ПРИЛОЖИ ЖЕ НИЪ
 КАДЫМЪ МИЛСІИ ПИСМЕНА ТРИ. ТЕМЪ ЖЕ МНОГА ЛЪТА ДЕСАТИЖ
 НА ДЕСАТЬ ПИСМЕНЫ ПИСАХЪ. И ПО ТОМЪ СИМОНИДЪ ОБЪРЪТЕ.
 ПРИЛОЖИ ДЪВЪ ПИСМЕНЫ, ЕПИХАРИИ ЖЕ СКАЗУАТЕЛЬ ТРИ ПИСМЕНА
 ОБЪРЪТЕ. И СЪБРА СА НХЪ ДВА ДЕСАТЕ И УЕТЫРИ ПО МНОЗЪХЪ
 ЖЕ ЛЪТЪХЪ ДИОНИСЪ ГРАМАТИКЪ ШЕСТЬ ДВОГЛАСНЫХЪ ОБЪРЪТЕ, ПО
 ТОМЪ ЖЕ ДРОУГЫИ ПАТЬ И ДРОУГЫИ ТРИ УИСМЕНІТА. И ТАКО
 МНОЗИ МНОГЫИ ЛЪТЫ ЕДВА СЪБРАША АН ПИСМЕНЪ. ПО ТОМЪ
 ЖЕ МНОГОМЪ ЛЪТОМЪ МНИЖШЕМЪ, БОЖИЕМЪ ПОВЕЛЪНИЕМЪ ОБЪРЪТЕ
 СА О- ІАЖЪ, НЖЕ ПРЪЛОЖИША ОТЬ ЖИДОВСКАА НА ГРЪУЬСКИИ
 АЗЫКЪ. А СЛОВЪНЬСКИА КНИГЫ ЕДИНЪ СКАТЫИ КЪСТАНИИ. ІА-
 РИЦАЕМЫИ КИРИЛЪ, И ПИСМЕНА СТВОРИ И КНИГЫ ПРЪЛОЖИ КЪ
 МАЛЪХЪ ЛЪТЪХЪ. А ОНИ МНОЗИ МНОГЫ ЛЪТЫ СЕДМЪ НХЪ ПИС-
 МЕНА ОУСТРОИ, А СЕДМЪ ДЕСАТЬ ПРЪЛОЖЕННЕ. ТЕМЪ ЖЕ СЛОВЪНЬ-
 СКАА ПИСМЕНА СКАТЫИША СЪТЪ И УСТЪНЪИША, СКАТЪ БО ІАЖЪ
 СТВОРИЛЪ ІА ІЕСТЬ, А ГРЪУЬСКАА СЛАВИИ ПОГЛАИ.

АЩЕ ЛИ КТО РЕУЕТЪ: ІАКО НЪСТЬ ОУСТРОИЛЪ ДОБРЪ, ПОНЕЖЕ
 СА ПОСТРАЖЪТЪ И ЕЩЕ, ОТИВЪТЪ РЕУЕМЪ СНИЪ: И ГРЪУЬСКИ ТА-
 КОЖДЕ МНОГАДИ СЪТЪ ПОСТРАЖАИ, АКИЛАА И СНИМАХЪ, И ПО ТОМЪ

ни и мнози. оудобѣ бо есть послѣдѣ потворити, иже прѣвое створити.

Дще бо въпросиши книгѹна грѹзьскыа, глагола: кто вы есть писмена створилъ, или книги прѣложилъ, или въ кое время? то рѣдѹи ѿтъ ихъ вѣдаты. дще ли въпросиши словѣнскыа боѹкара, глагола: кто вы писмена створилъ есть, или книги прѣложилъ? то вси вѣдаты, и ѿткышакше рекать: сватыи константинъ философъ, иарыцдемми кирилъ, тыи иамъ писмена створи и книги прѣложи, и мефодие братъ его. сжъ бо еше живи, иже сжъ видѣли ихъ. и дще въпросиши: въ кое время? то вѣдаты и рекать: яко въ времяа миханла цьсарѣ грѹзьска и бориса княза балгарьска, и растица княза моравьска, и коцеля княза балтъньска. въ лѣто же ѿтъ създаниа всьего мира .7. STX̄.

Сжъ же и ни и ѿтвѣти, аже ни де речемъ, а ни и несть времяа.

Такъ разоумъ, братне, богъ есть далъ словѣномъ, смоуже слава и усть и дрѣжака и покланѣние, ни и прсно и въ бесконѹныа вѣкы. аминь.

Glagoliško.

I. Iz Klozovega glagolita.

Iz govora Zlatousta.

Дште не отъпоустѣши вра-
гоу твоемоу, не того еси
обидѣлъ, нѣ самъ себе; оно-
моу бо многаши на семь
житнѣ пакость творилъ еси,
самъ же себе еси створилъ
безотвѣта на сждѣнн день!
ниусоже много ненавидѣтъ
богъ, якоже того иже дрѣ-

†ШШЭ ПЭЭШ-ЕРЭЭШШТ ВЪ+
ЪЭ ШВЭЭШЭ, ПЭ ШЭЭ ЭЭТ ЭЕТ-
ААА-Е, Р-Е Р+Ш-Е ЭЭЭ. ЭРЭЭЭ
ЕЭ Ш-ЕРЭ+ШШЭ Р+ ЭЭЭ-Е
ЖТШТЭ Р+ЭЭШШ-Е ШАЭТ-Е
ЭЭТ, Э+Ш-Е ЖЭ ЭЭЭ ЭЭТ
ЭШАЭТ-Е ЭЭЭШ-ЕШ(Р)+
Р+ ЭЭЭ-ЕР-ЕТ АЭР-Е. ПЭЭ-
ЭЭЭ ТРЭЭ ЭЭР+ВТ-АТТ-Е

ЖИТЬ ГИВЕТЬ; ТАКО БО ЕСТЬ
 ЪКОЖЕ НАДЪНИМАЯСА СРЪДЦЕ, И
 ОБАТРЪЖИШІСА ДОУША · ПО-
 СЛОУШАИ БО, УЪТО САТЬ: ЕГДА
 ПРИНОСИШИ ДАРЪ ТВОИ, И ТОУ
 ПОМЪНЕНИИ ЪКО БРАТРЪ ТВОИ
 НИМАТЬ НЕУЪТО НА ТА, ОСТАВИ
 ТОУ ДАРЪ ТВОИ, ИДИ ПРЪКЪЕ
 СЪМИРНІТЬ СА СЪ БРАТОМЪ СКО-
 НИМЪ, И ТОГДА ШЕДЪ ПРИНЕСИ
 ДАРЪ ТВОИ.

ЕЗЪБЕ, ДІ-БЖЗ УУЗЪЗ, ЧЖЗ
 ОБЕЖТОВЕ ЗРАУБ. УУ+ІЗ ЕЗ
 ЗДУОВЕ, ДІЗЖЗ Р+О-ВТЪ+ІЗЕ ЗЕ
 ЗБЕОЛЪЗ Ч ЗЕЕУВЪДАЧЕШУВЗ ЗЕ
 ОБШ+І. РЗРЛАШ+ІТ ЕЗ, Ч-ВУВЗ
 ЗЕУОВ: „ЗЪО+ РБТРАЗРТШТ
 ОБ+БЕ УУВЗТ, ЧУУВ РЗЪДАРЗШТ,
 ДІЗ ЕБ+УВБЕ УУВЗТ ЧЪ+УОВ
 РАЧ-ВУВЗ Р+ УОВ, ЗДУУ+УТ
 УУВ ОБ+БЕ УУВЗТ, ЧОТ РБ-ВРАЗ
 ЗЕЪВТБТУОВ ЗЕ ЗЕ ЕБ+УОВЪБ
 ЗУВЗТЪБ, Ч УУЗЪО+ ШЗОБ
 РБТРАЗРТ ОБ+БЕ УУВЗТ.“

II. Iz Asemanianskega evangelistarja,

Jo. IX. 1—4.

УБ ЗРА ВЪДАЪЕ РЪОБЪОБЕ ЗРЪЗРЕ, ЧТРАА ЧОЗУВАІ+ ЗЛАРА
 ЗУОВ БЪОБЕДУУУ+. З У-ВРЪЗРТШЕ Ч ЗЪЗРАЧУТ ЗЪЗ, ЗО+ЗЪОАЧЕШУВЗ:
 ЗЪЧТУУЗАР, І-ВУВЗ ЗБЪБДШТ, ЗБ ОТ, ЗОЗ БЪОТУУЗОА ЗЪЗ, ОБ
 ЗЛАРАБ БЪОТ ЗЕ? ЗУУВАУ+ ЗРЪЗРЕ: РЗ ЗБ ЗБЪБДШТ, РЗ Б-
 ОБТУУЗОА ЗЪЗ, РБ ОБ ДУЕУОВ ЗЕ ОБОБ+ ЕЗЪЗ+ Р+ РЗЪБ.
 УБ-РА РЗЛАЕ+ІУОВ ОБОБ+УУТ ОБОБ+ РЗРЛА+УБШ+І+ЪЗ УБ,
 ОБРА-ОЗЪЗ ОБРА ЗДУОВ. РБТРАЗУОВ РАУБ, ЗБ-ОБ+ РАБ-ВУВЗЪЗ
 РАЪУУОВ ОБОБ+УУТ.

III. Iz četveroevangelja Grigoroviča.

Marc. IV. 3—9.

ЗЪ, ЗОЖОЗ ЗДАЕЗ ЗДА+УОВ. Ч Е-ВТЪУОВ, ЗЪОБ+ ЗДА+ШЗ,
 ЗУ+ Р+ОБЕ Р+ РЪЕУОВ, Ч РЪЗОБЕ РУУВЧЕ, З РЪОБЕ+ШЕ Д.
 + ОБЪЪЗЗ Р+ОБ Р+ І+ЪЗРАРАЗЪБ, РЪОЗЪЗ РЗЪРА ОБЪОБЕ
 УБ-РАЧ-ВТ; Ч +Е-БЗ РЪОБЕЕЗ, ОБ+РЗ РЗЪРА+ШЗ ЗОБЕЕЗРАЧ
 ОБЪБ-РАЧ-ВТ. ЗЛАРАЧУВ ЖЗ У-ВЗРАУ-ВШР, РЪЗРЧЕОБЗ; Ч ОБ+РЗ
 РЗЪРА+ШЗ ІЪБЗРА, ЗР-ВШЗ. Ч ОБЪЪЗЗ Р+ОБ УБ УВБ-РАЧ;
 Ч У-ОБ-ОЗ ОББ-РАЧ, З РЪОБ+УВ З, З РЪОБ+ РЪОБ+ДУОВ. Ч
 ОБЪЪЗЗ Р+ОБ Р+ ОБЪБ ОБЕБД, Ч РЪЗРАОБЗ ЗУВ УВБ-ОБЗРЕУОВ,

ԵՆՏՅ Յ ԿՈՒ ԲՅՐԻՎՅՏՆՈՅ. ԵՄԱՅ ԹՄՅ ԶՌՅՍԻՄՆ, ՌԻ ԶՌՅՍՅՄԻ,
 ՔՄՅ ՌՅՆԻ ԶՌԻՅՆՅՄԻ ՎԵՆԻՎԻՄԻ: ԲՅԸՏՆՈՒՄՅՄՅ ՌԻՄԻ ՅՄՅ
 ԱԶՄՅ ՅՄ ՌԵՒՎԻ ԿՅՎՅՄԻԲԻՅ, ՅՏՅ ՅԶՄԻ ԲՅԶԵՏՅ ԵԻՏ ԸՅՏՅԱ.
 Յ ԻՄՅՌՅ ԶՏՅՅՅՄՅ Վ ՆՄՅԵԻՐԶՎՏ ՎԵՆԻՎՅ ԲՅՍՅ: ՄԻՏՆՅ
 ԶՌԻՅՆՅՄԻ ԶՅԶԲՅՆԻ ԲԵՎՅ Յ ԲՅԶՌՅՌՅ, ՅՏՅ ԸՅԶՅ ՄԵՄԻՎԻ
 Յ ԿՅՎՅՄԻ: ՎՏՄԻ ՌՏՌԻ ՄՎՅՅՅ Յ ԶԻԵԸԻ Յ ԲՅՍՅՅՅ: ԲԻ ԸՅՅԻՄ
 ՅԶՅ. Յ ԲՅՆՅՌՅՅՅ, ՅՏՅ ՅՄ ԶՌԻՅՌՅՅՆԻ ՅՐՌՏՅ ԸՅՄՅ
 ԶՅԸՏ, Յ ԲՏՅՅՄԻ, ԲԻ ԶՅՄԻ ԶԸՅԵՅՅ ԶՅՄՅԲՅԲՅ. ԲՅՔՅՅՅՅ
 ԲՅԸՅ ԶՅ. ԱՏՅ ԵՅՅՄՅ ԲԵՅՏՅ.

V založbi

Eduarda Liegelna, knjigarja

so tudi izšle sledeče slovenske bukve :

- A. Janežić**, *Popolni ročni slovar, slovenskega in nemškega jezika*, 16. 1851 — 2 dela mehko vezana veljata 3 gld. 30 kr. sr.
- *Leichtfassliche Slovenische Sprachlehre für Deutsche. Erster Jahrgang. Dritte umgearbeitete Auflage*, 8. 1854.
- *Leichtfassliche Slovenische Sprachlehre für Deutsche. Zweiter Jahrgang. Dritte umgearbeitete Auflage*. 8. 1854.
- Zgodovinski katekizem v resničnih izgledih iz zgodovine za cerkev, šolo in dom, 8. 1853, 3 deli veljajo 3 gld. 24 kr. sr.

Dalej je tam tudi izšlo :

- Lepo darilo za pridne šolarčke*, 4 lepe povesti, 12. 1852, terdo vezano za šolske darila 16 kr. sr.
- Divji Hunci pred mestom Meziborom*, lepa povest za mladino in odraščene ljudi, 12. 1853. Terdo za šolske darila vezane 16 kr. sr.
-

Кирини.

Словце

Кегини

Кохорни

Мана

Кипови (примечал Кох.).

Кипови

Побли

Пбли (помешчико)

Голман

Голман

Зани Сепел (Кохорни)

Зани Сепел (Кохорни)

Зани Сепел (Кохорни)

p. 68 radi

1870.9.11

1870.9.11
110
210

$$s = \frac{1}{2} g t^2$$
$$s = \frac{1}{2} \cdot 32.5 \cdot 18^2$$

$$s = 2.5$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ \times 32.5 \\ \hline 114 \\ 108 \\ \hline 32.5 \\ \times 18 \\ \hline 1620 \\ 648 \\ \hline 713.2 = 355 \end{array}$$